

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Навчально-науковий інститут публічного управління
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Збірник наукових праць

**Тернопіль, ТНЕУ
2020**

Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ (протокол №14 від 26 травня 2020 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кириленко О. П. – завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України
Дем'янишин В. Г. – професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор, заслужений працівник освіти України
Тулай О. І. – професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор
Квасниця О. В. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.
Русін В. М. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.
Сидор І. П. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент

Методологічні проблеми фінансової теорії та практики : збірник наукових праць. Випуск 4 (травень 2020 р.). Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 258 с.

У збірнику наукових праць розглянуто широке коло питань, що стосуються розробки основних напрямів фінансової політики держави, удосконалення системи управління публічними фінансами на макро-, мезо- і мікрорівнях. Висновки та рекомендації авторів мають вагомим теоретичне і практичне значення, можуть бути використані при написанні наукових статей, курсових та випускних кваліфікаційних робіт, здійсненні інших форм наукових досліджень.

За редакцію, зміст та достовірність матеріалів у збірнику наукових праць, а також встановлення фактів плагіату, відповідальність несуть їх автори.

© ТНЕУ, 2020

Зміст

Андрусишин Микола Богданович	
МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ НА СВІТОВИЙ РИНОК ПРАЦІ.....	8
Антонюк Роман Станіславович	
РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСІВ ТА ПОСЛУГ В СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ	12
Бабій Сергій Арсенович	
ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ НЕРУХОМОГО МАЙНА ВІДМІННОГО ВІД ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ	18
Барановський Максим Євгенійович	
ПОДАТКОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТНА КОМПОНЕНТА ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ	21
Блавіцька Іванна Михайлівна	
РОЗВИТОК МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	23
Бунковська Ірина Степанівна	
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	26
Бушмельова Наталія Вікторівна	
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	32
Воловодик Ірина Олександрівна	
Підліська Мар'яна Йосифівна	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	37
Горецька Олеся Василівна	
ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПЕНСІЙНИХ ВИПЛАТ У ВІТЧИЗНЯНУ ПЕНСІЙНУ СИСТЕМУ	41
Гузь Наталія Василівна	
Дем'янюк Антоніна Вікторівна	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ	48
Гурний Олександр Михайлович	
СУЧАСНА ПРАКТИКА ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ НА ОСВІТУ В УКРАЇНІ	51
Грисюк Юлія Євгенівна	
Лещук Віктор Пилипович	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ.....	55

Дем'янишин Василь Григорович	
Горшунова Олеся Гусейніївна	
НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СВРОІНТЕГРАЦІЇ	57
Захарко Тетяна Ігорівна	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ.....	65
Кізіма Тетяна Олексіївна	
Мельник Леся Любомирівна	
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ МІСТА В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	70
Кирилюк Олеся Анатоліївна	
АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	75
Коваленко Василь Миколайович	
СВІТОВИЙ ДОСВІД ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ ПОДАТКОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	79
Коваль Олена Яківна	
ЗАДОВОЛЕННЯ ЗАПИТУ НА ПУБЛІЧНУ ІНФОРМАЦІЮ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ.....	85
Коваль Світлана Любомирівна	
Сосницька Христина Вачаганівна	
ОРГАНІЗАЦІЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ЗА ДОХОДАМИ.....	87
Ковальчук Ілона Володимирівна	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ.....	90
Кузьмич Марія Ананіївна	
ДЖЕРЕЛА ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	95
Куценко Джемма Олександрівна	
ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ КАЗНАЧЕЙСТВА З РОЗПОРЯДНИКАМИ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ.....	99
Кушнірук Олексій Іванович	
МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ТОВАРІВ, РОБІТ І ПОСЛУГ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	101
Куцевич Юлія Русланівна	
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ.....	108
Лещенко Зіновія Богданівна	
ВПЛИВ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	110

Ліщук Світлана Михайлівна	
ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ ЧЕРЕЗ МІЖВІДОМЧУ ВЗАЄМОДІЮ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ЗАСІБ ЯКОСТІ СЕРВІСУ АРМА.....	112
Лучанко Наталія Степанівна	
НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	119
Мазур Соломія Володимирівна.....	122
МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА КОМПОНЕНТА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	122
Матвійчук Олена Миколаївна	
HR-БРЕНДІНГ У ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВАХ.....	126
Мацех Олеся Іванівна	
РОЛЬ ТА МІСЦЕ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У БЮДЖЕТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ.....	129
Маціборок Ігор Романович	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ.....	132
Микитчак Тетяна Ігорівна	
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ	138
Михайлишин Ірина Зіновіївна	
СИСТЕМА СТАТИСТИЧНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ТУРИСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ	141
Михальчук Галина Василівна	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ БЮДЖЕТУВАННЯ В ОТГ.....	145
Мозоль Алла Сергіївна	
ОРГАНІЗАЦІЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА ВИДАТКАМИ	148
Морозюк Олександр Олександрович	
МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	151
Нагалка Ганна Петрівна	
ЗНАЧЕННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У НАПОВНЕННІ БЮДЖЕТІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В ПЕРІОД РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	156
Наумчук Олег Сергійович	
ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ....	159
Оліх Світлана Василівна	
СУТЬ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВЕДЕННЯ ЄДИНОГО РЕЄСТРУ РОЗПОРЯДНИКІВ ТА ОДЕРЖУВАЧІВ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ	164
Опара Ярина Володимирівна	
ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В СИСТЕМІ ПОДАТКІВ	167

Підгірна Іванна Ярославівна	
СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ЯК ОБ'ЄКТ СТАТИСТИЧНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ	170
Пікневич Анна Володимирівна	
СУТЬ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	175
Повар Юлія Миколаївна	
ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ТА НЕОБХІДНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ	181
Ребрик Мар'ян Михайлович	
ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ	185
Русін Віктор Миколайович	
Мартинюк Любов Михайлівна	
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО КОНТРОЛЮ	192
Русин-Мусій Ірина Петрівна	
СУЧАСНИЙ СТАН ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	196
Саганюк Вікторія Анатоліївна	
ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	200
Сидорук Анастасія Ігорівна	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ І ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ ДО ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ	204
Татарин Тетяна Євгенівна	
ДОХОДИ ДОМОГОСПОДАСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КРИЗИ.....	207
Терешко Олександр Юрійович	
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПЛАНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	210
Тимошевська Юлія Йосипівна	
СПІРНІ ПИТАННЯ СПРАВЛЯННЯ ОРЕНДНОЇ ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛЮ	212
Тугарєв Олександр Олександрович	
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА ДОХОДАМИ.....	215
Тулай Оксана Іванівна	
Тхоревський Олександр Миколайович	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ.....	218
Саць Любов Володимирівна	
МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ ЦІЛЬОВИХ ПРОГРАМ	221
Семирко Володимир Богданович	
ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ ...	225

Сидор Ірина Петрівна	
Туткалюк Ольга Тарасівна	
СВІТОВИЙ ДОСВІД БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇСФЕРИ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	231
Скобилко Ігор Богданович	
Коропецький Максим Михайлович	
РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ПРАКТИК	235
Шафран Володимир Богданович	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ.....	241
Щерба Олег Андрійович	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	247
Юхимюк Іван Михайлович	
ПОДАТКОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	251
Яцковська Лідія Петрівна	
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ	254

МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ НА СВІТОВИЙ РИНОК ПРАЦІ

Дослідження сучасних міграційних процесів розпочинається з аналізу їх кількісних та якісних характеристик, динаміки соціально-демографічних і вікових характеристик мігрантів із прогнозуванням напрямів міграційних потоків та їх інтенсивності. В умовах поглиблення євроінтеграційних процесів та інтеграції України до світового ринку праці вимагає аналізу зовнішня трудова міграція до країн Європейського Союзу із визначенням її впливу на розвиток української економіки.

Провідні економічні центри світового масштабу стали потужними осередками, які приймають працівників. В умовах глобалізації такий стан речей дедалі більше сприяє поглибленню різниці економічного розвитку розвинутих і економічно відсталих країн. Глобалізація сприяє диференціації трудових ресурсів за ступенем фахової підготовки із концентрацією найбільш кваліфікованих кадрів у країнах з розвинутою ринковою економікою.

Конкурентна боротьба на ринку праці відбувається й під впливом зобов'язань роботодавців, обумовлених соціальною політикою держави. Соціальний захист кваліфікованих працівників найчастіше сприймається як засіб збереження і поліпшення трудових ресурсів. Водночас грошові виплати робітникам низької кваліфікації підприємці намагаються усіляко оптимізувати у бік мінімізації. Разом з тим, через приплив працівників із-за кордону, частина яких працює без офіційного працевлаштування, для роботодавців відкривається можливість використання кваліфікованої робочої сили із порівняно меншими виплатами зарплатні за уникнення будь-яких соціальних виплат. А спроби державних органів упорядкувати приплив мігрантів можуть наштовхуватися на протидію з боку підприємців, зацікавлених у використанні дешевої робочої сили. Для переважної більшості роботодавців використання трудових мігрантів є

одним із важливих засобів скорочення видатків. І що коротшим є цикл виробництва або що тяжчими умови праці, то більш високим зазвичай залишається рівень зацікавленості підприємств у використанні праці мігрантів. Це обумовлено прагненням прискореного отримання прибутків за низького рівня зацікавленості в збереженні працівників через високу їх пропозицію на ринку праці. Водночас роботодавці намагаються виділити серед маси мігрантів найбільш кваліфікованих фахівців для подальшого їх закріплення на робочому місці. Отже, не вкладаючи коштів у підготовку фахівців, відкривається можливість акумулювання на виробництві чи у сфері послуг спеціалістів із високим рівнем кваліфікації [1, с. 24].

В умовах недостатнього зростання виробництва та існування безробіття, еміграція не створює значних загроз. Відповідно, нинішні дефіцит кадрів в Україні через еміграцію поки-що має докритичний характер:

- нині спостерігається перенасичення ринку праці через недостатнє зростання української економіки (відповідно, невеликої пропозиції робочих місць);
- значна кількість мігрантів – це жителі східних областей, зокрема з територій ООС, яким український ринок і держава не можуть забезпечити необхідну зайнятість;
- частка емігрантів, яка на постійній основі виїхали з України, покривається іммігрантами;
- незважаючи на те, що масштаби міграції досить великі (навіть за офіційними даними), необхідно зауважити, що вона має сезонний характер.

З іншого боку, в основному хоч сезонно і виїжджає низькокваліфікована робоча сила, проте у вихідному міграційному потоці присутня істотна частка висококваліфікованих емігрантів. Така ситуація створює асиметрії українського ринку праці і є дійсно критичною.

Водночас, не вдасться уникнути не тільки виїзду простої робочої сили, а й «відпливу умів», причому в багатьох випадках безповоротного. Навіть у галузях економіки України, які найбільш динамічно розвиваються (де відкрито

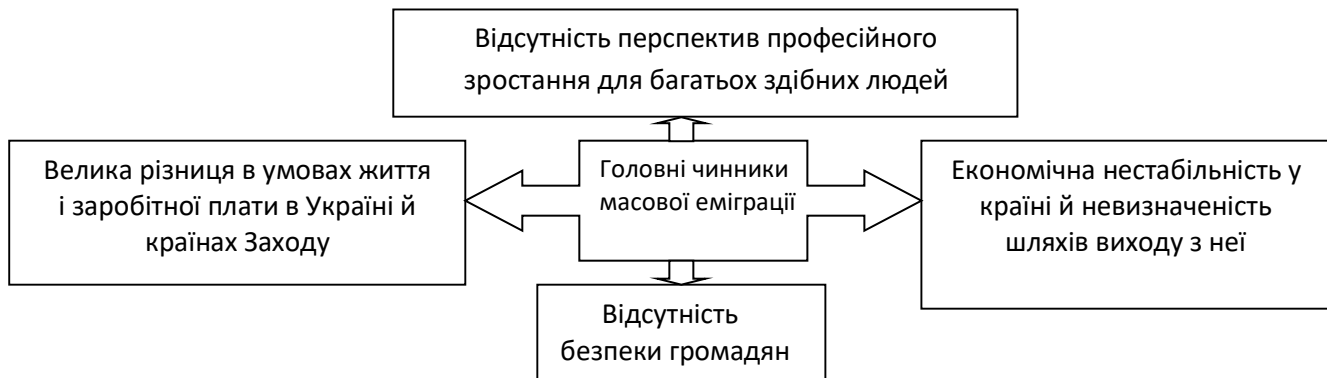
найбільшу кількість вакансій і де їх не можуть закрити відповідними кадрами), відчувається дефіцит співробітників. Наразі терміново потрібні технічні службовці, керівники, кваліфіковані робітники з інструментом, робітники з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин. Економічні й професійні мотиви «відпливу умів» полягають у незадоволенні спеціалістів не тільки матеріальним станом, а й своїм статусом у суспільстві, низьким соціальним престижем, неможливістю сповна реалізувати творчі можливості.

В свою чергу, відтік молодого покоління, старіння нації і зменшення кількості економічно активного населення – це послаблення передумов (ресурсів) для майбутнього швидкого економічного зростання. При цьому, зростати українській економіці необхідно динамічніше, зважаючи на обраний курс на зближення з країнами ЄС. Але, як показує практика останніх років, розрив з ними щорічно лише збільшується. Таким чином, розірвати замкнуте коло «браку економічних перспектив та міграції» важко і, напевно, буде ще складніше. Іншими словами, в реаліях України, лише економічні стимули здатні затримувати кадри на її території [2].

Проблема міграції привертає до себе пильну увагу вчених і громадськості через те, що наслідки міграційних процесів здебільшого негативні, аніж позитивні. На нашу думку, для того, щоб уникнути негативного впливу міграції на економічне зростання в довгостроковій перспективі, Україні потрібні інвестиції в підвищення ефективності праці. Це дасть змогу підвищити реальну зарплатню всередині країни та зробити міграцію менш привабливою альтернативою. Для більш детального аналізу причин та наслідків масової міграції охарактеризуємо головні чинники масової еміграції (рис. 1).

Враховуючи головні чинники масової міграції, на нашу думку, необхідним є конкретизація факторів міграції населення з урахуванням тенденцій світового розвитку, визначення та групування головних факторів міграції сьогодення, виокремлення основних факторів зовнішньої та внутрішньої міграції. Міграція населення сьогодні – складне суспільне явище, яке зумовлюється різними за

своєю природою факторами, сукупністю достатньо загальних і глибоких причин, специфічних для явища міграції.

Рис. 1. Головні чинники масової еміграції

Примітка: систематизовано автором на основі [3].

Існує значна кількість класифікацій факторів міграції населення. З огляду на умовність будь-якої класифікації їх можна поділити на: суб'єктивні (психологічні) та об'єктивні (природні та суспільні); фактори, які не піддаються управлінню (географічне положення та природні умови); підлягають лише опосередкованому управлінню (рівень економічного розвитку території, наявність соціальної інфраструктури, склад населення). Також виділяють фактори, що відносяться до розвитку людини (її соціальний розвиток і природний рух населення), і фактори, що відносяться до розвитку умов її життя (природно-географічні, економічні, характер суспільних відносин, рівень розвитку культури та охорони здоров'я). Крім того, виокремлюють постійно діючі (природні умови, транспортно-географічне положення), тимчасові (генетичний, етнічний та демографічний склад населення) та змінні (економічні) фактори [4].

Підсумовуючи зазначимо, що фактори міграції діють не ізольовано, а в сукупності, лише міняючи свою значущість у різних місцях і в різний час, хоча їх сукупність у всіх випадках може розрізнятися. Виняток становлять лише примусові міграції, де домінуючим, частіше єдиним, виступає правовий фактор. На рішення людей емігрувати впливає цілий конгломерат мотивів і факторів: демографічного

розвитку країни, особистих і сімейних обставин громадян, матеріального і культурного рівня життя, соціально-політичної ситуації в країні, економічної кон'юнктури та ін. Від них залежить критерії, за якими можна класифікувати окремі види та форми міграції.

Список використаних джерел:

1. Малиновська О. А. Міграційна ситуація та міграційна політика в Україні / Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ, 1997. 68 с.
2. Тарасенко К. М. «Відплив умів» як головна проблема розвитку сучасної науки. Перспективи розвитку сучасної науки : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29-30 верес. 2017 р.) : у 2 ч. Херсон : Видавн. дім «Гельветика», 2017. Ч. 2. С. 36-38.
3. Населення України. Трудова еміграція в Україні. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, 2012. 233 с.
4. Переведенцев В. И. Методы изучения миграции населения / АН СССР, Ин-т международного рабочего движения. Москва : Наука, 1975. 232 с.

Антонюк Роман Станіславович

*Завідувач сектору інформаційної безпеки та довідкового забезпечення
РСЦ МВС в Тернопільській області*

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСІВ ТА ПОСЛУГ В СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ

МВС України у своїй діяльності активно продукує розвиток надання адміністративних послуг он-лайн через офіційні сторінки МВС та координуваних органів. За останні роки було розроблено та впроваджено низку е-сервісів та е-послуг, які надають змогу отримувати необхідні документи та інформацію з реєстрів у цілодобовому режимі, не виходячи із власного кабінету, тим самим ефективніше плануючи та використовуючи власний робочий час.

В українському законодавстві термінологічно електронне урядування інтерпретовано у положеннях Концепції розвитку електронного урядування в Україні 2020 та трактується як форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [1].

Відзначимо, що у сучасних умовах інформатизації суспільства, активного впровадження іт-технологій в повсякденний побут, доцільність у використанні електронних сервісів органів публічної адміністрації зростає щодня. Враховуючи те, що в Україні практично подоланий початковий етап реформи адміністративних послуг, що полягав у розвитку мережі центрів надання адміністративних послуг, логічними є наступні кроки, пов'язані саме із переходом організації системи державного управління на нові рівні комунікації та взаємозв'язку із застосуванням цифрових та іт-технологій. Як влучно зазначає голова Державного агентства з питань електронного урядування України О. Риженко: «Електронне урядування є ключем до реформ в Україні. Бо в жодній сфері неможливо досягти високих темпів перетворень без впровадження цифрових технологій» [2].

Базовим офіційним документом, який містить чітку стратегію впровадження електронного урядування (мету, проблеми, напрями, заходи, очікувані результати) у сфері публічного адміністрування, подальшого удосконалення організації діяльності адміністративних органів у контексті міжвідомчої, громадської та бізнесової координації, виступає Концепція розвитку електронного урядування в Україні.

У Концепції розвитку електронного урядування в Україні окреслено першочергові проблеми, які потрібно вирішувати, а саме: недостатній рівень єдиної координації, контролю та взаємодії замовників завдань і проектів у сфері інформатизації та розвитку електронного урядування; економічна криза, що призвела до зменшення обсягу фінансування завдань та проектів у сфері

розвитку електронного урядування; низька якість, ефективність та результативність реалізації проектів і завдань у зазначеній сфері; несформованість та недосконалість нормативно-правової бази, що регулює сферу розвитку електронного урядування; низька якість управління розробленням, впровадженням, підтримкою функціонування та розвитком інформаційно-телекомунікаційних систем (бази даних, реєстри тощо) та ресурсів (центри обробки даних, телекомунікаційні мережі тощо) органів влади; несформованість базової інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури електронного урядування як техніко-технологічної основи для реалізації всіх проектів і завдань у зазначеній сфері; відсутність автоматизованого обміну даними та інтероперабельності між інформаційно-телекомунікаційними системами органів влади; недостатній рівень інформаційної безпеки та захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах органів влади; низькі темпи запровадження електронних форм взаємодії між органами влади і фізичними та юридичними особами, зокрема надання електронних послуг та доступу до відкритих даних; неврегульованість питання електронної ідентифікації та автентифікації фізичних та юридичних осіб під час взаємодії з органами влади; низькі темпи розвитку внутрішніх систем електронного документообігу та сучасних інформаційно-аналітичних інструментів підтримки прийняття управлінських рішень; недостатній рівень готовності державних службовців та працівників органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб до запровадження і використання інструментів електронного урядування; цифрова нерівність у використанні інформаційно-комунікаційних технологій між органами влади на центральному та місцевому рівні; недостатній рівень участі громадян та контролю у зазначеній сфері [1].

Відтак задля досягнення мети та завдань Концепції, а також вирішення окреслених вище проблем Уряд розробив напрями реалізації та план заходів систематизувавши їх залежно від спрямування відповідного напрямку.

Перший напрям – модернізація публічних послуг та розвиток взаємодії влади, громадян і бізнесу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Цей напрям передбачає:

перше, *розвиток електронних послуг* шляхом запровадження електронних послуг, зокрема адміністративних, в усіх сферах суспільного життя, а також надання інтегрованих електронних послуг за життєвими та бізнес-ситуаціями, реалізації принципу єдиного вікна («one-stop-shop») через забезпечення розвитку та функціонування Єдиного державного порталу адміністративних послуг як єдиної точки доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг, розвитку електронних публічних закупівель, електронних договорів і рахунків, електронних аукціонів та стимулювання використання електронних послуг фізичними та юридичними особами;

друге, *розвиток відкритих даних* завдяки формуванню та розвитку інфраструктури відкритих даних на базі єдиного державного веб-порталу відкритих даних, інтегрованих з інших веб-порталів відкритих даних, публічних інтерфейсів прикладного програмування (API), відкритих стандартів та форматів, оприлюднення та регулярного оновлення наборів даних у формі відкритих даних відповідно до суспільного інтересу, кращих світових практик, встановлених вимог щодо якості даних і відкритості та прозорості діяльності, стимулювання розвитку на базі відкритих даних загальнодоступних проектів і сервісів (соціальних, громадських, медійних та комерційних), зокрема у співпраці з органами влади, для підвищення відкритості та ефективності їхньої діяльності, надання якісних послуг та розвитку інноваційного бізнесу;

третє, *розвиток електронних інструментів залучення громадян*, а саме розвитку інституту електронних звернень та електронних петицій, інструментів «відкритий бюджет», «громадський бюджет», онлайн- обговорення проектів нормативно-правових актів та інших інструментів участі громадян у прийнятті управлінських рішень, запровадження електронних форм зворотного зв'язку на офіційних веб-сайтах органів влади, у тому числі тематичних, для отримання якісного зворотного зв'язку з різних питань, широке залучення громадських

об'єднань та профільних асоціацій до планування розвитку та моніторингу стану розвитку електронного урядування, стимулювання використання електронних інструментів залучення громадян та підтримка громадських ініціатив у сфері електронного урядування;

четверте, *розвиток електронної ідентифікації та довірчих послуг*, зокрема розвиток електронних довірчих послуг відповідно до вимог Регламенту (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2014 р. про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій в межах внутрішнього ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС), сприяння наповненню єдиного демографічного реєстру та поширення паспортів громадянина України у формі ID-карти, розвиток наявних та запровадження нових схем і засобів електронної ідентифікації та встановлення рівнів довіри до них (у тому числі Mobile ID, Bank ID), реалізація принципу «single-sign-on» шляхом впровадження інтегрованої системи електронної ідентифікації та автентифікації і повторного використання в інформаційно-телекомунікаційних системах органів влади.

Другий напрям – модернізація державного управління за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Для реалізації відповідного напрямку заплановано:

перше, *розвиток електронної взаємодії* через запровадження системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, розвиток електронної взаємодії суб'єктів владних повноважень на базі системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, у тому числі підключення базових державних реєстрів і баз даних, центрів надання адміністративних послуг, а також розвиток транскордонної електронної взаємодії, розвиток організаційної, технічної та семантичної інтероперабельності інформаційно-телекомунікаційних систем органів влади, у тому числі поширення унікального номера запису в реєстрі єдиного демографічного реєстру для зв'язування даних в різних державних реєстрах та базах даних;

друге, *розвиток електронного документообігу* – систем внутрішнього електронного документообігу в органах влади та системи електронної взаємодії органів виконавчої влади, запровадження державного електронного архіву та електронних архівів органів влади і визначення порядку передачі електронних документів в державний електронний архів та порядку їх архівного зберігання, визначення порядку приймання-передачі електронних документів до державних архівних установ, архівних установ районних держадміністрацій та міських рад та визначення вимог до формату уніфікованого інформаційного об'єкта, що призначений для обміну електронними документами;

третє, *здійснення електронного урядування базовими галузями та підтримка пріоритетних реформ* шляхом запровадження інформаційно-телекомунікаційних систем підтримки прийняття управлінських рішень та автоматизації адміністративних процесів (зокрема, з використанням перспективних геоінформаційних технологій, Інтернету речей, технологій опрацювання даних великих обсягів (Big Data) і Blockchain у різних сферах публічного адміністрування). Як приклад, у сфері охорони прав і свобод людини у частині запровадження єдиної інформаційної системи МВС України, національної системи викликів екстрених оперативних служб та інших служб життєзабезпечення за єдиним безоплатним телефонним номером 112, розвиток єдиного демографічного реєстру.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні :Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80> (дата звернення: 28.04.2020).

2. Е-урядування – ключ до реформ в Україні. URL: <https://www.e.gov.ua/ua/news/e-uryaduvannya-klyuch-do-reform-v-ukrayini> (дата звернення: 28.04.2020).

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ НЕРУХОМОГО МАЙНА ВІДМІННОГО ВІД ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Податковий механізм є надзвичайно важливим аспектом регулювання ринкової економіки, який виступає дієвим засобом реалізації інтересів суспільства. Оскільки значна частина громадян є власниками нерухомості, питання її оподаткування є актуальним та суспільно важливим.

Спроби аналізу проблеми оподаткування нерухомого майна в Україні викладені в наукових працях М. Гончаренко, Н. Крючкової, О. Лобач, А. Мельник, Н. Шкільової та інших. На дисертаційному рівні дана тема досліджувалась науковцями Е. Аблязовою, В. Скоробагач, А. Дулько. Вказані дослідники розглядають різні аспекти справляння податку на нерухоме майно, наголошують на доцільності його введення. Однак, незважаючи на високу зацікавленість науковців до даної теми, вона все ж залишається актуальною і сьогодні. Проблемам оподаткування нерухомого майна приділялась істотна увага, однак деякі положення вітчизняного законодавства потребують перегляду з метою його подальшого реформування. На даний час податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки належить до місцевих податків і є складовою податку на майно.

Варто звернути увагу на думку Н. Шкільової, яка наголошувала, що принциповими рисами податку на нерухоме майно є те, що він є прямим та особистим податком, який стягується з власників об'єктів нерухомості та підлягає зарахуванню до бюджетів територіальних громад [1, с. 121]. Необхідно також звернути увагу на те, що зазначений податок має позитивні риси, що відрізняє його серед інших податків. До головних його переваг належать наступні:

1) оподаткування нерухомого майна відносно прозоре, оскільки майно має конкретне розташування, фізичні характеристики, є довговічним та не підлягає транспортуванню, що у свою чергу ускладнює ухилення від його сплати;

2) процедура встановлення платника податку є нескладною;

3) адміністрування податку на нерухомість є відносно простим;

4) суми надходжень від сплати вказаного податку є прогнозованими, що сприяє плануванню власної діяльності;

5) значна частина послуг, призначена для власників нерухомого майна, забезпечується завдяки сплаті податку на нерухоме майно.

Варто розглянути визначення платника цього податку аби проаналізувати окремі аспекти правового механізму оподаткування нерухомого майна. Згідно з пп. 266.1.1 п. 266.1 ст. 266 Податкового кодексу України, до платників податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, належать фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості. Виходячи з цього зазначений податок є змішаним, адже він стягується і з фізичних, і з юридичних осіб. Одним з обов'язкових елементів податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є база оподаткування. Відповідно до пп. 266.3.1 п. 266.3 ст. 266 Кодексу база оподаткування – це загальна площа об'єкта житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі його часток [2].

Як правило, база оподаткування визначається ринковою, кадастровою вартістю, а також застосовуються коригуючі коефіцієнти. Часто оцінка носить не індивідуальний, а масовий характер, що дає можливість визначити вартість об'єктів без значних витрат. А. Мельник зазначає, що використання в якості бази площі майна створює різні умови для власників нової нерухомості або такої, що має краще місцезнаходження, та власників, нерухомість яких має менш вдале розташування [3, с. 83]. Як зазначає А. Дулько, виважений підхід та використання раціональних пільг при оподаткуванні майна на основі його вартості зробить податок на нерухоме майно ефективним [4, с. 119–120].

Однак деякі дослідники вважають, що реформування оподаткування нерухомого майна шляхом зміни бази оподаткування є недоцільним. Наприклад, А. Мазурова і В. Киричик, досліджуючи проблеми податку на нерухомість, вважають, що встановлення вартості є складним та витратним процесом, який потребує спеціальних знань. Використання вказаного механізму оподаткування, на думку авторів, є передчасним [5].

Таким чином можна дійти висновку, що оподаткування нерухомого майна стало важливим на шляху розвитку майнового оподаткування. Враховуючи вищенаведене, актуальним напрямом у розвитку майнового оподаткування є дослідження правового регулювання справляння саме цього податку.

Список використаних джерел:

1. Шкільова Н. В. До питання про місце податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки в податковій системі: порівняльно-правовий аспект. *Держава та регіони. Сер.: Право*. 2013. № 1. С. 119–122.
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 1.05.2020).
3. Мельник А. М. Проблеми оподаткування нерухомого майна в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 19. С. 82–86.
4. Дулько А. М. Становлення і розвиток оподаткування нерухомого майна в Україні: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08. Ірпінь, 2017. 207 с.
5. Мазурова А., Киричик В. Введення податку на нерухомість в Україні: проблеми і перспективи. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/>? (дата звернення 1.05.2020).

Барановський Максим Євгенійович
Студент 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Науковий керівник: д.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Лободіна З.М.
Тернопільський національний економічний університет

ПОДАТКОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТНА КОМПОНЕНТА ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Податкова грамотність – володіння цілим комплексом фінансово-економічних знань і навичок, які дозволяють людям ефективніше реалізовувати себе у підприємницькій діяльності та повсякденному особистому плануванні доходів і витрат.

З чого починається податкова грамотність?

По перше, це розуміння громадянином економічних ефектів у перспективі від реалізації особистого потенціалу фінансово-податкових знань.

По друге, все починається з інформаційного наповнення. В цьому плані важливо фільтрувати та черпати актуальну інформацію з питань нарахування, декларування та сплати податків і зборів.

По третє, розставлення пріоритетів. Мова йде про початкове освоєння особливостей взяття на облік органах Державної податкової служби України, вибір системи оподаткування, інформаційно-програмне забезпечення, наймані працівники – оплата їхньої праці та її оподаткування тощо.

Далі важливо розуміти для себе такі аспекти як правильність ведення бухгалтерського та податкового обліку, заповнення фінансової звітності, її коригування по необхідності, вчасне подання декларації та своєчасна оплата податкових платежів.

Важливу роль у реалізації потенціалу податкової грамотності займає податкова оптимізація та податкове планування.

Важливо також згадати про податкові та фінансові ризики. Податкова грамотність дозволяє мінімізувати їхні наслідки для платника податків. Це відбувається за допомогою таких механізмів:

1. Подання уточнюючих даних у законодавчо наявний спосіб; (Уточнюючий розрахунок, звітно-нова декларація тощо);

2. Оскарження рішень контролюючих органів за наявності реальних законних підстав. (Досудове або судове врегулювання конфліктних ситуацій між платниками податків і податковими органами);

3. Відстрочення або розстрочення фінансових зобов'язань платника податків перед державними органами тощо [1, с. 354].

Отже, податкова грамотність відіграє одну з ключових ролей у започаткуванні та веденні власного бізнесу. Разом з податковою культурою податкова грамотність спроможна покращити обізнаність платників податків, що сприятиме покращенню соціально-економічного розвитку держави.

На нашу думку, думати про фінансову та податкову грамотність населення потрібно починати ще з раннього віку. Діти, підлітки та студенти не мають ще чітко сформованої думки про важливість процесів оподаткування, тому потрібно розпочинати роз'яснювальні роботи з ними в якомога ранньому віці. Щоб в майбутньому у їхній свідомості формувалася позитивна оцінка про податкову систему, закони та сплату податків. Таким чином можна виховати суспільство, яке матиме високий рівень культури поведінки з податками. Потрібно ввести у навчальну програму освітніх закладів додатковий предмет (може бути основним у програмі навчання чи факультативним, який задля заохочення може не оцінюватися).

Програма навчання повинна містити наступну інформацію:

1. Історія формування податків, аспекти виникнення та встановлення податкової системи на різних етапах розвитку у різних країнах.

2. Ознайомлення з основними правами та обов'язками платників податків.

3. Знайомство з повноваженнями та основами роботи податкових органів.

4. Короткий екскурс по прикладах податкових правопорушень та відповідальність за їх здійснення [2, с. 171].

Підвищенню податкової грамотності також буде сприяти відкриття у містах та селах музеїв історії податків, в яких буде проілюстрована історія

розвитку податкової системи в нашій та інших країнах світу. Можливість відвідати такого музею викликала б живий інтерес у молодшого та старшого покоління громадян.

Підвищення рівня податкової культури населення потребує все більш нових та сучасних підходів. Інформаційно-роз'яснювальна робота є одним з напрямків у забезпеченні необхідної інформації платникам та наданні відповідей на питання, котрі періодично виникають при розгляді тем оподаткування.

Список використаних джерел:

1. Замасло О.Т., Бойчук О.І. Аналіз сучасного стану податкової культури в Україні. *Бізнес Інформ*. 2015. № 11. С. 351-357.

2. Зінкевич А.В. Податкова культура населення як інструмент уникнення податкових правопорушень. Розвиток соціально-економічних систем в геоелектронічному просторі: теорія, методологія, організація обліку та оподаткування: матеріали між нар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 11-12 травня 2017 р.) Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2017. С. 169-171.

Блавіцька Іванна Михайлівна

Головний спеціаліст «Центру підтримки підприємництва» управління розвитку реального сектору економіки Тернопільської ОДА

РОЗВИТОК МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА:

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

В системі ринкових відносин розвиток малого підприємництва вважається одним із вагомих умов економічного зростання, важливим чинником оптимізації та структуризації ринків, забезпечення еластичності попиту і пропозиції, мобілізації основної маси національних ресурсів, збереження національного відтворювального ринкового потенціалу [1, с.209].

Створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва в регіонах великою мірою залежить від комплексу відповідних дій і заходів місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, що, у свою чергу, повинні бути втілені у регіональній політиці [1, с.220].

Під регіональною політикою розвитку підприємництва слід розуміти, з одного боку, чітко опрацьовану в законодавчому аспекті практичну діяльність центральних органів виконавчої влади і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в усіх регіонах країни, спрямовану на створення необхідного комплексу умов розвитку підприємництва, а з іншого боку — соціально-економічні заходи, здійснювані на базі загальнодержавної політики, закріпленої у законодавстві самими регіонами для досягнення тих чи інших регіональних і місцевих цілей і завдань [2, с.65].

Підтримка підприємницької діяльності є одним з важливих аспектів державної та регіональної економічної політики, яка здійснюється на державному та регіональному рівнях. Ще одним важливим моментом у роботі уряду є застосування методів та заходів щодо розвитку підприємницької діяльності. Одним з головних критеріїв роботи місцевих органів влади мають стати саме результати розвитку підприємництва в регіонах. Тому важливим завданням місцевих органів влади є сприяння щодо створення бізнесових структур, розширення вже діючих, та залучення нових.

Існує дві моделі розвитку підприємництва, тобто модель автономного розвитку та модель підтримуючого розвитку [3]. Модель автономного розвитку стосується переважної більшості власників малих підприємств. У цій моделі підприємець є головним і вирішальним фактором початку процесу підприємницької діяльності. Проте, в моделі підтримуючого розвитку можна виокремити диференційовані форми і методи підтримки як потенційних, так і вже існуючих підприємців. Тут можна виділити два типи цієї моделі:

– мережева модель підтримки створення і функціонування малих та середніх підприємств;

– модель для підтримки потенційних підприємців спеціалізованими установами.

Мережева модель реалізується за допомогою таких методів для розвитку підприємництва як франчайзинг, аутсорсинг, дилерські угоди і поглинання. Визначальне місце у підтримці потенційних підприємців спеціалізованими установами слід віднести розробленню проектів регіональних та місцевих програм розвитку малого та середнього підприємництва з урахуванням загальнодержавних пріоритетів, національних і регіональних соціально-економічних, екологічних, культурних та інших особливостей. Регіональні та місцеві програми розвитку малого та середнього підприємництва направлені на створення сприятливих умов розвитку підприємництва, підвищення економічних показників розвитку регіонів, розвиток пріоритетних галузей економіки, забезпечення зайнятості населення [3].

Потрібно також відзначити, що важливе місце у сприянні розвитку малого та середнього підприємництва також є розбудова інфраструктури підтримки бізнесу – сукупності державних, недержавних, громадських інституцій, що надають консультативну, інформаційну, організаційну, фінансову допомогу суб'єктам малого підприємництва на етапах їх становлення й діяльності. На сьогодні стан та ефективність функціонування об'єктів інфраструктури підтримки малого підприємництва є одним з визначальних чинників динаміки його розвитку [4].

Розвиток малого та середнього бізнесу в регіоні має базуватись на таких важливих аспектах та принципах як: вдосконалення державної та регіональної фінансової підтримки підприємництва; впорядкування процедури перевірок суб'єктів підприємницької діяльності; ефективно впровадження регіональних програм; вдосконалення спрощеної системи оподаткування та звітності суб'єктів підприємництва. Також потрібно приділити значну увагу підтримці та сприянню розвитку підприємницької ініціативи та діяльності молоді як на державному, так і регіональному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Основи підприємництва: Підручник / [Біляк Т.О., Бірюченко С.Ю., Бужимська К.О., та ін.] ; під заг. ред. Н.В. Валінкевич. Житомир : ЖДТУ, 2019. 493 с
2. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. К. : Т-во «Знання»; КОО, 2003. 302 с.
3. Квасній З.В. Наукова стаття «Механізм реалізації регіональної політики сприяння розвитку малого підприємництва у регіонах». УДК 353.2
4. Лазур П. Ю. Державне регулювання малого і середнього підприємництва / П. Ю. Лазур. Л. : Новий Світ, 2006. 400 с.

Бунковська Ірина Степанівна

Головний спеціаліст Козівської РДА Тернопільської області

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Оптимізація дохідної частини місцевих бюджетів та можливі резерви їх зростання є особливо актуальним питанням в умовах ринкової трансформації вітчизняної економіки. Існуюча система мобілізації доходів бюджетів різних рівнів в Україні характеризується надзвичайно низьким рівнем питомої ваги власних дохідних джерел місцевих бюджетів, що компенсується нарощенням обсягів різного роду міжбюджетних трансфертів. Фактична фінансова спроможність місцевих органів влади суттєво обмежується, що перешкоджає розвитку демократичних перетворень в державі. Зважаючи на вище зазначене, постає нагальна необхідність у дослідженні теоретико-концептуальних засад формування дохідної частини місцевих бюджетів, визначенні та обґрунтуванні сукупності практичних рекомендацій в частині їх зміцнення.

Однією із базових функцій органів місцевого самоврядування є забезпечення надання населенню необхідних суспільних благ і послуг, фінансове забезпечення яких здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів. Відтак,

дане питання потрібно вирішувати шляхом надання місцевим органам влади стабільних закріплених доходів, забезпечення отримання ними власних доходів та узгодження системи надання міжбюджетних трансфертів. Відмітимо, що лише комплексне вирішення даних проблем дозволить органам місцевої влади і місцевого самоврядування розширити можливість залучати та наповнювати місцеві бюджети необхідним обсягом фінансових ресурсів [11, с. 244]. Насамперед, для з'ясування сутності та особливостей формування власних і закріплених доходів місцевих бюджетів, необхідно розглянути економічний зміст поняття «доходи бюджету» загалом.

Доходи бюджету представляють собою частину централізованих коштів держави та органів місцевого самоврядування, необхідних для виконання їх функцій на загальнодержавному, та місцевому рівнях. Доходи бюджету відображають сукупність розподільчих відносин, які виникають при розподілі вартості валового внутрішнього продукту та формування на цій основі грошових коштів, що знаходяться в розпорядженні органів державної влади, управління та місцевого самоврядування.

У Бюджетному кодексі України подано визначення доходів бюджету як «податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ)» [3]. На нашу думку, у даному визначенні лише перераховуються складові доходів бюджету, а економічний зміст самого поняття не розкрито.

У наукових джерелах вітчизняних вчених-економістів доходи бюджету розглядаються як певна частина централізованих ресурсів держави та органів місцевого самоврядування; як фонди грошових коштів, або через сукупність економічних відносин між окремими суб'єктами.

Так, А.М.Бабич та Л.П.Павлова визначають доходи бюджету як окрему частину національного доходу, яка централізується у бюджетах різних рівнів за рахунок податкових та неподаткових надходжень, доходів від використання майна, яке знаходиться у державній і муніципальній власності [2, с. 44].

Для прикладу, у підручнику «Бюджетна система» за редакцією С.І.Юрія та Й.М. Бескида доходи бюджету розглядають як частину централізованих ресурсів держави, необхідних для виконання нею відповідних поставлених функцій [13, с. 154]. У даному визначенні авторами акцентується увага на матеріальному змісті цього поняття, зокрема звертається увага як саме формуються доходи бюджету і для чого, тобто на функціональному призначенні. Подане визначення доходів бюджету є спільним для різних видів бюджету, а тому не враховує специфічних особливостей формування і використання доходів місцевих бюджетів.

Аналогічними до поданого визначення сутності доходів бюджету є позиція Л.Дробозіної [4, с. 67], Ю.Константиної та Л.Окуневої [8, с. 25]. Водночас, цими авторами доповнено визначення доходів саме місцевих бюджетів джерелами їх формування, а саме вказано, що вони формуються за рахунок: місцевих податків і зборів, неподаткових доходи, надходжень із бюджетів вищих рівнів.

У Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено, що доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених у встановленому порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів [10].

На відміну від поданих вище позицій стосовно сутності і економічного змісту доходів бюджету Г.Б.Поляк, М.В.Романовський, О.В.Врублевський та Б.М.Сабанті пропонують розглядати їх з позиції сукупності економічних відносин, які виникають між державою і юридичними та фізичними особами. Зазначені автори акцентують свою увагу на безповоротності даних надходжень, які поступають у розпорядження певних уповноважених органів державної влади у відповідності до діючого бюджетного, податкового законодавства [12, с. 112].

О.Р. Романенко розглядає доходи місцевих бюджетів як економічну категорію, через призму економічних відносин, які виникають у держави з суб'єктами розподілу і перерозподілі ВВП (юридичними і фізичними особами) в

процесі формування і використання бюджетного фонду та виділяє форми прояву даної категорії [11, с. 76]. Однак, таке обґрунтування сутності доходів місцевих бюджетів не повністю розкриває суті поняття, адже доходи державного і місцевих бюджетів суттєво відрізняються за джерелами формування надходжень та напрямками їх використання.

Ю.В.Пасічник [9, с. 67] тлумачить поняття «доходи місцевих бюджетів» ототожнюючи їх з фінансовими ресурсами регіонального рівня. Такої ж думки дотримуються Л.О. Дроб'язко та О.В. Люта, зазначаючи, що доходи місцевих бюджетів – це фінансові ресурси органів місцевої влади, що використовуються для забезпечення розвитку певного регіону та які повинні відповідати обсягам повноважень, встановленим законодавством [5, с. 227].

На нашу думку, такий підхід не є достатньо обґрунтованим, адже фінансові ресурси регіонального рівня окрім доходів бюджетів, включають доходи державних та місцевих цільових фондів, доходи комунального сектора економіки та муніципальний кредит.

І.В. Алексєєв, Н.Б. Ярошевич [1, с. 98] зазначають, що доходи місцевих бюджетів, це ресурси, що формуються за рахунок місцевих податків і зборів та закріплених у встановленому порядку загальнодержавних податків і зборів і інших загальнообов'язкових платежів. М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта [7, с. 114] відносять до доходів місцевих бюджетів власні, закріплені, регулюючі доходи та трансферти.

І.О. Кулик вказує на те, що доходами бюджету є кошти, які надходять у постійне користування на безповоротній основі та які забезпечують стабільність бюджету і фінансування його видатків [6].

Враховуючи вище зазначене, необхідно відмітити, що серед вчених-економістів домінує дві концепції стосовно розуміння економічного змісту поняття «доходів місцевих бюджетів». В основі першої концепції та поглядів її представників лежить сукупність централізованих грошових коштів держави, які мобілізуються у відповідних фондах фінансових ресурсів для виконання державою та органами місцевого самоврядування своїх функцій.

Інша група авторів в основу визначення доходів місцевих бюджетів вкладають сукупність економічних відносин розподільчого і перерозподільчого характеру, які виникають між державою з однієї сторони та юридичними і фізичними особами – з іншої з метою формування централізованих фондів грошових коштів для виконання органами місцевого самоврядування своїх функцій щодо задоволення суспільних потреб громадян.

Необхідно відмітити, що термін «доходи місцевих бюджетів» використовується при визначенні різних за своєю економічною природою об'єктів і явищ. З однієї сторони, дане поняття характеризує сукупність фінансових відносин, пов'язаних з формуванням фондів фінансових ресурсів місцевих органів влади та управління, а з іншої сторони – вони є матеріальним виразом частини бюджетних відносин у формі податкових і неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом та офіційних трансфертів. Окрім того, зміст доходів місцевих бюджетів доречно розглядати в частині їх суспільного призначення як необхідність об'єднання загальнодержавних інтересів та інтересів мешканців територіальних громад у процесі формування дохідної частини місцевих бюджетів.

На нашу думку, позиції авторів стосовно визначення доходів місцевих бюджетів однієї і іншої концепції мають право на існування. Адже, поняття «доходи місцевих бюджетів» є досить різноманітне і його можна розглядати лише у динаміці і аж ніяк у статиці, що обумовлено постійним мінливим середовищем соціально-економічного розвитку країни та глобалізацією світової економіки.

Водночас, вважаємо, що вище подані визначення потрібно уточнити, а саме, конкретизувати призначення доходних джерел місцевих бюджетів в контексті зміцнення фінансової бази місцевого самоврядування, що передбачає збільшення обсягів доходів місцевих бюджетів для забезпечення фінансування власних повноважень органів місцевої влади.

Таким чином, доходи місцевих бюджетів доцільно розглядати як частину фінансових ресурсів держави, які є власними і закріпленими видами надходжень,

що акумулюються у фондах грошових коштів органів місцевої влади і управління за рахунок податкових, неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом та цільових фондів, а також коштів, виділених з бюджетів інших рівнів з метою забезпечення виконання власних і делегованих повноважень органів місцевої влади і управління.

Список використаних джерел:

1. Алексеев І.В., Н.Б. Ярошевич, А.М. Чушак-Голобородько Бюджетна система: Навчальний посібник. Х.: Хай-Тек Прес, 2007. 376 с.
2. Бабич А.М. Государственные и муниципальные финансы: Учебник. М.: ЮНИТИ, 2002. 687 с.
3. Бюджетний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51) URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17>
4. Дробозіна Л.А. Формування доходів місцевих бюджетів у контексті трансформації податкової системи. *Фінанси України*. 2007. № 10. С. 13-22.
5. Дроб'язко Л.О., Люта В.О. Актуальні питання формування доходів місцевих бюджетів. *Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ*, Серія: Економічні науки. 2013. № 4. С. 225-235.
6. Кулик І.О. Шляхи удосконалення управління місцевими бюджетами. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/> 22.04.2013.
7. Місцеві фінанси: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М.А. Гапонюк, В.П. Яцюта, А.Є. Буряченко, А.А. Славкова. Київ: КНЕУ, 2002. 184 с.
8. Нікітіна Л.О. Правові засади формування місцевих бюджетів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 "Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" Ірпінь. 2004. 19 с.
9. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів Київ: Знання - Прес, 2008. 670 с.
10. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show-> 19.04.2013

11. Роменська К.М. Зарубіжний досвід бюджетного регулювання. *Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії (Економічні науки)*. 2010. № 2. С. 132–140.

12. Финансы / под. ред. М.Ф. Романовского, О.В. Врублевской, Б.М. Сабанти. – Москва: Юрайт-Издат, 2004. 503 с.

13. Юрій С.І. Концептуальні засади сутності бюджету. *Фінанси України*. 2001. № 10. С. 3–10.

Бушмельова Наталія Вікторівна

*Студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія Квасниця О.В.
Тернопільський національний економічний університет*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У сучасному світі важливо орієнтуватися у видах банківських послуг та продуктів, принципах нарахування відсотків за кредитами та депозитами. Щоб заощадити гроші при отриманні кредиту, важливо порівнювати умови кредитування, користуватися кредитними калькуляторами. Отримати дохід від власного капіталу, поклавши гроші на депозит, допоможе правильна оцінка надійності банку. Для прибуткових інвестицій важливо навчитися враховувати вартість грошей у часі, загальну економічну ситуацію в країні та в світі.

Уміння управляти фінансовими потоками – це не вроджена здатність людини, це набута система уявлень, цінностей і сформованих звичок. Найчастіше дитина переймає досвід своїх батьків автоматично, саме сім'я закладає фундамент майбутньої успішності і фінансового благополуччя дорослої людини [1].

Як зробити так, щоб дитина змогла досягати фінансових успіхів в сучасному суспільстві? Чи може школа сформувати фінансово грамотну особистість?

Новий Закон України «Про освіту» (ст. 12) декларує, що досягнення мети повної загальної середньої освіти забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині. Однією з таких ключових компетентностей є підприємливість і фінансова грамотність.

Формувати фінансову культуру в загальноосвітній школі слід починаючи з молодшої школи. Формування у молодших школярів елементарних економічних знань, фінансової культури, трудової та моральної творчої мотивації, активної громадянської позиції, діловитості, підприємливості, умінь правильно орієнтуватись у різних життєвих ситуаціях відбувається на спецкурсах з економіки через різноманітні форми організації дитячої діяльності [4, с.12].

Як показала практика, формування первинного економічного досвіду в учнів молодшої і основної школи найбільш вдало відбувається у процесі ігрової діяльності, оскільки саме в грі у дитини з'являється можливість «на Практиці» перевірити свої знання, застосувати їх, розширити власний досвід методом спроб та помилок за умови обов'язкового виправлення цих помилок.

Структура занять на кожному етапі формування економічної та фінансової обізнаності має свою специфіку.

Структура занять на різних етапах формування фінансової грамотності:

1. Вступна частина (готує до сприймання матеріалу).
2. Термінологічна частина (розкриваються основні поняття, які будуть використовуватися на занятті).
3. Ігрова апробація матеріалу (на першому етапі – дидактичні ігри, на другому – ситуативні, на третьому – рольові).
4. Варіативна частина (проводиться на вибір вчителя: завдання з творчої діяльності, формування математичних уявлень, ознайомлення з навколишнім середовищем).

5. Заключна частина (підсумок, завдання для самостійного спостереження).

На кожному етапі уроку проводяться різноманітні ігри економічної спрямованості. Саме через гру дитина освоює і пізнає світ. Навчання, яке здійснюється за допомогою гри, природно для дошкільника. Вчення в дидактичній гри – з'являється вже в дошкільному віці. К.Д. Ушинський підкреслював, що навчання у формі гри може і повинно бути цікавим, але ніколи не розважає.

Головною особливістю дидактичних ігор є те, що завдання пропонуються дітям в ігровій формі. Вони грають, не підозрюючи, що освоюють знання, опановують вміннями і навичками, навчаються культурі спілкування і поведінки. Всі дидактичні ігри включають в себе пізнавальне і виховне зміст, що дозволяє інтегративно вирішувати завдання по формуванню у старших дошкільників основ економічних знань.

У дидактичних іграх уточнюються і закріплюються уявлення дітей про світ економічні явища, терміни, отримуються нові економічні знання, вміння і навички. Діти, здійснюючи велику кількість дій, вчать реалізовувати їх в різних умовах, з різними об'єктами, що підвищує міцність і усвідомленість засвоєння знань.

У дидактичних іграх моделюються реальні життєві ситуації: операції купівлі-продажу, виробництва і збуту готової продукції тощо.

З'єднання навчально-ігрової та реальної діяльності найбільш ефективно для засвоєння учнями складних економічних знань.

Знання засвоюються дітьми в грі за умови ускладнення змісту інтелектуальних завдань (завдань). Ускладнення носить якісний характер і вимагає створення проблемно-ігрових, проблемно-практичних, проблемно-пізнавальних ситуацій, що дозволяють виявити глибину розуміння дітьми тих чи інших економічних понять. Поступове ускладнення ігрових завдань підтримує дитячу діяльність в «зоні найближчого розвитку». Оволодіння

економічними знаннями в привабливе для дитини в ігровій формі і позитивно позначається на якості їх засвоєння [2,с 14].

В процесі дидактичної гри встановлюється адекватна віку ситуація спілкування. Мовне спілкування протікає в формі діалогу. Педагог формулює чіткі, економічно грамотні питання, а діти вчаться ясно висловлювати свої припущення.

Процес спілкування дітей один з одним і з дорослим у спільній ігровій діяльності супроводжується позитивними емоціями, що стимулює їх пізнавальну активність, сприяє розвитку мислення. З'єднання навчально-ігрової та реальної діяльності найбільш ефективно для засвоєння учнями складних економічних знань.

Гра має неперевершене значення для цілісного розвитку дитини. В ігрових діях розвиваються мова й мислення дитини, її почуття й сприймання світу, збагачується емоційна сфера. Саме в грі дитина наслідує форми суспільних відносин людей, поступово опановує моральні норми й починає керуватися ними у своїх стосунках з дорослими й іншими дітьми. Через гру дитина освоює та пізнає світ. Вона є тим механізмом, що переводить зовнішні вимоги соціального середовища у власні потреби дитини. Відтак, гра – найкраща підготовка до майбутнього життя, у грі дитина вправляється та розвиває ті здібності, які знадобляться їй у майбутньому.

Формуванню фінансової грамотності дітей сприяє спецкурс для старшокласників «Фінансова грамотність». Програма курсу за вибором «Фінансова грамотність» для учнів 10 класів розроблена за формою, запропонованою Міністерством освіти та науки України, і спрямована на реалізацію до профільної підготовки школярів відповідно до «Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» (Постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2004 №24) [3, с. 18].

Метою курсу «Фінансова грамотність» є ознайомлення учнів із сучасними фінансовими продуктами та послугами, розвиток в них навичок використання таких продуктів, а також вміння власного фінансового планування на майбутнє.

Отже, дослідження у сфері фінансової грамотності населення країни визначили актуальність проблеми системного впровадження освітніх науково-методичних розробок щодо її підвищення в практику шкільної економічної освіти, адже відсутність ключових компетенцій у сфері особистих фінансів, пов'язаних з уявою про технології збереження грошей, кредитування та страхування на фінансовому ринку, безпечне інвестування, податкову дисципліну, адекватну оцінку фінансових ризиків, приводить до того, що чисельність неграмотних споживачів та інвесторів, а також ненадійних кредиторів поповнюється представниками молодого покоління.

У зв'язку з цим одним із важливих напрямів шкільної економічної освіти є активна участь у впровадженні в навчальний план курсів, які дозволяють учням отримати базові компетенції в галузі фінансової культури.

Список використаних джерел:

1. Блискавка О. Зеленцова А.: Фінансова грамотність населення та розвиток національної економіки. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку 2009. <http://ua.forua.com/economics/.../131317.html>.

2. Економічна соціалізація молоді: соціально-психологічний аспект / за заг. ред. В. В. Москаленко. К. : Укр. центр політ. менеджменту, 2008. 336 с.

3. Захаркіна Л. С., Катериніна К. П. Підвищення рівня фінансової грамотності населення України. *Економічний форум*. 2014. № 4. С. 200–207.

4. Концепція формування фінансової грамотності у початковій, основній та старшій школі. Проект. *Географія та економіка в рідній школі*. 2015. № 10. С.2-4.

Воловодик Ірина Олександрівна
Студентка 1 курсу ОС «магістр» ННІОТ
Підлиська Мар'яна Йосифівна
Студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія Квасниця О.В.
Тернопільський національний економічний університет

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Місцеві бюджети в розвинутих країнах поповнюються переважно за рахунок податкових надходжень. Зокрема, у країнах — членах Європейського Союзу податкові надходження становлять близько 70%, у Швеції та Данії — понад 80%. Незважаючи на стабільне зростання податкових надходжень місцевих бюджетів, все ж незначною залишається частка надходжень від місцевих податків. У той час як місцеві податки утворюють близько 46% прибуткової бази місцевих органів влади в Німеччині, 48% — у Швейцарії, 38% — в Італії, 45% — в Австралії, 44% — в Норвегії, 35 % — в Японії, 66 % — у США, 37 % — у Великобританії [1]. В Україні частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів становить 7% основним чинником збільшення цієї частки є зростання надходжень єдиного податку. У зв'язку із цим виникає нагальна потреба реформування місцевих податків, щоб вони стали найвагомим джерелом доходів у місцевих бюджетах, якими вони є у розвинутих демократичних країнах.

Провідна роль у формуванні доходів бюджетних систем зарубіжних країн належить податкам. Вони використовуються державою як визначальний інструмент перерозподілу національного доходу і є основою дохідної бази в таких ланках фінансової системи, як державний бюджет і місцеві фінанси, а також як спеціальні урядові фонди. Центральні органи держави користуються найважливішими із загальнонаціональних міркувань податками, а за місцевою владою (муніципалітетами) закріплені менш значні податки, які водночас визначальні для формування місцевих бюджетів [2, с. 8].

Специфічною рисою сучасного розвитку бюджетних систем країн Європи стає зростання значущості місцевих бюджетів, які є важливою ланкою фінансових систем, що під впливом зростання обсягів діяльності, розширення та ускладнення управління національним господарством дедалі більшою мірою використовується з метою делегування органам місцевого самоврядування функцій регулювання суспільно-господарських процесів у регіонах, згладжування диспропорцій у розвитку їх економічної та соціальної інфраструктури тощо.

Так, наприклад, у Великобританії більша частина соціально-економічних послуг населенню надається на місцевому рівні і фінансується з місцевих бюджетів. Аналогічна картина спостерігається в Швеції, Нідерландах, Норвегії, Португалії. Бюджети розвинених країн виступають як гарант національних інтересів, зміцнення позицій держави на міжнародному ринку товарів, капіталів і послуг. Формування доходів місцевих бюджетів, утім, як і всіх ланок фінансових систем у зарубіжній практиці відбувається шляхом перерозподілу національного доходу за допомогою таких характерних для використання державою важелів, як податки, позики, емісія грошей.

В Європі існує ціла низка розвинутих держав, де місцеві бюджети наділені дуже високою фінансовою автономією, тобто практично не залежать або слабо залежать від бюджету центральної адміністрації. Це – Іспанія, Австрія, Швейцарія, Швеція. У названих країнах фінансова автономія місцевих бюджетів існує в інтервалі від 98% до 70% відповідно. У Франції, Фінляндії, Бельгії фінансова автономія місцевих бюджетів коливається від 70% до 55% [3]. Основу їх фінансової автономії становлять місцеві податки і місцеві надбавки до загальнодержавних податків. Автономія місцевих бюджетів у скандинавських країнах забезпечується в основному стягуванням прямих місцевих податків (майнового, або податку на успадковану нерухому власність). У Швеції прямі місцеві податки становлять майже 64,3% поточних доходів, у Норвегії – 55,2% [4, с. 66].

У деяких країнах Європи місцеві бюджети при формуванні своїх поточних доходів вирішальною мірою залежать від трансфертів із бюджету центральної адміністрації. Це – Італія, Ірландія, Португалія. Тут трансферти становлять відповідно від 80% до 60% поточних доходів. Така централізація бюджетних ресурсів є негативним явищем, оскільки фінансова залежність місцевих органів влади від центру зменшує потенційні можливості економічного розвитку регіонів.

За критерієм видів податкових доходів місцевих бюджетів країни Європи можна поділити на три групи:

- 1) країни з високим рівнем надходжень від податку на майно (Великобританія, Люксембург, Португалія, Ірландія, Нідерланди);
- 2) країни з високою питоною вагою прибуткового податку (країни Північної Європи);
- 3) країни зі змішаними доходами, що є комбінацією податків на майно, прибуткових податків, податків із продажу (країни Південної Європи: Кіпр, Іспанія, Бельгія, Італія) [5].

Чинні системи бюджетів у зарубіжних країнах можна згрупувати, як пропонує Б.А. Карпінський [6], у три основні моделі:

1. Модель системи бюджетів базується на повному розподілі окремих податків між різними адміністративними рівнями влади й на закріпленні їх за відповідними рівнями системи бюджетів у законодавчому порядку. Така модель частково характерна для США.
2. Модель пайового розподілу основних податків між різними адміністративними рівнями влади, що відображено в законодавчих актах, і відповідне закріплення цих часток за рівнями системи бюджетів. Подібна модель частково характерна для Німеччини.
3. Модель застосування спільної бази оподаткування різними рівнями влади. При цьому кожен рівень влади встановлює власну ставку на основі однієї бази оподаткування, а загальна ставка оподаткування є сумою відповідних податкових ставок різних рівнів влади. Така модель характерна для Швеції.

Спрямованість на ефективне використання та кінцевий результат – саме такий підхід використовують при плануванні бюджету економічно розвинені країни Європи.

Основною проблемою як місцевих так і публічних фінансів загалом в Україні залишається низький у порівнянні з європейськими країнами ВВП. Так, частка місцевих бюджетів у ВВП в Україні практично відповідає значенню цього показника в ряді країн ЄС (Італії, Польщі, Франції), проте в абсолютному вимірі набагато нижче. Зважаючи на це, та враховуючи досвід країн ЄС, де значну частину ВВП створює малий та середній бізнес, а також враховуючи те, що основу доходів місцевих бюджетів України складають єдиний податок, частка податку на доходи фізичних осіб та частка податку на прибуток підприємств, можна зробити висновки, що надалі заради розвитку місцевих фінансів Україні варто рухатися саме в напрямі підтримки малого та середнього бізнесу, активізації ділової активності загалом. Подальше дослідження місцевих фінансів варто розглядати в контексті внесення змін до Конституції щодо децентралізації, що очікуються в 2021 році та в контексті завершення реформи децентралізації.

Досвід деяких зарубіжних країн міг би стати дуже корисним для України, він свідчить про те, що в цих країнах відбулась податкова реформа та є вагомими результатами у цій сфері. З метою розробки напрямів щодо удосконалення формування місцевих бюджетів в Україні потрібно вивчати і впроваджувати досвід зарубіжних країн.

Список використаних джерел:

1. Науменко А.М. Напрями підвищення дохідності місцевих бюджетів. Держава та регіони. 2009. №5 С.127-133.
2. Василик О. Д. Бюджетна система України : підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. К. : Центр навч. л-ри, 2012. 544 с.
3. Зарубіжні концепції і практика децентралізації державного управління / Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.04 / М.В. Харитончук; НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. К., 2000.17 с.

4. Кузькін Є. Ю. Зарубіжний досвід фіскальної децентралізації: проблеми та шляхи розв'язання. Фінанси України. 2015. №12. С.63-72.

5. Туманская Ю. В. Анализ зарубежной практики формирования доходов местных бюджетов. Дайджест финансы. 2013. № 3. С. 48–51.

6. Карпінський Б. А., Герасименко О. В. Основи збалансованості фінансової системи держави. Фінанси України. 2003. № 1. С. 77–81.

Горецька Олеся Василівна

Студентка 1 курсу ОС «магістр» ННІОТ

Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Мелих О.Ю.

Тернопільський національний економічний університет

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПЕНСІЙНИХ ВИПЛАТ У ВІТЧИЗНЯНУ ПЕНСІЙНУ СИСТЕМУ

В даний час у всіх країнах світу, які проводять відповідальну соціальну політику, здійснюється пошук ефективних моделей національних пенсійних систем. Необхідність перетворень інститутів пенсійного забезпечення в різних державах обумовлена факторами демографічного, а також макроекономічного характеру. В якості основної причини кризи системи державного пенсійного забезпечення прийнято розглядати швидке старіння населення розвинених країн. Якщо брати за приклад країни Західної Європи, то в більшості з них, спостерігається безперервне скорочення народжуваності, що здійснило вплив на чисельне співвідношення пенсіонерів і працюючих громадян. У ситуації, що склалася, розподільні пенсійні системи зіштовхнулися з проблемою забезпеченості державних пенсійних зобов'язань, що обумовлює необхідність реформування пенсійних систем.

В свою чергу, варто зазначити, що на сучасному етапі в країнах Євросоюзу відсутні єдині стандарти соціальної політики – кожна з країн зберігає власну національну компетенцію регулювання.

Аналіз європейського досвіду політики, спрямованої на перетворення інститутів пенсійного забезпечення, дозволяє виділити три основні напрями таких перетворень.

Перший напрям – так званим параметричний підхід до реформування пенсійної системи, що передбачає модифікацію окремих компонентів існуючої системи пенсійного забезпечення. Сюди, як правило, відносяться такі зміни як: підвищення пенсійного віку і скасування тих чи інших пільг, пов'язаних з пенсійним забезпеченням, збільшення ставки пенсійних внесків, трудового стажу для отримання права на пенсію і т.д.

Другий підхід до реформування пенсійної системи передбачає збереження основ розподільчої системи з введенням накопичувального компоненту: в цьому випадку паралельно з модернізацією окремих елементів солідарної системи здійснюється поступове впровадження накопичувальної частини, що відбувається за допомогою визначення частки пенсійних внесків, що капіталізується на накопичувальних рахунках.

І, нарешті, третій підхід передбачає перехід на повністю накопичувальну систему, що включає передачу прав розпорядження пенсійними коштами приватним пенсійним фондам [1].

В даний час, як показує аналіз інституційних перетворень пенсійних систем європейських країн, політика більшості держав в пенсійній сфері характеризується орієнтацією на розширення додаткового пенсійного забезпечення, яке знаходиться в Україні на початковій стадії розвитку. З урахуванням даної обставини доцільним є теоретичне вивчення та практичне застосування досвіду зарубіжних країн у частині, що стосується розвитку сфери недержавного пенсійного забезпечення, що передбачає врахування соціальних наслідків реалізації конкретних законів, спрямованих на створення даних інститутів.

Як зазначає Р. Рафікова, основна тенденція розвитку сучасних пенсійних інститутів в світі полягає в тому, що пріоритетне значення тут набуває принцип

забезпечення старості на основі індивідуальної капіталізації коштів, яка, в свою чергу, відчуває на собі регулюючий і стимулюючий вплив з боку держави.

Роль держави у функціонуванні пенсійних систем в розвинутих капіталістичних державах зводиться до формування і вдосконалення нормативно-правової основи діяльності пенсійних інститутів, створення необхідних умов для дії даної системи на практиці [2].

Реформування пенсійних інститутів в західних державах на сучасному етапі здійснюється на основі паралельного розвитку двох пенсійних систем, їх нормативно-правової бази: державної, яка гарантує пенсійне забезпечення для всіх (або практично всіх) громадян на досить скромному за мірками цих країн рівні, і недержавної, яка передбачає додаткові надбавки до пенсій для працівників, а також різних категорій самозайнятого населення. Мова в даному випадку йде про особливий підхід до реформування інститутів пенсійного забезпечення, спрямований на створення дуалістичної пенсійної системи.

Розглядаючи інституційну основу недержавного пенсійного страхування в країнах Європи, слід зазначити, що її складають переважно недержавні пенсійні фонди і страхові компанії. Функціонування пенсійних фондів в кожній окремо взятій країні відрізняється своєрідністю.

У Нідерландах всі працівники центральних та місцевих державних органів беруть участь в схемі добровільних професійних пенсійних накопичень, а в приватному секторі – професійні накопичення проводяться на добровільній основі і залежать від роботодавця. За рахунок пенсійного планування роботодавцям надаються податкові пільги. Сприятливий податковий режим полягає в тому, що внески віднімаються з оподаткованого доходу роботодавця. Пенсійні схеми повністю фінансуються, і більш того, близько 70-75% приватних пенсій забезпечуються через компанії зі страхування життя [1].

У Швеції, діють добровільні професійні пенсійні плани. Плани компаній схожі на державні пенсії і вони є обов'язковими в сферах, що охоплюються колективним договором. Професійні пенсії в Швеції засновані на умовах колективних договорів між роботодавцем і організацією працівників.

В Україні участь роботодавців у пенсійному забезпеченні своїх працівників взагалі нерозвинута. Одна з причин – це відсутність їх стимулювання за допомогою різних податкових преференцій. Важливим фактором розвитку пенсійних планів за участю роботодавців могло б стати широке розмаїття інституційних форм залучення та інвестування добровільних професійних внесків за допомогою страхових компаній, банків та інвестиційних компаній.

Стратегічною метою здійснюваних реформ у сфері пенсійного забезпечення нашої країни є створення системи, яка б ґрунтувалася на засадах соціальної справедливості і забезпечила дотримання єдиного принципу при визначенні розміру пенсій для всіх громадян – тривалості трудового (а з 01.01.2004 р. – страхового) стажу і розміру одержуваного заробітку (звідси – розміру сплачених страхових внесків). Скорочення, а в перспективі і ліквідація дефіциту Пенсійного фонду України слід розглядати як тактичну ціль. В цьому контексті доречно підкреслити, що здійснення реформи пенсійної системи належить до проблем, вирішення яких становить загрозу національній безпеці нашої країни. Тому намагання відмінити пенсійну реформу слід розглядати як популістські кроки, оскільки покращення соціального захисту пенсіонерів воно не дасть.

Вирішувати цю надзвичайно складну соціально-економічну проблему слід шляхом здійснення комплексної пенсійної реформи, створюючи трирівневу пенсійну систему. Її формування передбачене Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» і формування такої системи передбачає збереження державного пенсійного забезпечення (солідарна система) з одночасним створенням елементів та механізмів пенсійного страхування, формуванням накопичувальної пенсійної системи та системи недержавного пенсійного забезпечення.

Перевагою накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування є те, що частина обов'язкових відрахувань буде спрямовуватися на персональні рахунки громадян. Ці кошти можна буде інвестувати у вітчизняну економіку, а інвестиційний дохід збільшуватиме розмір майбутніх пенсійних виплат. Кошти, накопичені в цій системі, мають статус

приватної власності, використовуються для здійснення пенсійних виплат і будуть входити до складу спадщини, як і інші майнові права спадкодавця.

Підсистема добровільного недержавного пенсійного забезпечення ґрунтується на добровільній участі в її формуванні і функціонуванні та використанні нагромаджених пенсійних коштів окремих осіб, роботодавців та їх об'єднань. Вони використовуються як доповнення до пенсійних виплат першої і другої складових цієї системи.

Таким чином, створення трирівневої системи пенсійного забезпечення покладе початок диверсифікації джерел фінансування пенсійних виплат шляхом поєднання внесків на соціальне страхування та обов'язкові й добровільні накопичення. В контексті окреслення стратегічних напрямів вдосконалення інститутів пенсійного забезпечення найбільш перспективним є впровадження накопичувальної підсистеми, якій притаманні спільні риси та відмінні переваги, порівняно з солідарною.

З останньою накопичувальну підсистему споріднює те, що вона є обов'язковою, тобто пенсійні внески здійснюються не добровільно, а на обов'язкових засадах. Відмінність між ними полягає в тому, що існування накопичувальної підсистеми передбачає персоніфікацію пенсійних внесків в процесі трудової діяльності на індивідуальному рахунку, які будуть основним джерелом пенсій в майбутньому.

За своєю економічною сутністю накопичувальна система належить до відкладеного доходу у вигляді індивідуального пенсійного фонду. Його власник бачить прямий зв'язок між нинішньою заробітною платою та розміром пенсії в старості. Виникає не абстрактно відсторонене ставлення до майбутнього пенсійного забезпечення, а досить реальне уявлення про його параметри. За таких умов розмір індивідуального пенсійного фонду визначається легальним заробітком особи, сумарною тривалістю трудового стажу та якістю управління пенсійними активами.

Докорінною відміною вітчизняного варіанту солідарної пенсійної підсистеми від накопичувальних систем інших країн є те, що перша базується на

перерозподілі та споживанні нагромаджених коштів, коли потреби нинішніх пенсіонерів задовольняються не на основі їхньої минулої трудової діяльності, а за рахунок податків з економічно активної частини населення. З позицій соціальної справедливості накопичувальна пенсійна складова є значно привабливішою для майбутніх пенсіонерів. Для соціально-економічних реалій України актуальним є те, що принципи пенсійного страхування, реалізовані у накопичувальних пенсійних програмах мають стимулювати працездатне населення брати активну участь у даних пенсійних системах, оскільки вони передбачають ще й одержання інституційного доходу, який залежить від того, в які інвестиційні проекти вкладалися пенсійні активи платників страхових внесків [3].

Безперечні переваги та апробованість практикою багатьох країн світу інституту накопичувальної системи служать вагомими аргументами на її перетворення у найбільш дієву складову системи пенсійного забезпечення наших громадян.

Нині накопичувальна система пенсійного забезпечення в Україні перебуває в зародковому стані. Її поступове впровадження як повноцінного інституту дозволить здійснити диференціацію пенсій не на основі лобістських дій представників окремих верств населення, а за рахунок зусиль працівників, коли найбільш кваліфіковані та старанні змусять платити в пенсійні фонди не тільки своїх роботодавців, а й державу.

Для широкого поширення обов'язкової накопичувальної системи необхідне досягнення темпів економічного зростання, підвищення рівня оплати праці застрахованих осіб; досягнення збалансованості бюджету Пенсійного фонду України у відповідності до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку; забезпечення пенсійних виплат за рахунок солідарної системи на рівні прожиткового мінімуму, створення інституційних складових функціонування накопичувальної системи (система персоніфікованого обліку пенсійних накопичень, автоматизованого звітування про стан пенсійних рахунків, системи збирання внесків, сумісної з системою електронних переказів банків), ухвалення

інституційно-правових актів, котрі забезпечують функціонування накопичувальної системи, створення ефективної системи державного нагляду та регулювання цієї системи, а також необхідної інфраструктури.

Аналіз наукових публікацій та узагальнення практики впровадження накопичувальної системи в нашій країні, дозволяє нам спрогнозувати можливі негативні наслідки при переході від розподільчої до накопичувальної системи:

- надзвичайно низький рівень залучення населення до участі в накопичувальній системі, що викликаний низькою мотивацією працівників до формування своїх пенсійних надходжень і легалізації в такий спосіб тіньових доходів та поінформованість про переваги цієї системи;

- при невисокому рівні оплати праці лівова частка найманих працівників буде не в змозі самостійно накопичити необхідні кошти протягом трудової діяльності для достойного пенсійного забезпечення після її закінчення;

- необхідність пошуку державою значних фінансових ресурсів для виплати мінімальних і соціальних пенсій у разі ліквідації солідарної системи пенсійного забезпечення;

- зростання фінансових ресурсів порівняно з солідарною системою необхідних для управління накопичувальною пенсійною системою за допомогою значної кількості накопичувальних пенсійних фондів і компаній, що утримуються за рахунок використання частини пенсійних ресурсів.

В Україні у зв'язку з цим найбільш прийнятним буде поєднання солідарної системи з накопичувальною. Третій рівень, хоча й демонструє певну динаміку, не справляє відчутного впливу ні на економіку, ні на матеріальний добробут пенсіонерів. Оскільки однією з причин недовіри до накопичувальної пенсійної системи є побоювання щодо спроможності держави гарантувати збереження пенсійних накопичень.

Отже, необхідно детально проробити форми залучення коштів накопичувальної системи в економіку України як значного внутрішнього інвестиційного ресурсу для соціально-економічного розвитку нашого

суспільства; забезпечити прогнозування й оцінювання впливу здійснюваної пенсійної реформи на соціально-економічне зростання.

Список використаних джерел:

1. Пенсійна система Нідерландів. Пенсійний фонд України. URL: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article>
2. Романовська О. В., Гордієнко К. О. Пенсійна реформа в Україні: особиста відповідальність за забезпечену старість. URL: К. О. file:///C:/Users/Pavlo/Downloads/VKPI_soc_2018_3_21.pdf
3. Стратегія модернізації та розвитку Пенсійного фонду України на період до 2020 р. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.09.2016 р. № 672.

Гузь Наталія Василівна
Головний спеціаліст Луцького відділу обслуговування громадян
Дем'янюк Антоніна Вікторівна
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Функціонування пенсійних систем передбачає зниження рівня бідності серед людей похилого віку. Раніше припускалося, що їх бенефіціари мають бути старшого віку й малозабезпечені. Проте у наш час люди виходять на пенсію відносно рано і пенсіонери не обов'язково старші за працюючих, тому пенсійні системи перестали працювати відповідним чином з точки зору структури бідності. Таким чином, структура традиційної (солідарної) пенсійної системи, яка підходила для зменшення рівня бідності в минулому, в сучасних умовах не підходить для розподілу доходу [2, с.233].

В умовах високої тривалості життя і низької народжуваності дієвість солідарної пенсійної системи є надзвичайно низькою, адже такі системи були розроблені в часи нижчої тривалості життя і вищої народжуваності. Вищезазначені пенсійні системи були побудовані у вигляді фінансової піраміди. Старі учасники отримували виплати з внесків нових учасників. Доки кількість нових учасників, які вступають до системи, перевищує кількість старих, система здатна фінансувати старих учасників за рахунок нових внесків. Проблеми виникають тоді, коли кількість нових учасників є занадто малою і тому неможливим стає забезпечити високий рівень пенсій [2, с.233].

Необхідність реформування пенсійних систем у всьому світі викликано потребою у збалансуванні зростаючих витрат на соціальну підтримку людей з фінансовими можливостями країни. Україна, як і решта країн Європи, опинилася перед кризою системи державного пенсійного забезпечення. Зарубіжний досвід пенсійного забезпечення засвідчує, що збільшення ставок відрахувань негативно впливає на рівень зайнятості, призводить до значного збільшення державного боргу, а тому є неприйнятним. Важливо зазначити, що повний перехід на накопичувальні пенсійні схеми – є вирішенням проблеми, яка існує сьогодні щодо пенсійного забезпечення в Україні. Тому існує необхідність дослідження зарубіжного досвіду з метою визначення основних напрямів вирішення проблем вітчизняної систем пенсійного забезпечення [1, с.165].

Світовий досвід реформування пенсійних систем засвідчує, що основною тенденцією є перехід до накопичувальної пенсійної системи, позитивною стороною якої є можливість збільшення інвестицій в розвиток економіки і отримання інвестиційних доходів для пенсіонерів.

Аналізуючи зарубіжний досвід пенсійного забезпечення, визначено, що у таких країнах, як Данія, Фінляндія, Норвегія, Швеція, Нідерланди, Швейцарія та більшості англосаксонських держав (за винятком США) діє пенсійне забезпечення, яке гарантує мінімальний дохід у фіксованій величині. При цьому джерелом пенсійних виплат слугують податкові надходження до бюджету цих країн. Часто такий спосіб пенсійного забезпечення називають способом

«фіксованої ставки», переважно фінансується за рахунок податків, що забезпечує основний дохід незалежно від зарплати або сплачених внесків. На відміну від згаданих країн, в інших європейських державах (Німеччині, Австрії, Бельгії, Франції, Італії, Іспанії), а також у США пенсійне забезпечення розвивалося за принципами соціального страхування. В таких умовах пенсії були призначені для заміщення втраченого заробітку, а джерелом їх виплати стали страхові внески працівників і роботодавців. Тобто забезпечення, головним чином, здійснюється за рахунок внесків на соціальне забезпечення, а пенсії залежать від попереднього заробітку (при цьому зберігається мінімальна пенсія) [3, с.98].

Важливо зазначити, що лише в двох європейських державах тариф на державне пенсійне страхування перевищує 30%: в Італії – 32,7% та в Нідерландах – 31,1%. У багатьох країнах також встановлюється необхідна кількість років сплати пенсійних внесків для отримання мінімальної пенсії від держави. Наприклад, у Словенії, Туреччині, Іспанії, Португалії кількість років сплати пенсійних внесків становить 15 років; Італії, Угорщині – 20 років; Польщі – 25 років; Бельгії, Аргентині – 30 років; Чехії – 35 років. Варто наголосити, що для окремих категорій населення застосовують дещо вищий або нижчий тариф [3, с.98].

Отже, в Україні необхідним є впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення. Досвід розвинутих країн доводить, що доцільно змінити структуру внесків на пенсійне забезпечення із збільшенням навантаження на працюючих осіб і зменшенням навантаження на роботодавців. Це сприятиме розвитку накопичувального пенсійного забезпечення на індивідуальних рахунках платників, дозволить здійснювати накопичування персональних пенсій платників внесків та забезпечить зростання рівня пенсійного забезпечення громадян.

Список використаних джерел:

1. Олексійко В.С. Зарубіжний досвід пенсійного захисту населення. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. Економічні науки*. 2016. Вип. 24. С. 165 – 171.

2. Толуб'як В. Пенсійна реформа: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2010_1_25 (дата звернення: 11.07.2020 р.).

3. Шалієвська Л.І. Пенсійне забезпечення: зарубіжний досвід та уроки для України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 4. С. 96 – 100.

Гурний Олександр Михайлович

*Начальник відділу кадрово-методичного забезпечення
управління освіти Луцької міської ради*

СУЧАСНА ПРАКТИКА ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ НА ОСВІТУ В УКРАЇНІ

Освітня галузь України перебуває у стані постійного реформування із часу набуття Україною незалежності. Зокрема, у загальній середній освіті кожна реформа супроводжувалась переформатуванням цілей та мети, зміною навчальних програм. Проте узгоджена цілісна картина перетворення усіх складових освітньої галузі була декларативна. На практиці отримували розбалансування системи. Кожна реформа освіти також супроводжувалась зміною підходів до матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу, потребою нових підручників та науково-методичних посібників. Відповідно у бюджет закладались видатки на фінансування реформ та змін в освіті.

Доцільно зазначити, що основним джерелом видатків на освіту є державний і місцеві бюджети України. У 2017 р. на місцеві бюджети були передані видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв у закладах освіти, на заробітну плату непедагогічного персоналу, на інші видатки освіти та

на професійно-технічні училища. Таким чином, за останні роки спостерігаються вищі темпи зростання видатків порівняно з доходами місцевих бюджетів, що потребує подальшого вдосконалення та розвитку програмно-цільового методу бюджетування для оптимізації видаткової частини місцевих бюджетів [1].

Найбільше видатків на освіту з місцевих бюджетів спрямовано у 2018 – 2019 роках, що передусім пов'язано з впровадженням реформи децентралізації влади, зокрема, передачі повноважень на базовий рівень, та стартом реформи Нової української школи.

Окрім того, змінюється відсоток видатків на освіту відповідно до ВВП. У 2019 році затверджено видатки на рівні 5,8% ВВП. При цьому згідно з частиною першої статті 78 Закону України «Про освіту» держава має забезпечувати асигнування на освіту в розмірі не менше ніж 7% ВВП за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством [2].

Відповідно до аналізу здійсненого в рамках Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні, яку виконує Міжнародний фонд «Відродження» у партнерстві з Ініціативою відкритого суспільства для Європи (OSIFE) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні, видатки через призму політик, які Уряд визначає як пріоритетні для Міністерства освіти та науки у середньостроковому плані пріоритетних дій (СППД) на 2017 – 2020 роки [3] визначено наступні:

1. Забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти («Нова українська школа»).
2. Модернізація професійно-технічної освіти.
3. Забезпечення якості вищої освіти.
4. Створення нової системи управління та фінансування науки.

СППД є спробою розробити інструмент стратегічного планування діяльності Уряду за західним зразком і мав би бути орієнтиром для пріоритизації бюджетних видатків [3].

Державний бюджет України на 2019 рік передбачав збільшення видатків на загальну середню освіту на 13% у порівнянні з 2018 роком. За оцінкою Асоціації міст України (АМУ), збільшення цієї статті видатків передусім пов'язане з удосконаленням формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами.

Формула розподілу субвенції в залежності від даних про середній рівень наповнюваності шкільних класів почала застосовуватися у попередні роки. Постановою Уряду від 6 лютого 2019 р. № 65 були внесені зміни у формулу розрахунку зарплат працівників інклюзивно-ресурсних центрів, а також збільшено кількість ставок асистентів учителів, враховано поділ класів на групи при вивченні окремих предметів, зменшено розрахункову наповнюваність класів у міських ОТГ, які мають школи на сільській території. Проте, у формулі залишилися дані про кількість учнів, які беруться станом на 1 вересня поточного бюджетного року. Враховуючи щорічне збільшення кількості учнів, пов'язане із народжуваністю у попередні роки, виникають проблеми недофінансування освітньої субвенції.

Видатки на реформу «Нова українська школа» включені в окрему субвенцію на забезпечення якісної та доступної загальної середньої освіти. Обсяг субвенції у 2019 році зменшений на 11%. Розподіл субвенції між регіонами, а також детальними видатками вимагає від місцевих бюджетів співфінансування. Уперше було закладено субвенції місцевим бюджетам на створення та ремонт спортивних комплексів при загальноосвітніх навчальних закладах (150 млн грн), а також на реалізацію заходів, спрямованих на підвищення якості освіти (1,5 млрд грн). Уряд затвердив постанову щодо порядку та умов надання субвенції на підвищення якості освіти із значним запізненням – у квітні 2019 року. Згідно з Бюджетним кодексом (ч. 2 ст. 97) порядок та умови надання вперше призначеної субвенції мають бути визначені не пізніше 30 днів із дня набуття чинності Державного бюджету України, тобто це мало бути зроблено до 30 січня 2019 року.

Кошти з цієї субвенції пішли на закупівлю шкільних автобусів, в тому числі обладнаних місцями для дітей з інвалідністю (325 млн грн), спеціальних автомобілів для інклюзивно-ресурсних центрів (175 млн грн), комп'ютерів (300 млн грн) та підключення до Інтернету закладів освіти (700 млн грн). Проте через неузгодженість дій між учасниками бюджетного процесу частина цих коштів не використана на місцевому рівні.

Отже, нерегулярне надходження бюджетних коштів і непрозорість їхнього розподілу на обласному рівні призводить до зниження якості та ефективності освітніх послуг. Таким чином, для розв'язання проблем галузі освіти необхідно розробити цілісну систему державних заходів, що будуть спрямовані на забезпечення її ефективного розвитку, пріоритетом має стати забезпечення достатнього фінансування галузі, шляхом оптимізації бюджетних джерел її розвитку. Для досягнення світових стандартів у фінансуванні галузі освіти необхідно забезпечити ефективну систему фінансування. Потрібно розширити можливості закладів освіти залучати додаткові кошти з некомерційних фондів, використовувати грантову підтримку. Для покращення становища, що склалося, політику фінансування освіти потрібно формувати відповідно до соціально-економічної доцільності здійснених бюджетних видатків у поєднанні вітчизняного й світового досвіду.

Список використаних джерел:

1. Дем'янюк А.В. Проблеми та перспективи оптимізації видатків місцевих бюджетів України в умовах реформи децентралізації. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/19_ukr/148.pdf (дата звернення: 03.04.2020).

2. Аналітичний центр АМУ. Видатки зведеного бюджету на освіту за 5 років зросли удвічі. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/vydatky-zvedenogo-byudzhetu-na-osvitu-za-5-rokiv-zrosly-udvichi> (дата звернення: 03.07.2020).

3. Л. Філіпчук, Н. Ломоносова. Аналітичний центр CEDOS/ Бюджет освіти та науки 2019. URL:

https://cedos.org.ua/system/articles/pdfvs/000/000/365/original/%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82_%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8_%D1%82%D0%B0_%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8_2019.pdf?1564067629 (дата звернення: 03.04.2020).

Грисюк Юлія Євгенівна

*Спеціаліст I категорії сектору з прийняття рішень щодо надання державних допомог відділу державних допомог
Департамент соціальної політики Луцької міської ради*

Лещук Віктор Пилипович

*д.е.н., професор кафедри фінансового менеджменту та страхування
Тернопільського національного економічного університету*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Одним із пріоритетних напрямів європейської інтеграції України є розбудова ефективної системи державної служби, спрямованої на надання послуг для задоволення потреб громадян, забезпечення результативної та стабільної діяльності органів державної влади відповідно до їх завдань, функцій і повноважень на конституційних засадах. Перші спроби запровадження оплати праці за результатами виконуваної роботи державного службовця деякі країни ОЕСР зробили ще у 1980-х та 1990-х рр.

Системи оплати праці державних службовців в окремих країнах Європейського союзу приведена в таблиці 1.

Кожна країна-член Європейського Союзу має власну, із певними особливостями систему оплати праці державних службовців. Система оплати праці розробляється у такий спосіб, щоб успішно конкурувати за високоякісні кадри, сприяти їх збереженню та утриманню, мотивувати, з одного боку, молодь на вступ на державну службу, з другого - осіб, які досягли граничного віку перебування на державній службі, - виходити на пенсію або переходити у

приватний сектор (зокрема через збільшення заробітної плати на початку кар'єри та її зменшення в кінці кар'єри). Доплати залишаються важливою складовою заробітної плати державного службовця і нараховуються: за якість виконуваної роботи та результативність праці; за компетентність і складність у роботі; за знання іноземних мов; за стаж, освіту; залежно від умов на ринку праці; за роботу в нічний час; за ризиковану роботу; на дітей, на сім'ю тощо.

Таблиця 1

Особливості системи оплати праці державних службовців Австрійської Республіки, Королівства Бельгія, Федеративної Республіки Німеччина та Королівства Іспанія*

Країна	Тип	Співвідношення між заробітною платою найвищої і найнижчої категорії
Австрійська Республіка	Кар'єрна, в останні роки спостерігається зміна від кар'єрної до посадової	Від 5,3 до 6,1, залежно від рангу державного службовця
Королівство Бельгія	Кар'єрна	Категорія 172773,36 € за рік, 164664,51 € за рік
Федеративна Республіка Німеччина	Класична	У середньому заробітна плата державних службовців коливається від 1300-1440 (для найнижчих посад) до 3380-4780 євро на місяць (для найвищих посад)
Королівство Іспанія	Кар'єрна	Складається з посадового окладу (з урахуванням стажу та додаткових виплат у червні та грудні) та надбавок (за категорію, за специфіку виконуваної роботи, за якість роботи державного службовця, бонусів (премій) за додаткову роботу).

*Примітка: Узагальнено автором за даними [1]

Попри проголошені декларації, принцип прозорості не повною мірою впроваджено в систему оплати праці державних службовців країн ОЕСР та ЄС. Численні доплати до основного посадового окладу державних службовців і досі залишаються важливими. Гнучкість надбавок, їх значна кількість не дають змоги стверджувати, що розмір заробітної плати державних службовців в європейських країнах залежить стовідсотково від кінцевого результату роботи, якості та ефективності виконання управлінських функцій. Перехід на систему оплати

праці, заснованої на результатах роботи державних службовців, поки що не відбувся.

Список використаних джерел:

1. Горещька Т. Система оплати праці державних службовців у європейських країнах. URL: <https://cutt.ly/ogGM1HK>

Дем'янишин Василь Григорович

*Д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

Горшунова Олеся Гусейніївна

Головний державний інспектор ГУ ДПС у Вінницькій області

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У будь-якій державі податкові надходження є найважливішим джерелом формування доходів бюджетів усіх рівнів, що гарантує громадянам належний життєвий рівень. Загалом у світовій практиці податки є дієвим знаряддям державної політики відносно забезпечення функціонування суспільства, зокрема, розподілу і перерозподілу ВВП, компенсації окремих недоліків ринкових механізмів, маневрування матеріальними, фінансовими та трудовими ресурсами, рівнем забезпечення суспільними благами різних верств населення, ефективності заохочення бізнесу, ділової та інвестиційної активності, мотивації до праці, стану рівня зайнятості, якості регулювання економіки, а також стабілізації ринкової кон'юнктури. Упродовж всіх років незалежності України в загальних обсягах доходів державного бюджету більш ніж 70% належить надходженню податків, їх адміністрування є прерогативою держави. Тому об'єктивно існує можливість впливати на всі соціально-економічні процеси, включаючи процес наповнення доходів бюджету за допомогою податкового механізму.

У зв'язку з цим існує потреба держави у посиленні дієвості та підвищенні ефективності адміністрування податків в Україні, використовуючи набутий у світовій практиці позитивний досвід. В умовах нестабільності економічної ситуації та незадовільного рівня податкової дисципліни в Україні великого значення набуває формування такої системи адміністрування податків, яка відповідає б сучасним вимогам соціально-економічного розвитку держави, підходам до адміністрування податків у ЄС, сприяла б забезпеченню пом'якшення податкового навантаження на платників, пожвавлення ділової активності суб'єктів підприємництва, стимулювала інвестиційно-інноваційну діяльність та заохочувала платників до своєчасної сплати податків повною мірою, попереджувала ухилення від оподаткування, будь-які порушення податкового законодавства.

Теоретичні, методологічні та практичні питання адміністрування податків досліджували такі вітчизняні науковці, як В. Андрущенко, О. Десятнюк, А. Крисоватий, М. Крупка, В. Мельник, В. Опарін, А. Соколовська, В. Федосов та ін. Однак більшість складних питань функціонування вітчизняної системи адміністрування податків у кризових умовах, зокрема щодо підвищення її ефективності з урахуванням європейського та світового досвіду, а також мінімізації низки суперечностей у цій сфері залишаються недостатньо дослідженими, а окремі проблеми продовжують ускладнювати ся.

У зв'язку з цим питання посилення обґрунтування теоретико-методологічних засад функціонування вітчизняної системи адміністрування податків і розроблення практичних пропозицій, спрямованих на підвищення її ефективності, зближення регуляторного середовища України та ЄС є особливо актуальними у сучасних умовах господарювання.

Вітчизняні науковці стверджують, що термін «адміністрування» походить від латинського «administratio», що означає «управляти», а його застосування у сполученні зі словом «податки» утворює словосполучення «управління податками» [2]. У сучасній економічній літературі адміністрування податків визначається як діяльність фіскальних органів, спрямована на організацію

податкового процесу та здійснення контролю за дотриманням податкового законодавства, правильність обчислення, повноту та своєчасністю сплати до бюджету податків, зборів, платежів [4].

Більшість науковців переважно вживають терміносполучення «система адміністрування податків», однак серед теоретиків і практиків немає єдності щодо тлумачення сутності цього поняття. Під системою адміністрування податків ми пропонуємо вважати сукупність взаємопов'язаних елементів, які включають фіскальні та інші центральні органи виконавчої влади як керуючої і податкових платежів як керованої систем. Процес управлінської діяльності керуючої системи спрямований на мобілізацію податкових надходжень до бюджетів різних рівнів і державних цільових фондів, що забезпечує реалізацію функцій податків відповідно до чинного податкового законодавства.

Система адміністрування податків в Україні включає такі елементи: податки, збори і платежі, які платники сплачують на території України; структуру та ієрархію фіскальних органів; права, обов'язки і відповідальність фіскальних органів; податкову роботу; податкові пільги; податкові санкції; податкові відносини.

До суб'єктів системи адміністрування податків відносимо, з одного боку, уповноважених державою фіскальних органів, а з іншого – платників податків, зборів та платежів до бюджетів і державних цільових фондів, а також інших суб'єкти, які впливають на функціонування системи адміністрування податків. Відповідно до чинного законодавства державні органи та платники податків є рівноправними суб'єктами податкових відносин. Зважаючи на це процес у сфері адміністрування податків можливий тільки за умови їхньої збалансованої взаємодії. Під об'єктом адміністрування податків, враховуючи положення чинного законодавства, розуміємо процес мобілізації податкових платежів у бюджет.

Рівень ефективності функціонування системи адміністрування податків залежить від стабільного податкового законодавства, сформованого на основі фінансової теорії з урахуванням об'єктивних економічних законів і

закономірностей розвитку суспільства. Таке податкове законодавство спроможне забезпечувати належний рівень регламентації податкових відносин, а саме, відносин, що виникають між окремими суб'єктами у процесі оподаткування з приводу обчислення, нарахування та сплати податків, зборів і платежів, формування і подання відповідної звітності, а також своєчасного та в повних обсягах надходження платежів податкового характеру до бюджетів різних рівнів і цільових фондів держави [4].

У процесі адміністрування податків податкові відносини можуть виникати між такими суб'єктами:

- законодавчими та виконавчими органами, що здійснюють адміністрування податків;
- фіскальними органами та платниками податків;
- податковими агентами та платниками податків;
- фіскальними органами та податковими агентами;
- фіскальними органами, платниками податків та судами різних інстанцій;
- центральними органами влади та органами місцевого самоврядування;
- фіскальними органами різних країн [4].

Податкові відносини в Україні регулюються Податковим кодексом. На обсяг податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів можуть впливати такі макроекономічні фактори:

- динаміка ВВП. Між його обсягом та величиною податкових надходжень спостерігається пряма залежність;
- темпи інфляції (залежно від економічної ситуації у країні податкові надходження можуть збільшуватися або зменшуватися);
- розвиток підприємницької діяльності. Разом зі зростанням кількості суб'єктів підприємницької діяльності збільшуються податкові надходження до бюджетів усіх рівнів;
- обсяги експорту й імпорту (залежність прямо пропорційна);
- курс гривні до долара США та євро (при девальвації національної грошової одиниці доходи бюджету зменшуються);

- платоспроможність населення;
- грошова маса в економіці (має місце пряма залежність).

Незважаючи на те, що між обсягами податкових надходжень до бюджетів і грошовою масою в обігу країни існує пряма залежність, ця залежність завжди буде оберненою, оскільки із зростанням грошової маси в економіці країни має місце зменшення податкових надходжень до бюджетів. Це можемо пояснити тим, що збільшення грошової маси за сталого обсягу ВВП свідчить про інфляційні процеси в економіці країни. У зв'язку з цим податкові надходження будуть зменшуватись.

За відповідних економічних умов ефективна система адміністрування податків передбачає не тільки систематичне та в повному обсязі надходження платежів податкового характеру до відповідних бюджетів за найменших витрат на їхнє адміністрування, а й якісне обслуговування платників податків. В Україні для системи адміністрування податків властиві проблеми, які за їхнім характером ми можемо згрупувати у чотири види:

- правові (пов'язані з дотриманням вимог податкового законодавства);
- організаційні (проблеми, які виникають на етапі організації процесу адміністрування податків);
- соціально-психологічні (спричинені конфліктом інтересів фіскальних органів і платників податків);
- економічні (пов'язані з недостатньою економічною ефективністю функціонування системи адміністрування податків) [4].

Ми підтримуємо думку вітчизняних економістів, які вважають, що в умовах ринкової трансформації економіки України напрямами їхнього подолання можуть бути:

- подальше вдосконалення окремих положень Податкового кодексу України, зокрема в частині адміністрування податків та наближенні його характеру до країн ЄС;

- активізація масово-роз'яснювальної роботи з питань ролі податків в економічному та суспільному розвитку держави й тлумачення норм податкового законодавства серед платників податків;

- проведення щорічних курсів підвищення кваліфікації працівників фіскальних органів (зокрема, стажування у країнах ЄС) та активне використання новітніх технологій у процесі адміністрування податків;

- формування податкової культури серед дітей та молоді;

- розвиток взаємовідносин між фіскальними органами та платниками податків на паритетній основі;

- здешевлення процесу адміністрування податків й здійснення заходів зі своєчасного виявлення та усунення причин податкових девіацій) [4].

Стратегія інтеграції економіки України до міжнародного економічного простору передбачає модернізацію системи адміністрування податків і спрямована на підвищення рівня податкової етики, податкової культури громадян, з урахуванням позитивного досвід європейських країн.

Результати дослідження особливостей адміністрування податків у країнах-членах ЄС дають підстави охарактеризувати Європейський Союз як сферу дії високих податків. Для вимірювання загального рівня оподаткування у міжнародній практиці використовують податковий коефіцієнт (tax ratio), який обчислюють як відношення суми сплачених податків до ВВП у ринкових цінах. Середнє значення цього коефіцієнта у країнах-членах ЄС у 2012 р. становило 39,4 %, в Україні воно було дещо меншим – 38,2% [1, с. 140; 4; 5]. Окрім цього, ставки основних податків у країнах ЄС значно вищі. Так, у 2015 р. середня ставка податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) у країнах-членах ЄС становила 39,3%, (в Україні базова – 18%), податку на додану вартість (ПДВ) – 21,6% (в Україні основна – 20%), податку на прибуток підприємств (ППП) – 22,8% (в Україні – 18%) [1, с. 141-145; 4; 5]. У ЄС застосовують диференційовані ставки ПДВ, які залежать від соціальної значущості товарів (робіт і послуг). Ставка ПДВ на товари широкого вжитку становить 10-15%, на предмети розкоші вона значно вища, а на соціально важливі товари – значно нижча. Завдяки цьому податковий

тягар при сплаті ПДВ покладається на плечі саме заможних верств населення, що свідчить про соціальну спрямованість економічної політики європейських держав. Отже, високий рівень податкового навантаження в Україні спричинений не розміром податкових ставок, а широкою базою оподаткування та особливостями процесу адміністрування податків [6].

Враховуючи на досвід високорозвинених країн Європи, для стимулювання структурної трансформації національної економіки пропонуємо такі напрями вдосконалення вітчизняної системи адміністрування податків з урахуванням досвіду європейських країн:

- налагодження партнерських взаємовідносин між фіскальними органами та платниками податків, що ґрунтуються на якісно новій філософії розуміння місця громадянина в державі й у податковому адмініструванні, повазі до його прав та інтересів;

- посилення відповідальності як платників податків, так і фіскальних органів за порушення податкової та службової дисциплін;

- зниження рівня корупції у країні шляхом активного використання новітніх комп'ютерних технологій у процесі адміністрування податків, посилення кримінальної відповідальності за корупційні діяння як працівників ДПСУ, ДМСУ так і платників податків, а також проведення заходів, спрямованих на формування морально-етичних настанов щодо неприпустимості вчинення корупційних правопорушень (тематичні конференції, круглі столи, семінари, індивідуальні бесіди);

- оподаткування спільного доходу сім'ї як об'єкта податку на доходи фізичних осіб і запровадження диференційованих ставок ПДВ;

- перегляд розмірів й умов надання податкових соціальних пільг унаслідок підвищення розміру прожиткового мінімуму на підставі адекватного визначення вартості споживчого кошика для задоволення основних потреб [3, с. 154; 4];

- удосконалення процедур обліку платників податків та обліку платежів податкового характеру й поліпшення обслуговування платників податків, підвищення податкової культури, податкової та службової дисциплін тощо.

Таким чином, процес адміністрування податків в Україні тісно пов'язаний із низкою проблем, а вітчизняна система адміністрування податків, як і податкове законодавство, потребує модернізації. У стратегічному аспекті такої модернізації доцільно створити більш дієві механізми адміністрування податків, попередження проявів корупції у податковій системі. Це сприяло б розширенню добровільності сплати податків, формуванню партнерських взаємовідносин між податковими, митними та іншими фіскальними органами й платниками податків, створенню справедливих та рівних умов оподаткування для всіх платників податків і забезпеченню мобілізації достатніх фінансових ресурсів до бюджетів різних рівнів. При цьому доцільно врахувати найкращі позитивні здобутки з проблематики адміністрування податків країн-членів ЄС.

Список використаних джерел:

1. Taxation trends in the European Union. 2015 edition. URL: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/taxation/economic_analysis/tax_structures/2015/report.pdf.
2. Економічна енциклопедія. У 3-ох т.; відп. ред. С. В. Мочерний. К. : Вид-во «Академія». 2000. Т. 1. 864 с.
3. Крисоватий А. І. Адміністрування податків в Україні: організація та напрями трансформації : монографія. Тернопіль : ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2012. 212 с.
4. Крупка М. І., Кміть В. М., Паславська Р. Ю. Система адміністрування податків в Україні: стан, проблеми та перспективи. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 26(2). С. 217-224. URL: <https://doi.org/10.15421/40260232>.
5. Податковий кодекс України: Кодекс України від 2.12.2010 р., №2755-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
6. Соколовська А. Особливості податкової системи України та напрями її коригування. *Фінанси України*. 2013. № 9. С. 28-44.

Захарко Тетяна Ігорівна
Студентка 1 курсу ОС «магістр» ННІОТ
Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Мелих О.Ю.
Тернопільський національний економічний університет

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ

В умовах сьогодення, дослідження проблем формування дохідної частини державного бюджету України та його використання є актуальними, тому що саме бюджет характеризує рівень економічного розвитку країни, і завдяки правильному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень населення.

Правильність побудови бюджетної системи безпосередньо впливає на ефективність функціонування економіки України в цілому, надає змогу бюджетному механізму стати дієвим інструментом інтенсифікації соціально-економічного розвитку України [1]. За цих обставин прагнення України в досягненні європейських стандартів, вивчення та впровадження зарубіжного досвіду формування збалансованого бюджету є крайнє необхідним та актуальним, приймаючи до уваги вітчизняні реалії.

Бюджетна політика держав різного рівня економічного розвитку має свої особливості, пріоритети та різні моделі розвитку. Зазвичай, держави з розвиненою економікою будують бюджетну політику на принципах розвитку науки та освіти, поліпшення якості та обсягів соціального забезпечення, підвищення якості життя населення. Країни з перехідною економікою концентруються на розвитку інженерної інфраструктури та на програмах активізації інноваційної діяльності.

Корисним для вирішення проблем бюджетної сфери в Україні є досвід проведення реформ у бюджетній системі Польщі, Грузії, Австралії, В'єтнаму та Сінгапуру [2; 4]. Що стосується Польщі, то після правління комуністичної партії економіка країни не була готова до інтеграції у світовий ринок – темпи інфляції

постійно зростали, діяльність більшості державних підприємств була збитковою, заробітна плата знаходилася на неприпустимо низькому рівні. До того ж, водночас у країні визначався величезний бюджетний дефіцит, який заповнювався емісією грошей, що, своєю чергою, спричиняло гіперінфляцію.

Очевидним та найдоцільнішим рішенням у зазначеній ситуації стало швидке обмеження витрат. Завдяки створенню комісії провідних економістів Європи та Америки було підготовлено план реформ, спрямований на реорганізацію застарілої системи управління Польщі. У межах реалізації зазначеного плану було:

- прийнято Закон про фінансову економію в державних компаніях, що дозволило їм оголошувати себе банкрутом;
- заборонено Національному Банку фінансувати дефіцит державного бюджету і - здійснювати випуск нової валюти;
- скасоване пільгове кредитування державних компаній;
- запроваджено однакові правила оподаткування для усіх компаній та скасовано податкові пільги;
- розроблено сприятливу законодавчу базу для іноземних інвесторів;
- прийнято Закон про іноземні валюти, який покращив внутрішню конвертованість золотого запасу і скасував державну монополію на міжнародну торгівлю;
- запроваджено єдині ставки мита для усіх компаній.

Прийняття даних рішень сприяло виділенню міжнародними організаціями стабілізаційних кредитів для модернізації польських експортоорієнтованих підприємств. Політика уряду була спрямована на запровадження жорстких бюджетних обмежень, що означало можливість для державних підприємств витратити тільки те, що було зароблено, не розраховуючи на допомогу держави. Результатом реалізації зазначених заходів через декілька років стало призупинення інфляції та поступовий перехід до стадії економічного зростання. Подібні процеси були названі науковцями «шоковою терапією», і деякі європейські країни – наприклад, Естонія і Чехія – успішно застосовували цей

досвід. Отже, цілком очевидно, що заходи «шокової терапії» ґрунтуються на стрімких, широкомасштабних і системних економічних реформах [2].

Досвід Грузії демонструє раціональну політику уряду, який прийняв за основу вдосконалення місцевих бюджетів шляхом надання їм ширших прав та автономності. З метою покращення співпраці місцевих органів самоврядування з урядом було прийнято низку змін у бюджетному процесі. Головним завданням було надання більших повноважень місцевим органам самоврядування і виділення додаткових коштів для реалізації державних програм, необхідних місцевим органам влади. Профіцит місцевих бюджетів привів до сильної економіки держави [2].

Досвід Австралії демонструє високу централізацію бюджетних коштів та застосування системи централізованих відрахувань для їхнього розподілу по регіону з метою задоволення бюджетних потреб нижчих рівнів [3].

Впродовж останніх десятиліть стрімкий розвиток економіки спостерігається у В'єтнамі, де на початку 2000-х рр. середньорічне зростання темпу приросту ВВП досягало 7,3%. Це стало результатом докорінних змін, які було здійснено у процесі реформування бюджетної системи. Так, перш за все, було запроваджено колективне та прозоре формування бюджету; по-друге, переглянуто бюджетні видатки; по-третє, вдосконалено державну інвестиційну програму; по-четверте, надано ширші повноваження розпорядникам бюджетних коштів щодо витрат коштів; по-п'яте, реформовано сферу держзакупівель. Окрім цього, міцною базою успіху В'єтнаму є проведення реформ у сфері державних фінансів, а саме: реформування податкової політики і бюджетних видатків, враховуючи при цьому раціональне управління бюджетом [3; 4].

Головним завданням реформування бюджетної системи Сінгапуру стало «розумне управління», тобто відмова від соціальних витрат, які потребували капітальних вкладень, від фінансування державних підприємств, електроенергії. Головними ознаками розвитку бюджетної політики стали прозорість і повнота бюджету та бюджетних ризиків. Уся інформація про податкові надходження стала відкритою для суспільства, окрім цього, уряд розробив довгострокову

стратегію стабільності бюджетної системи. Виконання державної програми підлягає щорічній перевірці на предмет виявлення відхилень. З огляду на те, що Сінгапур є однією з найглобалізованіших економік світу, парламент розробив концепцію гнучкості бюджету в умовах фінансової глобалізації. Слід зазначити, що саме реформування бюджетної системи і державне регулювання надало Сінгапуру можливість вийти на передові позиції на міжнародному рівні. Сьогодні він займає перші місця за показником якості роботи державної служби, а також входить у трійку найконкурентоспроможніших країн [3; 4].

Основним джерелом доходів бюджетів штатів США, як і федерального бюджету, є податкові надходження. Дохідна частина бюджетів нижчих ешелонів влади формується з трьох джерел: податкові надходження; неподаткові надходження; субсидії федерального і цивільних урядів. Як і в інших розвинутих країнах, у США прямі податки відіграють головну бюджетоформуючу роль – їхня питома вага у доходах коливається в межах 50,0–57,5% сукупного обсягу ресурсів. В останні роки в складі податкових доходів помітно зросла роль податку з доходів населення і обов'язкового внеску до фондів соціального страхування [5, с. 59].

Податки в Німеччині забезпечують близько 80% бюджетних доходів. Саме тому вони розглядаються урядом як головний засіб впливу держави на розвиток економіки. Основний принцип німецького оподаткування, з моменту зародження системи звучить так: «податки повинні відповідати величині послуг що надаються державою». Прибутковий податок з фізичних осіб – основне джерело державних доходів, він дає близько 40% всіх податкових надходжень. Порівняно із США, непрямі податки у Франції відіграють провідну роль. На частку держбюджету припадає 47% місцевих бюджетів, 9 фондів соціального страхування, 40% державних підприємств і приблизно 4% усіх коштів фінансової системи. Через бюджетну систему Франції перерозподіляється близько 20% ВВП і 50% національного доходу. У доходах бюджету центрального уряду Франції податкові надходження становлять понад 93%. Непрямі податки надають близько 60% податкових доходів загального бюджету.

Основний непрямий податок у Франції – ПДВ – введений в 1968 р. У податкових доходах загального бюджету надходження по цьому податку дорівнюють 45% [6].

Проблеми економічного розвитку України не мають аналогів у світі через особливості суспільно-політичного та соціально-економічного фону. Отже, методи їх вирішення не можуть бути запозиченими в чистому вигляді. Але порівняння принципів побудови та функціонування бюджетної системи, застосовуваних в Україні та інших країнах світу, дозволяє стверджувати про існування багатьох спільних рис. Більше того, Україна застосовує певні елементи, що не тільки дозволяють урахувати особливості міжбюджетних відносин в інших країнах, а й забезпечують вищу, порівняно з ними, прозорість у розподілі фінансової допомоги. З метою підвищення ефективності функціонування бюджетної системи України доцільним є зосередження уваги та концентрація зусиль на розвитку інституційно-правової бази функціонування бюджетної системи; нарощуванні обсягу бюджетних видатків на основі підвищення продуктивності бюджетних територіальних утворень; оптимізації розподілу бюджетних ресурсів; удосконаленні системи трансфертів; розвитку системи фінансових запозичень на місцевому рівні.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний Кодекс України. № 2456-17. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456>
2. Слухай С. Міжбюджетні трансферти у постсоціалістичних країнах: від теорії до реалій. Київ: Артек, 2012. 288 с.
3. Чабан Я.І. Світовий досвід фінансування соціально-економічного розвитку області за рахунок податкових надходжень. *Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук. праць*. 2008. - № 18.10. - С. 135–141.8
4. Сунцова О.О. Зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів. *Науковий вісник Академії ДПС України: зб. наук. праць*. 2012. № 2. С. 115–123.

5. Бондарук Т.Г. Зарубіжний досвід оподаткування та можливості його застосування в Україні. *Збірник наукових праць Національного університету державної фіскальної служби України*. 2018. №1. С. 56–66.

6. Taxation Trends in the EU. Data for the EU member states and Norway. URL: https://ec.europa.eu/info/index_en.

Кізима Тетяна Олексіївна

*Д.е.н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

Мельник Леся Любомирівна

Головний спеціаліст Фінансового управління Трускавецької міської ради

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ МІСТА В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

В сучасних умовах розвитку національної економіки одним із важливих факторів збільшення фінансової спроможності територіальних громад є формування та подальший розвиток фінансової незалежності органів місцевого самоврядування. Відтак забезпечення сталого розвитку таких територій в умовах фінансової децентралізації стає пріоритетним завданням органів місцевого самоврядування в Україні.

Теоретико-методологічним проблемам ефективного формування та раціонального використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів України присвячені праці вітчизняних науковців: С. Буковинського, О. Василика, А. Даниленка, О. Кириленко, В. Кравченка, І. Луніної, І. Лютого, В. Опаріна, К. Павлюк, О. Романенко, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та ін. Проте, незважаючи на численні дослідження у цій царині фінансової науки, проблеми фінансової незалежності місцевих бюджетів потребують подальших ґрунтовних та системних досліджень.

Загальновідомо, що економічний розвиток будь-якої держави безпосередньо залежить від фінансової стабільності її територіальних громад. Досвід підтверджує, що влада на місцях нині має справу із досить складними і певною мірою загрозливими проблемами, вирішення котрих можливе лише за умови активізації економічного зростання та підвищення суспільного добробуту територіальних громад.

Передусім зазначимо, що українські вчені розглядають проблему фінансової спроможності місцевих органів влади з позиції «можливості самостійного розв'язання питань комплексного фінансового забезпечення економічного і соціального розвитку даної території, що входять до компетенції відповідного рівня місцевого управління» [1, с. 160].

При визначенні стратегічних векторів розвитку місцевих бюджетів важливою компонентою є формування і виконання дохідної частини таких бюджетів. Адже від ефективності формування доходів місцевих бюджетів залежить виконання органами місцевого самоврядування відповідних функцій, насамперед щодо соціального захисту населення, надання освітніх послуг, послуг охорони здоров'я, розвитку житлово-комунального господарства тощо.

У сучасному зростанні економіки міста Трускавець важливу роль відіграла фінансова децентралізація, яка сприяла стрімкому розвитку усіх сфер життєдіяльності міста. Тож проаналізуємо детальніше специфіку децентралізаційних процесів та їх вплив на формування бюджету міста Трускавець у 2019 році.

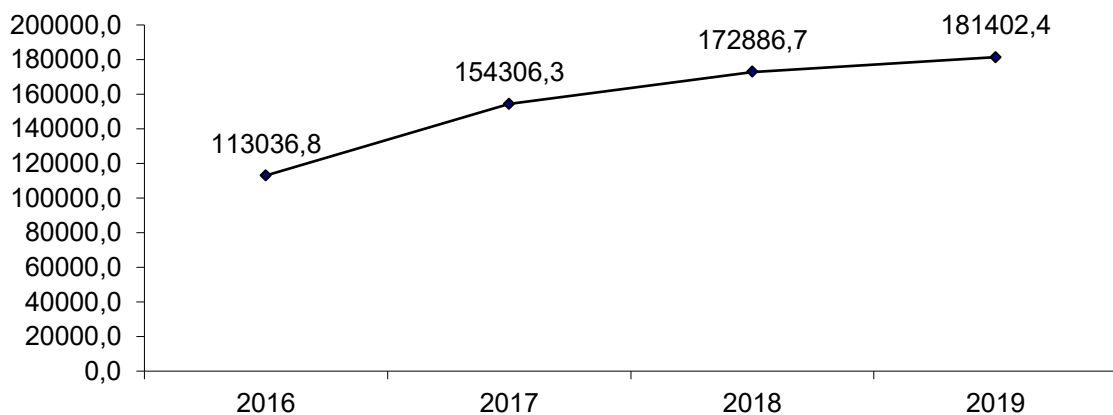
Передусім зазначимо, що при формуванні проекту бюджету на 2019 рік були враховані основні прогностичні макропоказники економічного і соціального розвитку міста, надані відділом планування та інвестицій управління розвитку курорту, та основні завдання бюджетної політики щодо забезпечення збалансованості і стійкості бюджетної системи. Відтак при формуванні дохідної частини бюджету на 2019 рік були враховані: статистичні показники, які використовуються при розрахунку прогностичних надходжень податків та зборів, прогностичні макропоказники Мінекономрозвитку на 2019 рік за I сценарієм,

затверджені постановою КМУ від 11.07.2018 р. № 546; зміни податкового законодавства щодо ставок окремих податків і зборів; фактичне виконання дохідної частини бюджету за результатами 2015-2018 років; підвищення у 2019 році прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати і встановлення її у розмірі 4173 гривень; збереження у 2019 році норми щодо зарахування 13,44% акцизного податку з пального; збереження на 2019 рік спрощеної системи оподаткування для платників податків єдиного податку I–IV груп.

Враховуючи вищевикладене, обсяг доходів бюджету міста на 2019 рік (без врахування трансфертів) був розрахований у сумі 190731,6 тис грн, у т. ч.: загальний фонд – 181402,4 тис грн, спеціальний фонд – 9329,2 тис грн. [2].

Показники доходів бюджету міста на 2019 рік, порівняно із виконанням 2018 року (без трансфертів), збільшилися на 1803,2 тис грн. Причому по загальному фонду вони збільшилися на 8515,7 тис грн за рахунок збільшення поступлень податку на доходи фізичних осіб, податку на майно та єдиного податку. По спеціальному фонду показники зменшилися на 6712,5 тис грн або на 42% за рахунок зменшення поступлень від продажу землі, пайової участі забудовників, відчуження майна комунальної власності та власних надходжень бюджетних установ [2].

Доходи загального фонду бюджету міста без врахування міжбюджетних трансфертів склали 181402,4 тис грн, що більше надходжень 2017 року на 27096,1 тис грн та 2018 року на 8515,7 тис грн (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка доходів загального фонду бюджету міста Чернівці без урахування міжбюджетних трансфертів у 2016-2019 роках [2]

Видатки бюджету міста Трускавця за загальним і спеціальним фондами на 2019 рік були заплановані в обсязі 296695,8 тис грн, у т. ч. за загальним фондом – 260567,3 тис грн та спеціальним фондом бюджету – 36128,5 тис грн, з них видатки бюджету розвитку - 30929,3 тис грн [2].

В обсязі видатків загального фонду враховано реверсну дотацію в сумі 1298,4 тис грн., видатки за рахунок освітньої субвенції – 25575,8 тис грн, медичної субвенції – 21518,3 тис грн, видатки за рахунок субвенцій на програми соціального захисту населення – 58025,2 тис грн, на здійснення видатків у сфері освіти за рахунок освітньої субвенції (оплата праці працівників інклюзивно-ресурсного центру) – 844,9 тис грн [2].

При розрахунку прогнозних показників видатків міського бюджету на соціально-культурну сферу враховано соціальні стандарти, доведені листом Міністерства фінансів України від 3 серпня 2018 року № 05110-14-21/20720 «Про особливості складання проектів місцевих бюджетів на 2019 рік» – запровадження з 1 січня 2019 року мінімальної заробітної плати в розмірі 4173 гривень та посадового окладу (тарифної ставки) працівнику першого тарифного розряду Єдиної тарифної сітки в розмірі 1921 гривень [2].

При формуванні бюджету міста Трускавець на 2020-2021 роки враховано основні прогнозні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2019-2021 роки, схвалені постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2018 № 546.

Оскільки головними галузями економіки міста є санаторно-курортна та готельна, поступлення від них складають основну питому вагу усіх платежів до бюджету міста. Відтак одним із головних завдань місцевої влади є забезпечення стабільного фінансово-економічного стану санаторно-курортних та готельних закладів (завантаженість, працевлаштування персоналу на повну ставку, виплата заробітної плати не нижче середньообласного рівня тощо).

Також необхідним є забезпечення стабільності наповнення бюджету міста Трускавець суб'єктами малого підприємництва, із дотриманням законодавства про працю і виплатою заробітної плати не нижче мінімальної.

Перспективним для курорту є також розвиток медичного туризму.

Насамкінець зазначимо, що у 2020- 2021 роках місцевою владою передбачене здійснення таких основних заходів: підтримка стійкого соціально-економічного розвитку міста з урахуванням збалансування загальнодержавних та регіональних інтересів; посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів шляхом збільшення джерел формування бюджету розвитку і зростання інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів; забезпечення принципу субсидіарності при визначенні міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами з урахуванням критеріїв повноти надання гарантованих послуг та наближення їх до безпосереднього споживача.

А серед основних результатів, яких планується досягти, виокремимо: підвищення фінансової спроможності місцевого бюджету; підвищення конкурентоспроможності, зростання інвестиційної привабливості та поживлення інноваційної активності в місті; підвищення питомої ваги коштів на соціальну підтримку незахищених верств населення; підвищення ефективності використання бюджетних коштів соціального спрямування.

Таким чином, можемо стверджувати, що реформа органів місцевого самоврядування, розпочата у 2015 році, відіграла велику роль у децентралізації управлінських функцій влади, розширила можливості організаційного, фінансового та адміністративного впливу місцевих органів самоврядування на соціально-економічні перетворення міста Трускавець.

Список використаних джерел:

1. Субботович Ю. Бюджетна децентралізація та зміцнення фінансів органів місцевого самоврядування. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ, 2012. 246 с.

2. Пояснювальна записка до рішення міської ради «Про бюджет міста Трускавця на 2019 рік».

Кирилюк Олеся Анатоліївна

Консультант відділу з питань управління об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст області та землями комунальної власності виконавчого апарату Волинської обласної ради

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Останнім часом особливу актуальність набуває питання забезпечення ефективності управління об'єктами комунальної власності. Нездатність ефективно управляти комунальним майном може стати причиною його часткової або повної втрати. Головними вимогами до використання комунальної власності з позицій ефективної її експлуатації та управління є максимально збалансоване поєднання принципів економічної ефективності та соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування за забезпечення життєдіяльності територіальних громад та соціально-економічних інтересів населення відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Слід зазначити, що поняття ефективності, по відношенню до об'єктів комунальної власності (як до колективної форми власності) відрізняється від поняття економічної ефективності, яке застосовується під час комерційної оцінки використання об'єктів приватної власності. Зазвичай, ефективність використання приватної власності оцінюють за комерційними показниками, такими як, наприклад, прибутковість, рентабельність майна чи бізнесу у цілому. По відношенню ж до об'єктів комунальної власності, на нашу думку, необхідно оцінювати не лише економічну ефективність, а й соціальну, тобто визначати ефективність використання майна з точки зору інтересів відповідної територіальної громади, яка є власником цього майна.

Отже для оцінки ефективності використання комунальної власності повинні застосовуватися два підходи:

- економічний (або комерційний), який оцінює ефективність управлінських рішень із точки зору отриманого доходу чи економічної доцільності угоди;

- соціальний, що дозволяє оцінити ефективність управління об'єктами комунальної власності з точки зору користі управлінських рішень для місцевого суспільства, тобто з точки зору таких умов, за яких вирішуються завдання, що не приносять прямої вигоди місцевому бюджету у вигляді надходжень коштів.

В економічній теорії та практиці існує цілий ряд загальноприйнятих показників (груп показників), які дозволяють проаналізувати економічну ефективність використання майна, закріпленого за підприємствами, установами, організаціями; відобразити ступінь ефективності функціонування підприємства, як цілісного майнового комплексу, із точки зору різних аспектів його діяльності. У загальному вигляді - це показники рентабельності, ділової активності, структури капіталу, фінансової стійкості, ліквідності та інвестиційні критерії. Проте при визначенні економічної ефективності використання комунального майна, яке перебуває у віданні комунальних підприємств, організацій, виникають певні труднощі та проблеми. В першу чергу, це стосується того, що комунальне майно, передане в управління відповідній установі, як правило, не є самостійним суб'єктом господарювання. У процесі використання майна, взятого в управління (знос, списання, модернізація, добудова, переоснащення) змінюється і структура комунальної власності. На практиці виникають досить серйозні проблеми при визначенні змін, які відбулися у вартості об'єктів комунальної власності, а саме – це проблеми стосовно розподілу приросту окремих складових між частиною взятого в управління майна (майна комунальної власності) та частиною власного майна підприємства.

Проте, окрім об'єктів, які здатні приносити прибуток до бюджету ефективність використання яких можна оцінити за допомогою застосування економічних показників, до складу комунальної власності, входять й такі об'єкти, використання яких із самого початку не було спрямоване на комерційний ефект. Утримуючи такі об'єкти, органи місцевого самоврядування

переслідують суспільний інтерес, а саме – задоволення колективних інтересів населення, що проживає на території відповідної територіальної громади; забезпечення його основних життєвих потреб у сферах, які віднесені до компетенції місцевої влади. Оцінити ефективність прийняття управлінських рішень по цій групі об'єктів за допомогою традиційних ринкових оцінок (за показниками рентабельності, прибутковості) не є можливим. Тому, беручи до уваги те, що цілі управління такими об'єктами полягають не в максимізації прибутку, а в максимізації соціально спрямованого ефекту при розумному рівні витрат, для оцінки ефективності їх використання слід застосовувати соціальний критерій. У цьому випадку необхідно, перш за все, відповісти на питання на скільки зросла якість життя населення, наскільки динамічно розвивається територіальна громада тощо.

По відношенню до об'єктів комунальної власності може бути використано два підходи та відповідно дві групи критеріїв оцінки ефективності управлінських рішень:

- економічний підхід;
- соціальний підхід.

Використання двох критеріїв оцінки управлінських рішень є основою для поділу об'єктів комунальної власності (залежно від їх ролі у реалізації інтересів власника) на два класи: комерційну власність – власність, яка використовується або може бути використаною у комерційних цілях та операційну – власність, яка використовується органами виконавчої влади на місцях для реалізації адміністративних, соціальних цілей та повністю утримується за рахунок бюджету.

Враховуючи те, що управління об'єктами комерційної власності повинно бути спрямоване на підвищення прибутковості їх використання, оцінювати ефективність експлуатації таких об'єктів, слід, у першу чергу, за показниками прибутковості, розміру дивідендів, що відраховуються до бюджету тощо, тобто за економічними критеріями. Але не слід забувати і про соціальні критерії, а саме, про ефективність 4 використання об'єктів із точки зору інтересів

мешканців відповідної територіальної громади. Управління другою групою об'єктів повинно відповідати задачам оптимізації бюджетних витрат на утримання цих об'єктів, тому, тут перевага повинна віддаватися соціальним критеріям оцінки ефективності прийняття управлінських рішень. Іншими словами, домінантою оцінки ефективності прийняття управлінських рішень, по відношенню до об'єктів комерційної власності, повинні бути економічні критерії, а соціальні – розглядатися у якості субдомінанти. По відношенню до об'єктів операційної власності, навпаки, домінанта – соціальні критерії, а у якості субдомінанти повинні братися до уваги економічні критерії.

Саме критерії ефективності управління об'єктами комунальної власності повинні складати основу вибору можливих форм використання того чи іншого об'єкта. Критерієм вибору тієї чи іншої форми використання об'єктів комунальної власності повинна бути як ефективність так і економічна доцільність їх подальшого використання.

При прийнятті управлінського рішення стосовно використання комунального майна, обов'язково слід враховувати, що ефективність такого рішення для органів місцевого самоврядування не завжди визначається економічними розрахунками, необхідно враховувати і соціальний аспект, оскільки діяльність органів місцевого самоврядування в основному спрямована на вирішення саме соціальних задач відповідної територіальної громади.

Список використаних джерел:

1. Лелюк М.П. Удосконалення системи управління комунальною власністю в органах місцевого самоврядування. *Теорія і практика державного управління*. Вип. 6.

2. Нема О.С. Комунальна власність: специфіка реформування системи управління. *Ефективність державного управління: збірник наукових праць*. 2004. Вип. 5. С. 404-411.

3. Встановлення критеріїв оцінювання і стратегічний менеджмент у державному секторі /SIGNA PHARE. Л., 2000. 136 с.

4. Економіка нерухомості: Підручник. А.М. Асаул, І.А. Брижань, В.Я. Чевганова. К.: “Лібра”, 2004. 304 с

5. Офіційний сайт Інституту політичної освіти URL: <http://ipo.org.ua>

6. Борсук Н.Я. Особливості форм управління комунальною власністю, спрямованих на використання комунального майна. *Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 12 – 13 жовтня 2018 р.* Одеса: ГО «причорноморська фундація права», 2018. С. 61-66.

Коваленко Василь Миколайович

Начальник відділу бухгалтерського обліку, звітності та господарського забезпечення Чемеровецької селищної ради

СВІТОВИЙ ДОСВІД ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ ПОДАТКОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Сьогодні податкова оптимізація (уникнення, мінімізація) визнається урядами практично всіх демократичних держав. У більшості випадків таке визнання має негативний аспект, адже схеми оптимізації зазвичай являють собою загрозу принципам інтегрованості, рівності та справедливості, що притаманні сучасним податковим режимам.

На практиці податкова оптимізація знаходить вираження у виборі платником податків найбільш привабливих форм здійснення економічної діяльності з метою обчислення оптимальної суми податків у конкретних умовах господарювання згідно з чинним законодавством. Під правовими формами розуміються передбачені законодавством варіанти поведінки: вибір організаційно-правової форми здійснення діяльності, податкового режиму, облікової політики, виду та умов цивільно-правових договорів, використання пільг. Пошук оптимальних управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію зобов'язань щодо обов'язкових платежів у межах закону, є характерним

напрямом податкової політики суб'єкта господарювання в умовах ринкових відносин.

Вітчизняне податкове законодавство не передбачає критеріїв, які б дали змогу провести чітке розмежування між законним зменшенням податкових зобов'язань (податковою оптимізацією) та ухиленням від сплати податків. У зв'язку з цим актуальною залишається проблема так званих «сірих схем», коли платник податків формально не порушує жодну статтю Податкового кодексу України, однак за допомогою схем податкового планування суттєво зменшує свої податкові зобов'язання порівняно з іншими платниками податків, які такі схеми не використовують.

З огляду на присутні прогалини у вітчизняному законодавстві, вважаємо за доцільне звернути увагу на сучасний зарубіжний досвід розв'язання цих питань. Американські юридичні словники тлумачать податкову оптимізацію як використання особою дозволених законодавством можливостей податкового планування з метою зменшення фіскальних зобов'язань [1, с. 705].

Регулятивне законодавство США визнає податкову оптимізацію правомірною поведінкою; натомість ухилення від оподаткування (як різновид податкового шахрайства) є суспільно небезпечним діянням, що тягне кримінальну відповідальність. Водночас на практиці спостерігаються ситуації, коли провести межу між цими двома видами юридично значущої поведінки платників податків дуже важко або взагалі неможливо. На цю обставину звертає увагу американська дослідниця П. Морган, яка причину існування вказаної проблеми вбачає у складності податкових законів [2, с. 4].

Податкова оптимізація, будучи одним із проявів соціально-правової поведінки, має власне ідеологічне підґрунтя, що дає платникам податків та їх представникам - податковим юристам змогу не лише виправдовувати свою поведінку, а й розглядати її як цілком законну і справедливу. Такою ідеологічною платформою податкової оптимізації у США є право на захист від зайвого втручання уряду в особисте життя, право на приватну власність, право на вільне укладання цивільних угод. У свою чергу, критики схем податкового

уникнення закидають їх авторам і користувачам, що названі права і свободи слугують лише прикриттям справжніх спонукань – перенесення тягаря оподаткування на плечі менш заможних верств населення. На наш погляд, такий аргумент має повне право на існування. Відповідно, американське суспільство спостерігає за конфліктом двох основних демократичних ідеологій у цій сфері суспільних відносин – ідеологія свободи «проти» ідеології рівності (що втілена, перш за все, у вигляді прогресивної шкали ставок податків на доходи фізичних осіб та на прибуток корпорацій) [3].

Що стосується контролюючих аспектів діяльності податкових органів в інших розвинених країнах, вважаємо за доцільно коротко розглянути основні принципи їхньої діяльності в напрямку боротьби з податковими правопорушеннями та несплатою податків і зборів.

У Німеччині податкова служба виконує функції фінансового правоохоронного органу. Місцеві податкові органи мають добре підготовлені слідчі відділи з відповідними повноваженнями, а також апаратуру підслуховування і звукозапису, лабораторії, де проводиться аналіз достовірності документів, поданих платниками податків, почеркознавчі, хімічні та інші криміналістичні експертизи. Інформацію на осіб, які ухиляються від сплати податків, податкові органи Німеччини отримують від поліції, прокуратури, служби безпеки, а також громадян. Внутрішньою інструкцією таким інформаторам передбачається виплата винагороди до 10% від суми, нарахованої за несплату податків неустойки. Під час здійснення податкового контролю податкові служби Німеччини мають право: вилучати фінансові документи з банків, страхових компаній; застосовувати конфіскацію ділової документації; проводити розслідування по звинуваченню адвокатів і консультантів з питань ухилення від податків.

В Італії контролем за надходженням до бюджетів обов'язкових платежів, а отже розкриттям і розслідуванням економічних злочинів у сфері оподаткування, поряд з Державною поліцією та Корпусом карабінерів, займається Генеральне командування фінансової гвардії, яке структурно знаходиться в Міністерстві

фінансів. Основними функціями цього відомства є контроль за сплатою податків, попередження, викриття та розслідування фінансових злочинів. Слід відмітити і те, що офіцери Генерального командування фінансової гвардії наділені фіскальними функціями податкових інспекцій і правами поліції в частині здійснення контрольних, зокрема і оперативних заходів та кримінального розслідування. Вони мають право доступу на підприємства, фірми, в банки і до будь-яких документів у зв'язку з необхідністю перевірки об'єктів оподаткування і здійснення податкового контролю без отримання дозволу суду на такі дії.

Законодавством ряду країн Європи передбачено право делегувати повноваження в сфері податкової діяльності місцевим органам влади. В Іспанії керівництво податковою системою, збором державних податків, їх ліквідація і контроль за сплатою державних податків, що справляються в Каталонії, входять до компетенції податкової адміністрації держави. При цьому названі повноваження можуть бути делеговані Генеральному Правлінню Каталонії, яке буде їх здійснювати, координуючи свою діяльність з центральними органами податкової служби [1, с.126].

В окремих країнах функції в сфері податкової діяльності віднесено до компетенції фінансових органів. Зокрема, в Мексиці до компетенції Міністерства фінансів і державного кредиту законодавець відносить вирішення таких питань, як: справляння федеральних податків, зборів, натуральних і прибуткових податків; визначення критеріїв та загальних розмірів податкових пільг; керівництво митною та інспекційною службами, податковою поліцією; інспектування і проведення ревізій з метою виконання податкових розпоряджень [1, с.129].

В Греції систему фіскальних органів очолює Міністерство економіки, якому підпорядковуються дві незалежні одна від одної структури – Державна економічна служба і Служба боротьби з економічними злочинами. До основних завдань Державної економічної служби належить нарахування і стягнення податків та інших обов'язкових платежів, розгляд, контроль і візування документів платників. Служба боротьби з економічними злочинами

прирівнюється до державної поліції. На неї покладено серед інших завдань і здійснення перевірки дотримання платниками норм фіскального законодавства.

Отже, аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо здійснення контролю за справлянням податків та інших обов'язкових платежів надав змогу зробити висновок про поступовий процес удосконалення податкової політики, що перш за все проявляється у пом'якшенні податкового тиску. Так, ми спостерігаємо тенденцію щодо добровільної сплати податків та інших обов'язкових платежів, що як слід зменшує витрати держави на контрольні заходи в сфері оподаткування. У більшості зарубіжних країн здійснення контрольних заходів має випадковий характер, що у свою чергу, з однієї сторони унеможливорює упередженість відносно певних платників податків, з іншої – забезпечує таємний характер їх проведення, що позитивно відображується на їх ефективності. Позитивним в сфері фіскальних відносин є наявність такого податкового принципу за якого платник податку на вимогу податкових органів повинен документально підтвердити законне надходження всіх коштів, які він має і мав у минулому.

Доцільним буде впровадження у вітчизняну податкову практику того, що мінімізація податків, тобто намагання зменшити їх суму за допомогою певних фахівців, є цілком законною справою. Позитивний досвід використання під час здійснення контрольних заходів, як позаштатних співробітників (агентів), так і значної частини законослухняного населення зарубіжних країн є, на нашу думку, невідкладним завданням щодо його запровадження в податкову практику податківців України. Адже, уже давно визнаним є те, що рішучі заходи, спрямовані на боротьбу із правопорушеннями, зокрема податковими не призведуть до кардинального поліпшення ситуації доти, доки зусилля правоохоронних та податкових структур, не отримають широкої підтримки з боку населення. Еталоном для впровадження в податкову практику України має стати матеріальна незалежність та надійність посадових осіб, які виконують контрольні функції, що забезпечується високою заробітною платою останніх.

Таким чином, вміння вітчизняних податківців аналізувати, узагальнювати та запроваджувати зарубіжний досвід щодо здійснення контролю за справлянням податків та інших обов'язкових платежів дасть змогу приблизитись до виконання, як, на нашу думку, основного завдання – добровільної їх сплати, а отже дозволить піднести на новий рівень партнерські відносини між платниками податків і контролюючими органами. Вивчення і адаптоване впровадження у практику податкової діяльності певних методичних напрацювань і практичних прийомів податкового контролю є не лише можливим, але й необхідним для окреслення власного шляху, набуття власного досвіду, визначення власних орієнтирів під час вирішення завдань щодо здійснення контролю за додержанням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджетів, державних цільових фондів податків і зборів (обов'язкових платежів), а також запобігання злочинам та іншим правопорушенням, віднесеним законом до компетенції податкових органів.

Список використаних джерел:

1. Garner B. Black's Law Dictionary. St. Paul, Minn. : Thomson. West, 2006. 810 p.
2. Morgan P. Tax Procedure and Tax Fraud in a Nutshell. St. Paul, Minn. : West Group, 1999. 376 p.
3. Карп М.В. Налоговый менеджмент: учебник для вузов. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. 477 с.

ЗАДОВОЛЕННЯ ЗАПИТУ НА ПУБЛІЧНУ ІНФОРМАЦІЮ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації» стало одним із важливих кроків у сфері дотримання конституційних прав та свобод людини в Україні. Особливістю доступу до публічної інформації є набуття органами влади більшої відкритості та прозорості для громадян, що значно зменшує можливість зловживань та порушень [1, 2].

Так, публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації [2]. Отже, термін «публічна» стосується інформації, що в той чи інший спосіб на законних підставах опинилася у розпорядників. Це може бути як інформація ними створена в процесі реалізації повноважень, так й інформація яку вони отримали від інших суб'єктів.

Доступ до публічної інформації забезпечується шляхом:

- систематичної публікації її в офіційних друкованих виданнях (бюлетенях, збірниках);
- поширення її засобами масової комунікації;
- безпосереднього її надання зацікавленим громадянам, державним органам та юридичним особам [3, с. 149].

Надання інформації зацікавленим громадянам щодо діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування відбувається шляхом:

- 1) опублікування її в офіційних друкованих виданнях або поширення інформаційними службами відповідних державних органів й організацій;

- 2) опублікування її в друкованих засобах масової інформації або публічного оголошення через аудіо- та аудіовізуальні засоби масової інформації;
- 3) безпосереднього доведення її до заінтересованих осіб (усно, письмово чи іншими способами);
- 4) надання можливості ознайомлення з архівними матеріалами;
- 5) оголошення її під час публічних виступів посадових осіб [4, с. 53].

Відмовити у наданні інформації за запитом розпорядник може тоді, коли він не володіє нею відповідно до його компетенції відповідно до законодавства; інформація, що запитується, належить до категорії інформації з обмеженим доступом; особа, яка подала запит на інформацію, не оплатила передбачені фактичні витрати, пов'язані з копіюванням або друком чи не дотримано вимог оформлення запиту на інформацію [5, с. 126]. Відстрочка в задоволенні запиту на інформацію допускається в разі, якщо запитувана інформація не може бути надана для ознайомлення в передбачені законодавством строки у разі настання обставин непереборної сили. Рішення про відстрочку доводиться до відома запитувача у письмовій формі з роз'ясненням порядку оскарження прийнятого рішення [6, с. 185].

Одним із найефективніших способів зменшити навантаження на державні установи та полегшити співпрацю з користувачами є вчасне оновлення офіційного вебсайту органу державної влади. Чітко систематизована інформація, яка є доступною для пересічного громадянина завжди дає змогу зменшити кількість запитів на публічну інформацію. Адже вебсайт є основним джерелом інформації, зокрема і публічної.

Отже, органам виконавчої влади необхідно постійно вдосконалювати свою роботу щодо надання інформації за запитом та налагодження конструктивного діалогу з представниками громадськості задля належного виконання та ефективного застосування Закону «Про доступ до публічної інформації». Чітка законодавча база України у питаннях публічної інформації, була б найкращим інструментарієм у роботі для відповідних структурних підрозділів усіх органів виконавчої влади.

Список використаних джерел:

1. Про інформацію: Закон України № 2658-XII від 02.10.1992 р. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/Zakon/ukr/lawinform.html> (дата звернення 05.06.2020 р.).
2. Про доступ до публічної інформації: Закон України № 2939-VI URL від 13.01.2011 р.: http://www.ukrstat.gov.ua/publ_inf/npb/zakon.htm (дата звернення 07.05.2020 р.).
3. Даниленко А. С. Публічне адміністрування : навч. посібн. Київ : Буква, 2019. 288с.
4. Кушакова-Костицька Н.В. Основні питання інформаційної політики в Україні в контексті розбудови інформаційного суспільства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. С. 53-54
5. Лациба М. Інформаційна відкритість сайтів органів державної влади: навч. посібн. Київ : УНЦПД, 2010. 218 с.
6. Тарасенко Р. Б. Інформаційне право: навч. посібн. Луганськ: РВВЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 512 с.

Коваль Світлана Любомирівна

*К.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

Сосницька Христина Вачаганівна

*Головний спеціаліст з питань персоналу сектору адміністративної
роботи управління соціального захисту населення Луцької районної
державної адміністрації Волинської області*

ОРГАНІЗАЦІЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ЗА ДОХОДАМИ

Невід'ємним атрибутом життєдіяльності держави, її основним фінансовим документом є державний бюджет. Саме від повного та своєчасного його формування

залежить виконання завдань і функцій держави. В умовах нестабільності одним із головних інструментів впливу держави на політичні, економічні та соціальні процеси є бюджет. Від якості та своєчасності прийняття державних рішень у бюджетній сфері залежить рівень ефективності державного управління бюджетними ресурсами країни та її адміністративно-територіальних одиниць. Найважливішим етапом бюджетного процесу, на якому реалізуються визначені завдання та заходи соціально-економічного розвитку держави, є виконання бюджету. Виконання будь-якого бюджету має за мету забезпечити надходження доходів і фінансування видатків в межах затверджених бюджетів. З огляду на це, особливої актуальності набуває детальне дослідження організаційних засад касового виконання державного бюджету України за доходами.

Казначейське обслуговування доходів та інших надходжень державного бюджету регламентується «Порядком казначейського обслуговування доходів та інших надходжень державного бюджету» [1] відповідно до якого казначейське обслуговування доходів та інших надходжень державного бюджету здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, та його територіальними органами відповідно до законодавства.

Функції Державної казначейської служби України відображено на рис. 1.

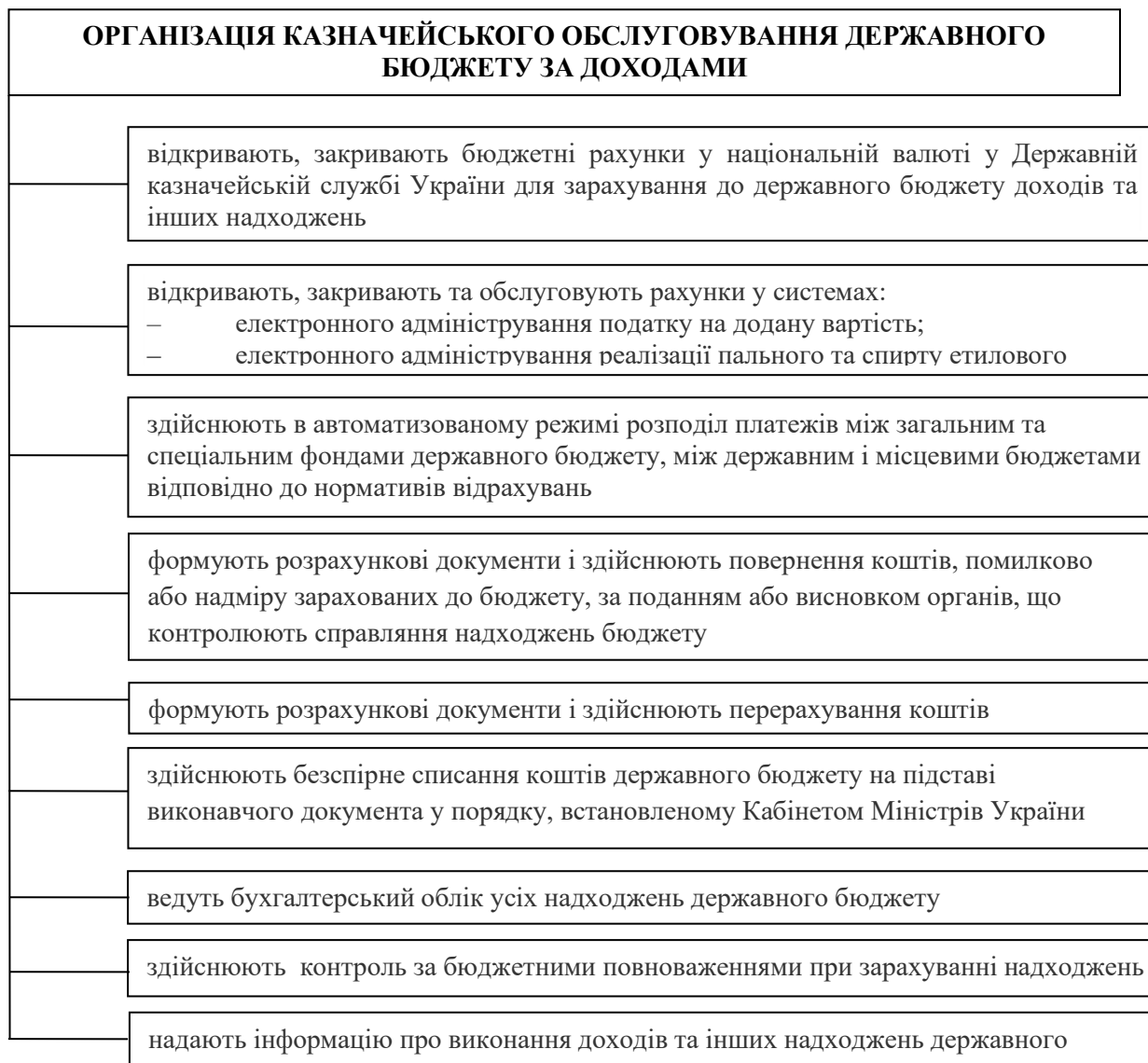
Функціонування Державної казначейської служби України в сучасних економічних умовах дає можливість зробити процес виконання бюджету ефективнішим, на підставі чітко визначених обсягів реальних потреб найраціональніше проводити використання бюджетних ресурсів та ресурсів державних цільових фондів, забезпечуючи прозорість їх руху.

З метою оптимізації роботи Державної казначейської служби України, необхідно:

- забезпечити формування системної і завершеної нормативно-законодавчої бази функціонування казначейської системи;
- вдосконалити інформаційні технології та створити електронні канали зв'язку;

– забезпечити професійну підготовку та підвищення кваліфікації працівників казначейства.

Рис. 1. Функції Державної казначейської служби України

Примітка. Складено автором за [1]

Запровадження таких змін є актуальним і їх забезпечення сприятиме оздоровленню економіки та стане надійною запорукою якісного контролю над використанням бюджетних ресурсів.

З метою посилення впливу бюджету на процес формування ринкових відносин потрібен налагоджений та чіткий розподіл повноважень та обов'язків державних органів влади. Важливо, щоб органи бюджетного процесу

стабілізували фінансову політику держави, адже нескінченні політичні протиріччя призводять до дефіциту зведеного бюджету.

Список використаних джерел:

1. Порядок казначейського обслуговування доходів та інших надходжень державного бюджету: затв. Наказом Міністерства фінансів України від 29.01.2013 № 43/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0291-13#Text>.

2. Курганська Е.І., Кублікова Т.Б. Система казначейства: управління фінансовими ресурсами: монографія. Одеса: ОНЕУ, 2015. 323 с.

Ковальчук Ілона Володимирівна

Заступник начальника відділу фінансово-господарського забезпечення діяльності ради-заступник головного бухгалтера Волинської обласної ради

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Одним із важливих чинників підвищення продуктивності праці державного службовця є розмір його заробітної плати, яка б змогла забезпечити належний рівень життя державного службовця та його сім'ї. Заробітна плата виступає важливою складовою мотивації праці державного службовця, є одним із чинників у сфері боротьби з корупцією. Крім того, належна оплата праці державного службовця розглядається й як важливий елемент підвищення конкурентоспроможності державної служби на ринку праці, добору високопрофесійних та високоосвічених працівників для роботи у системі державної служби. На сьогодні спостерігається тенденція до відсутності взаємозв'язку оплати праці з кваліфікацією кадрів, їх освітою, професійною підготовкою тощо, що є негативним у сучасних умовах розвитку суспільства, а тому серед молоді державна служба, на жаль, залишається не досить привабливим місцем для початку кар'єри та подальшого працевлаштування. Така ситуація обумовлює й іншу проблему – старіння кадрів у системі державної

служби, відсутність молодих, енергійних та цілеспрямованих державних службовців, здатних ефективно, швидко та якісно реалізовувати поставлені перед органом державної влади, в якому вони працюють, завдання. Слід зауважити, що недостатній рівень оплати праці впливає не тільки на трудовий потенціал особи, продуктивність праці, рівень життя конкретного державного службовця чи його сім'ї, а й на рівень розвитку суспільства, відтворення вартості робочої сили, спричиняє деградацію соціально-економічного становища в державі, руйнує процеси економічного зростання держави.

Основним джерелом доходів найманих працівників є і надалі залишатиметься заробітна плата. Нині саме заробітній платі належить переважаюче значення в мотиваційному механізмі. Заробітну плату як економічну категорію відносять до числа найскладніших. Саме з цієї причини, на жаль, нині в Україні відсутнє єдине розуміння суті заробітної плати.

Праця та отримана за виконання цієї праці винагорода, беззаперечно, є невід'ємною частиною життя кожної людини. Оплата праці знаходиться у центрі уваги досліджень не тільки правової науки, а й економічної теорії. У процесі розвитку цих наук сформувалася система поглядів науковців на сутність понять оплата праці та заробітна плата.

Правове визначення заробітної плати наводиться у Законі України «Про оплату праці». Відповідно до ст. 1 заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу. КЗпП (Кодекс законів про працю) України дає таке поняття заробітної плати: це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Державна політика оплати праці реалізується через механізм її регулювання, а саме через встановлення мінімального рівня заробітної плати, рівня оподаткування доходів працівників, міжгалузевих співвідношень в оплаті праці і розмірів оплати праці в бюджетних організаціях та установах.

Мінімальна заробітна плата - це встановлений законом мінімальний розмір оплати праці за виконану працівником місячну (годинну) норму праці. Станом на 01.09.2020 року її розмір становить 5000,00 грн.

До мінімальної заробітної плати не включаються доплати, надбавки, заохочувальні та компенсаційні виплати.

Порядок нарахування та виплати заробітної плати в Україні здійснюється відповідно до чинних нормативно-законодавчих : Кодексу законів про працю, Податкового Кодексу України , Закону України «Про оплату праці», Закону України «Про відпустки», Закону України «Про охорону праці», Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку обчислення середньої заробітної плати»

Досліджено структуру заробітної плати державних службовців та визначено основні її елементи:

1) посадовий оклад – є основною частиною заробітної плати державного службовця. Розмір посадового окладу є визначеним та незмінним порівняно з іншими елементами заробітної плати державного службовця;

2) надбавки (за вислугу років; за ранг державного службовця) – систематичні постійні грошові виплати, які нараховуються державному службовцю співрозмірно посадового окладу, але при цьому не залежать від виконаної ним роботи та мають ретроспективний характер;

3) доплати (виплати за додаткове навантаження у зв'язку з виконанням обов'язків тимчасово відсутнього державного службовця у розмірі 50 відсотків посадового окладу тимчасово відсутнього державного службовця; виплати за додаткове навантаження у зв'язку з виконанням обов'язків за вакантною посадою державної служби за рахунок економії фонду посадового окладу за відповідною посадою) – грошові виплати, які мають тимчасовий характер і пов'язані з додатковим навантаженням державного службовця та особливими умовами праці;

4) премії (у разі встановлення) – це систематичні або разові грошові виплати, які можуть бути встановлені державному службовцю за сумлінне, повне й успішне виконання ним покладених на нього службових обов’язків.

Стосовно понять заробітної плати та оплати праці державних службовців, то до поняття «оплата праці державних службовців» відноситься:

а) суб’єкт отримання оплати праці – державний службовець; б) суб’єкт її здійснення – держава в особі її органу;

в) джерело коштів для оплати праці – Державний бюджет;

г) провадиться вона в порядку, розмірах і на умовах, установлених законодавством;

г)здійснюється оплата за службову діяльність державних службовців;

д) має місце у формі регулярної грошової виплати.

Проблема оплати праці державних службовців, на сьогодні, є чи не найобговорюванішою проблемою, яка виникає при функціонуванні державної служби, здійсненні соціального захисту державних службовців, виступає однією з найбільш вагомих гарантій їх соціального захисту та є визначальним фактором матеріального забезпечення державних службовців. Відзначимо, що на сьогодні рівень оплати праці державних службовців є вкрай низьким, не стабільним залишаються ряд передбачених чинним законодавством соціальних гарантій у сфері здійснення оплати праці, а сама заробітна плата досить часто не відповідає вимогам щодо освіти працівника, рівня його професійної компетентності, характеру виконуваної роботи, рівню відповідальності, рівню ризику тощо. В той же час, варто наголосити на тому, що заробітна плата для державних службовців виступає фактично єдиним джерелом доходу, оскільки Законами України «Про державну службу» від 10.12.2015 №889-VIII та «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII для державних службовців встановлено ряд обмежень щодо зайняття підприємницькою діяльністю, бізнесом, іншою оплачуваною роботою, яка б змогла принести додатковий дохід, задовольнити окремі потреби тощо. З огляду на законодавчі заборони щодо діяльності державних службовців, можна зробити конструктивний висновок про те, що

саме на державу покладається обов'язок забезпечення гідного життя державних службовців, а отже отримання ними стабільної та гідної заробітної плати. Заробітна плата має виконувати свою основну функцію – забезпечувальну, а також функцію відтворення робочої сили, стимулювання до праці. Тому варто частіше здійснювати перегляд посадових окладів державних службовців, здійснювати подальше удосконалення складових заробітної плати державних службовців, відкритості нарахування премій для державних службовців категорії «А», а також зміну механізму нарахування доплати за вислугу років для тих державних службовців, які мають значний стаж роботи в приватному секторі, а на разі перебувають на державній службі. Важливим також є подальше вивчення зарубіжного досвіду регулювання оплати праці державних службовців.

Список використаних джерел:

1. Соколова О.А. Оплата праці державних службовців як вид запобігання проявам корупції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Серія: Право. Вип. 42. С. 142- 145.
2. Олійник В.С. Оплата праці в державному секторі: термінологічний аспект. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 3(7). С. 56-65.
3. Лаптії І.С. Оплата праці і заробітна плата: щодо питання термінології. *Право України*. 2005. № 7. С. 81–84.
4. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 №889-VIII: Відомості Верховної Ради України. 2016. №4. Стор. 60. Стаття 43.
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII: Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49.
6. Дорогань-Писаренко Л.О. Оплата праці державних службовців: організаційно-обліковий аспект. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2014. № 3С. 127-131.

Кузьмич Марія Ананіївна
*Начальник відділу правового та організаційно-кадрового забезпечення
Смизької селищної ради*

ДЖЕРЕЛА ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Місцеве самоврядування є основою кожної демократичної держави, оскільки забезпечує можливість громадян реалізувати своє право на участь в управлінні публічними справами. Одним із найважливіших напрямів конституційної та адміністративної модернізації суспільного ладу України є децентралізація публічної влади відповідно до європейських правових стандартів. Українська держава реалізує завдання економічного розвитку і оновлення управлінського механізму в контексті євроінтеграційного напрямку, що включає підтримку, прийняття і наближення до європейських стандартів економіко-соціального розвитку та реформатування бюджетної політики в контексті посилення ролі місцевих бюджетів.

Крім цього, необхідно також наголосити на проблемній військово-політичній ситуації, що склалася внаслідок іноземної збройної агресії в окремих районах Луганської і Донецької областей, а також Автономній Республіці Крим. Одним з важливих кроків щодо недопущення подібних ситуацій у майбутньому є проведення конституційної модернізації суспільних відносин, реалізація широкого комплексу політико-правових реформ, одним із головних напрямів яких є створення об'єднаних місцевих громад з розширеними реальними можливостями щодо вирішення питань місцевого значення [4, с. 5].

Розпочата 2014 року децентралізація залишилася пріоритетом державної політики в наступні роки, оскільки децентралізація владних та фінансових повноважень на користь місцевого самоврядування є однією з найбільш визначальних реформ з часів української незалежності.

Саме фінансовий аспект реформи є одним із найсуттєвіших, від якого, у великій мірі, залежить успішність функціонування об'єднаних територіальних

громад. Наявність економічно активних суб'єктів підприємницької діяльності, достатня кількість кваліфікованих трудових ресурсів, розвинена промислова та соціальна інфраструктура – все це та багато іншого є основою для успішного розвитку громади.

Результатом реформи стало підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, пошуку резервів їх наповнення, покращення ефективності адміністрування податків і зборів. Об'єднані громади показують високі і динамічні темпи приросту власних доходів [6].

Показники виконання місцевих бюджетів відображають загальний соціально-економічний стан відповідної території та її потенціал до сталого розвитку. Наявність достатніх ресурсів у місцевих бюджетах є запорукою того, що територіальна громада має можливість надавати більш якісні та більш різноманітні послуги своїм жителям, реалізовувати соціальні та інфраструктурні проекти, створювати умови для розвитку підприємництва, залучення інвестиційного капіталу, розробляти програми місцевого розвитку та фінансувати інші заходи для всебічного покращення умов проживання жителів громади [2].

Завдяки децентралізації збільшились джерела надходження місцевих бюджетів, за рахунок доходів місцевих бюджетів фінансуються найбільш значні заходи держави в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту. Доходи місцевих бюджетів формуються з різних джерел, причому порядок їхнього формування залежно від джерела регулюється різними законодавчими актами, але суть формування цих різних джерел одна: податкові чи неподаткові надходження від підприємств усіх форм власності та від населення, які об'єднуються у фінансові ресурси та зосереджуються в місцевому бюджеті [5].

Бюджетним кодексом України визначено, що доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансфери,

плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ) [1].

В умовах адміністративно-територіальної реформи в Україні, до органів місцевого самоврядування спрямовуються доходи з таких джерел:

- податкові надходження – визнаються встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори;
- неподаткові надходженнями визнаються: доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; інші неподаткові надходження;
- доходи від операцій з капіталом – це доходи від продажу капітальних активів (основних фондів, державних запасів і резервів, землі);
- трансферти – кошти, одержані від інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі [3, с. 53].

Самостійність бюджетів можлива лише за наявності достатніх власних дохідних джерел. В сучасних умовах кожний регіон повинен максимально використовувати власний потенціал, включаючи його територіальні, промислові, екологічні та інші переваги для збільшення фінансової самостійності місцевих бюджетів, адже це можливо за умови стабільного формування доходів населення та вирішення соціально-економічних проблем регіонів.

Таким чином, процес децентралізації влади, що триває, є запорукою успішного розвитку та процвітання України в перспективі, оскільки тільки органи місцевого самоврядування можуть ефективно вирішувати існуючі проблеми регіону та діяти в інтересах місцевого населення. Крім цього, децентралізація відіграє роль стимулятора посилення мотивації місцевої влади до нарощування дохідної бази місцевих бюджетів з одночасним ефективним вирішенням регіональних проблем; досягнення стану, в якому органи місцевого самоврядування матимуть достатні власні ресурси для забезпечення якісного виконання самоврядних повноважень та приведення обсягу галузевих субвенцій

місцевим бюджетам на виконання делегованих державою повноважень до реальних потреб на основі соціальних стандартів послуг та реальних нормативів їхньої вартості.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
2. Ільїна А. О. Доходи місцевих бюджетів України: характеристика і шляхи оптимізації. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 6.030508 «Фінанси і кредит». Одеський національний економічний університет. Одеса, 2019.
3. Євдокімова М. О. Місцеві фінанси: навч. посібник. ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Х. 2014. 343 с.
4. Калінкін А. С. Конституційна реформа у сфері децентралізації державної влади: проблеми теорії та практики: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.02. Держ ВНЗ «Ужгород. нац. ун-т» М-ва освіти і науки України. Ужгород, 2016. 17 с.
5. Кужелєв М. О., Житар М. О. Концептуальні засади ефективності фінансового забезпечення інноваційного розвитку України. *Збірник наукових праць учених та аспірантів «Економічний вісник університету»*, Переяслав-Хмельницький. 2015. С. 14–18.
6. Набатова Ю. О., Ус Т. В. Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів. *Ефективна економіка*. 2015. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4100>.

Куценко Джемма Олександрівна

Начальник юридичного відділу Головного управління Державної казначейської служби України у Київській області

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ КАЗНАЧЕЙСТВА З РОЗПОРЯДНИКАМИ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

В сучасних умовах, коли впродовж кількох років відбуваються військові дії на сході України, окуповано частину території нашої держави, а також в умовах боротьби із світовою пандемією COVID-19 ефективному використанню бюджетних коштів приділяється надзвичайно значна увага. Одна із провідних ролей у цьому процесі, зокрема щодо обслуговування розпорядників бюджетних коштів на стадії виконання бюджетів за видатками відводиться Державній казначейській службі України, яка входить до групи органів оперативного управління бюджетними коштами. Механізм ефективної взаємодії органів казначейства з розпорядниками бюджетних коштів є запорукою гарантованого виконання державою соціальних зобов'язань перед громадянами.

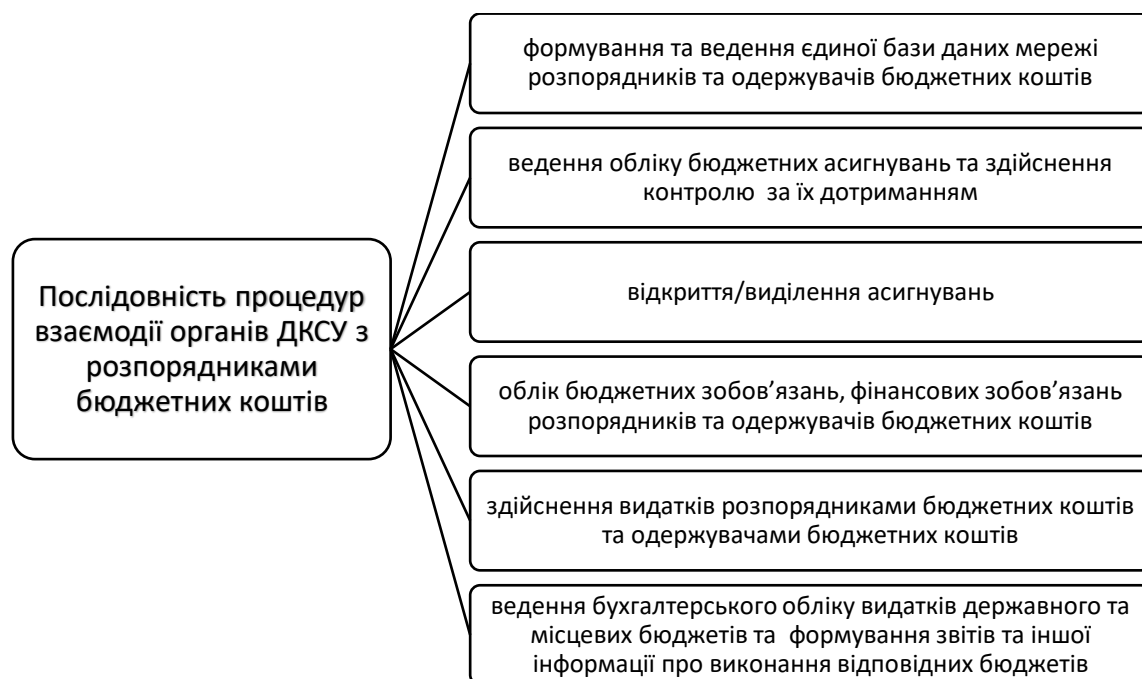
В основі взаємодії органів казначейства з розпорядниками і одержувачами бюджетних коштів лежить комплекс організаційних процедур пов'язаних з проведенням видаткових операцій, їх обліком, здійсненням контролю за цільовим спрямуванням бюджетних коштів та формування фінансової звітності про виконання бюджетів за видатками. Зокрема, статтею 46 Бюджетного кодексу України визначено стадії виконання бюджетів за видатками та кредитуванням, які передбачають взаємодію з органами казначейства з розпорядниками бюджетних коштів щодо:

- встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі та в межах затверджених розписів бюджетів;
- затвердження кошторисів, паспортів бюджетних програм, а також порядків використання бюджетних коштів;
- взяття бюджетних зобов'язань;

- здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань;
- повернення кредитів до бюджету (щодо кредитування бюджету) [1].

Виходячи з вимог норм Бюджетного кодексу України, Державною казначейською службою України розроблено Порядок казначейського обслуговування державного бюджету за витратами, який затверджено наказом Міністерства фінансів України від 24.12.2012 р. № 1407 (зі змінами) [2] та Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів, який затверджено наказом Міністерства фінансів України від 23.08.2012 № 938 (зі змінами) [3], якими регламентовано процеси взаємодії органів казначейства з розпорядниками і одержувачами бюджетних коштів.

Взаємодія органів ДКСУ в процесі обслуговування розпорядників бюджетних коштів здійснюється у послідовності процедур, що відображено на рис. 1.

Рис. 1. Послідовність процедур взаємодії органів ДКСУ з розпорядниками бюджетних коштів

Примітка. Складено автором на основі [2; 3].

Отже, підсумовуючи відзначимо, що органи Державної казначейської служби України тісно взаємодіють із розпорядниками бюджетних коштів на усіх етапах виконання бюджетів за видатками. Тому, одним із пріоритетних напрямів постійного розвитку і вдосконалення діяльності органів казначейства має бути вдосконалення методики та методології взаємодій із розпорядниками бюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 14.04.2020).

2. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування державного бюджету за витратами : Наказ Міністерства фінансів України від 24.12.2012 р. №1407 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0130-13> (дата звернення: 18.04.2020).

3. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів: Затв. наказом Міністерства фінансів України від 23.08.2012 № 938.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1569-12/paran18> (дата звернення: 18.04.2020).

Кушнірук Олексій Іванович
*Студент 1 курсу ОС «магістр» ННІОТ
Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри
фінансів ім. С.І. Юрія Коломийчук Н.М.
Тернопільський національний економічний університет*

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ТОВАРІВ, РОБІТ І ПОСЛУГ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Однією із найважливіших проблем сучасного медичного обслуговування населення України є підвищення ефективності використання державних

фінансових ресурсів для повного забезпечення медикаментами та медичним обладнанням органів охорони здоров'я. Одним із засобів державного регулювання охорони здоров'я є функціонування системи публічних закупівель. Публічні закупівлі виконують роль перспективного й важливого макроекономічного регулятора, за допомогою якого можливе формування повноцінного конкурентного середовища в медичному обслуговуванні населення, здійснення стабілізаційної політики в цій області.

Водночас досягнення нового якісного рівня медикаментозного забезпечення населення в умовах жорстких фінансових обмежень неможливо без удосконалення ефективності використання ресурсів, що спрямовані на закупівлю лікарських засобів, медичного обладнання та забезпечення сучасних умов лікувальних закладів.

Насамперед постає питання вчасного забезпечення хворих необхідними лікарськими засобами, які потрапляють на ринок України через відповідну процедуру публічних закупівель.

Стан публічних закупівель у сфері охорони здоров'я в Україні викликає занепокоєння не тільки у представників правоохоронних органів, бізнес-організацій та української громадськості, а й у представників міжнародних організації та фондів.

Організація реалізації лікарських засобів за допомогою публічних закупівель є одним із найголовніших напрямів комерційної діяльності суб'єктів господарювання - виробників лікарських засобів в Україні.

Сучасна науково обґрунтована доктрина з розвитку медичної, фармацевтичної науки і практики поширення набула концепція раціонального використання лікарських засобів, що розрахована на забезпечення охорони здоров'я високоефективними та економічними лікарськими засобами, які дозволяють проводити фармакотерапію на високому рівні.

Основою для проведення державних закупівель із забезпечення населення лікарськими засобами є дослідження з використання формулярної системи - використання ліків з доведеною ефективністю їхньої дії за певного

патологічного процесу. Формулярна система - це інформаційно-економічні дані про дефіцит окремих медикаментів, медичного обладнання та невиконаних робіт щодо забезпечення сучасних умов стаціонарного лікування населення. Метою цієї діяльності є розвиток усієї системи охорони здоров'я в умовах ринкової економіки та вдосконалення із забезпеченням населення ліками і медичними послугами.

На сьогоднішній день публічні закупівлі в системі охорони здоров'я здійснюються відповідно до Закону України “Про публічні закупівлі” № 922 від 25.12.2015р. [1]. Публічні закупівлі товарів і послуги у сфері охорони здоров'я, які здійснюється відповідно до програм спеціального фонду для боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією в Україні, виконуються відповідно до Законів України “Про публічні закупівлі” та “Про запобігання захворювання на синдромом набутого імунodefіциту та соціальний захист населення”, “Про протидію захворювання на туберкульоз”, а також Постанови про “Про заходи щодо профілактики малярії в Україні”.

Найважливіший момент у проведенні торгів - це визначення предмета закупівлі. Від правильного визначення предмета закупівлі залежить увесь подальший процес проведення тендера: його успішність – тобто тендер повинний завершитися укладанням договору; ефективність, тобто тендерний процес повинний завершитися укладанням договору на закупівлю тієї продукції, яка максимально відповідає потребам замовника.

Предметом закупівлі є товари, роботи чи послуги, що їх закуповує замовник у межах єдиної процедури закупівлі, щодо яких учасникам дозволяється подавати тендерні пропозиції або пропозиції на переговорах (у разі застосування переговорної процедури закупівлі) [2, с. 246].

Послуги - будь-який предмет закупівлі, крім товарів і робіт, зокрема транспортні послуги, освоєння технологій, наукові дослідження, науково-дослідні або дослідно-конструкторські розробки, медичне та побутове обслуговування, найм (оренда), а також фінансові та консультаційні послуги, поточний ремонт [3, с. 564].

Пропозиції щодо закупівлі медичних препаратів, обладнання, заявлених на тендер, представлені документи мають відповідати таким медико-технічним властивостям:

- лікарські засоби повинні бути зареєстровані в Україні;
- лікарські засоби мають бути зареєстровані в країні виробника;
- якість виробничого процесу препаратів повинна бути підтверджена;
- лікарські засоби мають супроводжуватися інструкцією з їх застосування, викладеною українською мовою та затвердженою належно;
- термін придатності товару повинен становити не менше ніж 75 % від встановленого інструкцією терміну зберігання.

Інформація про відповідність запропонованих товарів медико-технічним вимогам документації конкурсних торгів повинна бути підтверджена такими документами:

- свідоцтвом про державну реєстрацію. У разі відсутності свідоцтва про державну реєстрацію, оригіналом листа або завіреною копією, або іншим відповідним документом МОЗ України, який підтверджує факт того, що товар, який є предметом закупівлі, тільки буде реєструватися або знаходиться на реєстрації в МОЗ України;

- сертифікатом якості виробника; копією оригіналу інструкції з використання, належно затвердженої;

- гарантійним листом від учасника, яким підтверджується можливість поставки товару, який є предметом закупівлі цих торгів, у кількості, зі строками придатності й у терміни, визначені цією документацією та пропозицією учасника;

- довідкою про відповідність виробника ліцензійним умовам або копією сертифіката відповідності вимогам належної виробничої практики підприємства;

- копією сертифіката відповідності вимогам належної виробничої практики іноземного виробника продукції “in bulk”, виданого або визнаного Державною службою лікарських засобів України (у разі виробництва вітчизняним

підприємством готових лікарських засобів із використанням не розфасованої продукції іноземного виробництва);

- копією сертифіката (Certificate of the product - CPP), що підтверджує реєстрацію лікарських засобів у країні виробника і відповідає формату, рекомендованому Всесвітньою організацією охорони здоров'я (з обов'язковим зазначенням "Країна імпорту - Україна");

- копією ліцензії на право здійснення учасником оптової торгівлі лікарськими засобами (ліцензії на виробництво лікарських засобів, якщо учасник є виробником запропонованого товару), якщо реалізація товару потребує наявності такої ліцензії згідно з чинним законодавством.

Основний фінансовий плановий документ, котрий надає повноваження установі охорони здоров'я щодо здійснення видатків на публічні закупівлі, становить кошторис, який визначає обсяг і спрямування коштів, визначених на рік відповідно до бюджетних призначень [3, с. 319].

Керівники медичних закладів мають право брати бюджетні зобов'язання, витратити бюджетні кошти на цілі та в межах, установлених затвердженими кошторисами і планами використання коштів. Кошториси, плани використання коштів і штатні розписи затверджує керівник відповідної вищої установи. Зазначені документи подаються та затверджуються у 2 примірниках, один із яких повертається цій установі, а другий залишається в установі, керівник якої їх затвердив. Кошторис затверджується за загальним і спеціальними фондами на рік без розподілу за періодами в обсязі, який дорівнює сумі цих фондів [4].

Річні плани (кошториси) у сфері охорону здоров'я складаються для проведення публічних закупівель з метою забезпечення медикаментами, медичним обладнанням, виконання різних робіт і надання послуг для:

а) первинної медико-санітарної, амбулаторно-поліклінічної та стаціонарної допомоги (багатопрофільні лікарні та поліклініки, що виконують специфічні загальнодержавні функції, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

б) спеціалізованої, високоспеціалізованої амбулаторно-поліклінічної та стаціонарної допомоги (клініки науково-дослідних інститутів, спеціалізовані лікарні, центри, лепрозорії, госпіталі для інвалідів Другої світової війни, спеціалізовані медико-санітарні частини, спеціалізовані поліклініки, спеціалізовані стоматологічні поліклініки згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

в) санаторно-реабілітаційної допомоги (загальнодержавні санаторії для дітей та підлітків, спеціалізовані санаторії для ветеранів Другої світової війни);

г) санітарно-епідеміологічного нагляду (санітарно-епідеміологічні станції, дезінфекційні станції, заходи боротьби з епідеміями);

д) закладів охорони здоров'я, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України [5].

Посадова особа охорони здоров'я для здійснення публічних закупівель зобов'язана оприлюднити електронний документ (форму річного плану) закупівель по кожному із запланованих предметів закупівель. Як річний план закупівель, так і іншу інформацію замовник оприлюднює в електронній системі закупівель (ЕСЗ) через автоматизоване робоче місце, а саме через електронний сервіс на авторизованих електронних майданчиках, який забезпечує створення, подання, опрацювання, зміну та оприлюднення інформації та документів для участі у процедурах закупівель, одержання інформації та повідомлень про закупівлі, подання скарг до органу оскарження в ЕСЗ через мережу Інтернет, річний план, додаток до нього (зміни до них) замовник має оприлюднити на веб-порталі Уповноваженого органу з питань закупівель протягом 5 календарних днів із дня їх затвердження [6].

Про річний план, відповідну інформацію, про електронні публічні закупівлі замовник згідно зі законом № 922 має оприлюднювати на веб-порталі Уповноваженого органу з питань публічних закупівель - Мінекономрозвитку (www.prozorro.gov.ua) через кабінет замовника, зареєстрований на одному з електронних майданчиків. Порядок функціонування електронної системи

закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків затверджено постановою КМУ від 24.02.2016 р. № 166. “Про затвердження Порядку функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків” [7].

Конкурентний діалог, після оголошення відкритих торгів, здійснюють із застосуванням аукціону для визначення нижнього порога ціни, в оголошенні про проведення конкурентного діалогу замовник має зазначити розмір мінімального кроку пониження ціни під час електронного аукціону у відсотках або грошових одиницях, а також математичну формулу, яка буде застосовуватися під час електронного аукціону з метою визначення показників інших критеріїв оцінки. Замовник математичну формулу встановлює на основі економічного обґрунтування самостійно, яка вказується у тендерній документації.

Відзначимо, що завдяки переведенню закупівель в електронну площину всі протиправні дії стали помітними, а інструменти аналітики перетворились на потенційну доказову базу корупційних зловживань та неефективного використання коштів. За допомогою публічного та закритого модуля аналітики можна проаналізувати закупівлі відповідно до типів процедур, оголошення торгів, інформації про організаторів та учасників, провести аналіз тендерів, вимог і скарг.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про публічні закупівлі” № 922 від 25.12.2015. Відомості Верховної Ради, 2016. № 9. с. 89. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/>
2. Фінансова енциклопедія. / О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха та ін. ; за заг. ред О. П. Орлюк, 2008. 472 с.
3. Фінансове право. Академічний курс : підручник / О. П. Орлюк. К. : Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
4. Доліновський Ю.С. Особливості проведення публічних закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я. *Вісник Національного*

університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2016. № 850. С. 500-506.

5. Бюджетна система: підруч. / за ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. К.: Центр учб. Літератури; Тернопіль; Екон. думка, 3012. 871 с.

6. Про затвердження Порядку розміщення інформації про публічні закупівлі. Наказ № 477 Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 18.03.2016 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/>

7. Про затвердження Порядку функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків. Постанова КМУ від 24.02.2016 р. № 166. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/>

Куцевич Юлія Русланівна
Студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри
фінансів ім. С. І. Юрія Булавинець В.М.
Тернопільський національний економічний університет

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

Прискорення глобалізаційних процесів, які суттєво ускладнюють функціонування фінансових систем внаслідок появи широкого спектру новітніх фінансових продуктів та послуг, вимагають від громадян вирішення доволі складних завдань, до розв'язання котрих вони часто виявляються невідповідними. Відтак, через відсутність необхідних фінансових знань та навиків прийняття зважених фінансових рішень, на фоні агресивної пропозиції і реклами таких продуктів та послуг з боку комерційних структур, в суспільстві відбувається накопичення значних диспропорцій та ризиків, здатних у сучасних умовах перерости в проблему національного масштабу.

Актуальність питань низького рівня фінансової грамотності населення особливо зросла в останні десятиліття, коли значно загострилися проблеми непосильного особистого боргового навантаження, відсутності ефективних заощаджень, нездатності громадян вживати ефективних заходів, спрямованих на захист власного добробуту тощо.

Дослідження схем і програм підвищення рівня фінансової грамотності населення у 28-ми країнах ЄС [1] показало, що:

- ці країни значно відрізняються одна від одної за кількістю реалізованих програм, спрямованих на підвищення рівня фінансової грамотності населення. Найбільше варіантів програм підвищення фінансової грамотності у Великобританії, Німеччині та Австрії. У Нідерландах і Франції також існує багато проектів. У Центральній Європі серед країн ЄС найбільш активна Польща. У Болгарії, Латвії, Люксембурзі, Словенії та Румунії здійснюються міжнародні програми ЄС;

- основними цільовими групами є діти та молодь;

- з кожних трьох схем (програм) дві пропонують свої послуги через посередників;

- кожна друга програма використовує широке коло інструментів і каналів, серед яких найбільш важливим стає Інтернет та соціальні мережі зокрема;

- кожна шоста програма здійснюється приватним постачальником фінансових послуг, який прагне охопити як споживачів фінансових послуг, так і тих, хто ними не користується; при цьому зміст схеми в основному залишається об'єктивним;

- програми освіти дорослого населення – споживачів у сфері фінансових послуг виявляються ефективними при їх здійсненні в моменти, доступні для навчання, наприклад, коли громадянин вперше бере іпотечний кредит або починає планувати вихід на пенсію.

У підвищенні фінансової грамотності громадян має бути зацікавлена і держава, адже високий рівень фінансової грамотності сприяє притоку тимчасово вільних коштів населення у фінансовий сектор країни, стимулює розвиток

конкуренції на фінансовому ринку та забезпечує макроекономічну стабільність у суспільстві. Водночас, низький рівень фінансової грамотності населення обмежує можливості і знижує ефективність державного регулювання фінансового ринку. До того ж, з макроекономічної точки зору недостатній рівень знань у сфері функціонування фінансових послуг означає низький рівень залучення широких верств населення до їх споживання, а, отже, обмежує рівень і якість заощаджень та інвестицій, які загалом і формують потенціал економічного зростання країни [2].

Разом з тим європейський досвід реалізації програм фінансової грамотності населення підтверджує той факт, що належний рівень фінансової грамотності населення сприятиме не лише підвищенню рівня життя громадян, а й позитивно вплине на стан ринку фінансових послуг і сприятиме активізації інвестиційних процесів у національній економіці.

Список використаних джерел:

1. Птащенко Л.О., Шабардіна А.М. Підвищення рівня фінансової грамотності населення: міжнародний досвід. *Економіка і регіон*. 2014. № 1. С. 8-14.
2. Кізима Т.О. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2012. Вип. 2. С. 64-71.

Лещенко Зіновія Богданівна
Начальник управління освіти Луцької міської ради

ВПЛИВ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

На сьогоднішній день пріоритетним напрямком розвитку демократичної держави є забезпечення зростання рівня добробуту кожного окремого

громадянина. Економічна ефективність вимагає проведення фінансової децентралізації, наслідком якої є передача і делегування видаткових повноважень, створення фінансової бази органів місцевого і регіонального самоврядування, розробка ефективної моделі фінансового вирівнювання, залучення жителів територіальних громад до вирішення місцевих завдань. Бюджетна децентралізація – це процес передачі повноважень управління доходами та видатками з метою збільшення ефективності реалізації даних повноважень та ретельніше управління бюджетними коштами громад. Децентралізація бюджетних фінансових ресурсів передбачає: зміну трансфертної політики, яка не зможе будуватись на радянському принципі «від кожного по можливостям – кожному по необхідності»; надання органами місцевого самоврядування більших повноважень в напрямку розробки та реалізації різноманітних програм соціально-економічного розвитку, зміну системи оподаткування, при якій змінюються питомі надходження на користь місцевих бюджетів (табл. 1).

Таблиця 1

Податкова база бюджетів ОТГ до децентралізації та після реформи [1]

Фінансові ресурси	Стан до реформи	Стан після реформи
ПДФО	25 %	60 %
Податок на прибуток приватних підприємств	0 %	10 %
Акцизний податок	0 %	100 %
Освітня субвенція	0	% За формулою
Медична субвенція	0 %	За формулою
Податок на нерухоме майно	1 %	0-3 %

Подамо рекомендації щодо подальшого формування доходів територіальних громад: 1. Оптимізувати співвідношення податкових та неподаткових надходжень шляхом збільшення власних доходів громади. 2. Збільшення податкових надходжень, шляхом спрощення системи збору податків та підсилення контролю за ним. 3. Збільшення вищими органами влади частки зарахування до місцевого бюджету екологічного податку. 4. Удосконалення процесу об'єднання територіальних громад. Більшість ОТГ, які утворилися в

Україні у 2016 році, не відповідають конфігураціям, які затверджені перспективними планами формування територій громад областей. 5. Забезпечення повноцінного формування власних доходів місцевих бюджетів в обсягах, що сприятимуть підвищенню ефективності соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

При умовах різкого збільшення фінансового забезпечення територіальних громад, доцільно звернути увагу на оптимізацію видатків з бюджету, а саме: 1. Збільшення підтримки видатками підприємств для забезпечення їх рівня розвитку та сприяння їх стабілізації. 2. Раціоналізація видатків на соціальну сферу (перегляд пільг, поширення платних послуг, перегляд рівня мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму). 3. Зменшення до оптимального рівня видатків на утримання органів державно влади і управління, судів і прокуратури, а також упорядкування структури названих органів. 4. Створювати платформи розвитку підприємницької діяльності. Таким чином, доходи територіальних громад зростуть за рахунок збільшення надходжень від податку на прибуток підприємств.

Список використаних джерел:

1. Експерти проаналізували фінансові показники 872 ОТГ окремо по кожній області за I півріччя 2020 URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12783>

Ліщук Світлана Михайлівна
*Головний спеціаліст відділу управління персоналом
ГУ ДМС України у Львівській області*

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ ЧЕРЕЗ МІЖВІДОМЧУ ВЗАЄМОДІЮ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ЗАСІБ ЯКОСТІ СЕРВІСУ АРМА

Сучасні виклики євроінтеграції та демократичних перетворень у поєднанні з кризовим станом економіки породжують нові стандарти публічного

адміністрування. Сервісний підхід – це нова якість виконання державницьких функцій, яка продемонструвала ефективність роботи адміністративного апарату через вимір швидкості, зручності, своєчасності, надійності з мінімальним використанням ресурсу. Переорієнтуючись на потреби громадянина, держава не тільки виконує свій прямий конституційний обов'язок, підвищує довіру до системи публічного механізму, а й самостимулює його постійне вдосконалення, роблячи більш практичним, привабливим і менш затратним.

Як відомо, ідея сервісу ґрунтується на абсолютній відкритості, за принципом, коли все відкрито, немає чого приховувати. Всеохоплююча транспарентність стосується не тільки інформаційної відкритості публічної влади перед громадянами. Інший бік успіху сервісу досягається надвисоким рівнем комунікації органів влади між собою, їх готовністю до співпраці. Висока оцінка міжвідомчої комунікації серед іншого – це бюрократичний мінімалізм, цілісність, уніфікованість, передбачуваність державної політики та управлінських рішень посадовців перед громадським суспільством [1].

Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА) як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, з одного боку, удосконалює механізм антикорупційної діяльності, а з іншого – започатковує виконання державою абсолютно нової функції у сфері реалізації політики менеджменту активів, на які може бути накладено арешт в рамках кримінального провадження.

Цінність застосування правових засад міжвідомчої взаємодії державних органів полягає передусім у виявленні певних проблем, узагальненні позитивного досвіду з подальшою трансформацією сформованих положень у законодавчий простір.

Якщо поєднати ефект від якісної кооперації, що ґрунтується на прозорості функціонування й узгодженості дій, із чіткістю нормативного супроводження такої взаємодії, отримується результат у вигляді зручного сервісу. Саме такий результат і є прерогативою в діяльності АРМА, адже, відповідно до ч. 1 ст. 17

Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» [2] від 10.11.2015 № 772-VIII, Національне агентство на звернення органів досудового розслідування, прокуратури та судів щодо виявлення, розшуку активів надає відповідь у найкоротший можливий строк, але не пізніше ніж протягом трьох робочих днів з дня надходження звернення. Скорочені строки свого роду є формою сервісу для правоохоронних органів під час розслідування злочинів, адже час, витрачений для виконання аналогічних розшукових завдань, є значно більшим. Але цілком очевидно, що щоденне виконання таких завдань потребує високої інтенсивності у співпраці Національного агентства не тільки з вітчизняними органами державної влади, а й міжнародними установами та організаціями.

Для багатьох учених категорії «транспарентність» і «комунікація» не тільки є супроводжуваними поняттями, а й складовими елементами єдиного державно-владного механізму.

Розуміючи важливість комунікативного складника в діяльності АРМА, законодавець заклав низку положень і правових гарантій, які не тільки закріплюють статус Національного агентства як транспарентного суб'єкта міжвідомчої взаємодії, а й установлюють деякі обов'язки у сприянні взаємодії для інших органів виконавчої влади на виконання завдань Національним агентством.

По-перше, виокремлюються форми взаємодії Національного агентства з органами досудового розслідування, прокуратури. Зазначений вид взаємодії є пріоритетним для АРМА, оскільки прямо впливає з його функцій. З огляду на необхідність розширити правову регламентацію профільного виду співробітництва, Національним агентством підписано спільний Порядок взаємодії при розгляді звернень органів, що здійснюють досудове розслідування, прокуратури та виконанні запитів іноземних держав щодо виявлення та розшуку активів від 20.10.2017 № 115/197-о/297/586/869/857. Зазначеним Порядком установлюються засади правових процедур взаємодії між Національним

агентством і слідчими, детективами, прокурорами, органами досудового розслідування, органами прокуратури з питань виконання Національним агентством звернень слідчих, детективів, прокурорів, органів досудового розслідування, органів прокуратури щодо виявлення й розшуку активів (коштів, майна, майнових та інших прав), на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні; виконання органами досудового розслідування, прокуратури запитів АРМА щодо надання інформації, необхідної для надання АРМА відповіді на запит відповідного органу іноземної держави, уповноваженого нею на виконання функцій установи з повернення активів; розгляду органами досудового розслідування, органами прокуратури інформації АРМА щодо ознак правопорушень, виявлених ним під час виконання визначених законом функцій і повноважень Національного агентства, інших питань, пов'язаних із виконанням повноважень Національним агентством.

По-друге, ч. 2 ст. 15 Закону дає право взаємодіяти з Національним банком України, Фондом державного майна України, Міністерством юстиції України, Національним агентством з питань запобігання корупції, органами державної фіскальної служби, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, й іншими державними органами [3].

По-третє, ч. 2 ст. 15 Закону передбачає можливість укладати з окремими державними органами та/або органами місцевого самоврядування угоди (меморандуми) про співпрацю й обмін інформацією.

По-четверте, АРМА здійснює міжнародне співробітництво шляхом надання відповідей на запити відповідних органів іноземної держави або компетентних органів, визначених законодавством України. Національне агентство може здійснювати міжнародне співробітництво за принципом взаємності або відповідно до міжнародних договорів України, якщо це сприятиме розшуку й ідентифікації активів відповідними органами іноземної

держави (ч. 2. ст. 18 Закону) [2]. Окрім того, ст. 16 Закону передбачено можливість здійснення міжнародного співробітництва з відповідними органами іноземних держав у частині обміну досвідом та інформацією з питань, пов'язаних із виявленням, розшуком та управлінням активами, у тому числі з Камденською міжвідомчою мережею з питань повернення активів (CARIN). При цьому APMA представляє Україну в цій організації [4].

По-п'яте, зобов'язальний формат співробітництва, який передбачений у ст. 10 Закону, дає можливість витребувати за рішенням Голови Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних або інших злочинів, його заступника й безоплатно одержувати в установленому законом порядку від державних органів, органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для виконання обов'язків APMA.

Отже, формально Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» передбачив можливість комунікації Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів з будь-яким органами публічної влади, але разом із цим положення Закону встановлюють формат, тип такої взаємодії, який може мати як зобов'язальний характер для Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, так й обов'язковий контекст для іншої сторони комунікації, що зумовлено природою та завданнями Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Не тільки існування, а й налагодження високого рівня міжвідомчої взаємодії є прямою вимогою Уряду, яка передбачена в Плані заходів щодо забезпечення здійснення повноважень та виконання функцій органу виконавчої влади Національним агентством з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, від 14

грудня 2016 року. Ключова мета налагодження взаємодії – доступ Національного агентства до джерел інформації, необхідних для виконання поставлених завдань.

Як впливає з публічного Звіту про діяльність Національного агентства за 2017 рік, Національним агентством укладено угоди (меморандуми) про співробітництво з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Національним антикорупційним бюро України, Державною службою фінансового моніторингу України, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Окрім цього, представники Національного агентства неодноразово організовували міжвідомчі наради, робочі зустрічі, переговори з процедурних питань налагодження взаємодії та обміну інформацією. Як приклад, результатом співпраці з Міністерством юстиції України стало отримання доступу Національним агентством до реєстру речових прав на нерухоме майно; державного реєстру актів цивільного стану громадян; єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; державного реєстру обтяжень рухомого майна; єдиного реєстру довіреностей [5].

Не менш важливим елементом механізму забезпечення транспарентності й цивільного контролю в процедурній діяльності Національного агентства під час взаємодії із іншими органами влади є Громадська рада, яка є постійно діючим органом аудиту. Згідно з ч. 3 ст. 12 Закону, Громадська рада при Національному агентстві України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, здійснює громадський контроль за витрачанням коштів, головним розпорядником яких є Національне агентство, надає висновки за результатами експертизи проектів нормативно-правових актів Національного агентства, делегує для участі в засіданнях міжвідомчої комісії з питань реалізації активів та конкурсної комісії на заміщення вакантних посад державних службовців у Національному агентстві по два представники. Громадська рада

має право отримувати документи й інформацію, що стосуються діяльності Національного агентства.

Отже, реалізація механізму міжвідомчої комунікації в Національному агентстві відбувається із застосуванням різних за характером, видами та формами взаємодії. З огляду на необхідність існування високого ступеня міжвідомчої комунікації, особливістю правового забезпечення процедур взаємодії є їх чітка регламентація як на рівні спеціального закону, так і в підзаконних нормативних актах.

Список використаних джерел:

1. Пашковська М. Поняття транспарентності в сучасній науці «державне управління». *Ефективність державного управління: зб. наук. праць*. 2013. Вип. 34. 135–141.

2. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19>.

3. Крет О.В. Інституалізація транспарентності державної влади: автореф. дис. канд. політ. наук: спец. «Політичні інститути та процеси». Київ, 2010. 20 с.

4. Войтенко Ю.М. Особливості антикорупційної політики в Україні: інституційний та функціональний вимір. Збірник наукових праць: «Гілея: науковий вісник». 2018. Вип. 132. С. 343–346.

5. Руденко М.В., Мельник О.В. Нові державні органи у сфері запобігання корупції: спроби аналізу функціонального призначення та взаємозв'язків. Вісник Харківського національного університету ім. Каразіна. 2015. Вип. 20. С. 189–193.

Лучанко Наталія Степанівна
*Головний спеціаліст-юрисконсульт відділу представництва інтересів в судах
та інших органах юридичного управління
Головного управління Пенсійного фонду України в Тернопільській області*

НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Соціальна політика як одна з найважливіших складових політики держави офіційно завжди належала в Україні до її пріоритетів. Така позиція закріплена в Конституції України, як Основному Законі держави та низкою норм інших нормативно-правових актів чинного законодавства, дотримання яких є обов'язковим для кожного громадянина України та громадян інших держав незалежно від їх майнового стану, етнічної, національної чи конфесійної належності тощо. Таким чином, основні напрямки побудови внутрішньої і зовнішньої політики України базуються на конституційному визначенні загальнонаціональної мети – побудові суверенної, демократичної, соціальної та правової держави. Основою такої держави є підвищення її відповідальності за добробут і безпеку громадян. Дана модель включає в себе організацію державного та суспільного життя, що базується на принципах підтримки певної рівноваги між демократичними інститутами й сильною державною владою, плануванням і ринком, приватною й державною власністю, економічною ефективністю й соціальною справедливістю. У зв'язку з цим своєрідним індикатором розвитку суспільства, важливою складовою внутрішньої політики держави є ефективна соціальна політика, яка сприяє зниженню соціального напруження, зростанню добробуту населення, досягненню рівноваги та стабільності в суспільстві [1, с. 22].

Діяльність органів державної влади, в основному, повинна спрямовуватись на задоволення потреб населення шляхом підвищення ролі трудового доходу у вигляді збільшення заробітної плати; вдосконалення старих та створення нових механізмів забезпечення населення економічної стабільності та справедливості

що проявляється у гарантованому забезпеченні прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, створення фондів соціальної допомоги та державних страхових фондів, захист населення від зростання цін, упровадження механізмів субвенцій, індексацію заробітної плати [3].

Нажаль, реальна ситуація в Україні говорить про те, що економічна нестабільність, політична незбалансованість та загострення конфлікту на Сході не сприяють розвитку соціальної політики загалом та окремих її напрямів. Прикладом «незахищеності» громадян державою може слугувати перебування України в умовах карантину, що пов'язано із пандемією коронавірусної інфекції COVID-19. В даній ситуації громадяни змушені були масово перебувати на вимушеній самоізоляції. Це спричинило ще більше зниження рівня життя людей.

Важливо зазначити, що для ефективного розвитку соціальної політики до пріоритетних напрямів, в першу чергу повинні входити ті, що пов'язані із захистом людини та розвитком її потенціалу. Для реалізації цього потрібно впровадити певну систему заходів:

- розробка стратегій та програм антикризового спрямування що матиме на меті збереження та розвиток людського потенціалу;

- започаткування системного моніторингу з відстеження соціальних ризиків та небезпек для збереження життя і здоров'я людини з відповідним реагуванням на них;

- подолання соціальної та економічної нерівності в суспільстві;

- врегулювання питання щодо правових, соціальних, економічних гарантій внутрішньо переміщених осіб;

- сприяння адаптації людини до несприятливих зовнішніх обставин, надання їй допомоги щодо збереження здоров'я, працездатності, забезпечення самореалізації, саморозвитку;

- створення умов для попередження масової міграції громадян за межі держави;

створення умов розвитку суспільства на основі національної системи духовних цінностей, у центрі якої людина, її розвиток, права і свободи, максимальне забезпечення її соціальних і духовних потреб;

вирішення конфлікту взаємодії держави та суспільства шляхом підвищення рівня довіри до влади і держави;

надання можливості громадського контролю за діяльністю державних і регіональних органів влади щодо виконання ними їхніх обов'язків.

Ситуація в Україні вимагає формування та реалізації нової державної соціальної політики, яка буде спрямована, паралельно, на актуальні соціальні потреби та забезпечення соціальних перспектив розвитку суспільства, особистості та країни. Це передбачає залучення інноваційних підходів до її формування та реалізації з урахуванням активної політики сприяння входження України до ЄС. Основним із завдань нової соціальної політики держави повинно бути забезпечення рівних можливостей для самореалізації особистості в суспільстві, базових соціальних гарантій і життєво важливих інтересів всіх верств населення [2].

Існує реальна необхідність збільшення інвестицій у людський капітал, розвиток соціальної інфраструктури, що сприятиме формуванню кадрового, соціального, інтелектуального потенціалу суспільства. Позитивна динаміка в даному напрямку допоможе подолати кризові аспекти соціальної політики та адаптувати її до реальних потреб суспільства.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що перехід до нової моделі соціальної політики, розвиток соціальної сфери та поліпшення соціального становища населення України зумовлять досягнення соціального консенсусу між різноспрямованими політичними силами, групами політико-економічних інтересів, працівниками і роботодавцями, різними верствами населення України. Саме тому, соціальна стабільність та можливість продуктивного існування суспільства є основним показником адаптованості та адекватності соціальної політики до актуальних потреб сьогодення. Пошук соціального консенсусу навколо завдань довготривалого стійкого розвитку

українського суспільства є одним з визначальних завдань як державної соціальної політики в Україні, так і усіх політичних та економічних сил, орієнтованих на соціальний прогрес.

Список використаних джерел:

1. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: монографія. Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К., 2015. 244 с.

2. Основні досягнення у соціальній сфері та перспективи розвитку. Засідання колегії Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/16762.html> (дата звернення: 04.04.2020 р.).

3. Ніколаєць К.М. Соціальна політика в Україні (у 90-х роках ХХ ст.) : монографія. Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 296 с.

Мазур Соломія Володимирівна

Студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку

Науковий керівник: к. е. н., доцент кафедри

фінансів ім. С.І. Юрія, Коломийчук Н. М.

Тернопільський національний економічний університет

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА КОМПОНЕНТА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Практично всі сфери життєдіяльності сучасної людини і суспільства пов'язані з необхідністю вирішення певного кола фінансових питань. Фінансово грамотна людина вміло і ефективно керує своїми матеріальними статками. І навпаки, відсутність елементарних фінансових знань і навичок обмежує її можливості щодо прийняття правильних рішень для забезпечення свого добробуту. На мікрорівні економічні наслідки низької фінансової грамотності (ФГ) населення знаходять прояв у зростанні кількості фінансових зловживань, в

накопиченні надлишкової кредитної заборгованості, неефективному розподілі заощаджень. На макроекономічному рівні низька ФГ людей стримує розвиток фінансових ринків, підриває довіру до фінансових інститутів і державної політики щодо їх регулювання, обумовлює додаткове навантаження на бюджети усіх рівнів, призводить до зниження темпів економічного зростання. Неосвіченість і недовіра громадян до фінансових ринків, нерозуміння контрактних відносин, базових основ фінансів також стримують розвиток підприємницької діяльності та малого бізнесу.

За даними експертів агентства США з міжнародного розвитку (USAID), які проводили дослідження в Україні щодо визначення рівня фінансової грамотності населення, українці – один з найбільш фінансово безграмотних народів у Європі [1].

За результатами досліджень Інституту соціально-фінансових досліджень, складові ФГ включають три взаємопов'язаних елементи: установки, знання і навички. Правильні установки – це базис ФГ, яка пов'язана з культурою фінансової поведінки, що починається з планування сімейного бюджету і вироблення стратегії реалізації потреб життєвого циклу. Знання – передбачають усвідомлення принципів та схем функціонування фінансового ринку, розуміння природи та функцій фінансових інститутів, інструментів, основи юридичної і податкової грамотності, розуміння меж відповідальності фінансових інститутів перед клієнтами і клієнтів перед фінансовими інститутами, володіння мінімальним фінансовим словником. 31 Навички включають вміння читати договір і розуміти інформацію, що міститься в ньому, порівнювати між собою пропозиції різних компаній, вміння подавати претензію або скаргу в тому випадку, якщо його права порушені, вміння шукати і знаходити інформацію про стан фінансового ринку тощо. Аналогічної точки зору щодо структури ФГ дотримується Т.Кізіма, який зазначає, що до світоглядних установок відносяться фінансова культура громадян, їхні пріоритети під час вибору інструментів для управління фінансами. Знаннями є усвідомлення основних правил функціонування основних фінансових інститутів, набору економічних

визначень, принципів, функцій. Навички громадян складаються з умінь працювати з фінансовою інформацією: розрахунку або пошуку необхідних показників, формування на їх основі подальших рішень та аналізу наслідків прийняття таких рішень для бюджету домогосподарства тощо [2].

. Завдання підвищення рівня фінансової грамотності в Україні – це сфера відповідальності держави, бізнесу і сім'ї. Для того, щоб досягти належного рівня фінансової грамотності, люди мають, передусім, здолати пасивне ставлення до створення власного добробуту. Крім того, необхідно активізувати реалізацію заходів щодо підвищення рівня ФГ на загальнодержавному рівні. Адже в Україні, на жаль, такі заходи лише задекларовані у Стратегії державної політики у сфері реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг та сприяння підвищенню рівня фінансової грамотності населення України, яка вже другий рік перебуває на стадії проекту. І хоча Стратегія активно обговорюється регуляторами й учасниками ринку фінансових послуг, запропоновані практичні підходи з підвищення фінансової грамотності обмежуються розробленням інформаційної брошури з фінансової грамотності, в якій буде роз'яснено основні питання, що виникають у споживачів до піднаглядних Нацкомфінпослуг фінансових установ, та розміщенням інформації на сайтах [3]. Разом з тим світовий досвід реалізації програм фінансової грамотності населення підтверджує той факт, що належний рівень фінансової грамотності населення сприятиме не лише підвищенню рівня життя громадян, а й позитивно вплине на стан ринку фінансових послуг і сприятиме активізації інвестиційних процесів у національній економіці. Визначення пріоритетних напрямів, інструментарію та відповідне інформаційне забезпечення практичної реалізації заходів щодо підвищення ФГ на основі позитивного зарубіжного досвіду дасть можливість державі, вищим навчальним закладам і науковим установам якнайшвидше приступити до розв'язання проблеми низької фінансової грамотності пересічних українців [4].

Розроблення Стратегії підвищення рівня фінансової грамотності населення України має стати необхідною передумовою цілеспрямованої

подальшої успішної розбудови взаємовідносин між учасниками фінансового ринку, планом дій по поширенню знань з метою забезпечення споживачів фінансових послуг від прийняття неусвідомлених, економічно та фінансово необґрунтованих рішень.

Також важливим вбачається створення прозорого, зрозумілого механізму для реалізації завдань із підвищення рівня фінансової грамотності населення, що забезпечить більшу відкритість та конкурентноспроможність фінансового сектору України, зменшення соціальної напруженості у суспільстві, та конфліктності у відносинах між надавачами та отримувачами фінансових послуг.

Стратегія має розроблятися на підставі аналізу сучасного стану та оцінок рівня фінансової грамотності населення. В результаті чого мають бути визначені пріоритетні завдання для усіх задіяних учасників процесу підвищення рівня фінансової грамотності населення, визначення основних напрямів державної політики та ключових заходів щодо подальшої розбудови механізму підвищення рівня фінансової грамотності та удосконалення системи моніторингу. Концептуальною особливістю розроблюваної Стратегії вбачається застосування підходу, який поєднає наукове бачення проблематики, використання світового досвіду з урахуванням специфіки розвитку фінансового сектору України, зокрема і в умовах політичної та економічної нестабільності.

Варто зазначити, що при розробці Стратегії необхідне розроблення відповідних робочих документів, а саме методик моніторингу, оцінки ефективності проведення заходів, оцінки рівня фінансової грамотності тощо, які забезпечать отримання кількісної та якісної характеристики її впровадження. Таким чином, можна стверджувати, що тільки наявність одночасно Стратегії підвищення рівня фінансової грамотності населення України та документів, щодо її впровадження буде сприяти досягненню належного рівня фінансової грамотності населення України.

Список використаних джерел:

1. Захист прав споживачів фінансових послуг: поінформовані та захищені споживачі – запорука підвищення довіри до фінансового сектору // Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP). 2009-2012. 104 с. URL: http://www.finrep.kiev.ua/download/legal_publication_jan2013_ua.pdf
2. Кізима Т.О. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії. *Вісник THEU*. 2012. №2. С. 64-71.
3. Блискавка О., Зеленцова А. Фінансова грамотність населення та розвиток національної економіки. URL: http://ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/159.
4. Гриджук Д. Про необхідність зрозумілих програм підвищення фінансової грамотності простих людей. URL: <http://www.ukrbanks.info/article/Dmitrii-Gridzhuk-o-neobhodimosti-vnjatnyhprogrammповыsheniya-finansovoi-gramotnosti-prostyh-ljudei.html>

Матвійчук Олена Миколаївна

Головний спеціаліст відділу звітності та бухгалтерського обліку Управління Державної казначейської служби України у м. Рівному Рівненської області

HR-БРЕНДІНГ У ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВАХ

HR-брендинг – це маловідоме поняття в Україні. Проте на даний час цей напрямок є одним із найпотрібніших. HR (human resources, людські ресурси) – це співробітники, що працюють в організації, персонал компанії, branding (розвиток бренду). Тобто HR-брендинг – це сукупність зусиль компанії, організації або державного органу щодо взаємодії з існуючими та потенційними співробітниками, які роблять її привабливим місцем роботи, а також активне управління іміджем компанії [1].

Досить часто останнім часом постає питання перед службами управління персоналом про впровадження HR-брендингу в державних установах. Сьогодні

специфіка управління персоналом на державній службі певною мірою обмежує реалізацію HR-брендінгу, проте сучасна стратегія реформування державної служби передбачає його поступове впровадження [2].

HR-брендінг у державних установах (у вузькому розумінні) – це реклама державного органу як працедавця на ринку праці. Але насправді його значення є набагато ширшим. Люди є найбільшою та найвагомішою цінністю та рушійною силою для будь якої компанії. Тому необхідний правильний підхід, залучення кваліфікованих спеціалістів, оцінка їхніх професійних й особистісних компетентностей та потенціалу, підбір найуспішнішого варіанту для їх розвитку та навчання. Отже, впровадження HR-брендінгу в державному органі може допомогти втримати кваліфікованих фахівців на посадах, створити такі умови праці, щоб державні службовці бачили у своєму майбутньому перспективи для професійного, а також особистісного розвитку.

Насамперед, HR-брендінг має за мету досягнення високих результатів, які будуть відповідати виконанню завдань та місій державного органу. Крім того, проведення якісного HR-брендінгу допоможе державному органу створити та утримувати на належному рівні репутацію працедавця, який турбується про свій персонал.

На початку розробки HR-брендінгу державного органу службі управління персоналом необхідно врахувати деякі рекомендації, а саме:

- не створювати акцент на рекламі конкретної посади та заробітної плати, проте зазначити важливість місії та цілей вашого державного органу. Це сприятливо відобразиться на розумінні кандидатом важливості державного органу, а згодом й своєї відповідальності;

- створювати кращі умови праці. Наразі існує думка, особливо серед молоді, що державні органи є непривабливим місцем роботи. Відповідно, створення кращих умов праці дасть можливість залучати молодих фахівців;

- використовувати додаткові стимули, які не пов'язані із заробітною платою, тобто створення сприятливої атмосфери для роботи. Це можуть бути вільне й відкрите спілкування, заохочення креативності та ініціативності,

розширені можливості для розвитку особистості, дружня кадрова політика, цікаві завдання, стажування тощо;

- розробляти системи сучасного професійного розвитку в державному органі для покращення і вдосконалення професійного розвитку державного службовця;

- наголошувати на тому, що служба управління персоналом – ваш надійний партнер, яка супроводить і допоможе в усьому [3].

Україна має катастрофічну нестачу професіоналів у державному секторі. Впровадження HR-брендінгу надасть можливість досягти успіху кожному державному органу, тому що свою роботу будуть виконувати професійні команди державних службовців – уважно відібрані, згенеровані та вмотивовані. Тому без сучасного підходу до формування професійної, результативної державної служби буде неможливе.

Одним з найважливіших завдань HR є створення бренду держави як конкурентного працедавця [4]. Адже кожний держслужбовець своєю роботою впливає на добробут всієї країни. Тільки змінюючи підхід до держслужби як інституту, впроваджуючи нову культуру та цінності, ми зможемо сформувати нову, професійну і конкурентну державну службу.

Список використаних джерел:

1. Збрицька Т. HR-брендінг як інструмент управління організації. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/26587/1/Збрицька%20Т..pdf>.

2. Стратегія реформування державного управління України на період до 2021 року. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/reform%20office/01_strategy_ukr.pdf.

3. Управління персоналом на державній службі. Панель відкритих онлайн курсів “Prometheus”. URL: <https://prometheus.org.ua>.

4. Котляревська С. Більше жодних кадрів – тільки люди. Як перезавантажити держслужбу? URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2019/12/4/7233867/>.

РОЛЬ ТА МІСЦЕ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У БЮДЖЕТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Місцеві бюджети у фінансово-економічній життєдіяльності держави відіграють важливу роль. Законодавче визначення місцевого бюджету вперше було введено Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні». Так, бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – це план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування [1]. На сьогодні це єдине законодавче тлумачення даного поняття. В Бюджетному кодексі України зазначено, що «місцеві бюджети це – бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування» [2].

Структура бюджетної системи нашої держави як унітарної країни будується за двома рівнями. Перший, центральний, рівень включає державний бюджет України, а на другому знаходяться місцеві бюджети. Вони у свою чергу поділяються на окремі види. За своїм місцем місцеві бюджети – це грошові фонди, які утворюються для реалізації покладених на органи самоврядування завдань і функцій. За їх рахунок місцева влада фінансово забезпечує втілення різноманітних заходів, сприяє економічному та соціальному розвитку відповідної території.

Конституція України визначає ряд прав для органів місцевого самоврядування. Зокрема, вони розпоряджаються майном, що є у комунальній власності відповідного населеного пункту; розробляють та затверджують програми соціального, економічного спрямування та культурного розвитку території, а також контролюють їх виконання; затверджують місцеві бюджети і здійснюють контроль за їх виконанням; встановлюють місцеві податки та збори

відповідно до закону; утворюють, реорганізують та ліквідують комунальні підприємства, організації, установи та ін. [3].

У процесі виконання своїх завдань і функцій між місцевими бюджетами, з одного боку, та суб'єктами господарювання, що здійснюють діяльність на території громади, з іншого, складаються економічні відносини. Вони забезпечують мобілізацію і витрати грошових коштів цих бюджетів. Крім того, між місцевими бюджетами різних рівнів (районним, обласним) та між ними і державним бюджетом виникають економічні відносини, зумовлені перерозподілом фінансових ресурсів. Це у свою чергу забезпечує ефективне функціонування кожного з них.

Вважаю, що доходи місцевих бюджетів можна умовно поділити на дві групи: це власні та передані. Перші – доходи, надходження яких залежить від органів місцевого самоврядування, тобто вони можуть їх фактично заробити, визначивши ставки, коло пільгових категорій тощо. Другі – міжбюджетні трансфери, тобто суми поступлень, які отримують місцеві бюджети із державного бюджету безповоротно. Варто зауважити, що впродовж останніх трьох років спостерігається коливання власних доходів у місцевих бюджетах у межах 45-47% їх загальних доходів. Для прикладу, у 2019 році до доходів місцевих бюджетів спрямували 560,5 млрд грн. При цьому власні доходи склали 270,5 млрд грн, а 290 млрд грн – передані з держбюджету [4].

Власні доходи місцевих бюджетів формують податкові, неподаткові та інші надходження. Понад 87% власних доходів становлять саме податкові надходження, зокрема, це – частина загальнодержавних податків та зборів (наприклад, податок на доходи фізосіб, податок на прибуток, рентна плата тощо, акциз із пального, місцеві податки і збори (податок на майно, єдиний податок, туристичний збір тощо). Ще понад 10% складають неподаткові надходження: плата за видачу ліцензій та дозволів, орендна плата, держмити, штрафи. Сюди ж належать й інші надходження, а це – кошти від продажу основного капіталу, цільові фонди, спонсорські надходження, отримані від ЄС та міжнародних організацій тощо.

Найвагомішим платежем у надходженнях до місцевих бюджетів є податок на доходи фізичних осіб [5]. Цей платіж розподіляється так: 40% спрямовується до державного бюджету і 60 % – до місцевих бюджетів.

Необхідність надходжень дотацій та субвенцій із держбюджету до місцевих зумовлена тим, що останні не спроможні лише за власні кошти виконувати делеговані повноваження. Це стосується утримання навчальних, лікувальних закладів, житлово-комунальної сфери, надання різних допомог, субсидій, пільг на проїзд для окремих категорій громадян та інше [6].

Адже, якщо проаналізувати видатки, то упродовж 2019 року з місцевих бюджетів витратили 566,2 млрд гривень. Найбільше потратили на утримання загальноосвітніх шкіл та субсидії відповідно по 33% та ,6 18,2% усіх видатків. Далі видатки розподілилися так: охорона здоров'я – 15,9%, економічна діяльність – 14,5%. Трохи менше зайняли витрати для виконання загальних функцій держави (6,2%), житлово-комунального господарства (6,1%), підтримка духовного та фізичного розвитку (3,8%) [6].

Фактично майже три четвертих витрат місцевих бюджетів спрямовані на соціальні потреби громади. Тобто в сучасних умовах місцеві бюджети є одним із першоджерел забезпечення добробуту та задоволення життєво необхідних потреб жителів. На розвиток економіки адміністративно-територіальних одиниць, належного функціонування агропромислового сектору, дорожньо-транспортного та житлово-комунального господарств спрямовується четвертина доходів місцевих бюджетів.

Отож, на нашу думку, місцеві бюджети охоплюють складну систему економічних відносин. Вони відіграють важливу роль у реформуванні вітчизняних економічних процесів, втіленні та розвитку ринкового господарювання, сприяють формуванню демократичної соціально-орієнтованої держави. Крім цього, місцеві бюджети – інструмент, за допомогою якого реалізовується регіональна економічна політика нашої держави. Вони сприяють тому, аби досягти пропорційності у розвитку регіонів через перерозподіл

виробленого валового внутрішнього продукту і здійснення фінансового вирівнювання.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 20.04.2020).

2. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20170101> (дата звернення 20.04.2020).

3. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року №254к/96-ВР. URL: zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/iaws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0/ (дата звернення 20.04.2020).

4. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2017 рік / [Щербина І.Ф., Рудик А.Ю., Зубенко В.В., Самчинська І.В.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. К.: 2017. 136 с.

5. Субсайт територіальних органів ДПС у Тернопільській області. URL: tr.tax.gov.ua (дата звернення 20.04.2020).

6. Державний вебпортал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2019&budgetType=LOCAL> (дата звернення 20.04.2020).

Маціборок Ігор Романович

Головний спеціаліст з інформаційно-комп'ютерного забезпечення, сектору організаційно-кадрового забезпечення Зборівської міської ради

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Місцеві бюджети є фінансовою базою розвитку територій при цьому їх доходи виступають інструментом реалізації бюджетної політики на місцевому рівні. Саме тому актуальним залишається завдання забезпечення достатнього

обсягу фінансових ресурсів для виконання обов'язків та функцій покладених на органи місцевого самоврядування.

Як свідчить практика, відсутність достатньої кількості коштів, які мобілізуються до місцевих бюджетів та мають забезпечити ефективність реалізації заходів спрямованих на розвиток та нарощення потенціалу територіальних громад зумовлює не спроможність органів місцевого самоврядування повною мірою виконувати покладені на них функції та завдання.

Дослідженням питань пов'язаних із формуванням доходів місцевих бюджетів присвячено праці вітчизняних науковців: В. Дем'янишина, О. Кириленко, І. Луніної, В. Письменного та інших.

Інтеграція України у європейський простір вимагає реформування системи державних фінансів відповідно до принципів регіональної політики Європейського Союзу. Удосконалення системи формування місцевих бюджетів в Україні неможливо здійснити без застосування зарубіжного досвіду, вивченню якого знайшло відображення у наукових працях Т.Г. Бондарук, С. Богачова, О. Гостевої, Р.А. Джабраїлова, В.С., Дмитровської, В.Л. Думи, О.А. Івашко, Я. В. Калустяна, О.М. Пастернака, В.В. Рибака, Н. В. Трусової, О. В.Сизоненко, В.А. Устименко та інших.

Досвід формування місцевих бюджетів у зарубіжних країнах свідчить про те, що джерелами наповнення їх дохідної частини є податкові та неподаткові надходження, субсидії та дотації з центрального бюджету та позики (кредити). Вивчення зарубіжної практики свідчить про різну кількість податків та зборів, що надходять до місцевих бюджетів різних країн, разом з тим, одним із найважливіших джерел доходів місцевих бюджетів є податки. Для прикладу у Великій Британії функціонує один місцевий податок, який справляється із нерухомого майна, для інших країн характерною є велика кількість місцевих податків: у Німеччині – близько 45, Франції – понад 50, в Італії – понад 70, у Бельгії – понад 100 податків і зборів [1, с. 135].

Комплексне дослідження світового досвіду формування доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків здійснено О.А. Івашко, що дозволило вченому виокремити основні групи доходів:

- прямі податки: на рухоме та нерухоме майно, землю, з власників транспортних засобів, екологічний, промисловий;
- прямі податки на доходи: фізичних та юридичних осіб, спадщини та дарування;
- непрямі податки на продаж: акцизи (на бензин, тютюн, алкогольні напої), на роздрібний продаж;
- збори і мита: на прибирання, на вивіз сміття, за паркування автотранспорту, за полювання та риболовлю, з власників собак, за видачу ліцензій та посвідчень, послуги цвинтарів [2, с. 41].

Для доходів місцевих бюджетів Польщі характерною є висока частка доходів від податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток. На рівні повітів найвищим фіскальним значенням характеризується податок на нерухомість, при цьому сільськогосподарський податок, лісовий податок, податок на транспортні засоби, податок з цивільно-правових операцій інші податки характеризуються незначним обсягом. Бюджети вищих рівнів, ніж гміни, не мають надходжень від місцевих податків [3, с. 22].

Місцеві податки відіграють значну роль у наповненні бюджетів у Франції. Найбільшу питому вагу мають чотири місцевих податки: земельний податок на забудовані ділянки, земельний податок на незабудовані ділянки, професійний податок, податок на житло. Від земельного податку звільняють об'єкти державної власності та осіб віком понад 75 років, та тих, хто одержує спеціальну допомогу із громадських фондів або допомогу у зв'язку з інвалідністю [4]. Місцеві органи управління Франції мають право вводити інші податки та збори, наприклад, на установку електроосвітлення, податок на прибирання територій; місцеві збори на освоєння копалень та родовищ; мито на автотранспортні засоби тощо. Ставки місцевих податків, що належать до їх компетенції визначаються органами влади самостійно під час формування бюджету на майбутній рік, однак

у межах максимального рівня встановленого Актом Національних зборів (парламенту Франції) [1, с. 136].

У законодавстві Японії існує Закон «Про місцеві податки», де вказано види податків, які можуть запроваджувати місцеві органи влади. Відповідно до цього закону місцевим органам влади надано право застосовувати ставки оподаткування, які є більшими за стандартні [5, с. 202]. Перелік цих податків обмежується переліком, який міститься у вищевказаному законі. Крім того, вони можуть запроваджувати податки, які не передбачено цим законом, але тільки при умові погодження із міністром внутрішніх справ. Введення нових податків відбувається лише тоді, коли нові обов'язкові платежі не перешкоджають торгівлі між адміністративно-територіальними одиницями та не дублюють інших місцевих та національних податків. У Японії існує понад 20 місцевих податків, серед яких 12 – на рівні префектур та більше десяти – муніципальні. За питомою вагою серед муніципальних податків найбільшими надходженнями характеризується податок на мешканців – 50,6%. Доволі високим є також податок на майно – 37%, тютюновий акциз складає 3,6% від загального обсягу муніципальних податків [6].

У США справляють такі місцеві податки як: податок із продажу, податок на спадщину, місцевий прибутковий податок, податки на прибуток корпорацій, майновий податок. За рахунок місцевих податків здійснюється розвиток місцевої економічної інфраструктури. Місцеві органи мають право встановлювати ставки одного або двох бюджетоутворюючих податків, тому через гнучку систему ставок місцевих податків забезпечують розподіл податкового потенціалу відповідно до місцевих потреб; місцеві органи самоврядування [7, с. 54].

Як свідчить досвід зарубіжних країн, фіскальним потенціалом для України є податок на майно фізичних осіб. Так, питома вага майнових податків у місцевих бюджетах Франції складає близько 20%, у Румунії – 19%, у Латвії – 13%, у Литві – 11%, у Великобританії – більше 30%, у США – понад 40% [8, с. 1096]. Заслуговує на увагу досвід справляння податку на нерухомість у Франції, Литві, Угорщині, Нідерландах, де його платниками є як власники, так і

орендатори нерухомості. Причому, в Ірландії та Данії платниками цього податку можуть бути лише юридичні особи, у Великобританії та Словенії – фізичні. Нарахування податку на нерухомість відбувається відповідно до оціночної вартості об'єкта нерухомості та враховується місце розташування об'єкта нерухомості та його корисна площа. Підставою для оподаткування майна є те, що володіння ним дає певні вигоди для його власника, при цьому частину вартості майна розглядають як прибуток від приросту капіталу. Податок на нерухомість є найбільш ефективним на місцевому рівні оскільки вартість нерухомості розглядають накопичення. До переваг податку на нерухоме майно з належать:

- можливість отримання постійних надходжень за будь-яких умов;
- справедливий розподіл податкового тягаря;
- мінімальне стримування економічного зростання;
- легкість в адмініструванні [9, с. 44].

У більшості зарубіжних країн існує податок на розкіш. Так, в Австрії власники нерухомості площею 500–600 кв. м сплачують податок загальним обсягом близько 10–15 тис. євро на рік. В Європі існують податки, які застосовуються до власників приватних літаків та яхт. В Угорщині, існує податок на майно, що включає до об'єктів оподаткування приватні літаки, вертольоти, яхти та дорогі автомобілі. Таким чином, угорська влада, підвищуючи рівень оподаткування для одних сфер економіки, зменшує тиск на інші. При цьому відбувається посилення податкового тиску багатих верств населення [8, с. 1096].

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що вирішити проблеми наповнення місцевих бюджетів влади в Україні можна шляхом посилення зацікавлення місцевих органів влади у власних доходів. Впровадження досвіду зарубіжних країн у сфері оподаткування розкоші міг би стати корисним для України та забезпечив фінансову спроможність місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Гостєва О. Ю. Місцеві податки в зарубіжних країнах: досвід та напрями застосування в Україні. *Економіка та право*. 2016. № 3. С. 134–139.
2. Івашко О.А. Проблеми та напрями вдосконалення податкової політики України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: Економіка. 2011. Вип. 16. С. 38–42.
3. Трусова Н. В., Сизоненко О. В. Формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів. *Світ фінансів*. 2018. Вип. 3. С. 19–27.
4. Пастернак О.М. Імплементация закордонного досвіду у сфері муніципальних відносин URL: [http:// www.nbu.gov.ua/PORTAL/Soc_Gum/Pib/2012_1/PB-1/ PB-1_9.pdf](http://www.nbu.gov.ua/PORTAL/Soc_Gum/Pib/2012_1/PB-1/PB-1_9.pdf)
5. Калустян Я.В. Оцінка систем місцевого оподаткування зарубіжних країн. *Інноваційна економіка*. 2013. № 11. С. 200–205.
6. Дмитровська В.С. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування. URL: http://www.nbu.gov.ua/Portal/ Soc_Gum/Aprer/2008_4_2/50.pdf
7. Сошка Н.В. Особливості реалізації податкової політики місцевих органів влади у зарубіжних країнах. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2009. № 112. С. 52–55.
8. Дума В.Л. Міжнародний досвід формування бюджетного потенціалу місцевих фінансів. *Економіка і суспільство*. Випуск № 13. 2017. С. 1093–1099.
9. Бондарук Т.Г. Зарубіжний досвід використання місцевих податків. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2008. № 5. С. 42–46.

Микитчак Тетяна Ігорівна
Студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Науковий керівник: к.е.н, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія Квасниця О.В.
Тернопільський національний економічний університет

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ

Розвиток транскордонного співробітництва (ТКС) та впровадження дієвих механізмів його регулювання дає змогу успішно вирішувати локальні проблеми, максимально використовувати національний потенціал, поступово згладжуючи недоліки периферійності в соціально-економічному розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць та країни в цілому. Саме тому виникає необхідність ефективного державного регулювання міжрегіонального співробітництва. Для вдосконалення сфери фінансового регулювання доцільно буде впровадити певні зміни, які будуть спрямовані на отримання максимальної користі від співпраці. Вивчаючи позитивний досвід зарубіжних країн, зокрема Польщі варто запровадити такі кроки:

1. Покращити інвестиційний клімат регіонів, зменшити кількість адміністративних перешкод. На стан ТКС прямий вплив має інвестиційна позиція країни та стан інвестиційного клімату. Для того щоб покращити дані показники потрібно ліквідувати негативні чинники впливу. До таких аспектів можна віднести: нестабільну економічну та політичну ситуацію Україні; високий рівень корупції та тіньової економіки; нестабільне антимонопольне законодавство; державний контроль за діяльністю інвесторів та їх партнерів в Україні; використання засобів виробництва українським партнерам отриманих від іноземних інвесторів не за призначенням [1].

2. Ліквідувати тінізаційний сектор транскордонної торгівлі, а також стимулювати створення прикордонних торгівельних та логістичних центрів. Перш за все, варто наголосити, що на сьогодні особливо актуальними повинні

стати заходи проти збільшення обсягу контрабандного потоку товарів через кордон. Причиною такого явища є суттєва різниця рівня цін в Україні та країнах-сусідах на підакцизну групу товарів – особливо на алкогольні та тютюнові вироби.

На мою думку, для того, щоб активізувати боротьбу з контрабандною та тінізацією торгівлі, доцільним було б створення торгівельно-логістичних центрів у прикордонних регіонах. Наприклад, досвід Польщі та Литви показує, що заснування дистрибуційного центру у місті Маріамполь зменшило потік контрабандних товарів, адже споживачі швидше купляли якісні товари у перевіреного постачальника на противагу нелегально завезеним товарам.

3. Забезпечити податкові стимули для розвитку малого та середнього підприємництва/бізнесу. Для того щоб в Україні сформувалось сприятливе підприємницьке середовище, яке має змогу забезпечити ділову активність та зайнятість населення, притік інвестицій та забезпечити розвиток бізнесу у прикордонних областях України варто запровадити реформи національного законодавства – ініціювати введення пільгових умов до системи оподаткування, бюрократичних процедур, доступу до державних послуг/ресурсів суб'єктам, які здійснюють діяльність.

4. Децентралізувати державне управління сфери ТКС. Значна кількість проблем, котрі мають місце в прикордонних областях України при здійсненні ТКС із країнами-сусідами, виникають через систему державного управління. Зокрема, для того, щоб реалізувати проекти потрібно узгоджувати всі рішення з центральними установами. Обмежені повноваження регіональної та місцевої гілки влади позбавляють всіх необхідних ресурсів для того, щоб вирішувати завдання співробітництва на міжнародному рівні. Саме тому, у першу чергу потрібно узгодити національні, регіональні інтереси та пріоритети. [3]

5. Забезпечити можливість співфінансування ТК проектів та децентралізувати фінансування програм ТКС. Особливої уваги варто приділити питанням децентралізації фінансування, адже зараз в Україні діє така система планування бюджетних коштів: спершу відбувається збір заявок від регіонів, а

потім визначається скільки коштів отримає той чи інший регіон на здійснення ТКС. А для того, щоб підвищити ефективність від залучених коштів на ТКС місцевим органам влади варто надати право самостійно разом із владно з адміністративно-територіальних одиниць держав-сусідів вирішувати транскордонні проблеми розвитку, а особливо тих, які стосуються наповнення місцевого бюджету та використання коштів. Отже, в українському адміністративно-фінансовому середовищі існують певні обмеження для органів місцевого самоврядування порівняно із країнами-сусідами членами ЄС, в тому числі і Польщею. Особливої уваги також, потребує процедура реєстрації та перереєстрації ТК проектів Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, адже дану процедуру потрібну спростити та полегшити.

6. Посилити контроль за використанням фінансових ресурсів, котрі є залучені для розвитку ТКС. Задля того, щоб ефективно використовувати гранти пропонується ввести такі зміни:

1) забезпечити повну прозорість у звітах про витрачені кошти. Повинно бути опубліковано на що витрачені грантові кошти, яка сума, та отримані результати;

2) посилити контроль сторони грантодавців. Варто надати зобов'язання грантоотримувачам публікувати контактні дані їхніх донорів [2].

Отож, підсумовуючи все вищевказане, реформування системи ТКС, особливо у сфері фінансування призведе до збільшення ефективності від проектів, програм для України.

Список використаних джерел:

1. Герзанич В. Інвестиції як ключовий фактор розвитку транскордонного регіону. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal//chem_biol/nvnltn/21_10/189_Ger.pdf.

2. Заблоцький М. 343 гранти на 3,3 млрд.дол. І де результат?! Українська правда. Блоги. Київ, 2015. URL: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/zablodsky/5616378563376/>.

3. Транскордонне співробітництво України у новій системі єврорегіональної політики. *Соц.-екон. дослідж. в перехід. період: Зб. наук. пр.* 2005. Вип. 2. С. 299-308.

Михайлишин Ірина Зіновіївна
Головний спеціаліст відділу аналізу даних соціальної та демографічної статистики Головного управління статистики у Тернопільській області

СИСТЕМА СТАТИСТИЧНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ТУРИСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Туристичний бізнес – це важлива галузь економіки, а також одна із ланок розвитку міжнародного співробітництва. Туристично-рекреаційну сферу визнано одним із пріоритетних секторів національної економіки. Незважаючи на вигідне геополітичне розташування та конкурентоспроможне туристичне середовище для розвитку практично усіх видів туристичної діяльності, галузь перебуває в стані повільного розвитку [1, с. 34]. Туризм відіграє важливе соціально-економічне значення, оскільки за рахунок нього: збільшуються доходи та створюються нові робочі місця; розвиваються як галузі, що пов'язані з виробництвом туристичних послуг, так і соціальна й виробнича інфраструктура регіонів; відроджуються народні промисли та традиції; зростає життєвий рівень населення, а також збільшуються валютні надходження [2, с. 158].

Дослідження туристичного ринку, туристичних послуг та його складових є важливим у формуванні конкурентоспроможного середовища для суб'єктів цієї сфери, щоб отримати об'єктивну інформацію про процеси та запропонувати дієві заходи щодо розвитку галузі. Специфічність туризму, як сфери економіки (об'єднує низку галузей: транспорт, зв'язок, готельне господарство, банки, сферу розваг тощо), зумовлює значні труднощі в отриманні економічної інформації для аналізу туристичної діяльності на всіх рівнях.

Проблема удосконалення статистичного обліку основних туристичних показників була вирішена спільними зусиллями Всесвітньої туристичної організації (ВТО) та Статистичною комісією Організації Об'єднаних Націй, які в 1993 р. презентували перші системні документи з цього питання: Стандартна міжнародна класифікація видів туристичної діяльності (СІКТА) та Рекомендації зі статистики туризму. Вищеназвані документи були прийняті за основу при розробці вітчизняної Методики розрахунку обсягів туристичної діяльності [3]. У цій Методиці визначено систему показників, єдину за змістом та порівнянню на всіх рівнях державного управління в Україні та на міжнародному рівні, що характеризують обсяги туристичної діяльності та вплив туризму на економіку країни (регіону). Дана Методика передбачає гармонізацію на державному рівні показників та джерел статистичної інформації, що визначають економічну та соціальну вагомість туризму в Україні, для підрахунку розмірів туристського споживання і, залучених, таким чином, до обігу грошових коштів, інших вигод від розвитку туризму.

Статистичні показники, що характеризують розвиток туризму в Україні, поділяються на абсолютні величини, які можна одержати шляхом статистичного обліку та відносні величини, що обчислюються діленням, але для їх обчислення потрібні облікові показники. Облік проводиться, в основному, у формі державного статистичного спостереження, яка надає інформацію щодо кожного суб'єкту туристичної діяльності. Інформація є індивідуальною і не підлягає оприлюдненню в знеособленому вигляді, а також використовується лише для внутрішнього аналізу самим суб'єктом, що звітує.

Державна служба статистики України є координатором статистичного спостереження. Згідно вимог Закону України «Про державну статистику» відповідні органи оприлюднюють інформацію у зведеному вигляді в межах регіонів (областей) та країни в цілому [4]. Основним офіційним джерелом зведеної інформації по Україні і за її регіонами є Статистичний щорічник України та Статистичний збірник «Туристична діяльність в Україні» за кожен рік.

Сучасне статистичне спостереження за туристичною діяльністю в Тернопільській області та Україні передбачає такий облік показників: обсяг і напрями туристичних потоків; попит і пропозиція туристичних послуг за регіонами; характеристика наявності туристичних ресурсів та дослідження туристичної діяльності та її економічного значення для країни в цілому (табл. 1).

Таблиця 1

Облікові показники статистики туризму в Україні [5, с. 121]

Блоки показників	Основні показники, що використовуються в Україні
1. Показники обсягу і напрямків туристичних потоків	1) Кількість громадян України, які виїздили за кордон; 2) Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну; 3) Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України, всього, в тому числі іноземних туристів, туристів-громадян України, які виїжджали за кордон та внутрішніх туристів; 4) Кількість екскурсантів
2. Показники попиту і пропозиції туристичних послуг за регіонами	1) Кількість туристів за метою поїздки; 2) Кількість туро-днів за реалізованими путівками; 3) Кількість суб'єктів туристичної діяльності, номерів, місць у них
3. Показники наявності туристичних ресурсів	1) Кількість та стан природних об'єктів (водойм, лісів, гір, заповідних степів тощо); 2) Кількість та стан пам'яток культури, історії, архітектури, археології, музеїв, монументів, культових пам'яток тощо; 3) Кількість та статус театрів
4. Показники туристичної діяльності	1) Обсяг наданих туроператорами туристичних послуг; 2) Комісійні турагентів; 3) Витрати, пов'язані з наданням туристичних послуг; 4) Чистий прибуток (збиток) підприємств
5. Показники економічного значення розвитку туризму для країни в цілому	1) Обсяг туристського споживання; 2) Зайнятість в сфері туризму; 3) Сума податків, що надходить до бюджету від туристичної діяльності

У результаті обліку одержують достовірні показники без додаткових умовних розрахунків чи використання експертних оцінок. Зокрема, до показників обсягу і напрямків туристичних потоків офіційна статистика України відносить: кількість громадян України, які виїжджали за кордон, включно з одноденними відвідуваннями; кількість іноземних громадян, які відвідали Україну, включно з одноденними відвідуваннями; кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України (всього). Більшість із

зазначених показників враховують і міжнародну практику статистичних спостережень.

Таким чином, можна зробити висновок про важливість запровадження нових підходів у проведенні аналітичної роботи і удосконалення інструментарію для проведення статистичного спостереження за туристичною галуззю в Україні. Подальша гармонізація показників розвитку сфери туризму з міжнародними стандартами сприятиме обґрунтованій оцінці результатів туристичної діяльності українських суб'єктів туристичного бізнесу порівняно із зарубіжними, а також надасть можливість визначити реальний внесок туристичної сфери у економічне зростання України.

Список використаних джерел:

1. Брич В. Я. Стратегічні вектори розвитку туристичних destinations Тернопільщини. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2017. 164 с.

2. Скляр Г. П., Дробиш Л. В., Вишневецька Л. І. Статистичні показники розвитку сфери туризму в Україні: напрями удосконалення та гармонізація з міжнародними стандартами. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 2(48). С. 157-162.

3. Методика розрахунку обсягів туристичної діяльності : Наказ Державної туристичної адміністрації України, Державного Комітету статистики України від 12.11.2003 р. № 142/394. URL: www.zakon.rada.gov.ua.

4. Про державну статистику : Закон України від 17.09.1992 р. № 2614-ХІІ URL: www.zakon.rada.gov.ua.

5. Герасименко В.Г. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: монографія. Одеса : Астропринт, 2013. 335 с.

Михальчук Галина Василівна
Начальник відділу освіти, молоді і спорту
Бережанської міської ради Тернопільської області

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО- ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ БЮДЖЕТУВАННЯ В ОТГ

Перші кроки реформи децентралізації влади надали органам місцевого самоврядування фінансові інструменти для нарощування власних ресурсів і певною мірою зменшили їх залежність від центральної влади у фінансовій сфері. Помітно збільшилося фінансування делегованих повноважень. Однак на сьогодні більшість територіальних громад неспроможні самостійно виконувати всі передбачені законом власні та делеговані повноваження.

Як визначено Стратегією реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки, причиною такого стану є загальна нестабільність системи міжбюджетних відносин, що не виконує належних їй основних функцій, зокрема щодо:

- збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів у короткостроковій перспективі,
- фінансового вирівнювання – у середньостроковій перспективі,
- стимулювання сталого довгострокового розвитку громад – у довгостроковій перспективі.

Задля вирішення цих питань мають бути повністю виконані завдання Стратегії, а саме:

- чітке розмежування повноважень між органами державної влади й органами місцевого самоврядування;
- удосконалення фінансового забезпечення видаткових повноважень, які передаються державою на виконання місцевому самоврядуванню;
- запровадження середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні [3].

Паралельно з реформою децентралізації відбулись зміни в підходах до формування місцевих бюджетів. Відповідно до змін Бюджетного кодексу, починаючи з 2017 року всі обласні та районні бюджети, бюджети міст обласного значення та бюджети об'єднаних територіальних громад формуються за програмно-цільовим методом бюджетування (ПЦМ) [1].

Із запровадженням ПЦМ бюджетування помітно змінюється характер обговорення бюджетної політики. Акцент переноситься з потреби в коштах для утримання бюджетних установ на те, які результати будуть від використання бюджетних коштів, тобто забезпечується ефективність їх використання.

Розробники політики зосереджують свою увагу на тому, що одержує громада за ті кошти, які вона витрачає. Замість того щоб ставити питання, чи правильно витрачаються кошти під час виконання бюджетного плану, спочатку піднімаються питання про те, наскільки добре витрачаються кошти для досягнення цілей.

Водночас більшість громад не використовують усіх переваг ПЦМ і здійснюють лише формальне дотримання правил і процедур, установлених МФУ. Так, за результатами оцінювання управління фінансами ОТГ, яке проводилось серед 50 пілотних громад програми DOBRE2, було виявлено [2]:

- у більшості ОТГ паспорти бюджетних програм заповнено із наведенням результативних показників у розрізі підпрограм і завдань, але за низкою паспортів ці показники потребують розширення та вдосконалення;

- видаткові статті бюджетів мають виражену соціальну спрямованість. Найбільшою статтею видатків ОТГ за функціональною класифікацією є надання послуг дошкільної та загальної середньої освіти. У структурі видатків вона займає приблизно 45-60% бюджетів громад;

- у більшості громад існує необхідність коригування наявної мережі установ і організацій з метою економії коштів бюджету;

- у спроможності фінансувати капітальні видатки більшість громад обмежені, оскільки є дотаційними, і, відповідно, відчувають брак ресурсів на соціально-економічний розвиток;

– формування бюджету з урахуванням гендерних питань не здійснюється, проте деякі громади здійснювали гендерний аналіз місцевих програм.

Наведені дані свідчать про наявність питань, які потребують удосконалення під час планування та виконання бюджетів громад. За цих обставин важливим є напрацювання дієвих механізмів і процедур, які б дозволили поєднати стратегічне бачення розвитку громади та бюджетне планування.

Таким чином, підвищення ефективності розподілу та використання фінансових ресурсів в об'єднаних територіальних громадах потребує комплексного підходу, який охоплює стратегічне планування, середньостроковий прогноз бюджету, програмно-цільове бюджетування й оцінювання ефективності використання бюджетних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Овчаренко Т., Корнієнко А. Моделювання ефективної фінансової діяльності органів місцевого самоврядування ОТГ в умовах децентралізації. Консолідований підхід. посібник. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/566/2.pdf>

2. Овчаренко Т., Бочі А., Поворозник В. Особливості формування та виконання бюджету ОТГ. МЦПД. 2017. 136 с. URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/t_ormuvannya_vikon_budjet_fin_al.pdf

3. Сидор І. П. Фінансове забезпечення державних цільових програм: проблеми та шляхи вирішення. Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «*Наукові погляди на вдосконалення економіки: перспективи та розвиток*» (м. Запоріжжя, 23 серпня 2019 року). – Східноукраїнський інститут економіки та управління. – Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2019. – 104 с. (С. 85-88).

Мозоль Алла Сергіївна

Головний спеціаліст відділу обслуговування розпорядників коштів та інших клієнтів місцевих бюджетів Управління обслуговування розпорядників коштів та інших клієнтів Головного управління Державної казначейської служби України у Київській області

ОРГАНІЗАЦІЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА ВИДАТКАМИ

В умовах структурних змін, що відбуваються в українській економіці, одним із пріоритетних питань постає раціональне функціонування такої системи виконання місцевих бюджетів, що б забезпечила доцільне та обґрунтоване використання державних фінансових ресурсів. З місцевих бюджетів фінансують видатки на утримання органів місцевого самоврядування, культурних, медичних та загальноосвітніх закладів, які знаходяться у віданні відповідних рад. Саме необхідність бережного і раціонального витрачання бюджетних коштів, складна структура місцевих бюджетів, а також потреба установа раціонального взаємозв'язку між місцевими та державним бюджетами зумовлює необхідність запровадження казначейського обслуговування місцевих бюджетів.

На Державну казначейську службу повністю покладено виконання бюджету, а виконання бюджету – це одна із стадій бюджетного процесу, що передбачає забезпечення своєчасного і повного надходження всіх доходів до конкретного чи обласного бюджету та забезпечення безперервного і своєчасного асигнування запланованих видатків бюджету, що затверджено рішенням сесії обласної чи місцевої ради або в законі про державний бюджет на відповідний рік.

Організаційна структура Державної казначейської служби України складається з трьох рівнів та відтворює структуру українського адміністративно-територіального устрою:

— Державна казначейська служба України;

— Головні управління Державної казначейської служби обласного значення;

— районні (районні у містах, міські) управління ДКСУ зосереджені в найважливіших адміністративних місцевих центрах [4, с. 20].

Аналіз публікацій [1; 2; 5] дав можливість виділити наступні головні проблемні питання, що виникають під час казначейського обслуговування місцевих бюджетів за видатками, а саме:

— помітне зростання документообігу;

— самостійне прийняття органами ДКСУ рішення про невідповідність чи відповідність бюджетному законодавству рішення про місцевий бюджет і призупинення операцій з рахунками, хоча це рішення має прийматися судом після подання керівника виконавчої влади;

— відсутність в роботі оперативності (великі затримки в фінансуванні видатків місцевих бюджетів, що заважає ефективно вирішувати питання життєдіяльності громадян; від 10 до 30 хв витрачається на перевірку будь-якого зробленого вручну платіжного документа; клієнти в окремих випадках не можуть дізнатись, чи проведено платіж, протягом декількох днів; відпрацьовані документи отримуються з казначейства несвоєчасно);

— віддалення населених пунктів від районних центрів породжує появу непродуктивних видатків для селищних, сільських бюджетів;

— низький рівень оплати праці зумовлює плінність кадрів та, як наслідок, не високий рівень кваліфікації працівників казначейства.

Тому, вважаємо за доцільне запропонувати наступні провідні напрямки вдосконалення діяльності Державної казначейської служби України в сфері обслуговування місцевих бюджетів за видатками:

— встановити чіткий розподіл повноважень та функцій між учасниками бюджетного процесу, а насамперед між фінансовими органами та органами ДКСУ шляхом ухвалення законодавчих актів «Про основні засади здійснення фінансового контролю в Україні» та «Закону України про Державну казначейську службу України»;

— при здійсненні контролю за витрачанням коштів бюджету та для збільшення його ефективності, є доцільним залучати органи Державної аудиторської служби до здійснення на стадії формування кошторисів видатків і доходів бюджетних установ попереднього контролю;

— організувати контроль за дотриманням вимог нормативних та законодавчих актів як органами Державної казначейської служби України, так і органами місцевого самоврядування;

— вдосконалювати систему обміну інформацією між органами Міністерства фінансів та Державної казначейської служби;

— переглянути питання матеріального стимулювання та оплати праці працівників ДКСУ, враховуючи виконувану ними економічну й контрольну роботу та сумлінність і відповідальність під час бюджетного виконання;

— підвищувати оперативність в роботі органів ДКСУ, для чого виділяти додаткові кошти на запровадження проведення автоматизованих перевірок за допомогою персональних ЕОМ, покращення матеріально-технічної бази, забезпечення підвищення кваліфікації працівників органів ДКСУ та збільшення їх чисельності.

Окрім того, зважаючи на досвід зарубіжних країн, наприклад Франції, доцільним буде створити окремий казначейський банк, який поряд зі зберіганням, розподілом і збиранням бюджетних коштів прийматиме активну участь в фінансуванні державної економіки [3, с. 65].

Список використаних джерел:

1. Березка Т. С. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів в Україні: переваги та недоліки. *Управління розвитком*. 2014. № 12. С. 19-21.

2. Казюк Я. М. Проблеми удосконалення механізму казначейського обслуговування місцевих бюджетів. *Публічне управління: теорія та практика*. 2013. № 3. С. 130-136.

3. Курило О. В. Нові тенденції у фінансовій політиці України в умовах економічної та політичної нестабільності. *Економіка: теорія та практика : наук.-практ. журн.* Київ. ін-ту банк. справи. 2017. №1(9). С. 62-66.

4. Лучка А. В. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів: теоретичні основи та вітчизняна практика. *Світ фінансів.* 2017. 1 (6). С. 19-31.

5. Сафонова Л., Степанюк Н. Ризики бюджетного фінансування в Україні: чинники та шляхи мінімізації. *Світ фінансів.* 2017. № 1. С. 82-90.

Морозюк Олександр Олександрович

*Головний спеціаліст з питань житлово-комунального господарства
Малолубашанської сільської ради Костопільського району Рівненської області*

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Концептуальні основи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України №333-р від 01.04.2014 р. Потреба у прийнятті концептуальних засад була зумовлена низкою негативних чинників, а саме:

–розвиток місцевого самоврядування зупинився на рівні територіальних громад після прийняття Конституції України та відповідних нормативно-правових актів щодо місцевого самоврядування, оскільки матеріально-фінансова база територіальних громад не могла на належному рівні забезпечити усі повноваження місцевого самоврядування;

–потреби суспільства, що постійно розвивається, зростають, а відповідно потребує вдосконалення й існуюча система місцевого самоврядування;

–незабезпечення місцевим самоврядуванням функціональної підтримки сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання населенню якісних і

доступних адміністративних і соціальних послуг шляхом сталого розвитку громади;

–система територіальної організації влади не відповідає розвитку суспільства і потребує підвищення ефективності управління суспільним розвитком на відповідній території;

–наявність недоліків в адміністративно-територіальному устрої, що й зумовило дефекти територіальної організації влади. Такими дефектами територіальної організації влади є: відсутність цілісної території адміністративно-територіальної одиниці базового рівня; перебування територіальної громади села, селища, міста у складі іншої територіальної громади або на території іншої адміністративно-територіальної одиниці, територіальної громади району в місті;

–конфліктність відносин між органами публічної влади на місцях, а саме між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади та ін.

Наведені чинники та динамічний розвиток суспільних відносин зумовлюють необхідність синергійного розгляду місцевого самоврядування та територіальної організації влади у контексті реформ децентралізації в Україні.

Під поняттям бюджетної децентралізації розуміють процес передачі повноважень (функцій, компетентності, відповідальності) від центральних органів влади до місцевих. Іншими словами, це є перерозподіл функцій і повноважень єдиної державної влади між відповідними органами державної влади з одного боку, і органами регіонального (місцевого) самоврядування з іншого боку [1] на виконання першочергових заходів та завдань щодо сталого розвитку територій на місцях а не лише столиці України. Таким чином центральні органи влади намагаються перекласти частину власних функцій з підкріпленими фінансовими ресурсами на органи місцевого самоврядування з метою кращого надання суспільних послуг на основі принципу субсидіарності. Центральні органи влади обмежуються лише виконанням загальнодержавних функцій, які не враховують особистих інтересів громадян, а лише інтереси

суспільства, в той час як максимально враховувати інтереси громадян, які проживають на певній території і об'єднані у територіальні громади, повинні органи місцевого самоврядування на основі сформованих ними фондів фінансових ресурсів.

Так в 2015 році було прийнято зміни до Бюджетного кодексу в плані реформування міжбюджетних відносин в Україні. Зокрема це стосувалось зростання ресурсів місцевих бюджетів, які з 2015 року збільшилися в рази. Аналіз виконання місцевих бюджетів уже за 2015 рік показав, що приріст надходжень до загального фонду у порівнянні з 2014 роком склав 29,6 млрд грн, або 42,0 %, тоді як за експертною оцінкою фахівців Міністерства фінансів він прогнозувався в сумі 22,4 млрд гривень. Протягом усього періоду реформи фінансової децентралізації доходи місцевих бюджетів показують стрімку позитивну динаміку [2]. Оскільки система забезпечувала автономність прийняття місцевих бюджетів і децентралізацію, то такі зміни дали позитивний ефект, і доходи місцевих бюджетів зросли у два-три рази. Тобто у розпорядженні органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад які об'єдналися найпершими сконцентрувався достатньо потужний ресурс для вирішення проблем громади а це: питання ремонтів давно застарілої транспортної, інженерної інфраструктури, проведення ремонтів установ комунальної власності із застосуванням заходів щодо енергозбереження, що в подальшому дало економію коштів за рахунок меншого споживання енергоресурсів, зекономлені кошти громади використали на розвиток інфраструктури.

Для прикладу Малолюбашанська об'єднана територіальна громада Костопільського району Рівненської області, яка створилась на початку 2018 року. До об'єднання власні доходи становили: Малолюбашанської сільської ради 6 млн.795тис. 145грн., Мирненської сільської ради – 1млн. 200 тис. 907грн., Мащанської сільської ради – 1млн.102тис.616 грн. - всього: 9 млн. 098 тис. 669 грн [3].

Завдяки децентралізації після об'єднання надійшло власних доходів за 2018 рік – 18 млн. 475 тис.642 грн., за 2019 рік – 23млн. 649 тис. 948 грн., за десять місяців 2020 року - 30 млн. 113 тис. 739 грн.

У порівнянні з 2018 роком від створення об'єднаної громади в 2019 році доходи бюджету Малолюбашанської ОТГ зросли до загального та спеціального фондів разом з урахуванням міжбюджетних трансфертів становили 55,4 млн грн. Обсяг власних доходів на одного мешканця у 2018 році становив 3203,1 грн., а в 2019 році цей показник склав 3344,0 грн.

Переважна частка доходів надійшла до загального фонду бюджету громади (частка спеціального фонду у структурі доходів 2018 року склала 3 %).

У 2018 році податкові надходження склали 33% усіх доходів бюджету Малолюбашанської ОТГ з урахуванням міжбюджетних трансфертів з державного та інших місцевих бюджетів, а у 2019 році їх частка складала 34,9%. Їх надходження склали 18,2 млн. грн.

Значну частину надходжень бюджету Малолюбашанської ОТГ складали міжбюджетні трансферти. У 2018 році їх надійшло до бюджету громади у сумі 36,4 млн. грн, і їх частка у загальній структурі доходів становила 66 %. На 2019 рік цей показник мав 33,9 млн. грн, або 63,8% усіх доходів ОТГ [3].

Процес децентралізації, що відбувається в Україні, на сьогоднішній день став однією з найважливіших змін [4]. І хоч головною метою цієї реформи є створення ефективної структури органів місцевого самоврядування з ознаками відкритості та гнучкості, що сприятиме зміцненню представницьких систем прийняття рішень на рівні територіальних громад. Однією з перших проблем, що постала перед процесом реформування, починаючи з початкових етапів його провадження, стала необізнаність та недовіра громадськості до майбутніх змін та частину органів місцевого самоврядування щодо успішності реалізації реформи децентралізації та її запровадження на всю територію України.

Децентралізація є однією з базових умов незалежної та ефективної діяльності органів місцевої влади, саме тому в умовах кризового періоду української державності дослідження питання бюджетної децентралізації є

особливо актуальним і виходить на перший план. В умовах реформування усіх сфер життєдіяльності в Україні на європейських принципах, організація органів місцевого самоврядування, діяльність яких має базуватися на принципах Європейської хартії місцевого самоврядування, є одним з найважливіших та найактуальніших завдань для нашої держави. Без проведення реформ органів місцевого самоврядування, здійснення процесів фінансової децентралізації неможливо вийти на новий рівень в соціально-економічному та культурному розвитку територіальних громад.

Проте бюджетна децентралізація не повинна бути виділенням додаткових субвенцій з збереженням фінансових схем на місцевому рівні, а вона має бути принципово новою системою міжбюджетних відносин з більшою фінансовою самостійністю і, відповідно, більшою відповідальністю органів місцевого самоврядування. Бюджетна децентралізація повинна передбачати не лише нові джерела надходжень до місцевих бюджетів, але і нові інструменти впливу місцевих громад на економічне зростання адміністративно-регіональної одиниці та на нарощення бази доходів.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу. Аналітична доповідь. Авт.: Жаліло Я.А., Шевченко О.В., Романова В.В. та ін. Національний інститут стратегічних досліджень. К.: 2019. 115 с.

2. Квасниця О. В., Русін В. М. Вплив фінансової політики на розвиток регіонів в умовах децентралізації. *Економічний аналіз*. 2018. №28(4) С.321-330.

3. Офіційний сайт Малолубашанської сільської ради. URL: <https://mlubashanska-gromada.gov.ua/>.

4. Батажок С.Г. Доходи місцевих бюджетів як основа фінансової незалежності органів місцевого самоврядування URL: [http://C:/Users/User/Downloads/frvu_2016_2_23%20\(2\).pdf](http://C:/Users/User/Downloads/frvu_2016_2_23%20(2).pdf).

Нагалка Ганна Петрівна
Спеціаліст юрист Смизької селищної ради
Дубенського району Рівненської області

ЗНАЧЕННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У НАПОВНЕННІ БЮДЖЕТІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В ПЕРІОД РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Впродовж останніх років в Україні поглиблюються процеси, пов'язані з податковою децентралізацією, передачею повноважень на рівень громад та формуванням незалежних бюджетів цих громад. Сьогодні пріоритетним напрямком розвитку демократичної держави є забезпечення зростання рівня добробуту кожного окремого громадянина, який проживає в межах об'єднаної територіальної громади (далі – ОТГ). Так, податкова децентралізація дає змогу збалансувати механізми надання суспільних послуг з потребами та уподобаннями жителів ОТГ, але питання самодостатності ОТГ залежить, насамперед, від податків та зборів та правового механізму їх встановлення органами місцевого самоврядування.

Вивченню ролі місцевих податків та зборів у наповненні бюджетів ОТГ присвячена велика кількість робіт вітчизняних учених, зокрема серед них вагомих результатів досягли такі науковці, як Л. Амбрик, В. Андрущенко, В. Валігура, О. Іванова, А. Крисоватий, В. Опарін, Х. Патицька, які вивчали механізми застосування місцевих податків і зборів як складової податкової системи України. Особливу увагу науковці приділили розкриттю особливостей механізму реалізації найбільш дієвих сьогодні місцевих податкових платежів. Попри значне зацікавлення науковців проблематикою встановлення податків і зборів органами місцевого самоврядування ОТГ, деякі питання залишаються відкритими й надалі.

Найважливіший виклик сьогодення внаслідок децентралізації – формування спроможних громад та ефективного самоврядування. Одним із найбільш вагомих джерел наповнення бюджетів органів місцевого

самоврядування являються місцеві податки та збори. А от запровадження та встановлення місцевих податків належить виключно до компетенції органів місцевого самоврядування, які таким чином мають реальні можливості впливати на обсяги надходжень місцевих податків до відповідних бюджетів [3, с. 60].

У частині місцевих податків та зборів місцева влада має певну самостійність. Так, на сьогоднішній день, до повноважень органів місцевого самоврядування належать: встановлення місцевих податків і зборів; визначення переліку податкових агентів щодо сплати туристичного збору; прийняття рішення про встановлення місцевих податків та зборів, зміну розміру їх ставок, об'єкта оподаткування, порядку справляння та надання пільг [4, с.64]. Загалом, до місцевих податків і зборів належать: єдиний податок, податок на майно, який включає в себе податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, податок на землю та транспортний податок, туристичний збір та збір за місця для паркування транспортних засобів.

Якщо звернутися до зарубіжного досвіду, то більшість доходів місцевих бюджетів надходить від невеликої кількості таких основних податків, таких як податок на майно, податок на доходи фізичних осіб, податок з продажу. Найефективнішим на місцевому рівні вважається саме податок на нерухоме майно. В різних європейських країнах даний податок має різну питому вагу у власних надходженнях місцевих бюджетів [2, с. 71].

У таких державах, як Данія, Фінляндія, Греція та Люксембург, податок на нерухомість складає незначну частку у власних надходженнях місцевих бюджетів, менше 10% загального обсягу власних надходжень, а у таких країнах, як Бельгія, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Словенія, Іспанія, вона становить понад 50% загального обсягу власних надходжень; у Великобританії, Естонії та Ірландії він дорівнює майже 100%. Податок на нерухомість сплачується як фізичними особами, так і юридичними і нараховується відповідно до оціночної вартості об'єкта нерухомості, при цьому також враховується місце розташування об'єкта нерухомості або його корисна площа [5].

Одним з нововведень Податкового кодексу України було встановлення податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, однак фактично він почав діяти в Україні лише з 2014 року. Крім цього, ефективність та дієвість зазначеного податку залишається під сумнівом і надалі, оскільки податок на майно, попри свої переваги, містить низку недопрацювань законодавців.

Ефективність діяльності ОТГ залежить не лише від коректної бази встановлення податку і збору, а значною мірою визначається його правовою основою. Місцеві податки і збори відіграють важливу роль у доходах бюджетів місцевого самоврядування та ОТГ. Тому на сьогодні головним стратегічним завданням у сфері місцевих фінансів є вдосконалення механізмів, встановлення економічно обґрунтованих ставок місцевих податків і зборів, виявлення і дієва реалізація резервів у частині розширення бази оподаткування, постійна робота щодо створення сприятливих умов для розвитку бізнесового середовища, а також розроблення та реалізація інвестиційних проектів.

Однією із особливостей системи місцевого оподаткування є її мінливість, що передусім обумовлена нестабільністю податкового законодавства. Тож при встановленні податків та зборів на місцевому рівні органи влади мають враховувати цю специфічну рису і реалізувати принцип максимальної мобільності та гнучкості.

Список використаних джерел:

1. Волохова І. С. Місцеві податки та збори в доходах місцевих бюджетів України: наслідки проведення реформ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. С. 51–54.

2. Габрись О., Шолкова Т. Переваги та недоліки майнового оподаткування в Україні. *Національний юридичний журнал*. 2018. С. 70–73.

3. Журавель Я. Встановлення місцевих податків та зборів об'єднаними територіальними громадами: сучасний стан та перспективи розвитку правового регулювання. *Вісник АПСВТ*. 2019. № 4. С. 58–64.

4. Лучишин М. Л. Роль податків і зборів у доходах місцевих бюджетів. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2019. №2. С. 61–69.

5. Офіційний веб-сайт Державна Фіскальна служба України / URL: <http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkchiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/mrdosvid/>

Наумчук Олег Сергійович

*Студент 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія Шулюк Б.С.
Тернопільський національний економічний університет*

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Для оптимізації використання сучасних інформаційних засобів в процесі викладання фінансової грамотності у закладах професійної освіти важливим є, як зарубіжний так і вітчизняний досвід.

Підвищення рівня фінансової грамотності є не тільки невід’ємною складовою освіченості громадян, а й фінансової безпеки країни, адже очевидним є той факт, що недостатній рівень фінансової грамотності спричинив фінансову кризу сьогодні. [1, с.4].

Комплексна програма підвищення рівня фінансової грамотності є одним із найсистемніших та найдієвіших інструментів підготовки студентів та громадян в цілому до використання постійно змінних складних фінансових інфраструктур. Національні стратегії та програми підвищення рівня фінансової грамотності населення сьогодні розроблені та затверджені на державному рівні у 34 країнах.[2, с.7].

Умовою досягнення успіху фінансової просвіти є забезпечення комплексного охоплення навчальними заходами всіх аспектів функціонування фінансового ринку, враховуючи особливості його розвитку, демографічні і соціальні зміни в країні. Фінансова просвіта повинна базуватися на принципах: об'єктивності; експертності; визначення цільової аудиторії; розробки національних стандартів фінансової просвіти. Стандарти передбачають навчальні плани та програми, методики й інструменти практичної реалізації цих планів і програм, критерії оцінювання і сертифікації знань, комплекс заходів з підготовки викладацького складу тощо. Це повинні бути комплексні заходи органів державного управління, з залученням закладів освіти, студентів, батьків тощо. У цьому процесі величезну роль відіграють заклади професійної освіти, оскільки саме вони покликані забезпечувати пропозицію профосвітніх проєктів.[3, с.11].

Для отримання максимального результату необхідна оптимізація інформаційних компетентностей в процесі викладання фінансової грамотності у закладах професійної освіти. Реалізація комплексного підходу під час створення навчально-методичного забезпечення та інформаційно освітніх продуктів неможлива, без впровадження інтерактивних методів навчання, котрі передбачають застосування нетрадиційних навчальних підходів із використанням сучасних електронних та інтернет-технологій тощо. [4, с.8].

Завдяки залученню в освітній процес сучасних інформаційно-комунікаційних технологій можна створити сприятливі умови для формування інформаційно-цифрової компетентності як важливої складової розвитку інноваційної особистості усіх учасників освітнього процесу. Шляхи формування інформаційно-цифрової компетентності учасників освітнього процесу є: організація електронного освітнього простору навчального закладу, використання хмарних технологій (G Suite for Education, зокрема), реалізація компетентнісного підходу до навчання (інформатики, зокрема). [5, с.118]. Для реалізації підходу потрібно залучення студентів закладів професійної освіти, а

саме до розробки електронних освітніх ресурсів, які апробуються на відкритих заходах, що проводяться спільно з студентами, викладачами, батьками і т.д.

Впровадження інформаційних компетентностей в освітній процес закладів освіти зумовило появу педагогічних технологій: дистанційне навчання, електронне навчання, всепроникаюче навчання, мобільне навчання, «перевернуте» навчання, навчання із залученням інтерактивних методик, навчання за технологією тренінгу та ін. Для їх використання необхідними є: наявність у навчальному закладі високошвидкісного Інтернету, високий рівень інформаційно цифрових компетентностей (ІЦК) усіх учасників освітнього процесу, технічне забезпечення навчального процесу та ін. Для успішної реалізації різноманітних форм навчання в закладі професійної освіти необхідне ефективне і динамічне інформаційно-освітнє середовище, яке повинно забезпечити активну взаємодію між учасниками освітнього процесу. Гнучкість та відкритий зв'язок з процесом навчання в будь-який час може забезпечити онлайн середовище, організоване на основі хмарних технологій, які дають можливість використання прикладних програм без установки і доступу до особистих файлів з будь-якого пристрою, який підключений до Інтернет мережі.

Загальні тенденції формування і розвитку хмаро орієнтованого освітньо-наукового середовища характеризують наступні риси: розвиток персоніфікованих навчальних середовищ; значне пом'якшення або й зняття обмежень щодо доступу з будь-якого пристрою, в будь-якому місці і у будь-який час; удосконалення сервісів колективної роботи (відеоконференцзв'язку, доступу до спільного контенту); розвиток сервісно-орієнтованого підходу, збільшення кількості хмаро орієнтованих сервісів; запровадження уніфікованої ІКТ інфраструктури закладу освіти; використання як корпоративних, так і загальнодоступних ресурсів, інтеграція і оркестрування сервісів; розвиток гібридних сервісних моделей; поширення підходу «великих даних» при проектуванні педагогічних ІКТ систем; зростання вимог до сумісності, надійності, безпеки та ін.. [6, с.56].

В даний час широкої популярності отримали системи навчання, які передбачають взаємодію учасників у реальному часі, засоби організації спільної роботи, персоніфікований доступ студента і викладача до спільного навчального простору, електронних ресурсів, програмного забезпечення, високоякісних засобів зв'язку, наприклад, Canvas, Google Classroom та інші). Наведемо наступні переваги використання хмарних технологій: спрощення процесів встановлення, підтримки та ліцензійного обслуговування програмного забезпечення; гнучкість у використанні різних типів програмного забезпечення; можливість багатоканального поповнення колекцій навчальних ресурсів та організації масового відкритого доступу; здешевлення обладнання; спрощення організації процесів громіздких розрахунків та підтримка великих масивів даних; мобільність навчання. [7, с.354].

Компетентнісний підхід до навчання в закладах професійної освіти ставить не тільки нові цілі перед студентами, але й, насамперед, нові вимоги перед педагогами та адміністрацією навчальних закладів, які повинні модифікувати та вдосконалювати прийоми та засоби навчання та управління у зв'язку з новими вимогами інформаційного суспільства. Ключовим тут знову ж таки стає компетентнісний підхід, тобто не тільки розробка теоретичних положень, правил та рекомендацій до організації освітнього процесу, а й застосування нових методик у реальному «живому» процесі. [8, с.87].

Отже, можна припустити, що і в подальшому розвиток комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання буде відбуватися в напрямі вдосконалення моделей знання, що закладено в їх основу. Ці засоби набуватимуть інтелектуалізації, все більшою мірою наблизатимуться до моделювання цілісних фрагментів освітнього простору та окремих типів навчальної взаємодії. У зв'язку з цим можна виявити важливу тенденцію зростання ролі ІЦК всіх учасників освітнього процесу для успішного розвитку та впровадження нових технологій навчання.

Список використаних джерел:

1. Блискавка О., Зеленцова А. Фінансова грамотність населення та розвиток національної економіки. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку URL: <http://ua.for-ua.com/economics/.../131317.html>.
2. Роберт Бонд. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: Факти та висновки. URL: http://www.uaib.com.ua/files/articles/1369/84/finlit_survey_6dec2010_ua.pdf.
3. Ruhwalski A. Rynek finansow. Komisja Nadzoru Finansowego. URL: <http://www.finance.pl>.
4. Печенікова Л.М. Формування професійної компетентності молоді у вищих навчальних закладах. *Тези доповідей науково-методичного семінару*. Київ.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. с.84-86.(138с.).
5. Власій О.О., Дудка О.М., Кульчицька Н.В. Роль хмарних технологій в організації змішаного навчання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія №2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Зб. наук. праць /Редрада. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. № 19 (26) С.117-122.* URL: <http://bit.ly/2wKLtit>
6. Гісь І. Хмарні технології як засіб формування інноваційного освітнього середовища: методичні рекомендації. Луцьк, 2016. С. 56.
7. Литвинова С. Г. Проектування хмаро орієнтованого навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу: монографія. Київ: ЦП «Компринт», 2016. С. 354.
8. Овсієнко Л. Компетентнісний підхід до навчання: теоретичний аналіз. *Педагогічний процес: теорія і практика (Серія: Педагогіка). (2017) №2(57).* С 87.

Оліх Світлана Василівна

Начальник відділу надходжень та видатків Управління державної казначейської служби України у Волочиському районі Хмельницької області

СУТЬ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВЕДЕННЯ ЄДИНОГО РЕЄСТРУ РОЗПОРЯДНИКІВ ТА ОДЕРЖУВАЧІВ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

В сучасних умовах в бюджетному процесі важлива роль належить системі виконання місцевих бюджетів, яка, окрім акумулювання доходів і здійснення видатків, має забезпечувати ефективне управління бюджетними ресурсами, прозорість фінансових операцій, аналіз і надання інформації про стан бюджету, а також запобігати нецільовому використанню коштів [1]. З цією метою, одним із центральних органів виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України для реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів є Державна казначейська служба України [2]. У своїй діяльності Державна казначейська служба України взаємодіє з органами законодавчої і виконавчої влади, національним і комерційними банками України, іншими учасниками бюджетного процесу та фінансовими інституціями.

Процес казначейського обслуговування місцевих бюджетів включає багато етапів починаючи з контролю за плановими показниками і закінчується складанням звітності після проведення платежу. Однак, одним із найперших етапів в процесі казначейського обслуговування розпорядників та одержувачів коштів місцевих бюджетів в системі казначейства є формування Єдиного реєстру розпорядників та одержувачів бюджетних коштів.

Єдиний реєстр дозволяє сформувати перелік усіх розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів. Згідно зі статтею 10 Бюджетного кодексу Єдиний реєстр складається та ведеться органами ДКСУ на основі відомчої класифікації видатків та кредитування бюджету [3]. До бази даних Єдиного реєстру в автоматизованому режимі вноситься інформація на підставі реєстраційних карток та довідки про включення до Єдиного державного

реєстру підприємств та організацій України. Це дає можливість отримання органами казначейства в режимі реального часу повної та всеосяжної інформації про усіх учасників бюджетного процесу, які утримуються за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Динаміку кількості установ та організацій, які фінансуються із місцевих бюджетів та які включені до Єдиного реєстру розпорядників і одержувачів бюджетних коштів в цілому по Україні за останні 4 роки з 2017 р. по 2019 р. відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Кількість установ та організацій які фінансуються з місцевих бюджетів та включені до Єдиного реєстру розпорядників та одержувачів бюджетних коштів за 2015–2019 рр.

Роки	Кількість установ (організацій)		Разом
	Розпорядники	Одержувачі	
2015	41 821	17 926	59 747
2016	42 150	20 145	62 295
2017	41 984	20 504	62 488
2018	38 745	20 679	59 424
2019	36 821	22 776	59 597

Примітка. Складено на основі даних органів Державної казначейської служби України.

Кількість розпорядників і одержувачів коштів місцевих бюджетів включених до Єдиного реєстру розпорядників та одержувачів бюджетних коштів бюджетних коштів на початок 2015 року становила майже 59 747 установ та організацій, з яких 41 821 розпорядники бюджетних коштів та 17 926 одержувачі бюджетних коштів (див. табл. 1). У 2016 р. кількість розпорядників бюджетних коштів що отримують фінансування із місцевих бюджетів зросла на 329 установ, а в усіх наступних роках з кожним роком знижується. Це можна певною мірою пояснити початком реформи децентралізації у 2015 р., в результаті чого територіальні громади почали добровільно об'єднуватись. Тому відповідно і

кількість розпорядників коштів у цих громадах зменшилась. Нотомість кількість одержувачів коштів місцевих бюджетів впродовж 2015-2019 рр. з кожним роком зростає.

Слідуючим етапом казначейського обслуговування місцевих бюджетів є формування мережі розпорядників та одержувачів бюджетних коштів. Головні розпорядники до початку бюджетного періоду визначають мережу за територіями із зазначенням статусу кожної установи, яка обслуговується у відповідному органі Казначейства. Порядок формування Єдиного реєстру мережі розпорядників та одержувачів бюджетних коштів затверджено наказом Міністерства фінансів України від 22.12.2011 р. №1691 [4]. Відповідальні виконавці бюджетних програм визначають мережу і подають її головному розпоряднику для зведення мережі по головному розпоряднику. Розпорядник (одержувач) бюджетних коштів не може бути включений одночасно до мережі головного розпорядника та розпорядника нижчого рівня за однією бюджетною програмою. Проте відзначимо, що передумовою для включення до мережі будь-якого розпорядника чи одержувача коштів має бути включення його до Єдиного реєстру розпорядників та одержувачів бюджетних коштів.

Головні розпорядники коштів місцевих бюджетів правильно сформовавши та згрупувавши відповідно до законодавства інформацію щодо розпорядників нижчого рівня, які у своїй діяльності підпорядковані їм та/або діяльність яких координується ним, а також отримують від них бюджетні асигнування, та одержувачів коштів створюють передумови подальшого якісного та безперебійного обслуговування місцевих бюджетів за видатками органами казначейства.

Отже, підсумовуючи відзначимо, що ведення органами Державної казначейської служби України Єдиного реєстру розпорядників та одержувачів бюджетних коштів дає можливість їм мати постійний доступ до повної та всеосяжної інформації про усіх учасників бюджетного процесу, які утримуються за рахунок бюджетних коштів, зокрема й за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Русін В. М. Переваги та недоліки казначейського обслуговування місцевих бюджетів *Світ фінансів*. Світ фінансів. 2013. Вип.4. С. 105–115.
2. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 215. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF>.
3. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
4. Порядок формування Єдиного реєстру мережі розпорядників та одержувачів бюджетних коштів : Затв. наказом Міністерства фінансів України від 22.12.2011 р. №1691. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0033-12>.

Опара Ярина Володимирівна

*Головний державний інспектор з правових питань
Тернопільського управління ГУ ДПС у Тернопільській області*

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В СИСТЕМІ ПОДАТКІВ

Оподаткування доходів фізичних осіб є найважливішим інструментом державного регулювання доходів фізичних осіб. Це також найдавніша форма податкових взаємовідносин між державою та її громадянами. Рівень оподаткування доходів фізичних осіб безпосередньо впливає на реальні особисті доходи значної частини населення, особливо тих, хто отримує основні доходи у вигляді заробітної плати. Це потребує зваженого підходу до стягнення податку. Система оподаткування доходів фізичних осіб також забезпечує фінансові ресурси держави, виступає головним знаряддям реалізації її економічної концепції.

Особливу увагу дослідженню суті системи оподаткування доходів фізичних осіб присвятили Д. Боголепов, П. П. Гензель, О. О. Ісаєв,

В. О. Лебедєв, Ф. Нітті, І. Х. Озеров, М. І. Тургенєв. Серед українських учених, які досліджують питання оподаткування доходів фізичних осіб варто зазначити В. Андрущенко, О. Василика, В. Вишневського, Ю. Іванова, А. Крисоватого, М. Кучерявенко, С. Онишко, В. Опаріна, Л. Тарангул, В. Федосова.

Варто звернути увагу на те, що податок на доходи фізичних осіб – прямий податок, який сплачується фізичною особою з суми коштів, вартості матеріального і нематеріального майна, інших активів, що мають вартість, одержаних нею у власність або нарахованих на його користь, чи набутих незаконним шляхом, з різних джерел як на території України, так і за її межами [2, с. 244]. Податок на доходи фізичних осіб має скерованість на соціальну справедливість податкової систем, оскільки ставить рівень оподаткування в пряму залежність від обсягів доходу платника [3].

Варто також звернути увагу на визначення ключових елементів, які характеризують зміст податку. Відповідно до статті 7 Податкового кодексу України під час становлення податку обов'язково визначаються такі елементи:

- платники податку – це фізичні особи (резиденти і нерезиденти України), юридичні особи (резиденти і нерезиденти України) та їх відокремлені підрозділи, які мають, одержують (передають) об'єкти оподаткування або провадять діяльність (операції), що є об'єктом оподаткування, і на яких покладено обов'язок із сплати податків та зборів;

- об'єкт оподаткування – майно, товари, дохід (прибуток) або його частина, обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), операції з постачання товарів (робіт, послуг) та інші об'єкти, визначені податковим законодавством, з наявністю яких податкове законодавство пов'язує виникнення у платника податкового обов'язку;

- база оподаткування – конкретні вартісні, фізичні або інші характеристики певного об'єкта оподаткування; фізичний, вартісний чи інший характерний вираз об'єкта оподаткування, до якого застосовується податкова ставка і який використовується для визначення розміру податкового зобов'язання.

– ставка податку – розмір податкових нарахувань на (від) одиницю (одиниці) виміру бази оподаткування; – порядок обчислення податку. Обчислення суми податку здійснюється шляхом множення бази оподаткування на ставку податку із/без застосуванням відповідних коефіцієнтів;

– податковий період – встановлений період часу, з урахуванням якого відбувається обчислення та сплата окремих видів податків та зборів;

– строк та порядок сплати податку – період, що розпочинається з моменту виникнення податкового обов'язку платника податку із сплати конкретного виду податку і завершується останнім днем строку, протягом якого такий податок чи збір повинен бути сплачений у порядку, визначеному податковим законодавством;

– строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку [1].

Роль податку в системі оподаткування визначається через його переваги, якими зокрема є:

– обкладання платника податком відбувається відповідно до його платоспроможності;

– один з основних податків, який дозволяє в максимальному ступені реалізувати основні принципи оподаткування: справедливість і рівномірність розподілу податкового тягаря [4, с. 15].

Отже, податок на доходи фізичних осіб є важливим інструментом формування дохідної частини місцевих бюджетів України. Податок на доходи фізичних осіб посідає першу позицію за значущістю в доходах місцевого бюджету.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: Кодекс України №2755-VI від 02.12.2010 р.
URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17)
2. Андрущенко В. Л. Податкова система : навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2015. 413 с.

3. Духновська Л. М., Пономаренко Р. А. Вплив ставки податку на доходи фізичних осіб на доходи громадян України. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17326/1/2.pdf>

4. Адміністрування податків : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.: за ред. Т. В. Калінеск. К.: Центр учбової літератури, 2013. 290 с.

Підгірна Іванна Ярославівна

Головний спеціаліст відділу обробки даних соціальної статистики управління обробки даних демографічної та соціальної статистики Головного управління статистики у Тернопільській області

СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ЯК ОБ'ЄКТ СТАТИСТИЧНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Надання соціальних послуг особам, що опинилися у складних життєвих обставинах, є одним із пріоритетних завдань діяльності органів державної влади та управління. Причому ефективність такої діяльності напряду впливає на соціальну і політичну стабільність у державі. Відтак, зважаючи на вищенаведене, існує гостра потреба у дослідженнях найважливіших складових цього процесу загалом та статистичного спостереження соціальних послуг зокрема.

Передусім зазначимо, що з 1 січня 2020 року був уведений в дію новий Закон № 2671-VIII «Про соціальні послуги» [1], який було ухвалено 17 січня 2019 року й офіційно опубліковано 27 квітня. Цей Закон визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Загалом українське законодавство та вітчизняна практика виокремлюють такі основні типи соціальних послуг:

прості, які не передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги (інформування, консультування, посередництво, надання притулку, представництво інтересів тощо);

комплексні, які передбачають узгоджені дії фахівців з надання постійної або систематичної комплексної допомоги (догляд, виховання, спільне проживання, соціальний супровід, кризове втручання, підтримане проживання, соціальна адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція тощо);

комплексні, які надаються певній категорії: ВІЛ-інфікованим особам, особам із залежністю від психотропних речовин, особам, які постраждали від торгівлі людьми, біженцям, особам із психічними розладами та іншим;

допоміжні, які надаються у вигляді натуральної допомоги (продукти харчування, предмети і засоби особистої гігієни, санітарно-гігієнічні засоби для прибирання, засоби догляду, одяг, взуття та інші предмети першої необхідності, організація харчування, забезпечення паливом тощо) та технічних послуг (транспортні послуги, переклад жестовою мовою тощо) [1].

У свою чергу, соціальні послуги можуть надаватися: за місцем проживання/перебування (тобто, вдома); у приміщенні надавача соціальних послуг: стаціонарно - в умовах цілодобового перебування (проживання) отримувача соціальної послуги із забезпеченням харчуванням та умовами для проживання і напівстаціонарно - упродовж визначеного часу доби з умовами для нічного або денного перебування; за місцем перебування отримувача соціальних послуг, у тому числі на вулиці.

Відтак серед базових соціальних послуг, які надаються громадянам в Україні, виокремимо: догляд вдома, денний догляд; підтримане проживання; соціальна адаптація; соціальна інтеграція та реінтеграція; надання притулку; екстрене (кризове) втручання; консультування; соціальний супровід; представництво інтересів; посередництво (медіація); соціальна профілактика; натуральна допомога; фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, порушення зору; переклад жестовою мовою; догляд та виховання дітей в умовах,

наближених до сімейних; супровід під час інклюзивного навчання; інформування [1].

Принагідно зазначимо, що соціальні послуги можуть надаватися як державою, підприємцями, так і фізичними особами. Причому фізичні особи можуть надавати соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі без проходження навчання та дотримання державних стандартів соціальних послуг членам своєї сім'ї, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права і обов'язки та є: особами з інвалідністю I групи; дітьми з інвалідністю; громадянами похилого віку з когнітивними порушеннями; невиліковно хворими, які через порушення функцій організму не можуть самостійно пересуватися та самообслуговуватися; дітьми, яким не встановлено інвалідність, але які є хворими на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежні), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, дітьми, які отримали тяжку травму, потребують трансплантації органа, потребують паліативної допомоги [1]. Перелік зазначених тяжких захворювань, розладів, травм, станів дітей, яким не встановлено інвалідність, затверджує Кабінет Міністрів України.

Слід акцентувати, що у цьому випадку виплачується компенсація за догляд, яка розраховується як різниця між прожитковим мінімумом та середньомісячним сукупним доходом надавача соціальної послуги за попередніх 6 місяців, що передують місяцю подання заяви про згоду надавати соціальні послуги. При цьому середньомісячний сукупний дохід обчислюється шляхом ділення середньомісячного сукупного доходу сім'ї на кількість членів сім'ї. А розмір компенсації за догляд фізичним особам без здійснення підприємницької діяльності на професійній основі визначається з розрахунку 70% мінімальної заробітної плати у погодинному розмірі за одну годину догляду за однією особою, однак не більше 360 годин на місяць.

Варто наголосити, що, згідно чинного законодавства, компенсація виплачується відповідно до тристороннього письмового договору про надання соціальних послуг з догляду між фізичною особою-надавачем соціальних послуг з догляду, отримувачем соціальних послуг з догляду або його законним представником та структурним підрозділом з питань соціального захисту населення районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчих органів міської ради міст обласного значення, рад об'єднаних територіальних громад [1]. Причому порядок подання та оформлення документів, призначення і виплати компенсації за догляд затверджується Кабінетом Міністрів України.

Важливим моментом вищезгаданого Закону [1] є те, що у ньому передбачена супервізія, тобто професійна підтримка працівників, які надають соціальні послуги, спрямована на подолання професійних труднощів, аналіз та усунення недоліків, вдосконалення організації роботи, стимулювання мотивації до роботи, дотримання етичних норм та стандартів надання соціальних послуг, запобігання виникненню професійного вигорання, забезпечення емоційної підтримки тощо.

Необхідно акцентувати, що для отримання соціальної послуги за рахунок бюджетних коштів громадянину слід подати до підрозділу з питань соціального захисту населення районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчого органу міської ради міст обласного значення, ради об'єднаної територіальної громади за місцем проживання або перебування заяву про надання соціальних послуг (її також може подати законний представник). Причому кожен громадянин може подати звернення в інтересах осіб або сімей, які потребують соціальних послуг.

Договір про надання соціальних послуг укладається в письмовій формі між надавачем та отримувачем соціальних послуг чи його законним представником. Типовий договір затверджує Мінсополітики, а його ключовими умовами є: назва соціальних послуг, умови їх надання та вартість, права, обов'язки та відповідальність сторін, строк дії договору та інші умови, які

сторони визнають істотними. При цьому невід'ємною частиною договору є індивідуальний план надання соціальних послуг.

Таким чином, можемо стверджувати, що чинний в Україні порядок надання соціальних послуг є «багатоградним складним процесом, який потребує ефективних механізмів та інструментів державного управління, вираженої та послідовної державної політики з реалізації соціального захисту щодо громадян, котрі опинились в складних життєвих обставинах, та чіткої і послідовної взаємодії центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та громадського сектору, що забезпечує доступність, ефективність та якість системи надання соціальних послуг» [2]. А сучасними трендами політики надання соціальних послуг в Україні стали: децентралізація і демонополізація соціальних послуг, залучення до надання таких послуг недержавних організацій і приватного сектору, що дає змогу оперативно реагувати на внутрішні та зовнішні виклики сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Про соціальні послуги : Закон України № 2671-VIII від 17 січня 2019 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>

2. Дубич К.В. Сучасна система надання соціальних послуг України. Державне управління: удосконалення та розвиток : електронне наукове фахове видання. 2015. №3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=821>

Пікневич Анна Володимирівна
Головний спеціаліст відділу бухгалтерської служби, фінансування та звітності ГУ ДМС України у Львівській області

СУТЬ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Основною ознакою сучасного розвитку світової економіки є посилення процесів економічної глобалізації, які якісно змінюють характер міжнародного економічного співробітництва, сприяють появі його нових форм, відродженню й розвитку існуючих. Найбільш повно, з нашої точки зору, сутність процесів глобалізації відображає погляд на неї, як на «об'єктивний незворотній процес розмивання економічних кордонів внаслідок пошуку найбільш прибуткових методів відтворення капіталу у всіх його формах, що призводить до взаємопроникнення, взаємопереплетіння та взаємозалежності національних економічних систем, формування глобальних ринків та світової економічної системи... Глобалізація являє собою об'єктивний незворотній процес, який у перспективі цивілізаційного розвитку має прогресивний характер. Однак, на сучасному етапі процес глобалізації має суперечливий характер та характеризується неоднозначними соціально-економічними наслідками для національних економік країн світу» [1, с. 62].

Однією з причин транскордонного співробітництва є місцеві динамічні та структурні зміни в економіці: класична економічна теорія припускає, що усунення бар'єрів у торгівлі, потоках капіталу та мобільності робочої сили призведе до вирівнювання рівня виробництва та рівня життя. Капітал переміститься до депресивних районів, щоб скористатися перевагою надлишку робочої сили та зниженням витрат, а робоча сила мігруватиме до територій, що ростуть, у пошуках зайнятості та підвищення заробітної плати [2].

Розрізняють декілька рівнів транскордонного співробітництва:

- міждержавне економічне співробітництво, яке здійснюється між країнами, що мають спільний кордон, – перш за все, шляхом створення спільних підприємств, вільних економічних зон, складських приміщень тощо;
- економічне співробітництво в прикордонних регіонах між окремими адміністративними районами, між окремими містами;
- розвиток прикордонних пунктів пропуску тощо.

Незважаючи на різноманітність рівнів та форм транскордонного економічного співробітництва, всі вони мають однакову економічну суть. У сучасній науковій літературі існують десятки визначень сутності означеного поняття, які надаються представниками різних спеціальностей (економічної теорії, економічної географії, міжнародної економіки), і тому потребують теоретичного узагальнення.

Ці та інші визначення поняття «транскордонне співробітництво» дозволяють узагальнити існуючі теоретичні підходи до трактування його сутності. З цієї точки зору наявні підходи можна розділити на декілька груп. До першої групи можна віднести авторів, які визначають транскордонне співробітництво як «систему взаємозв'язків», «взаємоузгоджену діяльність», «двох або багатостороннє співробітництво», «інституціоналізовану співпрацю», «форму міжнародного співробітництва», «специфічну форму міжнародної діяльності регіонів» і т. п. Друга група авторів трактує суть транскордонного співробітництва як «спільні дії» певних суб'єктів, спрямовані на реалізацію певних механізмів та досягнення певних цілей. Третя група авторів розглядає транскордонне співробітництво як «політику керованої інтеграції», «засіб поживлення загальноєвропейських інтеграційних процесів», «напрямок європейської інтеграції», «напрямок міжнародної інтеграції». Четверта група авторів вважає, що суть даного процесу зводиться до використання потенціалу суміжних територій, «мобілізації існуючого потенціалу прикордонних регіонів», «використання існуючого просторового потенціалу прикордонних регіонів».

На сьогодні в сучасній економічній літературі не існує єдиного однозначного підходу до визначення його суті. Акценти в трактуванні залежать

від того, до якого напрямку економічної науки належить дослідник. Однак для розробки дієвих механізмів функціонування транскордонного співробітництва необхідно чітко розуміння його сутності, оскільки від цього буде залежати трактування його ролі, механізмів, цілей функціонування.

Як зазначено в офіційних документах, зокрема Законі України «Про транскордонне співробітництво» та інших нормативних документах, визначають його суть як «спільні дії...». До цього приєднується ряд авторів. Однак поняття «спільні дії» в поясненні співробітництва є тавтологією, оскільки цілком очевидно, що співробітництво автоматично передбачає співпрацю двох або більше сторін. Таке трактування не відображає специфіку суті цього процесу.

Що стосується трактування суті транскордонного співробітництва як форми інтеграційних процесів, то воно представляється дещо звуженим і таким, що односторонньо висвітлює суть даного процесу. За своєю природою транскордонне співробітництво є проявом двох тенденцій – до зближення територій, з одного боку, і в цьому сенсі є проявом певних форм інтеграційних процесів; до посилення, за певних умов, процесів регіоналізації для протистояння наслідкам світових економічних криз чи вирішення певних проблем, з другого боку.

Суть транскордонного співробітництва не може бути зведена до використання потенціалу прикордонних територій, так як це є лише одним з елементів механізму його реалізації і скоріше розкриває зміст, а не суть цього поняття.

Більш коректно відображає суть транскордонного співробітництва позиція авторів, які розглядають його як форму міжнародного співробітництва. Разом з тим, це трактування потребує уточнення, конкретизації для означення його специфіки. Перш за все, визначальною характеристикою транскордонного співробітництва є існування кордону між сусідніми країнами (водного або сухопутного), що є історично даною умовою і найбільш стабільною характеристикою (незважаючи на можливість їх зміни в результаті політичних чи воєнних конфліктів). Необхідно зазначити, що для глибинного розуміння

транскордонного співробітництва його не можна трактувати лише як форму співробітництва, його необхідно розглядати як процес формування і розвитку цього співробітництва. Такий підхід дає змогу управляти формуванням і розвитком даного процесу в умовах нестабільного міжнародного бізнес-середовища, що постійно змінюється. Таким чином, суть транскордонного співробітництва можна сформулювати, як процес формування і розвитку регіонального міжнародного співробітництва двох чи більше країн, що мають спільні кордони.

Проаналізувавши підходи до визначення суті і змісту поняття «транскордонне співробітництво країн», що існують у сучасній економічній літературі, можна запропонувати наступне його визначення.

Транскордонне співробітництво – це процес формування міжнародних регіональних відносин між суб'єктами (місцеві і регіональні органи влади, територіальні общини, громадські організації, підприємці) двох або більше країн, що мають спільні кордони, з приводу розробки спільних стратегій, пріоритетних напрямків і програм розвитку територій на основі оцінки їхнього загального потенціалу, виявлення сильних і слабких сторін, визначення синергетичного ефекту від їх використання, виявлення ризиків з метою реалізації соціально-економічних інтересів всіх учасників співробітництва, оформлених відповідними угодами, що не суперечать діючим законодавствам країн.

Перш за все, в запропонованому визначенні суть транскордонного співробітництва розглядається як процес формування міжнародних регіональних відносин. Таке трактування дає змогу розглядати транскордонне співробітництво як динамічний процес, який має етап зародження, становлення, розвитку, при чому кожен з цих етапів вимагає певної стратегії та механізмів реалізації тощо. Залежно від стану зміни факторів міжнародного ринкового бізнес-середовища в розвитку транскордонного співробітництва можуть виникати етапи спаду, стагнації чи повного застою, що в свою чергу вимагає зовсім інших підходів до його регулювання, розробки проектів та інше. Звичайно, важливою ознакою цього процесу є те, що він відбувається між

територіями різного масштабу, які розташовані в країнах, що мають спільний кордон, причому цих країн може бути дві і більше. Зміст поняття «транскордонне співробітництво» має розкривати механізм його реалізації, який включає певні форми, методи, інструменти, які неможливо перерахувати у визначенні, але всі вони є елементами спільних стратегій і програм. Крім цього, зміст включає інформаційну основу розробки стратегій і програм, що включає оцінку загального потенціалу територій, які будуть брати участь у співробітництві; оцінку сильних і слабких сторін учасників та виявлення ризиків у реалізації проектів. Звичайно, у визначенні даного поняття мають бути вказані і суб'єкти співробітництва, якими є місцеві та регіональні органи влади, територіальні громади, громадські організації та суб'єкти підприємницької діяльності. В подальшому це дасть можливість окреслити їх соціально-економічні інтереси та механізм узгодження. І, звичайно, це дає можливість визначити підсумки співробітництва, а саме реалізацію кінцевих інтересів його суб'єктів. Таким чином, запропоноване визначення транскордонного співробітництва дозволяє в подальшому системно розкрити всі аспекти цього процесу.

Визначення суті та змісту поняття міжнародного транскордонного співробітництва та проаналізовані положення теорій просторової економіки, мережевої економіки, глобалізації, регіоналізму і регіональної політики є методологічною і теоретичною основою подальшого системного і комплексного аналізу складного змісту даного процесу. Цей аналіз передбачає розкриття сучасних форм та інструментів транскордонного співробітництва; визначення системи економічних інтересів суб'єктів співробітництва, сфер їх співпадіння і розбіжностей для визначення механізмів їх узгодження і реалізації, що дасть змогу розкрити механізм формування транскордонного співробітництва в умовах сучасного міжнародного бізнес-середовища, виявити головні фактори, інструменти, що впливають на його розвиток; оцінити ризики реалізації транскордонного співробітництва України з країнами Європи.

Аналіз запропонованих у літературі визначень з використанням спеціальної методики конструювання економічних категорій і понять дав

можливість класифікувати такі підходи і наступним чином визначити міжнародне транскордонне співробітництво – процес формування міжнародних регіональних відносин між суб'єктами (місцеві й регіональні органи влади, територіальні общини, громадські організації, підприємці) двох або більше країн, що мають спільні кордони, з приводу розробки спільних стратегій, пріоритетних напрямків і програм розвитку територій на основі оцінки їхнього загального потенціалу, виявлення сильних і слабких сторін, визначення синергетичного ефекту від їхнього використання, виявлення ризиків з метою реалізації соціально-економічних інтересів всіх учасників співробітництва, оформлених відповідними угодами, що не суперечать діючим законодавствам країн.

Відзначимо, що сприяння розвитку транскордонного співробітництва в Україні призведе до низки позитивних наслідків, а саме: поліпшення бізнес-клімату та створення сприятливих умов для надходження інвестицій в економіку прикордонних регіонів України; збільшення обсягів товарообігу, забезпечення розвитку малого та середнього підприємництва; створення та забезпечення функціонування транскордонних економічних кластерів, індустріальних парків; удосконалення та розбудову інфраструктури загального користування тощо.

Список використаних джерел:

1. Старостіна А. О. Маркетингові дослідження національних і міжнародних ринків: підручник. Київ: ТОВ «Лазарит-Поліграф», 2012. 480 с.
2. Keating, M. 1998. The new regionalism in Western Europe: territorial restructuring and political change. Cheltenham: Edward Elgar.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ТА НЕОБХІДНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

В процесі проведення адміністративної реформи особлива увага приділяється питанню якості адміністративних послуг. Саме робота зі стандартизації послуг, які надаються органами виконавчої влади та іншими суб'єктами даних правовідносин, спрямована на підвищення якості і доступності державних послуг, поліпшення рівня сервісу та інформаційного забезпечення споживачів послуг.

В якості адміністративної послуги слід розуміти законодавчо закріплені форми взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства, які спрямовані на реалізацію прав та задоволення потреб громадян, результатом яких є реалізація інформаційних, консультаційних, реєстраційних та інших функцій адміністративного характеру, що здійснюються у заявному порядку та у відповідності зі встановленими регламентами.

Адміністративні послуги – це публічні послуги, що надаються органами виконавчої влади, виконавчими органами місцевого самоврядування та іншими уповноваженими суб'єктами, і надання яких пов'язане з реалізацією владних повноважень [1, с.149].

Спираючись на дане визначення можна виділити наступні ключові ознаки адміністративних послуг:

- суспільно-значуща діяльність. Діяльність з надання адміністративної послуги спрямована на суспільне благо, на реалізацію суспільних інтересів, характерних для соціальної держави;

- наявність спеціального суб'єкта - державного органу влади, підвідомчий йому установи або організації. Надання адміністративної послуги має ґрунтуватися на державній власності;

- індивідуальний характер послуги для її споживача полягає в отриманні споживачем послуги благ, вигідних особисто йому;

- заявний характер надання адміністративної послуги, полягає в тому, що діяльність з надання державної послуги ініціюється за добровільним зверненням споживача послуги;

- наявність спеціального інтересу у споживача послуги в такій діяльності. Саме наявність інтересу в реалізації суб'єктивних прав у фізичної або юридичної особи сприяє виникненню правовідносини з надання державних послуг;

- добровільне отримання споживачем державних послуг. Отримання державних послуг споживачем не пов'язане в виконанням покладених на нього зобов'язань;

- недискримінаційний характер послуги. Надання послуги будь-якій зацікавленій особі на всій території України;

- надання послуги безоплатно або за цінами, які регулюються органами державної влади. Для усунення та запобігання цін на державні послуги необхідно встановити єдині критерії визначення цін і забезпечити їх нормативне закріплення. При цьому слід враховувати що «при диктаті цін на державні послуги, беззастережної оплати попередньої оплати громадянами цих послуг не може йти мова про громадянське суспільство»;

- важливою особливістю державних послуг є те, що надання їх здійснюється не тільки у відповідності до державних законів і підзаконних нормативних актів, а й велику роль в їх регулюванні надають адміністративні регламенти, в тому числі стандарти надання державних послуг. Їх застосування дозволяє забезпечити прозорість здійснення функцій для громадян і організацій, регламентувати діяльність органів виконавчої влади, усунути необґрунтовану дискреційних при прийнятті рішень, сприятиме більш ефективному контролю за діяльністю посадових осіб з боку як керівника державного органу, так і громадянського суспільства.

Адміністративні послуги служать інтересам споживачів і є важливим кроком в напрямку підвищення задоволення потреб громадян і господарюючих

суб'єктів. Якісна діяльність органів влади в сфері державних послуг, яка зачіпає систему життєдіяльності населення, забезпечує суттєве зниження рівня витрат в масштабах країни. Електронні державні послуги мають універсальний доступ і можуть бути отримані будь-якою особою в режимі реального часу. Вирішення проблем, які існують в сфері розвитку системи надання адміністративних послуг, на основі інформаційно-комунікаційних технологій дозволить підвищити якість реалізації функцій держави, сприятиме підвищенню ефективності системи державного управління. Вирішення цих проблем є актуальним завданням.

В головному е-документі України, який був схвалений 20 вересня 2017 року, «Концепції розвитку електронного урядування до 2020 року» наголошено на необхідності запровадження он-лайн загалом 100 найбільш важливих послуг для громадян та бізнесу. Ключовими завданнями є реалізація єдиного порталу для надання всіх електронних послуг з одного ресурсу, а також запровадження електронних договорів та популяризація всіх сервісів.

Проте, відсутність надійної та доступної електронної ідентифікації залишається бар'єром для розвитку електронних послуг та інших форм електронної взаємодії. Тож необхідним є запровадження MobileID, що дозволить зробити електронну ідентифікацію більш масовою та популярною серед громадян. Ключовим завданням залишається наповнення єдиного демографічного реєстру та видача ID-карток із ЕЦП, а також запровадження електронних довірчих послуг [2].

Основними принципами надання адміністративних послуг є:

- принцип оперативності надання послуг, що полягає у встановленні і дотриманні коротких термінів надання послуг відповідно до адміністративних регламентів;
- принцип регламентування процедур надання адміністративних послуг, забезпечення контролю над діяльністю органів державної влади;
- принцип відповідальності органів влади і посадових осіб за ненадання або неякісне надання державних послуг;

- забезпечення безпеки інформації, яка обробляється в державних інформаційних системах і ресурсах, зокрема персональних даних одержувачів адміністративних послуг, службової інформації.

Необхідним є закріплення принципу гласності у відносинах з надання адміністративних послуг. Яскравим прикладом реалізації принципу гласності може бути існування інтернет-приймних органів державної влади, де кожен громадянин може звернутися до органу влади або посадової особи з пропозицією, скаргою чи питанням.

Таким чином, можна зробити висновок про недостатність закріплення принципів надання адміністративних послуг в базовому законі. Необхідність конкретизації принципів надання державних послуг в першу чергу обумовлена тим, що саме принципи визначають шляхи вдосконалення правових норм, зміст і напрямки правового регулювання в сфері надання адміністративних послуг і виступають в якості керівних ідей для законодавця.

В Україні соціальна значимість і суспільна необхідність адміністративних послуг зумовлюють доцільність участі держави, місцевих органів управління, підприємництва та громадянського суспільства в подальшому формуванні сервісної держави. Стратегічним напрямком розвитку управління системою надання адміністративних послуг залишається підвищення їх комплексності, максимальне наближення до споживачів, досягнення високих якісних показників і підвищення рівня обслуговування населення. Виконання цих завдань можливе при наявності висококласних багатофункціональних центрів і універсальних фахівців, які будуть і надалі визначати рівень обслуговування населення, стануть вірними помічниками населення у вирішенні проблем, тим самим забезпечуючи розвиток системи надання адміністративних послуг, а також досягнення транспарентності всієї системи державного управління за допомогою використання принципів, регламентованих міжнародними стандартами, українським законодавством і науково-обґрунтованими принципами, а також функціональними можливостями публічного управління.

Найважливішою складовою системи державного управління є управління якістю державних послуг, яке являє собою сукупність властивостей, здатних задовольняти потреби заявника. При цьому слід зазначити, що отримання бажаної якості, в тому числі, і якості життя, досягнення якого залежить від різних чинників, таких як розвиток економіки, соціальної сфери, освіти - неможливо без ефективного державного управління.

Реформування системи надання адміністративних послуг має стати тією реформою, ефективність якої була б нарешті визнана всім суспільством, що суттєво сприяло б збільшенню довіри до органів влади. Як свідчить міжнародний досвід, важливою передумовою для підвищення якості надання послуг органами державної виконавчої влади та виконавчими органами місцевого самоврядування з погляду на потреби споживачів мають стати розробка та впровадження в їх діяльність стандартів і процедур, які призводять до створення ефективних систем менеджменту якості.

Список використаних джерел:

1. Оцінка якості надання адміністративних послуг. *Збірник наукових праць. «Ефективність державного управління»*. 2015. Вип..42. с. 149-161.
2. Буханевич О. Поняття «адміністративна послуга» в контексті адміністративної реформи України. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2015. Vol. 2, Iss. 3. С. 230-234.

Ребрик Мар'ян Михайлович
Головний спеціаліст відділу паспортизації
ГУ ДМС України у Львівській області

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

Одним з важливих пріоритетних напрямів реформування державного управління в Україні визначено е-урядування. Основним суб'єктом у

формуванні та реалізації державної політики у цій сфері в Україні є держава, яка повинна визначити:

- цілі впровадження та розвитку е-урядування;
- ресурсне забезпечення та послідовність дій, заходів, очікувані результати, яких необхідно досягти в ході впровадження електронного урядування;
- необхідне нормативно-правове, організаційно-технічне, науково-методичне, інформаційно-аналітичне супроводження впровадження електронного урядування тощо.

На сьогодні розвиток електронного урядування в Україні відбувається відповідно до статті 3 Закону України «Про інформацію», Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020», Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року, Концепції розвитку електронного урядування в Україні, Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, Угоди про коаліцію депутатських фракцій «Європейська Україна» восьмого скликання Верховної Ради України, Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, Стратегії реформування державного управління на 2016-2020 роки і має досягти європейського рівня, що окреслено Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Стратегія сталого розвитку «Україна - 2020» визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України. З метою впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід держави на провідні позиції у світі визначено реформи і програми, які потребують впровадження. Однією з першочергових є реформа державного управління. Її метою є побудова прозорої системи державного управління, створення професійного інституту державної служби, забезпечення її ефективності. Результатом впровадження реформи має стати створення ефективної, прозорої, відкритої та гнучкої структури публічної адміністрації із

застосуванням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (е-урядування), яка здатна виробляти і реалізовувати цілісну державну політику, спрямовану на суспільний сталий розвиток і адекватне реагування на внутрішні та зовнішні виклики.

Невід’ємною складовою стратегічних перетворень, започаткованих в Україні, є наближення державної служби та служби в органах місцевого самоврядування до європейських принципів, а також принципів «належного врядування», які закріплені рішеннями Ради Європи. Комплексні системні зміни законодавства та послідовні кроки в імплементації законодавства в процесі державного регулювання покладені в основу Стратегії реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року [1], схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 р. № 227-р.

Метою цієї Стратегії є створення у середньостроковій перспективі належних умов для ефективного впровадження в Україні реформи державної служби та служби в органах місцевого самоврядування. Стратегія спрямована на підвищення якості державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, що сприятиме оптимізації функцій інститутів державної влади, ефективному розподілу повноважень і сфер відповідальності. З поміж іншого, використовуючи технології е-урядування, було заплановано такі основні напрями її реалізації:

- забезпечення рівного доступу громадян до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, усунення корупційного механізму шляхом проведення виключно відкритого конкурсу на зайняття вакантних посад;
- формування ефективної системи управління людськими ресурсами на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування, що базуватиметься на врахуванні знань, умінь, навичок, а також особистісних якостей державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування;
- підвищення ефективності професійного навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування шляхом оптимізації

системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації;

- організаційно-методичне забезпечення проведення комплексного функціонального обстеження системи центральних та місцевих органів виконавчої влади з метою розвитку інституційної спроможності державного апарату;

- забезпечення прозорості, відкритості та підзвітності державних органів та органів місцевого самоврядування та інших [1].

Тим самим, реалізація Стратегії у визначені строки з використанням кращого міжнародного, зокрема європейського досвіду, забезпечує реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, створення умов для подальшого удосконалення державного, регіонального та місцевого управління з урахуванням демократичних цінностей і принципів урядування; запровадження сучасних технологій управління людськими ресурсами на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування; впровадження у діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування кращих прикладних досліджень і наукових розробок у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, їх адаптації до стандартів ЄС тощо.

Також на вдосконалення системи державного управління, що ґрунтується на зниженні адміністративного навантаження державного регулювання, покращення якості надання адміністративних послуг, забезпечення законності та передбачуваності адміністративних дій спрямована Стратегія реформування державного управління України на 2016-2020 роки [2], яка була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474-р.

Пріоритетним напрямом Стратегії є розвиток електронного урядування, тобто використання інформаційно-комунікаційних технологій для покращення ефективності системи державного управління, її прозорості та зручності, зокрема операційного компонента, що забезпечує діяльність державних органів. Основним завданням є створення (удосконалення) реєстрів даних громадян, юридичних осіб, земельних ділянок і нерухомості, податків, соціального

страхування, забезпечення функціональної сумісності систем та здійснення обміну даними на операційному рівні замість подання довідок та інших документів. Функціональна сумісність систем сприятиме здійсненню обміну даними між реєстрами (кожен елемент даних повідомлятиметься і вводитиметься до реєстру один раз) та установами. Реєстри будуть відкритими для користування органами державного управління із забезпеченням гарантованого захисту персональних даних, що сприятиме спрощенню процедури надання органами державного управління адміністративних послуг громадянам і юридичним особам з підтвердження фактів та інформації, що міститься в офіційних державних реєстрах, зокрема в електронній формі через веб-сервіси.

Успішність виконання завдань з впровадження електронного урядування оцінюватиметься шляхом визначення кількості центральних органів виконавчої влади, які приєднані до системи електронної взаємодії, та запитів, що обробляються в електронному вигляді через таку систему.

Результативність запровадження послуг у режимі реального часу буде оцінюватися шляхом визначення кількості послуг, запроваджених відповідно до таких базових рівнів [2]:

- I і II рівень - надання інформації та завантаження заяви у форматі pdf;
- III рівень - подання заяви та оплата послуги в режимі реального часу;
- IV рівень - повністю інтегрована послуга.

Згідно Стратегії адміністративні послуги у 2016 році повинні були запровадити на I і II рівні, до кінця 2020 року не менше 80 послуг - на III рівні і не менше 40 послуг - на IV рівні. Частка користувачів, які отримують послуги в електронному вигляді, повинна збільшитися до 30 відсотків до кінця 2020 року. Частка користувачів, задоволених якістю наданих послуг у режимі реального часу, повинна поступово збільшитися до 60 відсотків до кінця 2020 року.

Одним з перших кроків запровадження системи електронного урядування на місцевому рівні в Україні стало забезпечення функціонування web-сайтів місцевих органів публічної влади. Нині web-сайт місцевого органу публічної

влади є дієвим інструментом поліпшення інформування населення про його роботу, активізації співпраці влади і громади, створює унікальні можливості для популяризації міста або селища; розповсюджує інформацію про його економічне, соціальне, культурне життя; рекламує туристичні та бізнесові можливості. Але попри такі переваги від використання Інтернет-технологій у діяльності місцевих органів публічної влади в Україні відсутні чіткі вимоги до таких web-ресурсів.

Узагальнюючи процеси формування web-ресурсів місцевих органів публічної влади, слід виділити основні закономірності, які притаманні цьому виду ресурсів. По-перше, такі web-ресурси надають у широкому спектрі правову, довідкову, аналітичну, персоніфіковану інформацію щодо організації та функціонування органів публічної влади; структура та наповнення web-сайтів відповідає конституційним повноваженням конкретного місцевого органу публічної влади. По-друге, формування web-сайтів органів публічної влади є нормативно закріпленим обов'язком цих органів з метою реалізації конституційних прав громадян на отримання інформації про діяльність органів публічної влади всіх рівнів.

Подальше впровадження системи електронного урядування на місцевому рівні потребує врегулювання таких важливих питань, як стандартизація електронних адміністративних послуг, впровадження електронної ідентифікації фізичних та юридичних осіб у державних інформаційно-телекомунікаційних системах, формування єдиного підходу до запровадження електронного документообігу та електронної взаємодії державних та місцевих органів влади. Реформа електронного урядування матиме успіх лише за умови забезпечення можливості доступу до створених ресурсів переважної більшості населення, достатнього рівня його обізнаності та зацікавленості у використанні новітніх інструментів взаємодії з органами влади [3].

На сучасному етапі розвитку українського суспільства вдосконалення й підвищення ефективності публічного управління значною мірою залежить від розбудови е-урядування. Основним суб'єктом у формуванні та реалізації

державної політики у цій сфері в Україні є держава в особі органів публічної влади. З метою забезпечення ефективного управління розвитком е-урядування передбачено наступне:

- цілі впровадження е-урядування відображені в стратегії розвитку держави;
- питання розвитку е-урядування комплексно розкриваються в інших стратегічних документах, концепціях та програмах, що базуються на реальних ресурсах країни та пріоритетах розвитку;
- визначено послідовність дій, заходів, очікувані результати, яких необхідно досягти в ході впровадження електронного урядування;
- здійснюється необхідний нормативно-правовий, організаційно-технічний, науково-методичний, інформаційно-аналітичний супровід впровадження електронного урядування;
- створюється організаційна система управління за умови всебічного застосування інформаційно-комунікаційних технологій в системі державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, системі підготовки кадрів для відповідних органів у сфері е-урядування.

Список використаних джерел:

1. Електронне інформаційне суспільство України: погляд у сьогодення і майбутнє: моногр. / В.М. Фурашев, Д.В. Ланде, О.М. Григор'єв, О.В. Фурашев. К.: Інжинірін, 2005. 164 с.
2. Електронне врядування. Проблеми, які має вирішити реформа / Реанімаційний пакет реформ URL: <http://rpr.org.ua/groups-rpr/elektronne-vryaduvannya>.
3. Дубов Д. В. Інформаційна безпека в умовах впровадження електронного урядування. *Вісник книжкової палати*. 2006. № 7. С. 34-38.

Русін Віктор Миколайович
доцент кафедри фінансів ім. С. Юрія
Тернопільського національного економічного університету
Мартинюк Любов Михайлівна
Головний спеціаліст інформаційних технологій та захисту інформації
Управління державної казначейської служби України
у Ярмолинецькому районі Хмельницької області

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО КОНТРОЛЮ

Державна казначейська служба України є активним учасником бюджетного процесу на стадії виконання бюджету та підготовка і розгляду звіту про виконання бюджету забезпечуючи казначейське обслуговування державного та місцевих бюджетів. На всіх стадіях бюджетного процесу його учасниками відповідно до норм Бюджетного кодексу України здійснюється контроль за дотриманням норм бюджетного законодавства, який спрямований на забезпечення ефективного і результативного управління бюджетними коштами [1]. Казначейство України також реалізує широкий спектр контрольних повноважень спрямованих на цільове використання бюджетних коштів, ефективність і результативність в діяльності розпорядників і одержувачів бюджетних коштів.

Повноваження органів казначейства щодо контролю за дотриманням норм бюджетного законодавства визначені у статті 112 Бюджетного кодексу України [1] та у Положенні про Державну казначейську службу України [2], яке затверджене Постановою Кабінету міністрів України № 215 від 15 квітня 2015 р. Відповідно до цих нормативних актів до компетенції органів казначейства належить здійснення контролю за:

1) веденням бухгалтерського обліку всіх надходжень і витрат державного бюджету та місцевих бюджетів, складанням та поданням фінансової і бюджетної звітності;

2) бюджетними повноваженнями при зарахуванні надходжень бюджету;

3) відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів показникам розпису бюджету;

4) відповідністю взятих бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми;

5) відповідністю платежів взятим бюджетним зобов'язанням та відповідним бюджетним асигнуванням.

Спеціалізовані органи державного фінансового контролю як правило здійснюють контроль переважно після здійснення операцій із бюджетними коштами, що дозволяє вже констатувати сам факт порушення норм законодавства після проведення операцій із бюджетними коштами. Унікальність казначейського контролю полягає у тому, що на відміну від спеціалізованих органів державного фінансового контролю, він в основному здійснюється до або під час проведення операцій із бюджетними коштами. Це дає можливість при виявленні порушень норм бюджетного законодавства не допустити нецільового чи неефективного використання бюджетних коштів.

В основному контрольні повноваження органів казначейства реалізуються в процесі виконання видаткової частини бюджетів. Контроль органів казначейства за відповідністю планових показників кошторисів бюджетних установ показникам розписів бюджетів дозволяє запобігти можливості взяття розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів зобов'язань не забезпечених бюджетними призначеннями. Реєструючи та ведучи облік зобов'язань розпорядників і одержувачів коштів державного та місцевих бюджетів органи казначейства забезпечують контроль за цільовим спрямуванням бюджетних коштів.

Заключним контрольним етапом в процесі обслуговування видаткової частини бюджетів є контроль на стадії проведення платежу. Перед здійсненням платежів розпорядникам і одержувачам бюджетних коштів працівники органів казначейства перевіряють: чи є бюджетні призначення на зазначені цілі й чи виділені з бюджету відповідні асигнування на них; наявність судових рішень

щодо примусового списання коштів з рахунків розпорядників чи одержувачів бюджетних коштів; наявність підтверджуючих документів щодо надання послуг, отримання товарів чи виконання робіт; правильність класифікації видатків відповідно до кодів бюджетної класифікації; правильність заповнення документів.

Так, у 2018 р. органами казначейства попереджено 17 395 випадків порушення норм бюджетного законодавства, допущених розпорядниками та одержувачами коштів державного та місцевих бюджетів на загальну суму 13 606,1 млн грн, а у 2019 р. попереджено більше таких випадків – 24 702 випадки на загальну суму 19 700,7 млн грн (табл. 1).

Таблиця 1

Структура наданих органами ДКСУ розпорядникам (одержувачам) бюджетних коштів попереджень про неналежне виконання бюджетного законодавства за 2018-2019 рр.

Порушення бюджетного законодавства	Державний бюджет		Місцеві бюджети		Разом	
	К-сть	Сума, млн грн	К-сть	Сума, млн грн	К-сть	Сума, млн грн
2018 р.						
У процесі взяття або реєстрації зобов'язань, фінансових зобов'язань	2854	5092,8	13252	8015,5	16106	13108,3
При прийнятті до виконання платіжних доручень	193	182,9	1096	314,9	1289	497,8
<i>Разом за 2018 р.</i>	<i>3047</i>	<i>5275,7</i>	<i>14348</i>	<i>8330,4</i>	<i>17395</i>	<i>13606,1</i>
2019 р.						
У процесі взяття або реєстрації зобов'язань, фінансових зобов'язань	4607	5377,5	18507	13836,6	23114	28491,5
При прийнятті до виконання платіжних доручень	336	341,7	1252	144,9	1588	1929,7
<i>Разом за 2019 р.</i>	<i>4943</i>	<i>5719,2</i>	<i>19759</i>	<i>13981,5</i>	<i>24702</i>	<i>19700,7</i>

Примітка. Розраховано за даними [3]

Як бачимо із даних представлених у таблиці 1, в структурі наданих попереджень понад 80% припадає на місцеві бюджети. Крім цього, відзначимо, що у 2018 р., в процесі подання кошторисів та інших документів, що застосовуються при виконанні бюджетів, у разі недотримання порядків відкриття (закриття) рахунків, подання фінансової і бюджетної звітностей та інших випадках порушення бюджетного законодавства по державному та місцевих бюджетах надано 9610 попереджень на суму 19073,8 млн грн. У 2019 р. надано 11 022 таких попередження на суму 27 517,2 млн грн [3].

Більшість виявлених органами казначейства порушень розпорядниками та одержувачами коштів державного та місцевих бюджетів усуваються. Так, у 2018 р. до кінця року було усунуто 16 982 порушення бюджетного законодавства на загальну суму 13 077,6 млн грн. Зокрема по державному бюджету в процесі взяття або реєстрації зобов'язань, фінансових зобов'язань усунуто 2813 порушень на загальну суму 5 024,6 млн грн та при прийнятті до виконання платіжних доручень – 188 порушень на 177,0 млн грн. По місцевих бюджетах в процесі взяття або реєстрації зобов'язань, фінансових зобов'язань усунуто 12 969 порушень на загальну суму 7 610,9 млн грн [3].

Отже, за результатами проведеного дослідження можемо стверджувати про ефективність та доцільність здійснення органами казначейства контролю за формування та використанням бюджетних коштів. Казначейський контроль сприяє недопущенню нецільовому та неефективному використанню бюджетних коштів через те, що він в основному є превентивним та проводиться до або під час проведення операцій із бюджетними коштами. Динаміки виявлених органами казначейства порушень норм бюджетного законодавства за останні роки підтверджує доцільність та необхідність продовження здійснення такого контролю у бюджетному процесі.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.

2. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 215. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF>.

3. Інформація щодо наданих органами ДКСУ розпорядникам (одержувачам) бюджетних коштів попереджень про неналежне виконання бюджетного законодавства. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/news/informaciya-shchodo-nadanih-organami-dksu-rozporyadnikam-oderzhuvacham-byudzhethnih-koshtiv-poperedzhen-pro-nenalezhne-vikonannya-byudzhethnogo-zakonodavstva>.

Русин-Мусій Ірина Петрівна

*Головний спеціаліст відділу з питань перерахунків №6
управління застосування пенсійного законодавства
Головного управління Пенсійного фонду України в Тернопільській області*

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Одним із пріоритетних напрямів соціальної політики держави в умовах розвитку ринкових відносин є удосконалення системи соціального страхування як основи соціального забезпечення населення. Одним з найбільш складних та значущих процесів на даному етапі розвитку суспільства є пенсійне забезпечення.

Як зазначають О. Кириленко та Г. Козак, пенсійна система, головний елемент якої – обов'язкове державне пенсійне страхування, є однією з основних гарантій соціального захисту, завданням якого є підтримка матеріального добробуту громадян та їхніх сімей при виході на пенсію за віком, по інвалідності чи в разі втрати годувальника [1, с. 120]. Розвиток пенсійного страхування в Україні можна розглядати в межах певних стратегічних напрямів його

удосконалення: від системи пенсійного забезпечення до системи пенсійного страхування.

Цей процес було окреслено Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [2]. Відповідно до нього запроваджено принципово новий фінансовий механізм трирівневої пенсійної системи, до якої входять: солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та система недержавного пенсійного забезпечення.

Удосконалений механізм пенсійного страхування вчені також характеризують як сучасний етап нормативно-правового регулювання пенсійної системи (жовтень 2017 – до сьогодні), який передбачає: запровадження поступового підвищення тривалості страхового стажу, диференціацію пенсійного віку, зменшення оцінки страхового стажу до 1%, можливість купівлі страхового стажу за подвійною ставкою, скасування спецпенсій для науково-педагогічних працівників, державних службовців, суддів, народних депутатів, дипломатів, журналістів державних ЗМІ, посадових осіб органів місцевого самоврядування та ін. [3, с.11].

Та попри намагання органів державної влади змінити існуючу систему пенсійного страхування, в першу чергу, інституційного спрямування, перехід до другого та третього рівня так і не відбувся. Серед причин можна назвати багато, але основною є існування глибоких проблем функціонування солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Все це відбувається в умовах несприятливої демографічної ситуації в країні, яка характеризується старінням населення, збільшенням демографічного навантаження на працездатне населення, зменшенням кількості платників страхових внесків при зростанні чисельності пенсіонерів і як результат – нестачею коштів бюджету Пенсійного фонду України.

Як свідчать дані Державної служби статистики України, кількість пенсіонерів усіх категорій невпинно знижується з 13738 тис. осіб у 2011 р. до 11470 тис. осіб у 2019 р. (табл. 1). Хоча подібна тенденція зберігається і для

постійного населення країни, при цьому частка населення старше 60 років підвищується. Наслідком є досягнення співвідношення пенсіонерів до постійного населення на рівні 23,4%.

Таблиця 1

**КІЛЬКІСТЬ ПЕНСІОНЕРІВ В УКРАЇНІ УСІХ КАТЕГОРІЙ
(ЦИВІЛЬНІ ТА ВІЙСЬКОВІ ПЕНСІОНЕРИ)**

(на початок року)

Показники	2011	2016	2017	2018	2019	Відхилення до, %	
						2011	2018
Усього пенсіонерів, тис. осіб	13738	12296	11956	11725	11470	83,5	97,8
Середній розмір призначеної місячної пенсії, грн.	1151,9	1699,5	1828,3	2479,2	2645,7	229,7	106,7
у тому числі							
за віком	10587	9408	9116	8922	8693	82,1	97,4
	1156	1690,3	1808,9	2556,7	2648,2	229,1	103,6
по інвалідності	1491	1400	1395	1401	1415	94,9	101,0
	1033,8	1545,2	1705,9	2000,9	2118,6	204,9	105,9
у разі втрати годувальника	847	726	694	663	646	76,3	97,4
	940	1640,3	1803	2368	2491,4	265,0	105,2
за вислугу років	654	660	654	646	629	96,2	97,4
	1719,1	2282,4	2384,9	2595,2	3970,6	231,0	153,0
соціальні пенсії	158	101	95	90	84	53,2	93,3
	744,8	1099	1268,6	1450,6	1499,6	201,3	103,4
довічне грошове утримання суддів у відставці (при повному і неповному стажі роботи)	1	1	3	3	3	300,0	100,0
	6240,5	16770,8	22022,1	24722,3	28702,4	459,9	116,1

Джерело: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Незважаючи на зниження чисельності пенсіонерів в країні, ліквідацію спецпенсій, навантаження на бюджет Пенсійного Фонду України зростає щороку. Серед причин – постійне збільшення середнього розміру пенсій. Це виглядає цілком логічно та економічного обґрунтовано, оскільки через інфляційні процеси соціальне забезпечення населення загалом потребує збільшення видатків на ці загальнодержавні потреби.

Таким чином, пенсійні виплати за 2018 рік з Пенсійного Фонду України склали 352,0 млрд грн., з яких 42,4% погашаються за рахунок коштів державного бюджету. Тобто 152,1 млрд грн. – це дефіцит бюджету ПФУ. За 2019 рік пенсійні виплати становили уже 412,9 млрд грн., а дефіцит – 44,4% або 193,1 млрд грн. [4].

Поточна ситуація свідчить про те, що залишається невідпрацьованість системи управління пенсійними ресурсами, існує невідповідність чинної пенсійної системи принципам соціального страхування та недосконалість адміністративного розподілу ресурсів [5, с. 249].

Це в свою чергу потребує реформування вітчизняної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що має у майбутньому поєднувати солідарну і накопичувальну її складову, що дозволить диверсифікувати різні типи ризиків і забезпечити основні види пенсій для громадян України.

Важливою умовою реформування системи пенсійного страхування в Україні зараз може стати запровадження зарубіжного досвіду організації додаткового пенсійного забезпечення, коли формується декілька джерел отримання доходу після виходу на пенсію. Існування такого додаткового пенсійного доходу у різних формах в країнах ЄС свідчить про ефективність підходу, коли фінансовий тягар забезпечення соціального захисту в країні розподіляється між державою, працівником і роботодавцем. Це дасть можливість оптимізувати фінансові потоки, пов'язані з соціальним захистом непрацездатного населення і, у перспективі, вирішити проблеми пенсійного страхування населення на макрорівні.

Список використаних джерел:

1. Кириленко О., Козак Г. Перспективи реформування державного пенсійного страхування в Україні. *Світ фінансів*. 2011. №2. С. 120-131.
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2013 р. № 1058-IV зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15/>

3. Шевченко Н.П. Державне управління процесами реформування системи пенсійного забезпечення України в контексті євроінтеграції : автореф. дис. ... канд. наук з держ. управління: 25.00.01. Івано-Франківськ, 2019. 20 с.

4. Огляд основних підсумків роботи Пенсійного фонду України за 2018 та 2019 роки. Інформаційна сторінка вебпорталу Пенсійного Фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/vydatky-ta-dohody-byudzhetu-fondu/>

5. Соціальне страхування: Підручник / За заг. ред. О.П. Кириленко, В.С. Толуб'яка. Тернопіль: Економічна думка, 2016. 516 с.

Саганюк Вікторія Анатоліївна

*Консультант відділу з питань кадрового забезпечення діяльності
Волинської обласної ради*

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

У сучасних ринкових умовах в Україні існує ціла низка бюджетних проблем, без розв'язання яких неможливо говорити про сталий розвиток держави. Територіальні громади залежать від фінансового забезпечення місцевого самоврядування, а бюджет є основним інструментом державного регулювання всіх соціально-економічних процесів у країні.

Відповідно до Бюджетного кодексу, України бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [1]. Бюджет поєднує в собі джерела формування й напрями використання фінансових ресурсів державних фінансів. Розрізняють три поняття бюджету: “державний бюджет”, “місцеві бюджети” та “бюджети місцевого самоврядування” (бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст, у тому числі районів у містах). Згідно з Бюджетним кодексом України місцевими бюджетами є обласні,

районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування. Бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах) [1]. Відповідно до Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування [2]. Ст. 142 Конституції України визначає, що матеріальною й фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме й нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їх спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [4]. У Законі України “Про місцеві державні адміністрації” термін “місцеві бюджети” взагалі не застосовується: у п. 1 ст. 18 при визначенні повноважень у галузі бюджету й фінансів сказано, що місцева державна адміністрація складає й подає на затвердження ради проєкт відповідного бюджету та забезпечує його виконання (у зв'язку з чим можна вважати, що бюджет може бути районним чи обласним) [3].

Отже, ні Конституція України, ні зазначені закони не розмежовують поняття “бюджети місцевого самоврядування” й “місцеві бюджети”, а Закон України “Про місцеве самоврядування” їх ототожнює. Згідно з нормами ст. 143 Конституції України, а також ст. 61 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні”, на рівні територіальних громад (села, селища, міста), органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах, районах у містах (у разі їх створення) самостійно розробляють, затверджують і виконують відповідні місцеві бюджети згідно з Бюджетним кодексом України. Органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування коштами відповідних бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного, а також за бюджетні зобов'язання держави. За положеннями Бюджетного кодексу України зазначені органи місцевого самоврядування мають обмежене право на прями міжбюджетні відносини, зокрема їм не гарантоване

отримання дотацій вирівнювання безпосередньо з державного бюджету. Унаслідок цього в адміністративному сенсі вони залежать від рішень районних та обласних державних адміністрацій, які розподіляють кошти державного бюджету щодо фінансування самоврядних та делегованих повноважень. Місцева державна адміністрація може приймати рішення щодо розподілу та перерозподілу обсягів трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам у період між сесіями відповідної місцевої ради за умови делегування нею таких повноважень місцевій державній адміністрації з наступним внесенням змін до рішення про місцевий бюджет [1].

Держава фінансово підтримує місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснює контроль за законним, доцільним, економним, ефективним витрачанням коштів та належним їх обліком. Вона гарантує органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб. У випадках, коли доходи від закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків та зборів перевищують мінімальний розмір місцевого бюджету, держава вилучає із місцевого бюджету до державного бюджету частину надлишку в порядку, встановленому Бюджетним кодексом України [2].

Таке посилення централізації коштів не відповідає концепції розвитку місцевого самоврядування. Місцеві бюджети відіграють важливу роль у фінансуванні діяльності органів місцевого самоврядування та є важливим чинником практичної реалізації функцій місцевого самоврядування. Основною характерною рисою місцевого самоврядування є відсутність належного фінансового забезпечення. Сьогодні доходи місцевих бюджетів України не мають у своєму розпорядженні податків, які б достатньою мірою задовольняли потреби населення в суспільних благах і послугах.

Таким чином, можна констатувати, що на сьогодні, потреби місцевого самоврядування часто не співвідносяться з критерієм фінансової достатності. Наявні фінансові ресурси місцевих бюджетів не дають змоги органам місцевого

самоврядування самостійно без державної підтримки здійснювати свої повноваження в межах Конституції і законів України. Для вирішення проблеми фінансового забезпечення місцевого самоврядування необхідно чітко розподілення доходів між усіма ланками бюджетної системи; раціональне використання природних, людських та фінансових ресурсів регіону; ефективний розвиток комунікацій та інфраструктури території регіону.

Вирішення проблеми фінансового забезпечення місцевого самоврядування забезпечить можливість місцевим органам влади впливати на соціально-економічний розвиток території, у створенні сприятливих умов для сталого розвитку територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
3. Про місцеві державні адміністрації: Закон України зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
4. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

Сидорук Анастасія Ігорівна
Студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Науковий керівник: д.е.н, професор кафедри
фінансів ім. С. І. Юрія Демянишин В.Г.
Тернопільський національний економічний університет

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ І ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ ДО ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ

У країнах із розвинутою економікою державне управління у сфері надання суспільних та державних послуг, спрямоване на кінцевий результат, це є чітко визначеною тенденцією на протязі останніх років.

Програмно-цільовий метод бюджетування, забезпечує зв'язок між ресурсами, що були використані та результатами, що отримані, на основі вимірюваних результатів регулює розподіл бюджетних коштів між програмами, сприяє більшій ефективності та прозорості. Метою програмно-цільового методу бюджетування є забезпечення використання державних коштів протягом заданого періоду для надання державою конкретних послуг.

Необхідність у звітуванні перед громадськістю закріплена на законодавчому рівні, також є громадський контроль: професійні об'єднання, асоціації, ради, рекомендації яких виконують суб'єкти суспільних фінансів. Звіти щодо показників ефективності та результативності бюджету є відкритими та публікуються у ЗМІ та публічно обговорюються. Планування щодо спрямування фінансових ресурсів у майбутньому періоді здійснюється з врахуванням розрахунків показників ефективності та результативності бюджету звітного періоду.

Програмне фінансування вперше було запроваджено у середині ХХ ст. у США. За ініціативою департаменту оборони було також запроваджено програмно-цільовий метод бюджетування та була задекларована така практика в усіх підрозділах державного управління. Впродовж всього бюджетного процесу

Адміністративно-бюджетне управління за необхідності переглядає стратегічні плани органів влади протягом року. Існує декілька видів цілей, що мають бути зазначені у стратегічному та річному плані. Структура цілей будується починаючи із загального кінцевого результату діяльності міністерства та закінчується окремими цілями щодо вироблення продукту та послуги. У стратегічному плані відображаються цілі щодо кінцевого результату, а у річному виконавчому плані визначаються короткострокові цілі, які пов'язані з результатом річного виконання.

У Франції поступово вводиться законодавство, яке здійснює регулювання бюджетного процесу в країні та визначає структуру нової системи бухгалтерського обліку, а саме: реалізуються окремі положення; визначаються цілі та структура нової системи обліку; відбувається повне запровадження цього закону. Введення в дію нового законодавства вимагає змін в бюджетній політиці, яка сформована у контексті бюджетної системи та заснована на бюджетному контролі, відповідальності і результативності керівників; удосконалення системи державного фінансового контролю, запровадження показників результативності використання бюджетних коштів, посилення відповідальності керівників бюджетних установ.

У Великобританії рівень централізації державних фінансів є одним із самих високих у світі. Дві третини податків у країні акумулюються в державному бюджеті. Через виділення цільових грантів, дотацій, субсидій фінансові державні ресурси перерозподіляються між місцевими органами влади, при цьому враховуються національні пріоритети при формуванні планів розвитку та бюджетів, це надає можливість державі проводити єдину фінансово-економічну політику [1].

У Канаді у сфері впровадження бюджетування зміни у системі державного управління відбуваються постійно через впровадження прогресивних механізмів. Чіткий розподіл повноважень і відповідальності між учасниками державного управління, бюджетування за результатами, необхідність ефективної координації дій є важливим. Галузеві міністерства,

департаменти та їх служби внутрішнього аудиту, які готують звіти про результати аналізу та звіти про напрями майбутньої діяльності забезпечують розвинуту систему збору даних про результативність бюджетних видатків.

Досвід в розвинутих країнах формування бюджетної політики та реалізації її основних пріоритетів показує, що реформа у сфері бюджетних відносин повинна проводитися із врахуванням особливостей соціально-економічного розвитку країни. На даному етапі розвитку державних фінансів відстежуються перетворення системи управління бюджетними видатками через підвищення рівня середньострокового бюджетного планування; визначеним є і розвиток державного управління щодо надання державних послуг - використовуються відповідні механізми бюджетування для того, щоб покращити результативність використання бюджетних коштів; за допомогою якісних і кількісних індикаторів відбувається удосконалення системи планування і моніторингу соціально-економічної результативності бюджетних видатків [2].

Програмно-цільовий метод як інструмент бюджетного регулювання дозволяє окреслити пріоритети щодо існуючих фіскальних обмежень. Досвід країн з розвинутою економікою щодо реалізації заходів бюджетного регулювання показує необхідність формування бюджетної політики яка буде спрямована на інституційні перетворення фінансової системи, підвищення фіскальної транспарентності та удосконалення податкової системи. Важливим також є збалансування дохідної та видаткової частини бюджету, що передбачає посилення фінансового контролю за державними видатками, пошуком нових джерел бюджетних надходжень та підвищення рівня управління державними борговими зобов'язаннями.

Список використаних джерел:

1. Макогон В.Д. Бюджетна політика у країнах ЄС. *Вісник КНТЕУ*. 2011. № 6. С. 36-46
2. Павелко А.В., Чугунов І.Я. Бюджетна політика економічного розвитку. *Вісник КНТЕУ*. 2015. № 2. С. 64-73.

ДОХОДИ ДОМОГОСПОДАСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КРИЗИ

В умовах економічної кризи, викликаній глобальною пандемією коронавірусу, найбільш незахищеними суб'єктами національної економіки залишаються домогосподарства. Проте вони, без сумніву, відіграють значну роль у функціонуванні економічної системи і, виконуючи свої традиційні функції споживання, заощадження, інвестування, виступають своєрідним внутрішнім стабілізатором, впливають на соціально-економічний розвиток країни.

Згідно різних соціологічних опитувань [1], проведених в кінці березня та на початку квітня 2020 року, від 5 до 10% респондентів втратили роботу, чи відзначили зменшення своїх доходів. Численні українські підприємства також оголосили, що будуть змушені проводити скорочення працівників. Якщо в лютому було зареєстровано 373,1 тис. безробітних, то в березні їхня кількість зросла до 376 тис. осіб. Кількість безробітних різко зросла на початку травня до 475 тис. осіб (+47% порівняно з травнем 2019 року). Найбільше безробітних у переробній промисловості – понад 60 тис. осіб (+60% порівняно з травнем 2019 року) та у сферах сільського, лісового, рибного господарств – 64 тис. осіб (+25%) [2].

Але якщо подивитись, у яких галузях стало найбільше безробітних з квітня до травня 2020 р., то найгірші показники в готельно-ресторанного бізнесу (темپ росту кількості безробітних 125%) та у сферах постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (103%). В ІТ-сфері з цей же період кількість зареєстрованих безробітних зросла на 60%, а фахівців операцій з нерухомістю на біржі зайнятості побільшало на 57%.

Багато країн, яких зачепила пандемія й економічна криза, вже оголосили про заходи з підтримки домогосподарств і бізнесу. Нажаль Україна досить повільно перебирає досвід розвинутих країн і займається лише процесом

розробки пакету допомоги бізнесу, не говорячи вже про домогосподарства. Крім того, можна вважати, що у нас економічна криза лише набирає обертів, а тому, протягом 2020 р., а, можливо, і 2021 року, населення та бізнес потребуватимуть посиленої підтримки. Для розробки ефективних заходів допомоги повинне бути чітке розуміння, як зміняться доходи домогосподарств в умовах всесвітньої пандемії.

На сьогоднішній день, близько 18% українських домогосподарств мають у своєму складі двох або більше пенсіонерів, 32% домогосподарств – одного непрацюючого пенсіонера, і 50% – хоча б одного пенсіонера (включно з працюючими пенсіонерами) [3]. Звичайно, такі домогосподарства, та їх фінансовий стан, якщо порівнювати з іншими домогосподарствами, постраждають меншою мірою, внаслідок карантину, порівняно з іншими домашніми господарствами, якщо хтось із їх складу втрачає роботу. Домогосподарства, до складу яких входять пенсіонери, не втрачають повністю засобів існування, поки будуть розроблятися і впроваджуватися заходи підтримки державою. Крім того, з операційної точки зору, пенсіонери є тією категорією громадян, кого найпростіше і найлегше підтримати в плані надання цільової фінансової допомоги з боку держави.

До найбільш ризикованої статті доходів домогосподарств відносяться доходи від підприємницької діяльності, а також від самозайнятості. Крім того, понад 9% домогосподарств України мають доходи від продажу сільськогосподарської продукції. У сільській місцевості цей показник може сягати 15%. У, приблизно 1,2 млн домогосподарств (8% домогосподарств) на доходи від підприємництва та самозайнятості припадає більше 50% загального грошового доходу. Враховуючи все це, правильним рішенням уряду було звільнення фізичних осіб-підприємців від сплати єдиного соціального внеску. Проте, швидше за все, таким домогосподарствам буде потрібна подальша допомога – як приклад, надання банками кредитів на пільгових умовах для підтримки, чи навіть, перезапуску бізнесу [3].

У найбільш ризиковій групі опинилися домогосподарства, в яких є лише один працюючий та немає пенсіонерів, питома вага таких домогосподарств складає 19%. Ці домогосподарства мають ризик втратити через карантин, всі засоби для існування. А якщо враховувати, що у 3/4 таких домогосподарств, працюючий утримує крім себе ще одну або кілька осіб, то ситуація взагалі може бути катастрофічною.

Також слід пам'ятати той факт, що загалом в Україні понад 26% населення змушені виживати на доходи, які є нижчими від прожиткового мінімуму. Тобто, понад чверть населення країни, навіть за звичайних економічних умов, знаходяться в досить скрутному становищі. Як свідчить вибіркове обстеження Державної служби статистики умов життя домогосподарств України, тільки 8% домашніх господарств змогли робити заощадження, ще менша частина таких домогосподарств, де є пенсіонери та відсутні працюючі. Найбіднішими домогосподарствами залишаються ті, які складаються з пенсіонерів та дітей. Втім, таких є порівняно небагато – близько 90 тисяч [3].

Крім того, може лякати статистика, що понад 40% населення не мають достатньо коштів на випадок не передбачених обставин, наприклад, хвороби когось з членів домогосподарства (як ніколи актуально в умовах пандемії). Що також свідчить про дуже низький рівень заощаджень.

Підсумовуючи вищесказане, можна дійти висновку, що найбільше потребують допомоги від держави, ті домогосподарства, чий доходи були невисокими ще до кризи. а також ті, хто втратив роботу через карантин та не має інших джерел доходів. Насамперед це домогосподарства, де одна працююча особа, а також непрацюючі особи чи діти.

Всесвітня пандемія, та породжена нею економічна криза докорінно змінила життя мільярдів людей. Тож людям потрібно навчитися жити в умовах сучасних викликів, а завдання держави підтримувати найбільш незахищених з них, наприклад, можна запропонувати такі кроки з підтримки людей під час карантину:

1. Допомога, перш за все, домашнім господарствам, члени яких втратили роботу чи доходи, та які не мають інших джерел доходів (наприклад, пенсій чи соціальної допомоги).

2. Надання органами соціального захисту, у разі звернення, соціальної допомоги домогосподарствами з одним працюючим та дітьми. Можливі ситуації, коли людина, навіть якщо не звільнена, то повинна брати неоплачувану відпустку, оскільки не має де залишити дітей, і повинна за ними доглядати.

3. Допомога малому бізнесу, зокрема тим галузям, які найбільше постраждали від запровадження карантину. Наприклад, запровадження податкових канікул, зниження ставки ЄСВ, тощо.

Список використаних джерел:

1. Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/tag-opituvanna> (дата звернення 1.05.2020).

2. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 1.05.2020).

3. Сологуб І. У українцев закінчуються деньги. Кого ще потрібно в допомозі, крім пенсіонерів? *Ліга Бізнес*. 2020. URL: <https://biz.liga.net/ekonomika/all/opinion/u-ukraintsev-zakanchivayutsya-dengi-kto-esche-nujdaetsya-v-pomoschi-krome-pensionerov> (дата звернення 10.05.2020).

Терешко Олександр Юрійович

Студент I курсу ОС «магістр» ННІПУ

Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Малиняк Б. С.

Тернопільський національний економічний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПЛАНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Ключовою реформою, яка реалізована в Україні впродовж останніх років є децентралізація влади та розширення повноважень органів місцевого

самоврядування. В основі реформи покладено деконцентрацію бюджетних ресурсів та розширення повноважень органів місцевого самоврядування у фінансовій сфері. Наявність більш повної та достовірної інформації про вподобання жителів регіону створює необхідні умови для надання громадянам тих суспільних та приватних благ, яких вони найбільше потребують. Прерогатива забезпечення послуг за рахунок місцевих бюджетів полягає в тому, що пропонуючи мешканцям різні набори суспільних благ, регіони конкурують між собою. Прагнення забезпечити кращі умови для проживання в кожному з регіонів призводить до загального покращення економічного та соціального становища в країні [1, с. 15]. Попри перші позитивні результати, одержані в результаті бюджетної децентралізації, у сфері місцевих фінансів спостерігаються також негативні тенденції, що спричиняють проблеми для розвитку територіальних громад.

Питання місцевих бюджетів та бюджетної децентралізації неодноразово було предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених. Практичні аспекти місцевих бюджетів України розкрито в публікаціях В. М. Гейця, О. Д. Василика, І. О. Луніної, О. П. Кириленко, Б. С. Малиняка, Ю. В. Пасічника, С. І. Юрія. Втім, з часом змінюються параметри місцевих бюджетів, а також економічні та соціальні умови в яких вони здійснюються, що негативно позначається на актуальності публікацій, у яких розкрито практику функціонування місцевих бюджетів.

Попри загалом позитивні тенденції, які спостерігаються за результатами бюджетної децентралізації, у процесі підготовки Державного бюджету України на 2020 р. виникла низка проблем. Так, проєкт Держбюджету-2020 передбачав переведення на прямі міжбюджетні відносини значної кількості громад. Для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій передбачено базову дотацію та реверсну дотацію.

Негативні тенденції у сфері міжбюджетних трансфертів підтверджують також документи офіційних органів державного управління. За оцінками членів Рахункової палати України, в умовах проведення реформи децентралізації для

визначення обсягів міжбюджетних трансфертів при здійсненні горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій враховані запропоновані Кабінетом Міністрів України зміни до бюджетного кодексу України. Водночас зменшиться частка бюджетів, щодо яких вирівнювання податкоспроможності не здійснюється, і бюджетів, з яких передбачено перерахування до державного бюджету реверсної дотації, тобто самодостатніх громад. Таким чином, результатом реформи децентралізації стало не деклароване отримання самодостатніх громад, а штучне укрупнення адміністративно-територіальних одиниць.

Таким чином, у процесі підготовки проєктів державного бюджету допускаються певні протиріччя та невідповідності як принципам бюджетної системи, так і цілям бюджетної децентралізації. На нашу думку, це матиме негативні наслідки для місцевих фінансів, а також для розвитку територіальних громад та добробуту населення України.

Список використаних джерел:

1. Малиняк Б., Горин В., Письменний В. «#аналізуємобюджет: доступно про головне. Тернопіль» : ZAZAPRINT, 2017. 76 с.

Тимошевська Юлія Йосипівна
Головний державний інспектор ГУ ДПС у Вінницькій області

СПІРНІ ПИТАННЯ СПРАВЛЯННЯ ОРЕНДНОЇ ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛЮ

Орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності згідно з нормами Податкового кодексу України (ПКУ) є однією із форм плати за землю в складі податку на майно, що належить до переліку місцевих податків, і справляється відповідно до статті 288 ПКУ. Кодексом передбачено, що підставою для нарахування орендної плати є договір оренди земельної ділянки.

Платником орендної плати є орендар земельної ділянки, об'єктом оподаткування – земельна ділянка, надана в оренду.

Розмір та умови внесення орендної плати встановлюються у договорі оренди між орендодавцем (власником) і орендарем. Нарахування фізичним особам сум податку проводиться контролюючими органами (за місцем знаходження земельної ділянки), які надсилають (вручають) платникові за місцем його реєстрації до 01 липня поточного року податкове повідомлення-рішення про внесення податку.

Згідно із ст. 1 Закону України «Про фермерське господарство», фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян із створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства. Фермерське господарство може бути створене одним громадянином або кількома громадянами України, які є родичами або членами сім'ї, відповідно.

Ст. 15 зазначеного закону передбачає, що фермерські господарства, у власності яких є земельні ділянки, надані їм для ведення фермерського господарства, зобов'язані, зокрема, забезпечувати використання земельних ділянок за цільовим призначенням і сплачувати податки і збори.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про оренду землі», договір оренди землі – це договір, за яким орендодавець зобов'язаний за плату передати орендареві земельну ділянку у володіння і користування на певний строк, а орендар зобов'язаний використовувати земельну ділянку відповідно до умов договору та вимог земельного законодавства.

Оскільки платником орендної плати є орендар земельної ділянки, то фізична особа (громадянин), що уклали договір оренди на земельну ділянку державної або комунальної власності, в якому визначено цільове призначення земельної ділянки – для ведення фермерського господарства, сплачує орендну плату за вказану земельну ділянку, то фізична особа (засновник фермерського

господарства), що уклав договори оренди на земельні ділянки, в яких визначено цільове призначення земельної ділянки – для ведення фермерського господарства, сплачує орендну плату за вказані земельні ділянки. Фермерське господарство не виступає стороною договорів оренди землі, тому не є платником орендної плати. Підсумовуючи викладене, фермерське господарство, яке не є стороною договорів оренди, подає податкові декларації з плати за землю та декларує орендну плату за договорами оренди земельних ділянок, які надані фізичній особі в оренду для ведення фермерського господарства або земельний податок за земельні ділянки, які є у власності громадян, що є порушенням норм ПКУ.

Відповідно до частин першої та другої статті 31 Земельного кодексу, землі фермерського господарства можуть складатися із: земельної ділянки, що належить на праві власності фермерському господарству як юридичній особі; земельних ділянок, що належать громадянам-членам фермерського господарства на праві приватної власності; земельної ділянки, що використовується фермерським господарством на умовах оренди.

Однак, погляд судових органів на проблему складу та власності на земельні ділянки фермерського господарства доволі не однозначний, Верховний суд дуже часто виносить постанови, що кардинально різняться між собою. Як підтверджує досвід, найбільш розповсюдженими колізіями при сплаті орендної плати за земельні ділянки стають питання:

- майнових прав (орендного користування) на земельні ділянки, передані позивачем до складеного капіталу фермерського господарства;
- юридичного оформлення передачі майнових прав на земельну ділянку;
- перехід від члена фермерського господарства до господарства–юридичної особи права володіння та\або користування земельною ділянкою;
- повернення надміру сплачених коштів орендної плати та ін.

Для того, щоб не виникали спірні питання, необхідно внести зміни у чинне законодавство та врегулювати норми, які недостатньо чітко прописані або є

суперечливими та можуть двояко тлумачитися. Адже наявні неузгодженості нормативних актів спричинюють втрати бюджетів надходжень орендної плати.

Тугарєв Олександр Олександрович

Студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку

Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри

фінансів ім. С. І. Юрія Русін В. М.

Тернопільський національний економічний університет

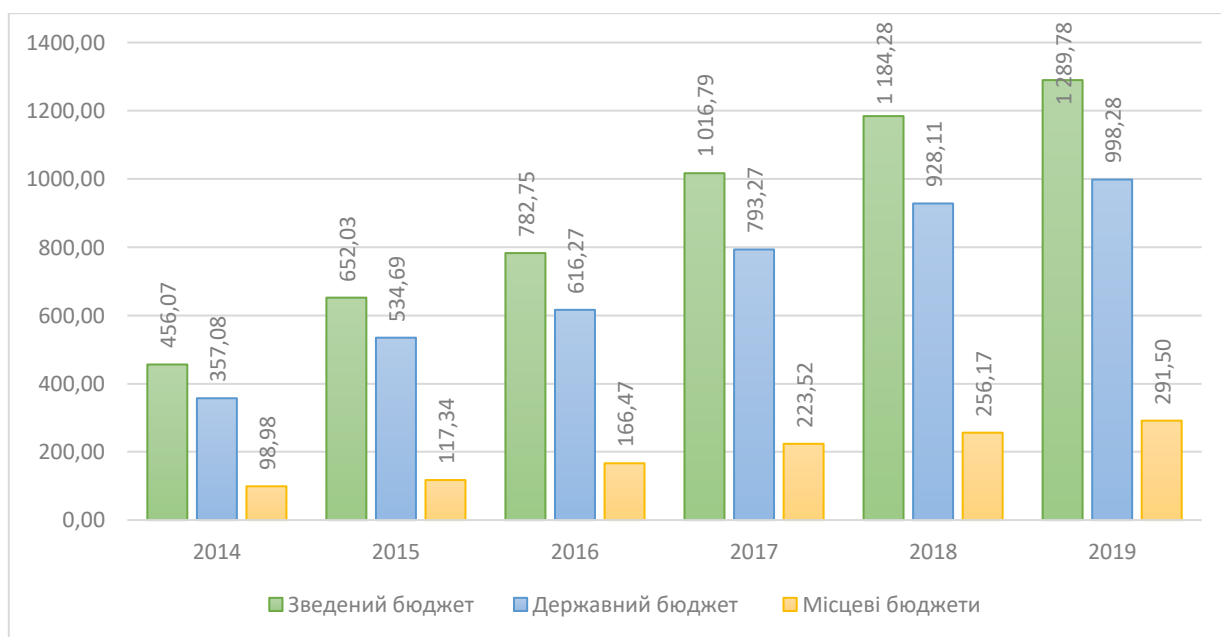
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА ДОХОДАМИ

Система казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами знаходиться під постійним впливом трансформаційних змін в економіці та адаптується до нових викликів. Діяльність органів казначейства передбачає здійснення таких основних напрямів роботи в процесі казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами:

- 1) відкриття та забезпечення функціонування рахунків для зарахування надходжень до місцевих бюджетів;
- 2) зарахування та здійснення розмежування надходжень;
- 3) здійснення контролю за правильністю зарахування доходів до місцевих бюджетів;
- 4) перерахування коштів на рахунки центрального апарату ДКСУ;
- 5) ведення обліку доходів та планових показників за доходами місцевих бюджетів;
- 6) повернення з місцевих бюджетів надмірно чи помилково сплачених платежів;
- 7) формування звітів та іншої інформації про виконання дохідної частини місцевих бюджетів та надання її фіскальним органам та іншим зацікавленим органам [1].

Відзначимо, що на даний час реалізується черговий глобальний проект в системі казначейства щодо централізації доходів, який розпочато ще у 2018 р. Тому, більшість із вище наведених напрямів роботи територіальних органів поступово переходить на центральний рівень.

У вітчизняній практиці зарахування будь-яких надходжень до бюджету, враховуючи запозичені кошти, здійснюється виключно на рахунки, які відкриті в органах Державної казначейської служби України. Проведемо аналіз виконання дохідної частини бюджетів України за 2014–2019 рр. Впродовж цього періоду в основному спостерігалась позитивна тенденція щодо приросту щорічних надходжень до державного та місцевих бюджетів (рис. 1).

Рис. 1 Динаміка доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів України за 2014-2019 рр., млрд грн.

Примітка. Розраховано за даними ДКСУ [2]

Найвищі темпи зростання порівняно з попереднім роком по державному бюджету були зафіксовані в 2015 р. (на 49,7%) та в 2017 р. (на 28,7%). По місцевих бюджетах найбільший приріст надходжень порівняно з попереднім роком впродовж аналізованого періоду спостерігався у 2017 р. Це пояснюється результатами децентралізації, в результаті чого об'єднанні територіальні громади отримали у своє розпорядження значно більші обсяги фінансових

ресурсів. Загалом доходи зведеного бюджету зросли з 456,07 млрд грн у 2014 р. до 1289,78 у 2019 р., або майже у 3 рази. Не дивлячись на те, що фактично за останні роки обсяги надходжень до бюджетів зростають, інфляційні процеси такий приріст нівелюють, що зменшує можливості приросту кількості і якості суспільних послуг населенню за рахунок бюджетних коштів.

Отже, можемо стверджувати, що органи казначейства здійснюють казначейське обслуговування місцевих бюджетів за доходами, яке охоплює широкий спектр напрямів роботи. Формування звітів та іншої інформації про виконання дохідної частини місцевих бюджетів, як підсумкові етапи казначейського обслуговування, дають можливість фіскальним органам та іншим зацікавленим органам отримувати оперативну інформацію про стан виконання відповідних бюджетів. Це дає можливість не тільки органам виконавчої влади, але і пересічному громадянину отримати інформацію з доступних джерел, зокрема й із офіційного сайту Державної казначейської служби України про стан виконання місцевих бюджетів за доходами та проаналізувати її.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів: Наказ Міністерства фінансів України від 23.08.2012 № 938. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1569-12/paran18>.

2. Звітність органів Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>

Тулай Оксана Іванівна

*Д.е.н., професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

Тхоревський Олександр Миколайович

*Адміністратор відділу контролю за призначенням та виплатою пенсій і
супроводження програмного забезпечення управління соціального захисту
населення Бориспільської районної державної адміністрації Київської області*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Оплата праці державних службовців є однією з найбільш гострих проблем української державної служби. Як відзначають експерти, рівень оплати праці на державній службі недостатньо високий для залучення необхідних молодих кваліфікованих і відповідальних фахівців з конкурентного ринку праці. Це формує ситуацію, при якій для багатьох молодих фахівців державна служба приваблива як можливість набути хороші зв'язки у владних структурах і створити основу для майбутньої кар'єри у недержавному секторі економіки. Така ситуація вимагає розробки комплексу заходів щодо вдосконалення структури і механізмів оплати праці державних цивільних службовців, у тому числі щодо застосування системи преміальних і заохочувальних виплат. Адже ці люди, сумлінно працюючи, не завжди можуть забезпечити собі належний рівень добробуту. Наприклад, у Чехії заробітна плата публічного службовця включає базовий оклад, надбавку за службу, надбавку за управління, надбавку за нічну службу, надбавку за службу у святкові дні, спеціальну надбавку, особисту надбавку, премію та ін. [1, с. 48].

В останній період часу питання регулювання оплати праці державних службовців постійно перебувають у фокусі особливої уваги як керівників вищого рівня державного управління, так і представників наукової спільноти. Багаточисельні наукові публікації і дослідження, які піднімають проблематику оплати праці державних службовців свідчать про актуальність і своєчасність даної теми. Водночас переважна більшість пропозицій щодо вдосконалення

оплати праці державних службовців стосується питань підвищення рівня грошової винагороди або заходів щодо оптимізації витрат на утримання державних службовців. Питанням регулювання системи оплати праці державних службовців та механізмам її реалізації приділяється менше уваги.

Згідно з чинним законодавством, компонентами окладу місячного грошового утримання державного службовця є: 1) місячний оклад державного службовця відповідно до посади державної служби (посадовий оклад); 2) місячний оклад державного службовця відповідно до присвоєних йому класним чином цивільної служби (оклад за класний чин); 3) щомісячні та інших додаткові виплати [2, с. 75]. Розміри окладів та інших виплат, що входять до складу грошового утримання, конкретизуються спеціальними окремими нормативними актами.

Вітчизняна модель організації державної служби за характеристикою системи оплати праці тяжіє до «європейської», але має певні відмінності як стосовно рівня оплати праці, так і питомої ваги посадового окладу у структурі заробітної плати державного службовця. У зв'язку з цим виникає гостра необхідність привести у відповідність до європейських стандартів механізм функціонування державної служби в Україні, а також окремі її елементи, насамперед систему оплати праці державних службовців.

Узагальнення наукових підходів дає змогу визначити основні функції оплати праці державних службовців: 1) мотивація працівників до виконання посадових обов'язків із максимальним використанням їх здібностей і вмінь; 2) забезпечення внутрішньої (усередині системи державної служби) та зовнішньої (у контексті оплати праці в країні) рівності; 3) добір кваліфікованих кадрів та забезпечення прийняттого рівня плинності кадрів; 4) утримання кваліфікованих кадрів; 5) відповідність до вимог чинного законодавства тощо [3, с. 59].

Щодо проблемних аспектів у сфері оплати праці державних службовців, необхідно зазначити, що більшість з них носить організаційно-процесуальний характер. Це пов'язано з обмеженнями і недоліками механізму застосування системи грошового стимулювання, закладеними на законодавчому рівні. На наш

погляд, основні вектори вдосконалення системи оплати праці державних службовців лежать у царині розвитку системи преміальних виплат та їхньої чіткої «прив'язки» до специфічних характеристик діяльності державного органу, його внутрішніх процесів і механізмів організації праці.

Диверсифікація набору підстав для преміювання працівників, збільшення частки змінної частини в доході державного службовця, розширення повноважень органу щодо визначення структури преміальної частини фонду оплати праці – це структурно-організаційні процеси, які повинні йти паралельно із підвищенням ролі безпосередніх керівників у процесі оцінки якості професійної діяльності підлеглих, активізацією системи зворотного зв'язку під час оцінки результатів праці і формуванням цільових показників для преміювання державних службовців України [4, с. 74]. Крім зазначених аспектів удосконалення сучасної системи оплати праці державних службовців України, варто нагадати про необхідність вирішення проблем, пов'язаних із службовими зловживаннями та регламентацією процедур прийняття рішень щодо преміювання і стимулювання працівників. Без цього розширення повноважень керівників буде сприяти зростанню протекціонізму, конформізму та підлабузництва, зміцненню клієнтелізму.

Список використаних джерел:

1. Тулай О. І. Сучасні виклики публічним фінансам у контексті забезпечення сталого людського розвитку. *Публічна служба в Україні: реалії та перспективи розвитку*: збірник матеріалів круглого столу, приуроченого 100-річчю запровадження державної служби в Україні (22 червня 2018 р., м. Тернопіль). Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 47–51.

2. Пахомова І. Г., Лобанова І. Г. Концептуальні засади реформування оплати праці в бюджетних установах України. *Вісник Хмельницького національного університету*. № 3. Т. 3. 2011. С. 73–76.

3. Організація державної служби в Україні: теорія та практика : [навч. посібник] / За заг. ред. М. О. Багмета, В. С. Фуртатова, М. С. Іванова. Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, 2007. 244 с.

4. Тищенко В. Б. Особливості організації обліку розрахунків з оплати праці в бюджетних установах. *Управління розвитком*. № 12 (152). 2013. С. 73–75.

Саць Любов Володимирівна
*Начальник відділу проектної діяльності та міжнародного співробітництва
Володимир-Волинської міської ради*

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ ЦІЛЬОВИХ ПРОГРАМ

Досвід практичного застосування програмно-цільового планування, розробки та реалізації місцевих цільових програм показує, що поки відсутня єдина методологія формування програм. Основна причина полягає у відсутності цілісної методології та загальноприйнятої типової методики розробки та реалізації місцевих цільових програм.

Цільові програми є найбільш поширеним механізмом фінансування місцевого економічного розвитку, який передбачає здійснення послідовних заходів, спрямованих на підвищення ефективності місцевої економіки загалом або її окремих складових, а також вирішення певних проблем (наприклад, модернізація місцевої економіки, реструктуризація комунальних підприємств, реконструкція інженерних комунікацій, розвиток виробничої інфраструктури, створення сприятливого підприємницького середовища, підвищення інвестиційної привабливості, розвиток житлово-комунального господарства, впровадження енергозберігаючих технологій тощо). Таким чином, реалізація місцевих цільових програм може призвести до покращення цілого комплексу кількісних та якісних показників місцевого економічного розвитку.

Місцева цільова програма – сукупність взаємопов’язаних завдань і заходів, узгоджених за строками виконання та ресурсним забезпеченням з усіма задіяними виконавцями, спрямованих на розв’язання найактуальніших проблем розвитку міста або окремих галузей економіки чи соціально-культурної сфери міста, реалізація яких здійснюється з використанням коштів місцевого бюджету, обласних бюджетів, бюджету АР Крим, державного бюджету та інших залучених коштів [1].

Місцеві цільові програми — механізм планування та управління місцевим розвитком, що в тій чи іншій формі застосовується у більшості міст світу (в міжнародній практиці більше відомий як територіальні та галузеві стратегії розвитку). Особливістю застосування цього механізму є те, що місцеві цільові програми дають змогу не тільки планувати відповідні видатки місцевих бюджетів, а й залучати додаткове фінансування у вигляді цільових трансфертів з державного бюджету надходжень у рамках державно-приватного партнерства чи концесії, інвестицій, кредитів тощо, у такий спосіб збільшуючи дохідну частину міського бюджету.

Міські цільові програми є одним з основних інструментів реалізації стратегії соціально-економічного розвитку міста та засобом розв’язання певної місцевої проблеми, що потребує координації дій декількох зацікавлених суб’єктів (центральної, регіональної та місцевої органів влади, місцевих підприємств, установ та організацій).

Серед основних переваг місцевих цільових програм, у порівнянні з іншими механізмами фінансування місцевого економічного розвитку, слід відзначити можливість забезпечити значну концентрацію ресурсів для вирішення певної проблеми місцевого економічного розвитку (принцип «мета – ресурси – результат»), просторову інтеграцію (принцип об’єднання зусиль розрізаних суб’єктів-представників як публічного, так і приватного секторів), а також мультиплікацію результату (принцип відтворення ресурсної бази) [2, с.24].

Водночас, при розробці та реалізації місцевих цільових програм потрібно брати до уваги певні обмеження та можливі негативні наслідки, наприклад:

- реалізація окремих програм (наприклад, щодо створення нових або розширення існуючих підприємств) може призвести до збільшення навантаження на місцеву інфраструктуру, що призводитиме до її виснаження, а згодом – до необхідності збільшення бюджетних видатків на її утримання;
- розвиток нових підприємств, створених за результатами реалізації програм, може мати негативні наслідки для довкілля, зокрема через зростання атмосферних та інших викидів;
- надання в межах реалізації програм підтримки окремим підприємствам або галузям призводитиме до намагань поширити ці заходи на інші сегменти місцевої економіки, що розпорозуватиме фінансові та інші ресурси й знижуватиме ефект від реалізації програми;
- реалізація програм щодо розвитку окремих частин міста може мати наслідком зростання цін на нерухомість у відповідних районах, що приносить вигоди її власникам, але збільшує витрати орендарів.

Таким чином, при вирішенні питання про доцільність розроблення та реалізації місцевої цільової програми потрібно враховувати, як вона вплине на місцевий бюджет, стан ринку праці, конкурентні позиції місцевого бізнесу порівняно з іншими юрисдикціями, розподіл витрат і вигод між споживачами та виробниками тощо. У цьому сенсі місцева цільова програма, до певної міри, є формою суспільного консенсусу щодо пріоритетності розвитку тієї чи іншої галузі місцевої економіки або груп місцевих підприємств.

Місцеві цільові програми можуть бути поточними (як правило, реалізуються протягом одного-двох років) та перспективними (охоплюють тривалий часовий проміжок – зазвичай більше трьох років), комплексними (економічного і соціального розвитку території, реалізуються одразу в декількох секторах місцевої економіки, а також у суміжних сферах) та спеціалізованими (за галузевою ознакою, за проблемою). У практиці планування місцевого економічного розвитку одночасно розробляються і реалізуються різні за тривалістю, спрямуванням і спеціалізацією програми, що дозволяє забезпечити

збалансований розвиток економіки міста, а також вирішувати різноманітні завдання сталого розвитку.

За своєю спрямованістю місцеві цільові програми поділяються на [3]:

- економічні, спрямовані на розв'язання комплексних галузевих і міжгалузевих проблем виробництва, підвищення його ефективності та якісних характеристик, забезпечення ресурсозбереження, створення нових виробництв, розвиток виробничої кооперації;

- наукові, метою яких є забезпечення виконання фундаментальних досліджень у галузі природничих, суспільних і технічних наук;

- науково-технічні, що розробляються для розв'язання найважливіших науково-технічних проблем, створення принципово нових технологій, засобів виробництва, матеріалів, іншої наукоємної та конкурентоспроможної продукції;

- соціальні, що передбачають розв'язання проблем підвищення рівня та якості життя, посилення соціального захисту населення, поліпшення умов праці, розвиток охорони здоров'я та освіти;

- національно-культурні, спрямовані на розв'язання проблем національно-культурного розвитку, збереження національно-культурної спадщини, задоволення інтелектуальних та духовних потреб людини;

- екологічні, метою яких є здійснення загальнорегіональних природоохоронних заходів, запобігання катастрофам екологічного характеру та ліквідація їх наслідків;

- правоохоронні, спрямовані на забезпечення правоохоронної діяльності, боротьби зі злочинністю та регіональної безпеки.

Місцеві цільові програми можуть бути спрямовані і на розв'язання інших проблем.

Таким чином, кожна місцева цільова програма повинна відображати особливості економіки відповідного міста, а також специфічні завдання щодо формування найсприятливіших умов для місцевого економічного розвитку. Щоб місцеві цільові програми були дієвим і ефективним механізмом місцевого економічного розвитку, вони повинні узгоджуватися зі стратегією

соціально-економічного розвитку міста, містити досяжні цілі, а також мати відповідне фінансове, матеріально-технічне, організаційне та інше забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Основи розробки місцевих цільових програм. Посібник для держслужбовців. Сімферополь: Євпаторійський центр регіонального розвитку, Український інститут публічної політики, Кримський центр ППК. 2011. 91 с.

2. Джерела та механізми фінансування місцевого економічного розвитку. навчальний посібник. Київ : Центр громадської експертизи, Проект «Місцевий економічний розвиток міст України», 2013. 176 с.

3. Положення про порядок формування та затвердження регіональних цільових програм. Затверджене розпорядженням Дніпропетровської ОДА від 03.09.2002р. №303-р. URL: <http://www.uazakon.com/document/spart07/inx07760.htm>.

Семирко Володимир Богданович

Заступник начальника відділу освіти Байковецької сільської ради

Квасниця Оксана Василівна

К.е.н, доцент кафедри фінансів ім.С.І. Юрія

Тернопільського національного економічного університету

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ

Успішне формування та розвиток місцевого самоврядування передбачає вивчення та критичне розуміння досвіду країн світового співтовариства.

У більшості економічно розвинених країн існувала тристороння система територіального соціально-економічного розвитку. Разом з центральними органами влади в управлінській діяльності беруть участь великі регіональні та місцеві територіальні структури [1].

Основним правовим актом, що встановлює порядок формування бюджетів муніципальних утворень для країн-членів Ради Європи, є Європейська хартія місцевого самоврядування, якою передбачено, що органи місцевого самоврядування повинні мати право регулювати діяльність та керувати значною частиною справ в інтересах місцевого населення [2].

Загальним правилом для більшості країн є принцип розподілу територіальних громад з виборними керівними органами та їхніми власними бюджетами. У Великобританії, місцеві бюджети існують в районах, округах і містах; у Швейцарії - в кантонах і громадах; у Польщі – в воєводствах і гмінах; в Німеччині - в громадах і містах; в Італії та Бельгії - в провінціях, комунах; в Данії, Норвегії, Швеції - у сільських та міських комунах тощо.

У Німеччині громади збирають «прямі» податки на професійну діяльність, землю, розваги, продаж алкоголю, податки на собак тощо. Більше 17% регулятивних податків німецьких територіальних громад зосереджені в місцевих бюджетах. Головним є податок на прибуток [3].

У Франції розподіл податкових надходжень відбувається протилежним чином: прибутковий податок повністю надходить до державного бюджету. Основна частина доходів федерального бюджету формується аналогічно: розмір податку на доходи фізичних осіб та податків і внесків за соціальне страхування перевищує 80% всіх доходів.

Франція демонструє найбільш централізовану модель бюджетних відносин з місцевими органами влади (разом з Нідерландами та Бельгією) серед країн Європейського Союзу.

Система прямих місцевих податків у Франції, які формують доходну частину місцевих бюджетів (житлові, професійні, земельні, транспортні податки, збори за прибирання вулиць тощо), на початку 1990-х років забезпечувала лише 35-40% витрат. У результаті децентралізації державного управління частка прямих податків у бюджетах місцевого самоврядування вже 2000-го року збільшилася до 60-65%. Тим не менш, Франція залишається в ряді країн, де наразі домінує централізована модель міжбюджетних відносин [4].

Канада певною мірою є прикладом децентралізованої федеральної держави, яка приділяє велику увагу усуненню відмінностей між провінціями. Останні мають широкі повноваження в сфері видатків та, на відміну від інших країн, їм надано суттєві повноваження в сфері збору податків. Крім того, центральні відрахування виступають на користь провінцій з низьким рівнем доходів, в результаті всі провінції мали однаковий рівень бюджетних ресурсів. Децентралізація в цій ситуації допомагає адаптувати соціальну політику до місцевих потреб, надаючи урядам провінцій доходи, достатні для підтримки єдиних стандартів державних послуг на однакових рівнях оподаткування [5].

У Японії місцеві податки відіграють значну роль. Вони забезпечують майже 35% всіх податкових надходжень в країні і становлять понад 70% дохідної частини місцевих бюджетів (прямі податки). Основні типи та граничні ставки місцевих податків юридично закріплені. До місцевих податків належать: дохідний податок, діловий податок, майно фізичних осіб, продаж, транспорт, акцизи на послуги (розміщення в закладах готельного господарства, купання в термальних джерелах тощо). Частка податкових надходжень до місцевих бюджетів різного рівня сильно відрізняється. Вони найбільші у великих містах і промислових муніципалітетах. Так, у бюджеті Токіо частка місцевих податків значно перевищує середньо українську і сягає 85% [6].

В Словаччині місцеві податки є факультативними, так як муніципалітети самостійно приймають рішення про доцільність застосування тих чи інших податків, визначають ставки податку, порядок нарахування та сплати, податкові пільги, тощо. До числа місцевих податків Словаччини відносять: податок на нерухомість; податок з власників собак; податок на використання громадського простору; податок за надання житла; податок з автоматів для продажу; податок з невигащних гральних автоматів; податок за в'їзд в історичну частину міста; податок з атомної установки.

Найбільш фіскально-ефективним серед місцевих податків у Словаччині є податок на нерухомість. Крім того, варто звернути на досить перспективний податок на використання громадського простору, який справляється за

тимчасове використання території населених пунктів (для проведення концертів, розміщення палаток, тощо). На даний податок припадає майже четверта частина доходів від місцевих податків. Ключовими статтями неподаткових надходжень місцевих бюджетів є доходи від комерційної діяльності, продажу землі, плата за ігрові місця та плата за утилізацію сміття [7].

Муніципалітети Словаччини є найбільш впливовими на місцевому рівні, оскільки володіють майном та землею, мають власний бюджет, який робить їх фінансово незалежними від уряду, можуть займатися підприємницькою діяльністю, приймають участь в міжнародному та транскордонному співробітництві.

Польський досвід, як доцільний варіант адміністративно-територіальної реформи, в Україні сприймається позитивно і є дуже спорідненим.

Власні доходи конкретного рівня місцевого самоврядування в Польщі складаються з податкових та неподаткових надходжень. Так, до бюджету гміни податкові надходження надходять від оподаткування нерухомості; сільськогосподарського податку; лісового податку; оподаткування транспортних засобів; оподаткування фізичних осіб; податку з власників собак; оподаткування спадщини і дарування; оподаткування цивільно-правових угод. Надходження від зборів включають гербовий збір; торговий збір; адміністративний збір; місцевий збір; експлуатаційний збір (збір на використання природних ресурсів); інші збори, що складають доходи гміни і встановлені окремим приписами [8, с. 14].

Водночас, рівень децентралізації в Польщі є нижчим, ніж у більшості країн Європи. Польські гміни все ще залежать від коштів центрального уряду, оскільки доходи місцевих органів управління становлять лише 17% від загального обсягу державних доходів. Система заохочення інвестицій задля створення нових робочих місць тільки на шляху побудови. Місцеві податки є обмеженими, і місцевій владі відмовлено в наданні права на ведення економічної діяльності в таких сферах, як купівля-продаж земельних ділянок [9].

Існує певна подібність стартових умов реформи в Польщі та Україні. Це викликає спокусу повною мірою використовувати польський досвід в

українських умовах. Проте не варто підкреслювати лише його позитивні риси, що включає в себе небезпеку повторення помилок польського уряду, а також запобігання жорсткості адаптації польського досвіду до українських реалій. Для адекватного використання польського інструментарію в проведенні адміністративної реформи, необхідно всебічно осмислити її, зрозумівши, які на питання польська реформа давала відповіді не могла дати відповіді, і які питання певною мірою унікальні для України. Польський досвід показує, що в сучасній Європі практично неможливо зробити державне управління ефективним без децентралізації. Таким чином, загальні принципи ефективної адміністративної реформи в будь-якій країні регіону будуть подібними. Водночас це не означає, що Україна може вільно і механічно використовувати польський досвід і наукові розробки в цій сфері. По-перше, масштаби завдань, які колись стояли перед Польщею, дещо відрізняються від того, чого Україна повинна досягти [10].

Розглянутий світовий досвід переконує, що не існує універсальних моделей і алгоритму вирішення питань децентралізації повноважень, власності та джерел фінансового забезпечення територіальних громад, якими б змогла скористатися в своїй практиці Україна. У цьому аспекті можна зробити такі узагальнюючі висновки:

- вагомою складовою та наслідком децентралізації є укрупнення низових територіальних громад;
- обов'язковим пріоритетом бюджетної децентралізації є розширення фінансової бази місцевих бюджетів;
- важливим є надання органам місцевого самоврядування тих повноважень і ресурсів, які б стимулювали більш ефективно здійснювати управлінську діяльність.

Список використаних джерел:

1. Черник І.Д. Платежі та збори як джерело місцевих бюджетів у європейських країнах. *Фінанси України*, 2009. №7. С. 71-73.

2. Європейська хартія місцевого самоврядування URL:
<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Ukrainian/122-Ukrainian.pdf>
3. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики: учебник для вузов. М.: ГУ ВШЭ, 2000. 495 с.
4. Дюран Э. В. Местные органы власти во Франции. М.: ИнтраТэк, 1996. 151 с.
5. Чебаненко О., Ковриженко Д. Взаємодія громадянського суспільства та влади на місцевому рівні. *Часопис Парламент*, 2008. №2. С. 26-40
6. Местное самоуправление в зарубежных странах (информационный обзор). Под общ. ред. Н.П. Медведева, А.И. Ракитова, А.Ю. Федорова, В.В. Бенкевича, С.И. Жупанова. М., 1994.
7. Степура В. В. Європейський досвід бюджетної децентралізації: проблеми та перспективи для України. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2015. № 4. С. 255–260.
8. Децентралізація влади на основі кращих іноземних практик та українських законодавчих ініціатив: матеріали інформаційного семінару. *Український інститут міжнародної політики*. 2015. 22 с.
9. Децентралізація влади: польські уроки для України URL:
https://antikor.com.ua/articles/38326-detsentralizatsija_vladi_poljsjki_uroki_dlja_ukrajini
10. Ткачук А. Хто такий префект? І навіщо він потрібен Україні? URL:
<http://www.spa.ukma.kiev.ua/konst/article.php/2007112313120650>

Сидор Ірина Петрівна
К.е.н., доцент кафедри фінансів імені С. І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету
Туткалюк Ольга Тарасівна
Начальник відділу освіти, молоді і спорту
Гусятинської селищної ради Тернопільської області

СВІТОВИЙ ДОСВІД БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Україна переживає гостру соціально-економічну кризу, яка багато в чому є результатом і показником глибокої розбалансованості дій органів влади різних рівнів. Причому, кризовий стан соціальної сфери є характерним не лише для країни в цілому, а й окремих регіонів, де підвищується загрозна соціальна напруженість, що блокує можливість проведення ефективних економічних реформ і вимагає термінової корекції управління соціальним розвитком як на державному, так і на місцевому рівнях.

Різні органи управління (центральні, регіональні, місцеві) виконують низку функцій, які можуть відноситися до компетенції лише суб'єктів одного рівня, а їх спільні дії у певному напрямку потребують взаємодії на усіх рівнях. Оскільки соціальний розвиток – це єдиний процес, що відбувається в кожній з адміністративних одиниць, він потребує таких управлінських підходів, механізмів і технологій, які були б найефективнішими для кожної ланки системи управління [1].

Загальновизнаним можна вважати той факт, що органи місцевого самоврядування є найближчими до громадян, управлінськими одиницями, що опікуються питаннями задоволення соціально-побутових та інших повсякденних потреб. І хоча управління на місцевому рівні має справу з виконанням комплексних соціальних програм і проектів, причини виникаючих при цьому проблем формуються певною мірою за межами компетенції місцевих органів влади, тобто, у зовнішньому по відношенню до територіальної громади середовищі. Проте, сучасні тенденції територіальних перетворень свідчать, що

будь-які зовнішні впливи приречені на поразку, якщо територіальні громади не будуть брати активну участь у вирішенні питань щодо задоволення нагальних соціальних потреб мешканців. До того ж, органи місцевого самоврядування в Україні наділені повноваженнями, які стосуються координації та об'єднання зусиль держави і територіальної громади для створення сприятливих економічних, соціальних, культурних, правових та інших умов щодо забезпечення гармонійного розвитку кожної людини, реалізації нею конституційних прав і свобод, підвищення її добробуту.

В останнє десятиріччя значно зріс інтерес науковців до дослідження питань соціального розвитку територіальних громад [1 - 6], що пов'язано з пошуком шляхів підвищення добробуту населення, подолання бідності в нових умовах, коли старі підходи до забезпечення соціального благополуччя не завжди виявляються ефективними.

На основі проведеного дослідження зарубіжного досвіду функціонування закладів соціальної сфери нами визначено можливі напрями його впровадження в Україні. Насамперед, слід відмітити, що реформування освітньої галузі в Україні здійснюється за моделлю децентралізації з домінуючою позицією територіального самоврядування. Україна уже впроваджує більшість позитивних практик європейських країн в сфері реформування освітньої галузі: фінансування в розрахунку на одного учня; посилення ролі місцевих органів влади у фінансуванні та управлінні освітніми закладами. Проте, як показав час, реформування освітньої галузі зволікалося через відсутність відповідного законодавчого забезпечення. Були ситуації, коли реальні кроки на практиці часто випереджали законодавчі рішення, зокрема в частині реформування мережі закладів, створення опорних шкіл. Децентралізуючи управління освітою в Україні, на наш погляд, доцільно запозичити зарубіжний досвід в частині:

- впровадження принципу фінансування, коли «гроші ходять за дитиною». Доцільно було б ретельніше вивчити досвід Естонії, де муніципалітети конкурують за кожного учня, адже при переході до іншої школи за межами певного муніципалітету вони вимушені перераховувати іншому муніципалітету

не лише обсяг освітньої субвенції, але і власні фінансові ресурси на навчання цього учня [5];

- важливо щоб освітня субвенція з державного бюджету покривала не лише заробітну плату педагогічним працівникам, а й підвищення кваліфікації працівників, що є умовою виконання нових вимог до педагогів. Така практика широко використовується у країнах Євросоюзу [1, 2, 3];

- впровадження принципу прозорості та відкритості освітньої діяльності.

Аналізуючи міжнародний досвід організації системи медичного забезпечення, можна виділити три основні моделі системи охорони здоров'я, які сьогодні функціонують у світі. Це:

- державна модель (найповніше представлена у Великобританії);

- страхова модель (здебільшого представлена у європейських країнах, зокрема у Франції, Австрії, Бельгії, Швейцарії; також у деяких країнах Латинської Америки і у Японії) [1, 2, 3];

- приватна модель (найбільш повно представлена у США).

Зазначимо, що у більшості країн ці моделі системи охорони здоров'я здебільшого не функціонують у чистому вигляді і, до прикладу, у країнах, де домінує державна система, також представлені компанії, що надають послуги приватного медичного страхування.

Яскравим прикладом найбільш розвиненої системи соціального медичного страхування, якою охоплено понад 90% населення, є система охорони здоров'я Німеччини. У цій країні успішно функціонує система обов'язкового медичного страхування, що здійснюється через страхові організації, функції яких виконують лікарняні каси.

Приватна система медичного страхування найбільш широко представлена у США. Вона характеризується децентралізованістю, високим розвитком інфраструктури страхових організацій і відсутністю державного регулювання. Приватною формою медичного страхування охоплено понад 80% населення, яке обслуговує приблизно 1500 приватних страхових компаній.

На сьогодні Україна займає передові позиції в Європі за розвиненістю мережі об'єктів медичної інфраструктури, при цьому водночас посідаючи останнє місце за обсягом коштів, витрачених з Державного бюджету на одного пацієнта в рік. Для порівняння, у Німеччині вчетверо менше лікарень, натомість витрати на кожного пацієнта у 20 разів вищі, ніж у середньому в Україні. Водночас через застарілі технології тривалість стаціонарного лікування в нашій державі удвічі довша, порівняно з країнами-членами ЄС. Відтак, в Україні необхідно здійснити трансформацію вітчизняної моделі розвитку системи охорони здоров'я задля формування нової ефективної системи, що здатна забезпечити якісне медичне обслуговування громадян на основі кращих міжнародних практик [4].

Підводячи підсумки наголосимо, що оскільки реформа децентралізації культури заснована на ідеї визнання культури як джерела добробуту, то в межах сучасної культурної політики децентралізація розглядається як спосіб перетворення не тільки культурної мапи держави, а і її соціального життя. Тому особливий акцент у плануванні розвитку культури на місцях має бути приділений саме соціальним аспектам: роботі з місцевим населенням і забезпеченням культурного вибору для тих, хто його позбавлений через певні причини. Інший важливий ефект децентралізацій сфери культури – це покращення благоустрою та розвиток депресивних територій.

Список використаних джерел:

1. Барановський Ф. Соціальні аспекти розвитку ЄС як чинник його інтеграційної привабливості. URL: <http://www.politik.org.ua/vid/books> (дата звернення: 12.04.2020)
2. Бульба В.Г. Еволюція соціальної функції держави в Німеччині XIX – XX століття. *Держава і регіони Серія: Державне управління*. 2016. № 3. С. 225-228.
3. Малиш М.О. Розвиток соціальної сфери держав ЄС. *Держава та регіони*. Серія: Державне управління. 2011. № 3. С. 169-173.

4. Сидор І. П. Моніторинг планування видатків місцевих бюджетів: ключові аспекти удосконалення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. № 21. С. 85-89.

5. Соціальна інфраструктура на шляхах реформування місцевого самоврядування: кол. моногр. / В.М. Новіков, Н.М. Дєєва, А. Г. Гвелесіані [та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф. В.М. Новікова; д.е.н.(хабілітованого), проф. Здіслава Сіройча. Київ-Варшава, 2018. 431 с.

6. Яковенко Р.В. Якість життя та соціальна політика в концепції людського потенціалу. URL: [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1) (дата звернення: 10.04.2020)

Скобилко Ігор Богданович
Студент 1 курсу ОС «магістр» ННІОТ
Коропецький Максим Михайлович
Студент 1 курсу ОС «магістр» ННІОТ
Науковий керівник: к. е. н., доцент кафедри
фінансів ім. С. І. Юрія Шашкевич О.Л.
Тернопільський національний економічний університет

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ПРАКТИК

Світова практика надання медичних послуг свідчить, що втілення гуманітарної, людино центричної парадигми глобального економічного розвитку й соціального прогресу, передумовами чого є якість людського потенціалу, має сприяти реалізації основного права людини на життя та здоров'я, а отже, забезпеченню довголіття населення [1].

Вивчення і запозичення кращих світових практик сприятиме більш успішному реформуванню системи охорони здоров'я в Україні.

За основними показниками здоров'я такими як середня тривалість життя, дитяча смертність можна назвати три найкращі країни: Німеччина, Японія та США [2, с. 123].

Найбільш розвиненою системою охорони здоров'я серед європейських країн вважається Німеччина. Мабуть, одним із головних досягнень у Німеччині є впровадження системи обов'язкового медичного страхування, яка вперше ввела і оформила медичне страхування співробітників від нещасного випадку на виробництві. Від самого початку, реформа медичного страхування була відокремленою від інститутів держави, таким чином, працівники самі сплачували за себе страхові внески. [1]. Отже, система страхування у Німеччині включає в собі: страхування від нещасного випадку; страхування у випадку виникнення захворювання; пенсійне страхування; пенсійне страхування осіб, що не працюють за наймом.

Система охорони здоров'я Німеччини є світовим лідером із надання високоякісних медичних послуг і ґрунтується на добре структурованій системі медичного страхування, що складається з державного медичного страхування (ДМС) і страхування приватних фондів. Державне страхування має приблизно 89% населення; приватну страховку – 9% німців; 2% населення отримують медичне обслуговування за спеціальними державними програмами (військовослужбовці, поліцейські).

У Німеччині не існує страхових медичних організацій, натомість діють так звані лікарняні каси (Krankenversicherung). Зазначені каси виконують функції медичних організацій, що стосується виплати застрахованим особам по хворобі чи оплата медичного обслуговування при загальних хворобах чи пологах. Нормативно-правове регулювання обов'язкового медичного страхування і діяльності лікарняних кас відбувається в межах соціального кодексу Німеччини Sozialgesetzbuch (SGB) Fünftes Buch (V) — Gesetzliche Krankenversicherung [4].

Фінансування обов'язкового медичного страхування Німеччини відбувається безпосередньо через функціонування об'єднаного резерву фінансів – Фонду здоров'я (Gesundheitsfond). Поповнення Фонду відбувається за рахунок

страхових внесків громадян та їх роботодавців, а також дотацій із державного бюджету. Розподіл фінансів між лікарняними касами, відбувається за чітко визначеними критеріями, яких у загальній сукупності нараховується 152 (вік, стать, вид та тяжкість захворювання). Додаткові витрати також передбачені для тяжкохворих, нужденних у значних витратах на лікування. Проте майже досконала система медичного страхування має фінансово-правовий недолік, який представляє собою мимовільне підвищені виплати у лікарняну касу. Таким чином, у разі недостатніх коштів у лікарняній касі, які отримані із Фонду здоров'я для покриття власних витрат, вона має право додатково збирати із застрахованих додаткові внески, що йдуть безпосередньо на рахунок каси. Рішення про підвищення страхового внеску лікарняні каси приймають самостійно (адміністративна рада каси за ініціативою правління). Додатковий внесок представляє собою частину страхового внеску, який застраховані особи повинні оплачувати в обов'язковому порядку. Особи, що не сплачують обов'язковий внесок спочатку отримують повідомлення про необхідність оплати внеску, а далі виплати утримуються виконавчими органами.

У Японії чотири рівні управління охороною здоров'я: уряд, префектури, медичні центри й місцеві (міські та сільські) органи влади. Їхня діяльність координується Міністерством охорони здоров'я і соціального забезпечення. У структурі органів місцевого самоврядування створюються відділи охорони здоров'я, відповідальні за управління місцевими програмами розвитку здоров'я. У префектурах і великих муніципалітетах створюються медичні центри (кожен центр обслуговує близько 100 000 жителів), що фінансуються як національними, так і місцевими органами влади. Для Японії характерна «сильна» система державного регулювання сфери фінансування охорони здоров'я й медичного страхування, причому громадськість упевнена в належному контролі цих питань з боку держави. За даними опитування, проведеного Health and Global Policy Institute, понад 60% опитаних респондентів задоволені сучасним станом системи охорони здоров'я Японії.

Уряд регулює практично всі аспекти системи загального медичного страхування. Він установлює прайс-листи медичних послуг і субсидіює органи місцевого самоврядування, страхові компанії та постачальників, установлює для них правила. Префектури Японії виконують ці правила й регулюють постачання в регіони лікарських засобів, що відпускаються національним урядом. Муніципалітети організують заходи щодо зміцнення здоров'я місцевого населення, а також забезпечують його довгострокове страхування на вигідних умовах [5].

Важлива роль у формуванні медичної політики належить Міністерству фінансів, що формує для Кабінету Міністрів Японії річний бюджет на охорону здоров'я та медичне страхування [6].

Японська система охорони здоров'я тісно пов'язана з роботою місцевих органів влади. Основними установами, що працюють у тісному контакті з системою охорони здоров'я Японії, є Бюро політики у сфері охорони здоров'я, Бюро медичних послуг, Бюро фармацевтичної продукції та продовольчої безпеки, Бюро трудових стандартів, Соціальне забезпечення та Бюро жертв війни, Бюро здоров'я й добробуту літніх людей, Бюро медичного страхування та Бюро пенсійного забезпечення [7, с. 106].

Японія є капіталістичною країною, саме тому охорона здоров'я в ній є недешевою. Близько 90% витрат громадян покриває державна система медичного страхування.

Насправді в Японії дві основні системи, які надають медичні послуги більшості населення: Національна система страхування здоров'я (в основному охоплює дрібних власників та їхні сім'ї, інвалідів та інші соціально-незахищені верстви населення) і система страхування осіб найманої праці, що є найбільшою в Японії. У цій системі працюють різні програми, деякі з них належать державі, що сама є «страховиком» здоров'я населення. На відміну від програм системи страхування осіб найманої праці в програмах Національної системи страхування здоров'я страховиком є саме суспільство, створене адміністрацією й працівниками одного або декількох підприємств однієї галузі.

Немає обмежень щодо вибору лікаря й виду лікарняного страхування. З більшості медичних послуг передбачено пайову участь пацієнтів у межах від 10 до 30% . У Японії, як і в багатьох європейських країнах, амбулаторну допомогу надають терапевти й сімейні лікарі. Саме це значною мірою дає змогу розвантажити лікарів основних поліклінік і лікарень у районах [8].

Медична реформа США (Health Care Reform, або ObamaCare) є орієнтиром для більшості країн, однак не може бути предметом сліпого копіювання, перш за все через ментальну специфіку європейських країн та низку проблем приватної медицини в США. Метою реформи було створення універсальної системи медичного забезпечення. Ця система мала охопити всі 50 млн до того часу незастрахованих громадян США. Також вона покликана поліпшити умови медичного страхування для тих, хто вже має страховий поліс. У рамках реформи були створені спеціальні страхові біржі, завдяки яким можуть отримати поліс ті, хто не застрахований роботодавцем. Установлено максимальну межу відсоткових ставок страхових внесків для цього випадку: 3–9,5% від доходів клієнта. Приватні страхові компанії були позбавлені права відмовляти в придбанні страховки вже хворим людям. Громадяни США можуть купувати страховку в спеціально створених для цього центрах, без участі й допомоги роботодавців. Уведена адміністративна відповідальність відносно осіб, які відмовляються купувати страховку, і компаній, що відмовляються продавати страховий поліс. Досвід реформування системи охорони здоров'я США довів, що основною проблемою програми «Obama Care» стало недостатнє планування і розміщення ресурсів, що призвело до нівелювання першочергових досягнень та втрати доступу населення до важливого соціального проекту [9].

У більшості ж країн намагаються поєднувати різні системи фінансування системи охорони здоров'я. Постійне зростання потреб на підтримку галузі пов'язане зі збільшенням загроз здоров'ю громадян у сучасних умовах, серед яких особливе місце посідають глобалізаційні процеси, пов'язані з міграцією населення та поширенням Covid-19, інфекційних захворювань тощо. Більше того, сам темп життя та розвиток інформаційних технологій, окрім позитивних

зрушень в економіці, породжують цілу низку стресових ситуацій, які негативно впливають на стан здоров'я населення.

Відзначимо, що ідеальних систем охорони здоров'я у світі не існує. Водночас, механічне використання Україною моделі функціонування страхового ринку інших держав може не дати бажаного результату.

При цьому зауважимо, що Україна, здійснюючи ринкові трансформації в медичній галузі, розглядає можливість введення загальнообов'язкового медичного страхування, та, скоріше за все, буде прагнути сформувати змішану бюджетно-страхову систему фінансування охорони здоров'я, яка отримала позитивну оцінку на обговореннях у колах фахівців. Паралельне існування громадської та приватної медицини сприятиме виникненню конкуренції, у хворих з'явиться можливість вільного вибору лікаря й закладу, що є правом громадян у демократичному світі, а держава контролюватиме підготовку кадрів і ціноутворення медичної допомоги. Так, державна охорона здоров'я утримуватиметься за рахунок держави і надаватиме громадянам України гарантований обсяг медичної допомоги. Усі, кого не задовольнить ця підсистема, зможуть або реалізувати себе (медичні працівники), або отримати медичну допомогу (пацієнти) у громадських і приватних медичних закладах. За таких умов пацієнт поступово ставатиме рівноправним партнером лікаря та держави у збереженні свого здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Поворозник М. Ю. Комплексний аналіз національних моделей організації систем медичних послуг. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_14_7.

2. Гомон Д. О., Денисова А. В. Зарубіжний досвід організації забезпечення охорони здоров'я. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Юридичні науки»*. 2016. № 4. С. 120–131.

3. Rukovodstvo po razrabotke strategiy obespe cheniya kachestva i bezopasnosti s pozitsii sistem zdavoohraneniya (2008), Evropeyskoe regionalnoe byuro Vsemirnoy organizatsii zdavoohraneniya. 86.

4. Versicherungsrecht. Textausgabe der Rechts normen und Vertragsbedingungenfur die Sach , Haftpflicht und Personenversicherungen in der Deutschen Demokratischen Republikmit Anmerkungen und Sachregister. Berlin: Staatsverlag der DDR, 1970. S. 13. [in Germany].

5. евченко М. Медицина Японії: держава – усьому голова? Ваше здоров'я. URL: <https://www.vz.kiev.ua/medytsyna-yaponiyi-derzhava-usomu-golova/>.

6. Терзі О. Зарубіжний досвід адміністративного управління у сфері охорони здоров'я. Часопис Київського університету права. 2018/9. № 2. С. 168–173. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2018/5/part_1/22.pdf.

7. Державне управління охорони здоров'я в Україні: генеза і перспективи розвитку : монографія / упоряд. проф. Я. Ф. Радиш. Київ : НАДУ, 2013. 310 с.

8. Матвієнко Ю. Система охорони здоров'я в Японії. Медицина світу. 2013. № 11. URL: <http://msvitu.com/archive/2013/november/article-10.php>.

9. Захаров П. В. Реформа медицинского страхования в США: проблемы и перспективы. URL :https://riss.ru/images/pdf/journal/2014/5/14_.pdf

Шафран Володимир Богданович

Головний спеціаліст відділу освіти Байковецької сільської ради

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ

Відповідно до міжнародних критеріїв освіта є рентабельною галуззю, проте це не означає, що вона повинна повністю заробляти на свій розвиток і вносити частку в бюджет держави. Такий внесок робиться опосередковано, через освітній продукт – навчання і підготовку фахівців. За оцінкою експертів, 56%

внутрішнього валового продукту у кожній державі створюють працівники, які здобули вищу освіту [1].

В останній час в багатьох країнах змінюється підхід, орієнтований на надання коштів навчальному закладу і при якому більше уваги приділяється безпосередній підтримці студентів. При цьому заклади продовжують отримувати кошти від держави, однак непрямим методом. Крім того, у закладах зберігається можливість отримання прямого фінансування з боку держави. Такий шлях державного фінансування закладів освіти веде до конкуренції між ними за залучення студентів, більшої виборності в державному фінансуванні освіти. Зараз в багатьох країнах, особливо європейських, переважає фінансування закладів безпосередньо державою, проте все більше досліджуються можливості виділення державних коштів на освіту за рахунок студентів [2].

В розвинених країнах апробовані різні варіанти поєднання бюджетного фінансування з іншими формами, а саме:

- навчання за контрактом;
- залучення коштів інвесторів;
- фінансування наукових або інноваційних програм;
- залучення кредиторів;
- гранти під наукові розробки;
- фінансування від міжнародних фінансових інститутів;
- кошти замовників (приватних підприємств);
- власні надходження вузів від дослідницької діяльності;
- добровільні внески.

Досвід фінансування освіти у Великобританії є прогресивним і корисним для вдосконалення системи фінансового забезпечення вітчизняної освіти. Структура освіти Великобританії включає такі заклади: заклади початкової освіти, в яких навчання триває 6 років; заклади середньої освіти, де навчання проходить протягом 5 років, як результат завершення обов'язкової освіти є загальне свідоцтво про середню освіту. Наступним етапом є підготовка до

університету, вона включає в себе підготовку до отримання вищої та післядипломної освіти. Навчання може проводитись за різними програмами і відповідно триває 1-2 роки [3].

Вища освіта Великобританії є двоступеневою:

Перший ступінь – дипломне навчання, академічний курс на базі середньої освіти на присудження бакалавра.

Другий ступінь – післядипломне навчання, курс на основі вищої освіти на присудження ступеня магістра, магістра філософії та доктора філософії.

Фінансування коштів на освіту здійснюється за рахунок розподілу коштів центральним урядом місцевим органам влади. Відповідальність за витрати на шкільну освіту розподіляється між двома відомствами Департаментом освіти та зайнятості та Департаментом екології, транспорту та регіонів. Департамент освіти та зайнятості несе відповідальність за прямі витрати центральної влади на освіту, а також витрати здійснені для отримання спеціальних грантів та кредитів для капітальних видатків. Другий Департамент забезпечує функціонування видатків місцевих органів влади на освіту за допомогою гранту підтримку доходів.

Враховуючи те що система освіти в США є однією з найдосконаліших, результатом чого є високий рівень її якості, розглянемо її особливості та переваги. Сучасна американська система освіти суттєво відрізняється від європейської. Однією з її особливостей є відсутність загальної державної системи освіти. Кожен штат самостійно визначає структуру освіти, кількість років навчання, джерела та обсяги фінансування.

У загальному вигляді американська система освіти має таку структуру:

- Дошкільні установи: дитсадки, підготовчі дошкільні центри;
- Елементарні (початкові) школи;
- Середня освіта: молодша (неповна) та старша (повна) школа;
- Вища освіта: коледжі та університети.

Згідно з Конституцією Сполучених Штатів Америки управління системою середньої освіти здійснюють уряди штатів, їх органи та відомства. Кожен штат

несе відповідальність за функціонування власної системи освіти. Виходячи з потреб штату розробляється політика у сфері освіти та напрями її реалізації, які можуть відрізнитись від освітніх закладів у інших штатах. Центральна влада у цій галузі представлена Департаментом освіти, освітньою радою та уповноваженою особою, що відповідає за шкільну освіту. Прийняттям та впровадженням у дію законів для державних і приватних шкіл займається законодавчий орган штату.

Фінансування загальної середньої освіти в США має такі особливості:

1. Кошти на початкову і загальну освіту приходять із бюджетів усіх рівнів: федерального, штату, муніципалітету. Варто зазначити, що частка коштів, що надходить із федерального бюджету, практично в усіх штатах однакова і не перевищує 8% від загальної суми коштів. Кошти штату і муніципалітету діляться у співвідношенні 50 на 50.

2. Крім коштів штату, що безпосередньо виділяються на загальну освіту, частина коштів у муніципалітети приходять у вигляді міжбюджетних перерахувань (трансфертів вирівнювання).

3. Значна частка фінансової допомоги школам, що приходять із рівня штатів, надходить через освітні округи, яким у законодавчому порядку делеговане право управління школами.

4. Фінансові ресурси для шкіл надходять від штату, від освітнього округу, якщо він є «незалежним» і має повноваження стягувати податки, або від муніципалітету, якщо освітній округ є «залежним» і немає податкових повноважень.

5. Окремі штати ввели поняття «підтримування зусиль», яке дозволяє бути впевненим що фінансуванню освіти нічого не загрожує. Це досягається шляхом фінансування на законодавчому рівні частки сукупного доходу, отриманого бюджетом штату, яка має йти на підтримку освіти. Або створення спеціального освітнього фонду з умовою, що його доходи повинні щорічно збільшуватись на певний відсоток.

Відмінністю функціонування системи загальної середньої освіти США від вітчизняної є перш за все те, що фінансування здійснюється безпосередньо з відповідного бюджету, а освітні заклади володіють організаційною та фінансовою самостійністю.

Вища освіта у США представлена широким діапазоном навчальних закладів приватного та державного сектору. За умови відсутності федеральної структури вищої освіти кожен штат має власну систему вузів, які помітно відрізняються один від одного як за завданнями роботи, так і за якістю навчання [3].

Незважаючи на велику кількість навчальних закладів вища освіта США має загальні характеристики, що робить можливим визначити її структуру:

- коледжі з дворічним неповним курсом навчання (місцеві коледжі, коледжі початкової освіти);
- чотирирічні коледжі та університети.

Вища освіта Америки є багатоступеневою, а мережа навчальних закладів ефективно забезпечує спадкоємність її різних рівнів.

У Швеції навчальні заклади, що належать до системи суспільної освіти, повністю або частково фінансується з державного бюджету і навчання в них безплатне. Учні гімназій, вищих навчальних закладів або дорослі люди без середньої освіти, які повернулись до школи, отримують необхідну фінансову підтримку у тій чи іншій формі. Таку підтримку отримують лише ті, хто її потребує.

Місцеві органи влади законом зобов'язані надавати ряд основних послуг. З яких основним напрямком є забезпечення догляду за дітьми, дошкільна, обов'язкова та середня освіта. Муніципалітети можуть використовувати зібрані податки та державне фінансування для того, щоб дані послуги були якісними. Багато муніципалітетів передають бюджети безпосередньо окремим школам.

Особливістю є те що держава виділяє відповідну суму коштів, яку надає учню до будь-якої школи, яку вони обирають, як муніципальною, так і

незалежною. Школа яка отримує гранти від муніципалітету, не має право забирати шкільні внески.

У Швеції муніципалітети несуть відповідальність за освітнє забезпечення, а система освіти фінансується з місцевих зборів податкових надходжень. Кожна школа має відповідну суму грошей до кількості учнів. Також і вища освіта у даній країні є безкоштовною та надається фінансова допомога з боку держави у вигляді особистих субсидій та позик [3].

Якщо ж розглядати фінансування вищих навчальних закладів, то в розвинених країнах частка державного фінансування вищої освіти є дуже різною. І саме це цей напрямок у структурі освіти, на який нам як країні яка розвивається і прагне кращого необхідно звернути особливу увагу.

Досвід зарубіжних країн переконує, що принцип кредитування населення з метою отримання вищої освіти успішно реалізовується, а в деяких із них, наприклад у Франції, ця система набула помітного розвитку. У Великобританії та Швеції освітянські кредити теж мають попит у населення, отож нам варто звернути увагу та впровадити певні зміни у фінансування освітніх закладів за рахунок бюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. Дегтяр А.О., Календжян Я.В. Адаптація світового досвіду державного фінансування вищої освіти. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-4/doc/1/01.pdf>
2. Education and Decentralization. URL: <https://www.ciesin.columbia.edu/decentralization/English/Issues/Education.html>
3. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. URL: <https://www.european-agency.org/country-information/sweden/national-overview/financing>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [1].

Практика діяльності органів місцевого самоврядування у нашій країні свідчить, що обов'язковою передумовою здійснення функцій і завдань, які на них покладаються, є фінансова самостійність.

Фінансова незалежність місцевого самоврядування — це можливість самостійного вирішення питань комплексного фінансового забезпечення економічного і соціального розвитку даної території, що входять до компетенції відповідного рівня місцевого управління. Передумовою фінансової незалежності є прагматична, з точки зору економічної доцільності, децентралізація влади та адекватний розподіл повноважень, відповідальності і фінансово-економічної бази між центром і органами місцевого самоврядування [2]. Держава, надаючи свободу дій місцевим органам влади у розв'язанні фінансових питань, забезпечує тим самим успішний розвиток та економічне процвітання.

Основним правовим документом, який наділяє територіальні громади матеріально-фінансовою самостійністю, є Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». У свою чергу, Бюджетний кодекс України встановлює конкретні джерела доходів місцевих бюджетів як основного елемента фінансової бази та визначає механізми управління ними. Водночас, він проголошує принцип самостійності, який полягає у закріпленні за місцевими бюджетами відповідних

джерел доходів, наділенні відповідних місцевих рад правом визначати напрями використання бюджетних коштів відповідно до законодавства України, самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні місцеві бюджети.

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» органи місцевого самоврядування є юридичними особами і наділяються власними повноваженнями, у межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність, у тому числі в управлінні матеріальною та фінансовою базою [1].

Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Важливо зазначити, що Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» містить норми, які мали б підсилувати фінансову незалежність місцевих органів влади, зокрема, шляхом створення цільових фондів, встановлення місцевих податків і зборів, здійснення місцевих запозичень, створення комунальних банків та інших фінансово-кредитних установ, розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на депозитах тощо.

Незважаючи на зміни, які відбуваються на національному та місцевому рівнях, люди, які живуть у містах і селах, продовжують зіштовхуватися з одними і тими ж проблемами: недостатнє фінансування закладів освіти та охорони здоров'я, погані дороги, відсутність систем водопостачання, каналізації, полігонів для зберігання та утилізації побутових відходів. Нездатність забезпечити реальну, а не декларовану фінансову самостійність ставить під сумнів можливість забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян, підриває довіру населення до відповідного рівня влади.

За таких обставин, цілком логічним виглядає звернутися до досвіду тих країн, які досягли значно більшого прогресу у питаннях досягнення фінансової стабільності системи місцевого самоврядування. У цьому контексті визначальним для України виступає досвід Республіки Польща – країни, яка успішно та динамічно здійснила реформу місцевого самоврядування і яка, за експертними оцінками спеціалістів Ради Європи, є взірцем таких перетворень у Центрально-Східній Європі [3].

Процес реформування місцевого самоврядування в Польщі, спрямований на децентралізацію державної влади і розширення функцій місцевих органів в управлінні публічними справами місцевого значення, досягнув своєї мети.

Результатом проведеної реформи стала трирівнева територіальна структура управління рад, що включає гміни (2479), повіти (313), міста, що поєднують повноваження гміни та повіту (66), воєводства (16), а також новий розподіл суспільних завдань відповідно до кола повноважень кожного рівня самоврядування.

Зміни у структурі державного управління та розподіл функцій, запроваджені наприкінці 1990-х років, на практиці означає, що вирішення більшості завдань держави покладається на гміни. Ці одиниці через їх невелику площу та близькість до громадян вважаються такими, що найбільше підходять для ефективного надання державних послуг. Відповідно до статті 164 Конституції Республіки Польща гміна, як основна одиниця територіального самоврядування виконує усі завдання, не закріплені за іншими одиницями територіального самоуправління. Гміна наділена статусом юридичної особи. Вона виконує публічні завдання від свого імені і під власну відповідальність. До обов'язків гміни належать усі публічні справи місцевого значення, до яких належать такі сфери, як міське господарство, освіта, культура, комунальні послуги, охорона здоров'я, громадський порядок та ін.

Надзвичайно важливим результатом децентралізації державного управління стало подолання ієрархічної підпорядкованості місцевих органів влади центральному уряду, а також надання їм фінансової незалежності.

Політики та урядовці дійшли згоди, що для того, аби діяти незалежно та належним чином виконувати покладені на них функції, децентралізовані органи повинні мати власні джерела доходів та можливість повною мірою ними розпоряджатися.

Основні положення про доходи органів місцевого самоврядування закріплені у Конституції Республіки Польща 1997 року. Основний Закон держави гарантує органам місцевого самоврядування доступ до фінансових ресурсів в обсягах, адекватних до поставлених перед ними завданнями. Відповідно до чинного законодавства, доходи підрозділів місцевого самоврядування поділяються на три групи: 1) власні доходи; 2) загальні субсидії; 3) дотації. Дві останні групи доходів безпосередньо перераховуються з державного бюджету.

Конституційні засади фінансування органів місцевого самоврядування деталізовані у кількох законодавчих актах, найважливішими з яких є Закон про доходи місцевого самоврядування (*Ustawa o dochodach jednostek samorządu terytorialnego*) та Закон про місцеві податки та збори (*Ustawa o podatkach i opłatach lokalnych*). Перший із зазначених законів містить перелік джерел доходів органів місцевого самоврядування, принципи детермінації та збирання місцевих доходів, а також – порядок перерахування субвенцій і дотацій.

За даними Центрального статистичного офісу Республіки Польща, у 2018 році сукупний дохід органів місцевого самоврядування склав 251,846 млрд злотих, у т.ч. власні доходи – 124,042 млрд злотих, дотації – 71,375 млрд злотих, субвенції – 56,429 млрд злотих [4]. Структура доходів місцевого самоврядування в Польщі виглядає таким чином: власні доходи – 49,25%; дотації – 28,35%; субвенції – 22,40%. Доходи органів місцевого самоврядування на одну особу у 2018 році склали 6556 злотих, тоді як у 2013 році — 4483 злотих [4]. Таким чином, упродовж п'ятирічного періоду доходи органів місцевого самоврядування на одну особу зросли майже у півтора разу.

На основі викладеного матеріалу можна зробити висновок, що функціонування системи місцевого самоврядування у Польщі є тим позитивним досвідом, який можна і потрібно використати в Україні для здійснення

необхідних кроків задля досягнення вищого ступеню фінансової самостійності на місцевому рівні. Відтак, це сприятиме ефективнішому вирішенню завдань і викликів територіальних громад, повнішому задоволенню потреб та інтересів місцевого населення.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.07.2020).

2. Павлюк К.В. Концептуальні основи фінансової незалежності місцевого самоврядування. *Фінанси України*. 1997. № 7. С. 36-44.

3. Малиновський В. Уроки польської адміністративно-територіальної реформи для України. *Державне та муніципальне управління в умовах політико-адміністративної реформи*: матеріали наук.-практ. конф. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2007. С. 15–18.

4. Gospodarka finansowa jednostek samorządu terytorialnego 2018. URL: <https://stat.gov.pl/en/topics/national-accounts/general-government-statistics/financial-economy-of-local-government-units-2018,2,15.html> (дата звернення: 05.07.2020).

Юхимюк Іван Михайлович
Секретар Зарічанської сільської ради
Володимир-Волинського району Волинської області

ПОДАТКОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Реформа місцевого самоврядування, яка супроводжується податковою децентралізацією, обумовлює необхідність визначення шляхів формування та використання фінансових ресурсів місцевих органів влади з урахуванням особливостей проведених змін та їх перших результатів. У вітчизняному

законодавстві визначення податкової децентралізації відсутнє. На думку, Н. Бак, податкова децентралізація в Україні набула більше бюджетного, в основному міжбюджетного змісту, так як ті заходи, що застосовуються з метою реалізації реформи децентралізації, є аналогами тих, про які науковці писали більше ніж двадцять років як про реформу міжбюджетних відносин [1, с. 68]. Податкова (фіскальна) децентралізація у найбільш загальному вигляді виступає центральним елементом децентралізації. Якщо місцеві органи влади мають виконувати передані функції ефективно, вони повинні мати для цього адекватні надходження – або від зростання власних коштів, або від збільшення трансфертів [2]. На основі цього можна обґрунтовано стверджувати, що процес децентралізації, який відбувається в частині передачі повноважень і формування у розпорядженні органів місцевого самоврядування необхідних ресурсів, повинен супроводжуватись відповідною податковою децентралізацією.

Розподіл повноважень між бюджетами різних рівнів повинне проходити на основі розуміння особливого значення місцевих органів влади. М. Соболев зазначає, що «...на місцях саме населення більше обізнане з потребами даного району, краще може поставити обслуговування цих потреб і скоріше може добути необхідні для них кошти» [3, с. 367]. Розмежування місцевого самоврядування і діяльності місцевих органів виконавчої влади як представників державної влади свідчить про відмінність інтересів, тобто кожна територіальна громада має свої особливі потреби, відмінні від загальнодержавних, і повинна самостійно задовольняти їх за рахунок власних коштів.

I. Легкоступ пропонує такий розподіл функцій за рівнем централізації: 1) функції, які вимагають децентралізації; 2) функції, які доцільно передати у відання центру; 3) функції, які вимагають змішаного підходу [4, с. 76 - 77].

Згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», повноваження місцевого самоврядування визначені за такими групами: соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку; бюджету, фінансів і цін; управління комунальною власністю; житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування,

громадського харчування, транспорту і зв'язку; будівництва; освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту; регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища; соціального захисту населення; зовнішньоекономічної діяльності; оборонної роботи; вирішення питань адміністративно-територіального устрою; забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян; відзначення державними нагородами, відзнаками Президента України та присвоєння почесних звань України [5].

За змістом наведений перелік охоплює усі функції держави і не має чіткого розмежування повноважень на основі розуміння особливої місії місцевих органів влади, відмінних сутнісних характеристик загальнодержавних та місцевих потреб немає. Разом з тим органи місцевого самоврядування повинні мати право збільшувати ці норми у межах ресурсів, що знаходяться у їх розпорядженні, що сприятиме підвищенню якості наданих суспільних послуг, зростанню рівня життя мешканців конкретної територіальної громади.

Список використаних джерел:

1. Бак Н. А. Децентралізація в Україні: бюджетні права, обов'язки та відповідальність. *Фінанси України*. 2016. №7. С. 64-78.
2. Intergovernmental Fiscal Relations. *The World Bank Group*: веб-сайт. URL: <http://www1.worldbank.org/publicsector/decentralization/fiscal.htm>
3. Соболев М. М. Нариси фінансової науки (загальнодоступні бесіди) / Фінансова думка України: в 3-х томах. / Юрій С. І., Львовчкін С. В., Федосов В. М., Юхименко П. І. К.: Кондор. Том 3. Частина 1. Хрестоматія, 2010. 471 с.
4. Луніна І.О. Бюджетна децентралізація в Україні у контексті європейських тенденцій. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. №2. С. 155-171.
5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон Верховної Ради України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

Яцковська Лідія Петрівна
Начальник загального відділу Чемеровецької селищної ради

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ

Україна стикнулася з проблемою міграції зі здобуттям незалежності й відкриттям кордонів для вільного руху не лише товарів і послуг, а й капіталу та праці. Проте для багатьох країн світу проблема мігрантів давно знаходиться у центрі уваги державних інститутів, бізнесу, суспільства. Країни призначення та походження мігрантів мають різні інтереси у сфері міграції, проте їх уряди приводили механізми державного регулювання міграційних процесів до відпрацьованого і перевіреного на досвіді багатьох країн стану, але адаптованого до нових умов сучасності. Очевидно, що у кожній країні є особливості формування міграційних процесів, але спільними для кожної країни є необхідність захисту національних інтересів, перш за все економічних, забезпечення соціальної, демографічної стабільності, захисту прав мігрантів, забезпечення організованої міграції, протидія нелегальній міграції, зацікавленість у міждержавній співпраці [1]. Тому вивчення досвіду зарубіжних країн щодо напрямів та інструментів міграційної політики та імплементації міжнародного досвіду з удосконалення механізмів державного регулювання міграційних процесів для України є надзвичайно важливим.

Потужним центром тяжіння міграційних потоків є Європейський Союз. Імміграційна політика ЄС переважно базується на обмежуючих та контрольних заходах. Здійснення цих заходів є доволі серйозною політичною, економічною, а також юридичною проблемою. Зазвичай, міжнародна міграція виникає при наявності великого контрасту між рівнями економічного розвитку і темпами природного приросту країн-донорів та країн-реципієнтів робочої сили. З цього випливає, що сучасну міграційну ситуацію у світі перед усім визначають

найбільш економічно розвинені країни, такі як Сполучені Штати Америки, Канада, Австралія, більшість держав-членів ЄС, таких як Італія, Німеччина, Польща, Португалія та інші, а також країни Близького Сходу, в яких у зв'язку з великим економічним зростанням через високі прибутки від продажу нафти, спостерігається масова імміграція робочої сили (Об'єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія, Катар, Бахрейн).

Зарубіжні країни, зустрічаючись з тими чи іншими проблемами регулювання міграційних процесів, знаходять рішення, які відповідають їхнім національним інтересам. Якісь із цих рішень можуть відповідати, а можуть і суперечити інтересам України. Аналіз зарубіжного досвіду дозволяє імплементувати окремі концептуальні засади формування та реалізації державної міграційної політики, запроваджені європейськими державами (Швеція, Фінляндія, Німеччина, Австрія, Швейцарія, Франція, Велика Британія тощо), а також країнами близького зарубіжжя: Грузією, Молдовою – в питаннях повернення громадян на батьківщину, що дало змогу виділити спільні проблеми, властиві майже всім країнам, які поєднують досвід мінімізації соціально-економічних ризиків, що пов'язані з впливом міграції на розвиток країн, з упровадженням інноваційних підходів до застосування механізмів державного управління міграційними процесами спрямованих на захист національного добробуту [2].

Такий підхід сприятиме більш чіткому баченню спільних рис міграційних процесів і специфічних особливостей, що проявляються на європейському та євроазійському просторі. Найбільш цікавими для України видаються здобутки держав, які, як і Україна, активно працювали над удосконаленням своєї міграційної політики в ході просування до безвізового режиму з ЄС, такі як: Грузія, Молдова, Албанія.

На нашу думку, Україні варто використовувати європейський досвід регулювання міграційних процесів. Розвинені країни активізують зусилля по створенню ефективної, гуманної і безпечної європейської міграційної політики. Так, Європейська Рада відіграє важливу роль в цих зусиллях, встановлюючи

стратегічні пріоритети. Виходячи з цих пріоритетів, Рада ЄС визначає напрямки дій і надає мандат для переговорів з третіми країнами. Вона також приймає відповідне законодавство і визначає конкретні програми. За останні роки Рада ЄС і Європейська Рада прийняли ряд ефективних заходів для вирішення проблеми міграції. Держави-голови Ради ЄС також активували механізми комплексних заходів реагування на політичну кризу. Вони містять конкретні методи координації політичних заходів у відповідь на кризи шляхом об'єднання зусиль основних учасників [3, с. 104].

Починаючи з 2015 року, коли міграційна криза досягла свого піку, Європейський Союз прийняв ряд заходів для кращого контролю зовнішніх кордонів і міграційних потоків. В результаті цих дій число випадків нелегального в'їзду в ЄС знизилося більш ніж на 90% [4, с. 8].

Всі країни з перехідною економікою застосовували одні й ті ж три ключові стратегії, рекомендовані Вашингтонським консорціумом (приватизація, лібералізація цін і торгівлі та макроекономічна стабілізація), проте темпи, масштаби і способи їх здійснення серйозно різнилися між собою. Наприклад, Польща дуже швидко провела майже повну лібералізацію цін в поєднанні з девальвацією валюти і ввела жорсткі заходи макроекономічного регулювання (які лише поступово послаблялися з 1991 року), але повільно проводила приватизацію і структурну перебудову деяких галузей (сільське господарство, вуглевидобувна промисловість, чорна металургія) . Цей курс допоміг Польщі швидко подолати кризу перехідного етапу і домогтися високих темпів економічного зростання, але в той же час посилив структурні проблеми і економічні диспропорції. Ці проблеми вирішувалися за допомогою жорсткої грошово-кредитної політики і шляхом прискорення структурних перетворень після 1998 року. Поряд з цим Польща провела чотири великих реформи (пенсійної і територіально-адміністративної систем, а також систем охорони здоров'я та освіти). Одночасна дія всіх цих факторів в комплексі з негативними зовнішніми потрясіннями призвело до значного уповільнення економічного зростання і до ескалації безробіття [5, с. 252].

Швидко провівши лібералізацію цін і торгівлі, Угорщина зосередила зусилля головним чином на структурній перебудові і приватизації підприємств, в основному застосовуючи практику їх прямого продажу. Крім того, вона використовувала відповідні економічні стимули для залучення прямих іноземних інвестицій. Проте вільна грошово-кредитна і бюджетно-фінансова політика привела до серйозних макроекономічних перекосів, що вимагало прийняття в 1995 році пакету жорстких заходів для стабілізації положення. За цим відбувся серйозний економічний спад, що супроводжувався подальшим скороченням попиту на робочу силу. Після 1997 року економічні стратегії стимулювали швидке пожвавлення економіки, яке в кінцевому рахунку призвело до певного зростання зайнятості та скорочення безробіття [6, с. 41].

Водночас, Чеська Республіка обрала шлях практично повної лібералізації цін і зовнішньої торгівлі, а також різкої девальвації своєї валюти, спираючись при цьому на ваучерну приватизацію і структурну перебудову підприємств, що мають сильні зв'язки з вітчизняними державними банками. Ця політика, яка спочатку успішно стимулювала проведення структурних перетворень в економіці при відносно низьких соціальних витратах, поступово привела до наростання макроекономічних диспропорцій, величезної заборгованості і практично повного краху банківського сектора. Ухвалення в 1997 році пакету заходів жорсткої економії економічний спад, ескалацію звільнень і зростання відкритого безробіття. Пожвавлення вдалося домогтися лише в 2000 році [7].

Ці три приклади центральноєвропейських країн, які (поряд зі Словаччиною, Словенією та Естонією) вважаються найбільш передовими на шляху економічного переходу, служать ілюстрацією тієї важливої ролі, яку відіграє економічна політика як фактор впливу на структуру і активність попиту на робочу силу, а отже, і на рівні зайнятості та безробіття. Оскільки кожна країна керувалася своїм власним підходом, внутрішньо обумовленим превалюючим в ній політичним кліматом і умовами, зробити будь-які корисні узагальнення тут досить складно. Серйозний вплив на наступні зміни в сфері економіки і на ринку праці в деяких країнах здійснила прихильність урядів курсу економічних реформ

і здоровим економічним стратегіям. Одним з головних шляхів досягнення поставлених завдань на державному рівні в ЄС є вдосконалення механізму соціального партнерства між органами місцевого самоврядування в сфері зайнятості населення, організаціями роботодавців як одного з головних чинників і засобів забезпечення і підтримки соціальної стабільності, розвитку економіки, підвищення рівня зайнятості і, в цілому, рівня життя працюючого населення. Крім того, необхідною умовою вдосконалення ринку праці є посилення ступеня відповідальності роботодавців за використання найманої праці шляхом забезпечення дотримання законодавства про працю в частині підтримки якості найманої робочої сили та легалізації відносин у сфері зайнятості.

Список використаних джерел:

1. Домбровська С.М. Features of regulation of the migration processes in the European Union countries. Вісник НУЦЗУ:Серія державне управління. №1(10).2019. С. 25-29.
2. Мігранти є, політики нема. *Наш вибір*. Газета для Українців в Польщі. URL : <http://naszwybir.pl/migranty-ye-polityku-nema/>
3. Массей Д. Синтетическая теория международной миграции. Мир в зеркале международной миграции. М., 2002. №10. С. 103–109
4. Харитоненко Г.І., Дмитренко В.М.Європейська міграційна криза: статистика, цифри та факти. Економічний форум. 2018. №2. С. 7–9.
5. Beine M., DocquierF., RapoportH. Measuring International Skilled Migration: A New Database Controlling for Age of Entry. The World Bank Economic Review. 2007. №2. P. 249–254
6. Шумилов О. В. Международное трудовое и миграционное право СНГ: дисс. ... канд. юр. наук. М., 2007.96 с.
7. Dinkelman T.,Mariotti M. The Long Run Effects of Labor Migration on Human Capital Formation in Communities of Origin. The national bureau of economic research. 2016. №2. P.1–35.